GH. IORDACHE

OCNAȘII

E S P L A

GH. IORDACHE

OCNAȘII

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Coperta de *N. Popescu*

Cuvînt înainte

„Văzînd cum trăiesc azi muncitorii de la salină, și cîtă grijă are Partidul și Guvernul țării noastre de toți oamenii muncii, ca să le fie truda mai ușoară și traiul mai bun, să învețe și să crească sănătoși și voioși, m-am gîndit să povestesc urmașilor, mai ales tineretului de azi și din viitor, cum au trăit și cum au suferit strămoșii lor, ca să nu uite și să le fie de învățătură. Că astăzi intră în salină cu tren electric, îmbrăcați cu echipament de protecție, vagonetele cu sare le ridică cu ascensorul iar „ciocanul“ și „boamba“ grea de zeci de kilograme au fost înlocuite cu perforatoare și alte mașini de tot felul. Ba am auzit că-n alte locuri sînt metode mai perfecționate încă. Și muncitorii de azi de la salină, urmașii „ocnașilor“ de altădată, a căror viață nu era mai ușoară decît a tîlharilor condamnați de stăpînire, acești urmași au cluburi, biblioteci, se duc la băi, la odihnă, și ar putea uita că nu totdeauna a fost așa, și că trebuie să mulțumească Partidului Muncitoresc Romîn și comuniștilor pentru tot binele acestui popor.“

Cu aceste rînduri își începea scrisoarea către redacție, autorul lucrării Ocnașii, *atunci cînd în 1958 trimitea, din pitorescul orășel Tîrgu-Ocna, manuscrisul povestirii sale. Născut în locurile pe care le descrie, intrat de la vîrsta de șaisprezece ani în subteran, Gh. Iordache a cunoscut ca nimeni altul greutățile vieții de „ocnaș“, cum erau numiți*

muncitorii de la salină. În vremea lui, și de-a lungul celor treizeci de ani cît a lucrat în timpul stăpînirii burghezo-moșierești, viața acestor muncitori nu se deosebea prea mult de aceea de acum un secol și jumătate în urmă, pe care o descrie. Orfan de mic, el abia izbutise să termine patru clase primare. Dar și după aceea, dragostea de învățătură, dorința de a ști, l-au făcut să dea și ultimul ban pe cărți, numai să se poată instrui. Din povestirile unor bătrîni centenari a aflat întîmplări de demult, a refăcut epoca, a așternut apoi cele auzite, adăugite cu experiența proprie, pe hîrtie. Cu multe sacrificii, în tinerețe a izbutit să tipărească unele lucrări monografice sau literare, care mărturisesc cu prisosință iubirea caldă pe care a nutrit-o întotdeauna plaiurilor natale, locurilor unde muncea.

Azi, în statul de democrație populară, după treizeci și cinci de ani de muncă în salină, Gh. Iordache se bucură de o bătrînețe liniștită, asigurată materialicește. Ori de cîte ori se află în mijlocul muncitorilor din Tîrgu-Ocna, din care mulți i-au fost ucenici în meserie, el nu uită să le amintească de timpurile grele prin care a trecut țara noastră sub stăpînirea burgheziei și moșierimii. Povestirile sale sînt un îndemn pentru oamenii muncii de azi ca să lupte cu și mai mult avînt, pentru ca socialismul să fie construit cît mai grabnic și la noi în țară.

În grija mare de a pune la îndemîna cititorilor o povestire cît mai plăcută la lectură, dar în care înțelesurile adînci ale acelor întîmplări de demult să fie scoase cu pricepere la lumină, autorul lucrării a rugat pe tov. S. Păstorescu să „dreagă" el, acolo unde i se părea că mîna sa, „deprinsă cu ciocanul și sculele meseriei de muncitor în salină", n-a găsit expresia cea mai potrivită. Pentru aceasta, la sfîrșitul colaborării, autorul a considerat ajutorul primit ca o a doua naștere a cărții sale.

Acum, după cincisprezece ani de la eliberarea ţării din gheara fascistă, cînd poporul nostru trece la construirea socialismului în patria liberă, cartea Ocnaşii *înfăţişează o realitate istorică apusă, dar care nu trebuie uitată. Ştiind cît au pătimit moşii şi strămoşii noştri pentru a-şi cîştiga un trai de mizerie, ce viaţă de robi au dus şi cît de grea a fost lupta împotriva stăpînilor exploatatori, cititorul de azi îşi va spori avîntul în muncă şi-şi va întări şi mai mult hotărîrea ca acele vremuri negre să nu se mai întoarcă niciodată în ţara sa. Astfel, povestirea* Ocnaşii, *deşi cu subiect din trecut, cheamă la muncă, la luptă, întăreşte încrederea în viitor.*

E. S. P. L. A.

I

De două zile ninsoarea nu mai contenește. Un vînt aprig suflă nămeții de pe culmi și-i spulberă în văzduh. Înverșunarea viforului a oprit orice mișcare și a stins orice urmă de viață.

Numai sus, în dealul Ocnei, e forfotă mare. La porunca ghirăului, vătafii și-au strîns oamenii încă de dimineață, înșirîndu-i în cete, ostășește, pe două rînduri. S-a vestit sosirea noului cămăraș. Adunarea a fost poruncită la gura ocnei, în preajma bordeiului de scînduri care închide puțul și crivacul.

În bordei stăruie o umezeală pătrunzătoare; cîteva capete de lătunoaie ard mocnit în vatră, împrăștiind un fum înecăcios. Vîntul, din ce în ce mai stîrnit, răzbește printre crăpăturile scîndurilor putrede, zgîlțîind șandramaua și așezînd prin colțuri mici delușoare de zăpadă. Aici, ca și jos, în ocnă, lucrul continuă nestingherit.

Bătrînul gurar Gheorghe Candet stă pe un butuc, cu mîinile întinse deasupra pîlpîirii sărace din vatră. Din cînd în cînd suflă în palmele făcute căuș aburii calzi din gură și tropăie, să se încălzească. Privirile lui însă nu se desprind nici o clipă de la funia încremenită a crivacului. Deodată tresare. Frînghia s-a clătinat, smucită de jos, din adînc, semn că acolo, în ocnă praștia a fost încărcată.

— Hi, la deal, fetelor! strigă el cu glas cîntat, fără să-și întoarne capul.

Cei doi cai, care păreau încremeniţi de frig, se scutură, ciulesc urechile, suflă aburi groşi pe nări şi în cele din urmă o iau din loc smucind crivacul. Vizitiul tresare şi el ca din vis, vîntură biciul pe deasupra animalelor şi repetă ca un ecou al gurarului :

— Hi, fetelor, la deal !

Se aude un scîrţîit ca un geamăt de fiară înjunghiată ; funia tremură întinsă şi începe să se învîrtească în jurul tamburului în timp ce crivacul se clatină, gata parcă să se desfacă din toate încheieturile.

Cît ai număra în gînd pînă la o sută, praştia cu bulgării de sare ajunge sus ; lăturaşii Sandu Pavalache şi Dumitrache Busoiu se năpustesc asupra ei ca asupra unei prăzi. Desfac legăturile, se opintesc în bulgării mari de o sută de oca şi simt cum li se dezmorţesc mîinile înţepenite de ger. Candet îi priveşte o vreme, tăcut, şi se minunează de puterea celor doi flăcăi. Vizitiul s-a rezemat de o buturugă şi moţăie. Caii au plecat iar capetele, adormind. Dumitrache Busoiu îşi şterge broboanele de pe frunte şi-şi priveşte tovarăşul de muncă.

— Oricum, frate Pavalache, zice el oftînd, tot mai bine aici decît afară...

Celălalt, care tocmai a apucat ultimul bolovan de sare, se mulţumeşte să dea din cap. Da, e mai bine aici...

Afară, crivăţul înţepa cu ace de fier chipurile învineţite ale ocnaşilor. Vătafii, încovoiaţi şi ei de frig, alergau de colo-colo, numărîndu-şi într-una oamenii din ceată, de teamă să nu rămînă tocmai azi de ruşine. Cîte unul mai îndrăzneţ încerca să se strecoare din rînduri.

— Hei ! încotro ? se zburlea vătaful.

— La bordei ! răspundea ocnaşul, dîrdîind.

— Înapoi !

— S-aprind numai ţigara.

— Înapoi !

Şălgarul îşi lua locul în rînd, blestemînd pe noul cămăraş, pe care-l aşteptau de dimineaţă şi nu mai sosea, pe vătaf, care i-a scos cu noaptea în cap, şi pe Dumnezeu, care şi-a găsit să dezlănţuie un viscol aşa de năprasnic, tocmai într-o zi ca asta.

— Mă frăţîne, se tîngui unul către vecinul său, nu-mi mai simt mădularele.

Celălalt făcu semn din ochi fără să-i vorbească. Vătaful era în spatele lor, cu biciul pregătit. Ordinul era să nu scoată nimeni o şoaptă măcar, chiar de-ar fi să stea acolo pînă la miezul nopţii. Dar omul nu pricepu şi glăsui :

— Mînca-l-ar ciorile de căpcăun, că nu-l mai aduce dracul...

— Gura ! răcni vătaful, şi-l atinse cu sfîrcul biciului pe spinare.

— Ce ţi s-a năzărit, vătafe ? se răţoi omul. D-apoi mult o să mai stăm aici ? Iaca, a trecut şi ameaza...

— Gura ! ţipă încă o dată vătaful, pocnind biciul în aer, pe deasupra capetelor.

Se făcu tăcere o vreme. Pe urmă murmurele porniră iar, mai întîi încet, apoi tare, din ce în ce mai tare, pînă ce larma se întinse în toată mulţimea. La început vătafii mai cercară să potolească zarva, plesnind bicele, strigînd la unul şi la altul. Dar se lăsară şi ei păgubaşi. Aşteptarea se lungea prea mult şi vedeau şi ei că oamenii au îngheţat cu totul.

Moş Iancu Părîuanu, ocnaş bătrîn, aduse vorba despre fostul cămăraş Mitiţă Iacobini. Ca unul care multe a văzut perindîndu-se în ocnă, socotea că pricina plecării lui trebuia să fie o neînţelegere cu măria sa vodă. Altcineva nu-l putea scoate pe Iacobini de la cămărăşie. Straşnic cămăraş ! Numai că nemăsurat de lacom şi totdeauna nemulţumit de huzmetul ocnei. Pesemne că din ce a stors aici

a trecut parte şi asupra lui. Şi asta vodă n-a răbdat.

— A pățit-o boierul. Aşa-i trebuie! Să mai răspundă şi el pentru cîte nedreptăți a făcut! zise cu obidă Matei Ardeleanu, un ocnaş slab şi deşirat, învelit într-un suman roşcat, numai petice.

— He-he! îi întoarse vorba moş Iancu Părîuanu. Boierul e din neamul cotoilor; cum îl arunci, tot în picioare cade.

— Bine c-am scăpat de el, oftă lungul. Mai rău n-are cum să ne fie.

— Bine ar fi să ne alegem şi noi cu ceva de pe urma schimbării cămăraşului, se ivi altul la vorbă. Mai varvar ca boierul Mitiță Iacobini nici că s-a pomenit... Barem să fie aista care vine oleacă mai blînd...

— Hei, bucuria omului sărac, bucurie de mîna stîngă... Ştii vorba bătrînească: schimbarea domnilor, bucuria nebunilor!...

— Soarele lui Faur şi mila ciocoiului! aiastea ştim noi cîte parale fac, se amestecă în vorbă şi un al patrulea.

De departe, prin iureşul vijeliei, răzbătu un sunet de bucium; era semnalul că oaspetele e pe aproape. Dintr-o clipă într-alta putea ajunge sus, numai dacă sania trasă de cei patru cai, aleşi dintre cei mai buni, nu va întîmpina poticneli din cauza troienelor. La auzul buciumului, ocnaşii încremeniră ca nişte cătane speriate de venirea căpitanului. Nici un murmur, nici o mişcare. Numai şuierul îndrăcit al vîntului, nepăsător la tot ce se petrecea în jur.

Nu trecu mult şi în pieptul dealului se ivi sania ocnei, urcînd anevoie priporul alb de nea. Caii sforăiau, rupînd cu greu nămeții, din care zburau în lături bulgării ca nişte hulubi albi, vestind sosirea înaltului dregător. De departe se arătară

prin ceața viscolului doi călători înveliți în blănuri și șube, ce păreau niște mumii de zăpadă.

Cînd sania fu mai aproape, ocnașii putură desluși pe noul lor stăpîn. Așa cum sta tolănit pe perinele saniei, noul administrator se înfățișa a fi un bărbat bine legat. Era îmbrăcat într-o blană de samur, căptușită cu piei de vulpe, care-i îngroșa și mai mult trupul și-l făcea să pară mai înalt decît era. Obrazul, îngropat în blana șubei, abia i se zărea; din cauza viscolului ținea ochii pe jumătate închiși; sprîncenele pline de zăpadă trădau un chip încruntat, vestitor de rele.

Lîngă noul cămăraș se ridica falnic și drept trupul ghirăului Ioniță Bîrsan. Avea cojoc nou, din piei de berbec, și pe cap fes roșu, semnul funcției sale de maimarele rufetului pălmașilor din ocnă. La șold, legată cu o curelușă, atîrna tașca din piele de bursuc; în ea se păstra cu mare grijă pecetea ocnei cu semnul celor două ciocane încrucișate și care, pusă peste orice hîrtie, îi dădea putere de zdelcă, față de care nimeni nu putea să crîcnească. Subsuoară, păstra nedespărțitul gîrbaci în șase vițe, din care — se spunea — cel puțin una era împletită din cozi de drac...

Cînd vizitiul a strîns scurt hățurile, oprind sania la cîțiva pași de mulțimea strînsă în așteptare, ghirăul zvîcni în picioare. Privirea lui de foc străpunse pe șălgarii înghețați de așteptare.

— Să trăiești, măria ta! izbucniră oamenii într-un glas.

Bîrsan sări sprinten din sanie, măcar că nu mai era tînăr. Ajută pe cămăraș să coboare, apoi o luă înainte ca să-i arate drumul. Cămărașul se poticni de cîteva ori; era să cadă din cauza șubei lungi, cu ale cărei poale mătura zăpada. Ocnașii văzură că era mult mai scund decît arăta așezat în sanie; călca cu pași mici în urma ghirăului și părea lîngă acesta ca un pitic.

Cînd veni mai aproape îl salutară din nou cu un „să trăiești, măria ta!". Cămăraşul nu dădu nici acum semn că i-a auzit. Trecu în lungul şirurilor, luptîndu-se cu viscolul şi cu zăpada fînată, care-l împiedica la mers.

Ocnaşii se aşteptau ca boierul să le spună ceva. Îl urmăreau cum trecea pe lîngă ei, fără să-i privească, și-și dădeau cu coatele. De bună seamă, îl apăsa căciula mare de astrahan de vreme ce alta nu făcea decît să scape mereu capul în piept, întocmai ca un om care moţăie de-anpicioarele. Ar fi fost cu cale, gîndeau ei, să le făgăduiască vreo uşurare oarecare. Erau numai ochi şi urechi. Dar nici o vorbă nu scăpă de pe buzele-i vinete şi subțiri. Pășea nepăsător, străin, plictisit, ca în fața unui gard viu şi nu în fața unor făpturi omeneşti, în mijlocul cărora avea să petreacă de acum încolo multă vreme.

Ghirăul făcu semn cu gîrbaciul oamenilor că se pot răspîndi la treburile lor. Apoi, tot cu gîrbaciul, făcu semn vătafilor să vină la el. Din respect pentru cămăraș, aceştia se opriră ceva mai departe ca de obicei.

— Care ceată-i de rînd în săptămîna aiasta? întrebă Bîrsan cu asprime.

— A mea, moş ghirău, ceata Viișoarei, se prezentă cu un pas înainte vătaful Pavel Argatu.

— Ia aminte, îi vorbi Bîrsan, fluturînd gîrbaciul înaintea lui. Să se curețe îndată omătul de la mîglele de sare; răniţi nămeţii de la gura ocnelor, şi a lui Candet și cea a tîlharilor. Am să vin cu măria sa domnul cămăraș să le vadă...

Ocna lui Candet se chema așa după obiceiul statornicit de demult de a numi puţurile după numele gurarilor; în ocna tîlharilor erau aruncaţi cei surghiuniți să ispășească osînde grele. Aceştia nu erau scoşi la lumina zilei decît de două sau de trei ori

pe an, ba încă cei mai primejdioşi nu apucau să mai vadă cerul pînă la moarte.

Cămăraşul intră în cancelarie, urmat de ghirău. Cancelaria era tot într-o baracă de scînduri, căreia localnicii îi spuneau : „cămara ocnei“. Acoperişul de draniţă o făcea să pară mai arătoasă decît celelalte acarete şi şandramale din jur. Înăuntru erau patru încăperi, din care cea mai dichisită, cu sofa şi gheridon, era a cămăraşului. O folosea numai atunci cînd, din cine ştie ce pricini, nu putea coborî în tîrg şi era nevoit să rămînă acolo. A doua era o încăpere pentru călăraşii care păzeau ocna tîlharilor. Într-a treia era cancelaria ; aici roboteau slujbaşii ocnei : vistiernicul, jălbarul, cantaragiul şi chelarul, grijulii din cale afară în privinţa socotelilor ce ţineau, înspăimîntaţi la gîndul că s-ar putea ivi greşeli în condicele cămărăşiei, ceea ce i-ar fi dus, fără multă vorbă, în rîndurile ocnaşilor tîlhari. Ultima încăpere, ceva mai mică, un fel de gherghir lipsit de lumină, ţinea loc de arhivă pentru terfeloagele vechi, fiind în acelaşi timp loc de adăpost întîmplător pentru slujbaşii nevoiţi să rămînă peste noapte, din cauza lucrului tîrzielnic.

Noul cămăraş păşi în cancelarie pe uşa larg deschisă de ghirău. Înainte de a apuca să treacă bine pragul, se auzi salutat de slujbaşii rînduiţi în picioare, în aşteptarea lui :

— Să trăieşti, măria ta ! rostiră toţi în cor, ca la comandă.

Bîrsan îi prezentă unul cîte unul, cercetînd în ochii stăpînului ca să-i surprindă orice întrebare, să-i ghicească cea mai mică dorinţă. Dar cămăraşul rămase mut, privind în gol, aşteptînd să se termine mai repede această ceremonie pentru care, contrariul celor ce credea ghirăul, nu simţea nici o plăcere ; totul i se părea searbăd, de prisos ; oamenii, înmărmuriţi smirnă în faţa lui, abia ţinîndu-şi răsuflarea, erau caraghioşi, mirosul greu de muce-

gai, care-i supăra nările, îi era nesuferit, după cum nesuferită îi apărea și sărăcia acestei încăperi, de neasemuit cu vestitele cancelarii prin care fusese obișnuit să se miște pînă nu de multă vreme... Se așeză într-un jilț; acesta scîrții speriat sub apăsarea trupului îngreunat de blănuri. În fața lui se afla un vraf de condice; trase una și mai apoi alta. Începu să le răsfoiască cu mîna albă, fină, încărcată cu inele bătute în pietre strălucitoare. Erau condice de încasări, „sama casei", condice de magazie, de vărsări către vistieria mare, de la Iași. La urmă se opri mai mult, fără să-și dea seama de ce, asupra condicii cu oamenii înscriși în rufet.

— Se țin de treabă rufetașii ? întrebă el ochind numărul de încheiere de la sfîrșitul condicii : o mie și unul de robi !

— Da, măria ta, se țin, că altfel nu le merge ! vorbi ghirăul frîngîndu-se de șale. Pentru leneși avem noi leac...

Cămărașul zîmbi în silă. Gîndul îi zbura fără voie la toate cîte le petrecuse în viață. Își aminti de rangurile și dregătoriile lui de odinioară și ochii i se învolburară de o strălucire de ură și dezgust. Îi venea greu să creadă că din palatele în care a sălășluit toată viața a trebuit să ajungă în acest bordei urîcios, îmbîcsit de mucegai și duhnind a sudoare de om. Nu-i venea să creadă, dar acesta era adevărul. Tristul adevăr ! A trebuit să spună adio pentru multă vreme petrecerilor și vieții de huzur, să-și lase casa de la Iași, plină de covoare și mobile scumpe, să se smulgă din brațele femeii iubite și să vină aici, unde, la drept vorbind, nu știa prea bine ce se așteaptă de la el și nici cum va trebui să se descurce de răspunderea ce i s-a aruncat pe umeri. Tot ce știe este că de acum încolo va fi stăpînul a o mie și unul de robi — atît și nimic mai mult. Soarta l-a silit să trăiască cine știe cîți ani în acest tîrgușor prăvălit la poalele munților,

unde nimic nu se arăta vrednic de ambiţiile lui. În fiecare zi va trebui să urce dealul ocnei, să asculte pîrile ghirăului, să scotocească prin filele acestor catastife jegoase, să-şi irosească o bună parte a timpului pe lîngă aceşti slujbaşi tăcuţi şi nevolnici, care acum îl privesc cu nişte ochi de broaşte rîioase, gata să se afunde în mlaştina lor la cea dintîi încruntare a sa. Ştie că şi jos, în tîrg, nu-l aşteaptă nimic mai bun. După cîte i s-au spus, în tîrg nu sînt boieri de viţă mai însemnată şi nici ranguri înalte nu deţin. Va trebui să se mulţumească cu bunăvoinţa lor, să petreacă în casele lor, poate chiar să se drăgostească cu femeile lor... Asta s-a ales din toate visurile lui !... Cine ar mai crede azi, văzîndu-l aici, cît de sus aspirase ? Rîvnise chiar şi scaunul domniei... Şi de ce nu ? Nu avea el, Costache Vilara, întinse legături de familie care se răsfirau pînă la Fanarul Ţarigradului ? Şi nu era el, Costache Vilara, o persoană cultivată, om umblat în lume, cum puţini feciori de neam domnesc se aflau pe vremea aceea ?...

Se scutură cu spaimă de aceste gînduri. Spuse ghirăului :

— Pun multă credinţă în vrednicia domniei tale. Mi s-a spus că eşti om de ispravă.

— Sînt, măria ta, sînt ! Aşa am fost totdeauna ! Aveţi să mă vedeţi la treabă. Şi Bîrsan îşi mîngîie drăgăstos gîrbaciul.

Cineva ciocăni în uşă, apoi se strecură sfios în cancelarie, fără să mai aştepte răspunsul. Era curteanul Ion Dongorozi.

— Sărut mîna, boieri dumneavoastră, rosti el, învîrtind cuşma în mînă. Privea ţintă la boierul cel mare, dar se adresa ghirăului : O picat un călăreţ de la Tecuci. Zice c-o venit cu tabăra de sănii să ridice sare, şi cere adăpost.

— Să vie ! porunci Bîrsan, nemaiaşteptînd cuvîntul lui Vilara.

Curteanul ieşi grăbit. În urma lui se ivi îndată un bărbat tînăr şi înalt. Îşi scoase cuşma miţoasă, scuturîndu-şi pletele negre. Ochii îi sticleau din cauza gerului ; braţele îi atîrnau obosite ; barba îi crescuse încîlcită ; se vedea că omul, venind de la drum lung şi greu, nu fusese înlesnit să se îngrijească prea mult.

— Să trăieşti, înălţimea ta ! se înfăţişă el boierului, încercînd să-şi aşeze la ceafă pletele ce-i cădeau neastîmpărate peste ochi.

— Spune, omule ! îl îmboldi tot Bîrsan. Care-i dorinţa ?

— Sîntem veniţi după sare cu tabăra, dinspre partea Tecuciului, măria ta, şi ne rugăm frumos de adăpost. Săniile au 'mas în tîrg pînă veţi binevoi a da poruncile trebuitoare. Apoi, mormăind pentru sine : Să umbli o săptămînă pe asemenea drumuri şi să te vrăjmăşeşti cu o vreme aşa de pîrdalnică, nu-i şagă...

— Păi cine-i de vină ? îl stropşi Bîrsan cu răutate. Voi n-aveţi minte ? Cum v-aţi încumetat la drum ?

— Ne-a trimis dumnealui domnul ispravnic, că noi nu eram nebuni să venim de capul nostru, răspunse călăreţul, înăsprind şi el vorba.

— Bine, bine... mîrîi Bîrsan nemulţumit de răspunsul semeţ. Mureşanule ! strigă el pe cantaragiu. Mergi devale cu omul ista şi căutaţi găzduire pentru tabără.

— Am înţeles ! sări repede unul din slujbaşi de la locul lui. Îşi luă căciula şi haina groasă de şiac şi plecă îndată, urmat de călăraş.

Începuse să se întunece. La gurile celor două ocne şălgarii dădeau zor să cureţe omătul şi să facă pîrtie largă pentru domnul cămăraş. Lucrul mergea greu. Vîntul spulbera zăpada şi o arunca înapoi cu furie. Toată truda se arăta zadarnică,

măcar că vătaful, nemulţumit, alerga din om în om, îmboldind pe fiecare şi zorindu-l la treabă. Fuseseră scoşi şi cei doi flăcăi de la praştie, ca şi vizitiul. Înăuntru nu rămăsese decît Candet, să privegheze frînghia coborîtă în adînc.

— De-a surda ne zbatem! izbucni Sandu Pavalache, privind neputincios cum vîntul îi sufla pulberea albă ridicată în lopată. Doar să ne aflăm, ia aşa, în treabă...

— Aşa-i porunca, băiatule! se ivi ameninţător vătaful. Îşi dădea seama şi Pavel Argatu că mare lucru nu se poate face, acum cînd vîntul suflă cu atîta înverşunare, dar nu era în căderea lui să-i oprească. Ghirăul a poruncit, numai el poate să hotărască.

— Asta-i ca în povestea prostului, urmă Pavalache fără să ia aminte la vătaf, de l-a pus Belzebut să care apă cu ciurul din fîntînă... Cu vîntul ăsta nici pînă la miezul nopţii nu durăm pîrtie...

— Haide, haide! îşi înăspri vocea vătaful. V-aţi cam luat nasurile la purtare. Pesemne vi s-a făcut de butuc...

Tîrziu, după ce se întunecă aproape de tot, cămăraşul apăru în uşa larg deschisă a cancelariei, învăluit de pîlpîirea roşiatică a lumînărilor înfipte in sfeşnice joase de pămînt. În spatele lui crescu îndată umbra lată şi înaltă a ghirăului. Noul stăpîn aruncă o privire lungă în jur, făcu doi paşi pe cărarea proaspăt ruptă în troian, apoi, clătinînd din cap, ca şi cum ar fi răspuns unui gînd ivit pe neaşteptate, se urcă în sania ce aştepta pregătită în laturea cămării. Făcu semn vizitiului şi acesta pocni din bici; ghirăul se repezi să mai spună ceva, dar sania se urni într-o opintire repede, coborînd la vale, prin zăpada răscolită.

Bîrsan strînse dinţii şi o înjurătură cumplită i se pierdu, mormăită printre buze. Apoi se îmbăţoşă, scoţîndu-şi mult înainte pieptul lat, şi porni către bordeiul de la gura puţului.

II

La intrarea lui Bîrsan în bordei, cei dinăuntru tresăriră ca din somn. Candet se ridică de lîngă foc și-și făcu de lucru la crivac. Vizitiul începu să împletească o viță desfăcută a biciului. Cei doi flăcăi, Sandu Pavalache și Dumitrache Busoiu, se pitiră în spatele bolovanilor de sare descărcați mai înainte. Și caii se cutremurară neliniștiți, dînd din copite și sforăind.

Ghirăul fulgeră cu privirea în jur, pe urmă se îndreptă către buturuga pe care stătuse pînă atunci Candet și se așeză. Își scoase luleaua din brîul lat, de lînă roșie, o înfundă bine cu tutun din punga scoasă tot de sub brîu, apoi luă cu degetele înghețate un cărbune și o aprinse. Trăgea scurt din lulea, repezind nourași deși de fum și se gîndea la noul cămăraș, care-l uitase în ușă și plecase fără să-i spună măcar o vorbă. Gîndul acesta i se risipi apoi, o dată cu fumul înecăcios al tutunului nefermentat, pregătit în casă, pe care-l pusese în pipă. Mai la urma urmei, își zise, n-au văzut asta decît slujbașii din birou. Și dacă vreunul nu și-o ține gura sau și-o lua nasul la purtare, atunci... are el leac pentru așa ceva. Cît despre noul stăpîn, n-avea să-și facă griji prea multe. Se vedea că nu se pricepe să fie aspru. Prea se purtase sfios atunci cînd ar fi trebuit să se arate puternic. Aproape că-i părea rău că n-are un stăpîn falnic, de care să tremure. La acest gînd, zîmbi : Mai bine să tremure alții de mine. N-am a mă teme de nimic. Ocna-i a mea și cămărașul la fel. Ce-a fost moș ghirăul pînă acuma, dar să vedeți de-acum înainte...

Privi în jur și întîlni ațintiți spre el ochii lui Candet și ai vizitiului, în care zări parcă o undă de veselie.

Asta îl înfurie dintr-o dată.

— Ei, Candet! zbieră la gurar, sărind de pe butucul pe care stătuse. Ce fac ăia jos? Dorm?

— De, moş ghirău, nu ştiu ce-or fi făcînd, se fîstîci Candet, gîndesc că muncesc.

Spuse asta nemulţumit şi în gînd se mustră că n-a apucat să prindă de veste înaintea lui Bîrsan că praştia nu s-a mai ridicat de mult la suprafaţă. „Nătărău bătrîn ce sînt!“ se sudui el singur.

— Dă semn să vină căluşul sus! Mai repede, mai repede! îl zori ghirăul, cuprins de un fel de neastîmpăr.

Gurarul nu mai zise nimic. Scoase o lopată de jăratic din vatră și azvîrli cărbunii aprinși în gura puțului. Era semnalul că se cerea călușul cu care oamenii se urcau și coborau din ocnă.

Odgonul jucă scurt. Îndată caii porniră domol, bucuroși că nu trăgeau de data aceasta decît funia goală, fără nici o greutate. La vederea călușului, mustățile lui Bîrsan se zburliră, ajungînd cu vîrfurile pînă la urechi. Ghirăul se aruncă cu toată greutatea trupului pe policioara rotundă, cuprinzînd-o strîns între picioare. Apucă cu nădejde, cu amîndouă mîinile, frînghia și făcu semn lui Candet să mîne caii.

— Mamele voastre de puturoși! se auzi glasul lui, în timp ce dispărea pe gura puţului. Apoi se făcu tăcere. Caii opriţi în loc nu mai mişcară; gurarul se aplecă îngrijorat peste gura ocnei; asculta, cercînd să ghicească ce se petrece jos; vizitiul și cei doi tineri strînși în preajma lui, aşteptau și ei cu sufletele la gură.

Bîrsan sări de pe căluș înainte ca acesta să ajungă de-a binelea pe fundul ocnei. Avea o iscusință nemaipomenită să cadă în mijlocul oamenilor cînd aceștia se așteptau mai puțin. Simțea o adevărată plăcere să-i ia pe negîndite, în timpul odihnei, cînd mîncau sau cînd sporovăiau despre necazurile lor. După pravila lui nescrisă, nu se pomenea

păcat mai mare decît atunci cînd ocnaşul se oprea din lucru, fie şi numai pentru a-şi scuipa în palme. De data asta ghirăul nimerise cum nu se putea mai rău. Era tocmai la ceasul cînd, după toiul muncii, oamenii înfierbîntaţi îşi îngăduiau un scurt răgaz de odihnă, ca să-şi tragă răsuflarea şi să-şi împrospăteze puterile.

Cîţiva ciocănaşi tocmai se odihneau, răsuflînd greu : piepturile li se zbăteau să se spargă, sudorile le şiroiau pe spinările negre. Bătutul brazdei, ca s-o desfaci în bulgări nu mai mici de o sută de ocale — sarea măruntă nepunîndu-se la socoteală — era cea mai istovitoare muncă în ocnă. Trebuia îndemînare dar şi multă putere.

Cît stăteau ciocănaşii, tărăbonţaşii răneau mărunţişul din faţa rosturilor, sau rostogoleau cîte un bolovan uitat, spre locul de încărcare. Aici, la praştie, lucra Nicolae Druguleţ, aşteptînd la mînă drobii ce trebuiau ridicaţi. Veneau cam zece sau doisprezece bulgări la o încărcătură şi nu avea acum la îndemînă decît patru. Dar pînă atunci nu stătuse nici el cu mîinile în sîn şi era ostenit. Încărcarea praştiei nu era treabă de mîntuială. Să aşezi pana şi s-o baţi bine în torţile praştiei, să-i potriveşti funiile cînd îşi ia zborul spre gura puţului, ca să nu lase în balans prea mare, era totuşi un meşteşug deosebit. Şi Nicolae Druguleţ era mîndru de îndemînarea cu care muncea. De unsprezece ani de cînd lucra la pană, nu i se întîmplase să greşească. Acum, aşteptînd căluşul de sus, care trebuia să aducă cine ştie ce veste pentru vreun ocnaş, îşi îngăduia şi el o scurtă odihnă.

În asemenea clipe ocna părea ca ameţită. Un murmur de voci stinse plutea slab, ca o scurgere domoală de ape. Cele cincizeci şi opt de feştile cu seu ce ardeau în străchini de lut sau în hîrburi de tuci, clipoceau în faţa brazdelor ca licuricii pe o mare de întuneric ; de departe păreau mai de-

grabă nişte candele pe morminte, iar oamenii ce se învîrteau în lumina lor plăpîndă semănau cu nişte umbre negre, ieşite din adîncuri.

Şfichiul gîrbaciului lui Bîrsan îl trezi pe Druguleț din visare.

— Au! țipă el, şi sări într-o parte, recunoscînd fesul roşu al ghirăului.

— Haită de trîntori! strigă maimarele rufetului, repezindu-se spre cei de la brazde. V-ați aşezat la taclale, hai? Las' că vă arăt eu cine-i ghirăul Bîrsan! La butuc cu voi! Pe toţi am să vă pun la butuc! Şi tu, vătafe, căută el din ochi pe vătaful Spiridon Lăcătuş, care tocmai atunci i se înfățișă, tremurînd. De mult nu mai am ochi să te văd! V-ați pus pe răsfăț, şi tu, spurcăciune, în capul lor! Să dea dracul să nu vă faceți cisla, că nu vă mai scot din ocnă, cîte zile ăți avea... Aici o să vă putrezească ciolanele!

Se îndreptă cu paşi mari spre brazda lui Vasile Amăriuței. Opt oameni se sprijineau în bătătoarele mari şi grele, aşteptînd pe cel de la brazdă să cioplească un rost nou, fără de care nu puteau să înceapă bătaia sării.

— Ce stați? se răsti la ei.

Întinse gîrbaciul şi înfăşură cu sfîrcurile lui mijlocul îndoit al lui Vasile Amăriuţei, care tocmai ciopiea fața brazdei. Omul se dezdoi cu un geamăt şi se răsuci spre ghirău. Ciocanul îi alunecă din mînă şi îi căzu peste picior. Ocnaşul se clătină, se frînse şi se lungi icnind de durere. Cineva se repezi să-l ajute. Plimbă lumina feştilei peste trupul chircit în lungul brazdei. Din picior curgea sînge. Îl zgîlţîi pe rănit:

— Bădie Vasile! Bădie!

Amăriuţei nu răspundea. Leşinase. Mai săriră şi ceilalţi. Bîrsan se vîrî printre ei.

— La loc! Vedeţi-vă de treabă!

Oamenii nu se mişcară, ca ţintuiţi locului. Spiridon Buhneş, ciocănaş bătrîn, care nu se temea de Bîrsan, spuse cu îndrăzneală :

— Chiar aşa nu merge, moş ghirău ! Se prăpădeşte sub ochii noştri. Să-l ducem sus. Poate or găsi vreo babă, să-i facă oblojeli.

— Să se ducă, dacă şi-a făcut cisla, hotărî ghirăul.

— Nu aşa ! se îndîrji Buhneş. Dacă nu şi-a făcut cisla nu-i vina lui. N-am făcut-o nici eu. Azi toate-s pe dos. Nu merge sarea la bătaie şi pace ! La unele brazde se ia rostul ; altele se înfig adînc de nu le mai putem ridica nici după o sută de bătăi cu ghiuleaua. Am păţit-o şi eu cu o brazdă; de trei ori i-am făcut rostul, am bătut-o cu bătătoarele, dar cu nimic nu m-am ales...

— Sînteţi nişte trîntori ! Nu vreţi să munciţi !

— Nu vorbi cu păcat, moş ghirău ! Cine nu vrea să-şi facă cisla şi să iasă mai devreme din iadul ista ? Nici de-ale gurii nu mai avem în traiste. Nevestele nu vor să ştie că sarea are draci; cînd ne văd venind tîrziu acasă, li se năzare că am irosit vremea la crîşmă. Dar numai noi ştim care-i adevărul. Ian priveşte, moş ghirău, cîtă sare măruntă s-a ales din spărturile noastre ! Şi zicînd acestea plimbă feştila la picioarele brazdei, ca să-i arate grunjii risipiţi de-a lungul ei.

— Nu-i păcat de atîta muncă irosită ?

Bîrsan ascultă, sfîrcuindu-şi mustaţa cu ciudă. Ar fi avut poftă să sară la el, să-l bată ca pe-un cîine. Îşi vîrî însă gîrbaciul subsuoară şi strînse pumnii. Nu îndrăznea. Buhneş era bătrîn, omul cel mai înţelept din ceată ; îl iubeau toţi ocnaşii. Simţea cum toţi oamenii stau cu urechile ciulite să asculte ce spune. Dacă ar da acum în el, nu se ştie dacă n-ar sări să-l apere... Nu, asta nu va face. După cîte s-au petrecut aici, nu de mult, trebuie să umble cu băgare de seamă. Răzmeriţa

abia s-a stins, dar duhul ei mai plutește pe-alocuri, ca un nor de furtună. Schimbarea cămărașului Iacobini semăna mai degrabă cu o biruință a ocnașilor. Asta o înțelegea bine ghirăul. Își stăpîni deci furia și porunci ca rănitul să fie ridicat.

— Spui că mai avea o brazdă plină pînă să-și facă cisla ? mai zise el. Pe aceea să mi-o faceți voi, altfel nu vă dau drumul. Avem nevoie de sare, de multă sare ! Ne-a sosit o tabără de sănii de la Tecuci și n-avem cu ce s-o încărcăm...

Bîrsan se îndepărtă de brazda lui Amăriuței înjurînd. Rănitul fu ridicat. Oamenii reluară lucrul, încordîndu-și ultimele puteri ; ciocanele loveau fără întrerupere, grunjii scăpărau și înțepau trupurile goale ale ciocănașilor, feștilele ardeau leneș, cu fum gros, duhoarea de seu ars stîrnea tusea. Nu mai vorbea nimeni.

Sus nu mai răzbea decît țipătul ciocanelor, ca un ecou fioros din altă lume. Funia tamburului se smuci de trei ori ; era semnul că trebuie scos din ocnă un om. Gurarul se trase speriat de o parte. Făcu semne grăbite cu mîinile, împrăștiind lumea strînsă în jurul lui, și strigă vizitiului aproape în șoapte :

— Hi, la deal, cu băgare de seamă !

Caii porniră în trap, dar Candet sări să-i oprească.

— Fii cu luare aminte ! îl îndemnă el pe vizitiu. Vine cîinele ! E în furii, măi băiete. Ferească Dumnezeu să-i greșim cu ceva...

Prinzînd caii de căpăstru, vizitiul porni să se învîrtă în jurul crivacului. Funia se înfășura încet-încet pe tambur. Dar în locul ghirăului apăru trupul mătăhălos al ciocănașului Vasile Amăriuței. Gheorghe Candet privi uluit la omul prins de căluș. Parcă nu-i venea să creadă. Ce caută ăsta sus ? La un ceas atît de nepotrivit ? Așeză cu cea mai mare grabă oblonul, în timp ce călușul rămase

spînzurat în văzduh cu încărcătura lui neașteptată. Abia acum băgă de seamă Candet că trupul Amăriuței era legat cu funii de căluș.

— Ce-i cu tine? întrebă el, presimțind ceva rău.

— Dezlegați-mă, gemu cu glas stins Amăriuței. Îi desfăcură legăturile și-l ajutară să pună un picior pe oblonul puțului. Celălalt îl avea înfășurat într-o bondiță veche, din care se prelingeau picături mari de sînge.

Omul scînci de durere și blestemă :

— Of ! Nu i-ar mai răbda pămîntul pe hoți !

— Spune, omule, ce s-a mai întîmplat? vru să știe numaidecît Candet, sprijinindu-l de mijloc.

— Of, frate Gheorghe ! Nu mai pot ! Mi-am zdrobit piciorul cu ciocanul...

Așternură un suman în fața vetrei și-l ajutară să ajungă pînă acolo. Cînd desfăcură încălțările, sîngele țîșnea ca un șuvoi.

— Bre, că rău te-ai mai zdrelit, adăugă Candet legîndu-i piciorul în grabă, cu un ștergar. Ți-ai rupt o bucată de ciolan cu carne cu tot. Ar fi bine să te duci degrabă la Catinca lui Darie. Ți-o găsi ea leac, zgripțuroaica... Dar se răzgîndi îndată : N-ai să răzbești prin nămeții iștia... S-o suit omătul pînă-n brîu...

Rănitul gemu iar.

— Cum dracul să ți se întîmple tocmai ție una ca asta ? se miră Candet.

— Ceasul rău ! șopti Amăriuței. De dimineață mi-a ieșit înainte Didina a lui Bordeianu cu deșertul. Tocmai atunci a scos-o dracul din casă, la apă... Și vream să mîntui mai devreme azi tainul. Mi-e bolnavă fimeia și-i singură. Dar sarea nu mergea în ruptul capului ! La o brazdă s-a luat rostul și a trebuit s-o încep de la capăt ; alta s-a înfipt în adînc, și am dat optzeci de bombe de mi-am dezghiocat oasele. Acum, cu asta nouă, chi-

tisem că pe la cîntatul cucoșilor să isprăvesc, dacă nu venea cîinele.

Amăriuței le povesti apoi cum s-a pomenit pe neașteptate cu Bîrsan, cum l-a sfîrcuit cu gîrbaciul și cum i-a scăpat ciocanul pe picior.

— A trecut moartea pe lîngă mine. Cînd am deschis ochii pluteam parcă în iad; se părea că mă poartă strîns în brațe dracii. Numai aici, sus, am priceput că eram legat de căluș. Of! Nu mă lăsa, Doamne, să mă prăpădesc pînă nu i-oi plăti ghirăului.

Sîngele se prelingea din rană în șuvițe subțiri, peste scoarța vechiului suman ce-i ținea de culcuș. Gheorghe Candet, ca ocnaș bătrîn ce era, se pricepea la vătămătură și la oblojeli. Multe văzuse el de astea. Nu mai stătu pe gînduri. Cotrobăi în traista lui Amăriuței și trase o basma; rupse o bucată și făcînd-o mototol o aruncă în vatră; cîrpa se aprinse fumegînd încet. Strînse cu o surcică scrumul rămas și-l presără pe o scîndurică, amestecîndu-l cu scuipat; se făcu un aluat negru și lipicios pe care îl întinse peste rană, ușor, abia atingînd locul cu mîna. Din traista lui scoase un darab de mămăligă, îl turti între palme și-l așeză ca o cataplasmă peste rană, făcînd o altă legătură. După ce mîntui oblojeala spuse:

— Amu, dacă n-ar fi ghirăul aici, mi-aș lua inima în dinți și te-aș slobozi de vale cu o sanie.

De teama gîndului îndrăzneț mai mult șoptise. Tocmai atunci intră și vătaful Argatu.

— Ce s-a întîmplat? întrebă el, cercetînd încăperea de jur împrejur. Cine geme aici?

— S-a zdrelit rău la picior bietul Vasile, vorbi Candet. N-ar fi chip să-l urcăm într-o sanie și să-l trimitem acasă?

— Nici pomeneală de așa ceva, bade Gheorghe! Vrei să ai de-a face cu moș ghirău? Poate să cătăm pe cineva să-l ducă pînă-n sat.

— Şi aşa-i bine! primi gurarul.

Tînărul Busoiu ieşi din umbră şi se apropie de ei.

— Da' de ce vă temeţi atît, oameni buni? zise el dojenitor. Se prăpădeşte bădia Vasile lîngă noi şi stăm cu gurile căscate. Apăi, treabă-i asta? Îl duc eu cu sania! Ce? Şi-a zdrelit piciorul la nuntă, sau la tăiat drobii?

Candet rămase cu gura căscată la auzul unor asemenea spuse, iar Pavel Argatu îngheţă cu vorba pe buze. Pe urmă se îndepărtă, găsind că e mai cuminte să nu fie faţă la asemenea cutezătoare abatere. De cînd e ocna nu s-a pomenit ca un rufetaş să se urce într-o căruţă a cămarei! De hatîrul ăsta nu se bucurau decît morţii şi ghirăul.

— M-oi alege poate cu nişte bice pe spinare, mai spuse Busoiu, dar mai uşor o să-mi fie mie, decît îi este acuma lui bădia Vasile...

Flăcăul nu mai întîrzie. Ieşi repede şi peste puţin se întoarse. Sania aştepta la uşa bordeiului.

— Şi chiar faci tu cum ai spus? se minună iar bătrînul Candet, neputînd să-şi vină în fire în faţa îndrăznelii tînărului Busoiu. Numai dacă ţi-a merge... Fă şi tu aşa ca să pici îndărăt înainte de a ieşi strigoiul din ocnă, c-altfel nu-i bine...

Flăcăul, ocupat să-l ajute pe Amăriuţei, nu răspunse, cu toate că ar fi putut să-l liniştească pe gurar, spunîndu-i că a avut grijă să ia din grajd caii cei mai iuţi; cu asemenea telegari nu se teme că are să zăbovească prea mult la drum. Dar nu-i spuse nimic. Urcă pe rănit în sania aşternută cu paie. Caii porniră ca scăpaţi din arc, stîrnind vîrtejuri de zăpadă. Într-o clipă se pierdură înghiţiţi de întunericul nopţii.

În ocnă, singurul semn care să arate oamenilor scurgerea timpului erau brazdele lucrate şi drobii daţi la praştie. Aceştia purtau semnul tăietorului, ca să se ştie cîtă sare a dat fiecare; unul avea ca

semn o linie, altul două puncte, altul o cruce, altul un cerc, cu totul mai bine de o sută cincizeci de semne, ce se puneau și pe scule. Semnele se moșteneau din tată-n fiu și ocnașii se mîndreau cu ele, ca nobilii cu blazoanele. În noaptea asta însă totul se învălmășise. Lucrau în neștire, fără judecată, goliți de gînduri. Nenorocirea întîmplată lui Vasile Amăriuței i-a secat la inimă, iar venirea neașteptată a ghirăului le-a zăpăcit obișnuitele arătări despre mersul timpului. Așteptau nerăbdători să se vestească de sus al doilea cîntat al cocoșilor și să-i vadă coborînd pe cei din schimbul următor. În trupurile moleșite stăruia oboseala parcă mai apăsătoare ca altă dată. Să nu fi fost ghirăul acolo, ar fi lepădat sculele și s-ar fi întins cu spinările încinse pe luciul de gheață al podelei de sare și ar fi rămas așa pînă la sosirea schimbului....

— Vino cu răbojul la mine ! se auzi tunînd glasul ghirăului.

Vătaful alergă ținînd în mînă o șipcă lungă, plină cu crestături.

— Ian te uită, ian te uită ! mormăi Bîrsan, citind semnele de pe răboj. Ion Argatu, opt drobi... Ion Dreptu, șapte... Vasile Pintilie nouă... Profitan Toader, șase... Auzi, vătafe ? Șase ! îți place ? Ia strigă-l încoace pe budulacul ista !

Vătaful chiui de două ori :

— Profitan ! Hei, Profitan, fă-te-ncoace, la moș ghirău !

— Iacătă-mă-s ! sări omul, desprinzîndu-se din întuneric.

Ghirăul ridică feștila și-l cercetă în lumina ei.

— Tremuri, hai ?

Tremura, nu de teamă, de osteneală. Pe pieptul gol i se scurgea o mîzgă vîscoasă din apă și praf de sare.

— Te-ai prostit rău, Profitane! Din ciocănaş fruntaş, mi-ai devenit codîrlă.

Acesta bolborosi încurcat:

— N-am vină, moş ghirău. Am brazda într-un loc cu chichion. Trag de ea, nu-i chip s-o urnesc. De două ori i s-a luat rostul. Am dat şi bătaie vîrtoasă, şi mai moale, nimic n-am făcut. De zece ani îs în ocnă, dar o zi aşa de afurisită n-am avut. Am văzut iepure cînd am urcat dealul... Asta-i ştiut. Cînd îţi iese iepurele înainte, nu-i a bună, termină el convins.

— Nu-i de asta! E că staţi de poveşti; nu lucraţi... Hai, pleacă la brazdă! Să nu crezi c-ai să scoţi nasul din ocnă pînă n-ai să mîntui partea ta. Văd eu bine că vi s-a făcut de butuc...

Strigase tare, ca să-l audă toţi. Glasul îi pluti cu ecou lung între pereţii cufundaţi în beznă ai ocnei. Oamenii se aplecară mai tare asupra uneltelor, strîngînd din dinţi.

Dintre toate pedepsele butucul era spaima lor. Pe vreme de iarnă era moarte curată să stea cineva cu picioarele prinse în butuc ca într-o menghine, zăcînd nemişcat zile întregi, aruncat undeva pe fundul ocnei sau în grajd, ca un stîrv. Putea să putrezească omul în butuc dacă aşa voia ghirăul. Cînd nu era butucul, era bătaia, iar cînd i se părea că nici schilodirea oamenilor nu-i de ajuns ghirăul le lua pămînturile date din moşia ocnei în virtutea unei vechi pravili domneşti, lăsîndu-i să moară de foame cu tot neamul lor. Fără pămînt de hrană, nu poate trăi un ocnaş. Cu cele cincisprezece parale cît se plăteau pentru un drob de sare, îi era greu s-o scoată la capăt, dacă pe lîngă asta nu avea şi un lan de popuşoi.

La toate astea se gîndea bătrînul Spiridon Buhneş, ascultînd răscolit de mînie, urletele ghirăului. Se înturnă către vecinul său şi-i vorbi încet, abia stăpînindu-se:

— Doamne, vericule, multe mai răbdăm şi noi. Vorba aceea: turcul te bate, turcul te judecă! Răbdăm şi îndurăm. El e unul, noi mulţi, mulţi de tot!... îşi umflă pieptul cu aer şi apucînd ghiuleaua, o lăsă să cadă pe brazdă, cu toată greutatea, cu sete, parcă ar fi zdrobit capul unui şarpe sub ea... Mulţi dar nevolnici... adăugă tot el, dezdoindu-se de şale.

O pîrîitură puternică acoperi deodată zgomotul ciocanelor. Nicolae Druguleţ îngălbeni; răcni cît putu de tare, alergînd ca un bezmetic prin întuneric:

— Fugiţi! Fugiţi! Fugiţi, oameni buni!

Ciocanele amuţiră; oamenii şovăiră cîteva clipe cu uneltele în mîini, apoi, îndată, se răspîndiră zăpăciţi, îngropîndu-şi feţele în pereţii ocnei, apărîndu-se cu mîinile prinse pe cap ca de o primejdie pe care n-o vedeau dar o simţeau în preajma lor. Sus, praştia încărcată vîrf se legăna încă nesigură sub armătura clopotului; se auzi o nouă pîrîitură, de data asta mai tare; legăturile funiilor se desfăcură şi bolovanii din plasă se prăvăliră în gol. O bubuitură ca de trăsnet făcu să se cutremure ocna. Parcă un turn înalt s-ar fi prăbuşit la cîţiva paşi, sau o ghiulea mare ar fi detunat drept în mijloc. Spărturile bolovanilor împroşcară departe, ca o ploaie de ghiulele şi schije, găurind pereţii şi secerînd oamenii. Ocna se umplu de vaiete şi strigăte. Feştilele pîlpîiră speriate şi se stinseră. Se aşternu o beznă neagră. Nori încărcaţi cu praf de sare se ridicară de jos făcînd şi mai nesuferit aerul şi aşa înecăcios. De sus se auzi gurarul, răcnind ca în spaimele morţii:

— Aslanache, pune măciuca!

— Foc! Foc! Aprindeţi focul! urlă ghirăul, de undeva, de lîngă un perete.

Îndată cineva aprinse paiele uscate pregătite pentru asemenea împrejurări. Pale de lumină gal-

benă despicară bezna. O dată cu lumina un freamăt și o învălmășeală nemaivăzute izbucniră în ocnă. Oamenii înnebuniți de groază alergau de colo-colo. Strigau de-a valma cu răniții, se chemau, se căutau între ei, plîngeau, blestemau. Ghirăul se ivi în pîlpîiala flăcărilor. Își pierduse biciul în învălmășeală și acum parcă îi lipsea ceva. Încerca să urle, să se răstească la oameni, să-i domolească, dar nu-l lua nimeni în seamă. Îl căută din ochi pe Druguleț. Se apropie de el și-i spuse, potolit, îngrijorat :

— Vezi cine-i rănit.

Druguleț luă un smoc de paie, îl aprinse și porni în cercetare. Se întoarse destul de repede : trei răniți și doi morți.

— Morți ? se strîmbă Bîrsan. Cine-s ?

— Simion Cotrubă din Tîrgul Trotușului și Mihalache Aldea. Pesemne că n-au mai putut să se tragă din făgaș cînd s-a dat de veste...

Oftă. Ghirăul își mușcă buza. Vorbi tare, să fie auzit de cei din apropiere.

— Au murit c-așa le-a fost scris... Fiecăruia cînd îi vine ceasul... Degeaba îi bociți, de înviat nu-i mai înviați. Scoateți-i sus. Întîi pe betegi. Apoi, către vătaful care se ivise lîngă el : Ascultă, vătafe, nu iese nimeni pînă nu-și face cisla. Pe cel cu pricina îl dai în seama vătafului care te schimbă. Auzitu-m-ai ?

Vătaful murmură, scăpînd un început de oftat.

— Da, moș ghirău, am auzit. Nu pleacă nimeni...

Răniții fură urcați unul cîte unul, care lăsat de voia lui pe căluș, care legat, să nu se răstoarne. Fură ridicați și morții.

Sus nu mai răzbea decît zgomotul ciocanelor, însoțit de un ecou fioros ca venit din altă lume.

Gurarul Candet așeză morții lîngă perete, unul la picioarele altuia, ca să nu strîmtoreze locul.

Le aprinse feştile la căpătîi şi le acoperi feţele cu cîrpe luate din traistele oamenilor. Răniţilor le făcu loc lîngă vatră. Pe unde se mai scurgea sîngele aruncă paie.

Cînd sosi şi ghirăul, gurarul îl primi cu teamă şi cu silă.

— Bine c-ai venit, moş ghirău, îi zise el. Ce facem cu oamenii ? şi-i arătă răniţii care scînceau, ghemuiţi lîngă foc. Cu morţii mare socoteală nu mai avem. Dar pe betegi eu spun să-i trimitem cu sania la bolierul de la Biserica Domnească, sau măcar la vreo doftoroaie, să nu se prăpădească lîngă noi.

— Da, se învoi Bîrsan fără plăcere. Unde-i Argatu ?

— Îi cu oamenii care rănesc omătul în jurul mîglelor. Să-l chem ? Şi fără să mai aştepte învoirea lui strigă spre uşă : Ia vezi tu, Matei, unde-i Pavel Argatu. Spune-i că-l cheamă moş ghirău. Să vie fără zăbavă.

— Porunca ? se înfăţişă acesta smirnă.

— Să pună caii la două sănii. Cu una mă duc eu la vale la cămăraş, să-i dau de veste ; alta pentru betegi.

Cînd ieşiră afară, vătaful se cutremură. În botul dealului tocmai venea către ei sania cu care Busoiu dusese pe Vasile Amăriuţei. Flăcăul învîrtea biciul fără grijă, de parcă nici nu se sinchisea de ghirău. La început socoti că Busoiu va coti măcar în ultima clipă şi se va pierde undeva spre grajd. Dar Busoiu trase sania chiar în faţa ghirăului.

— Ce-i cu tine ? Ce cauţi în sanie ? Unde-ai fost ? se iuţi Bîrsan şi dădu să apuce biciul din mîna lui Busoiu, căci pe al lui îl pierduse în ocnă.

— Nicăieri n-am fost, moş ghirău, minţi flăcăul, fără urmă de teamă în glas. S-a îmbolnăvit Postelnicu, vizitiul, şi i-am luat locul. Cine vrei să te ducă acasă pe-o vreme ca asta ?

— Bun, mormăi Bîrsan, mai îmbunat de hărnicia flăcăului. Să plecăm dară.

Şi sări în sanie, obosit, nemulţumit de el şi de toată lumea.

Candet, care ieşise în uşă la fel de îngrijorat, se aplecă spre urechea lui Pavel Argatu şi-i şopti :

— Ţi-am spus eu ? Flăcăul aista e om de nădejde. Te poţi da pe mîna lui....

III

Elisaveta Ghineţ şi Marghioala Cioabă grăbeau pe urmele săniei boiereşti. Nu apucaseră să se înfăţişeze noului cămăraş şi să-i facă plîngere şi rugăminte pentru necazurile lor. Vătaful Pavel Argatu le învăţase să meargă în tîrg, la casele lui Rudolf Sturza, unde a tras boierul cel nou în gazdă, şi să cadă la picioarele lui. Să nu-i spună că bărbaţii lor au fost între căpeteniile răzmeriţei şi că au murit de pe urma bătăilor de la călăraşi. Să-i ceară numai, cu lacrimi şi vorbe smerite să nu le ia pămîntul dat de ocnă. Fără pămînt înseamnă că nu mai au alta de făcut decît să se întindă în pragul casei cu copiii şi să aştepte moartea.

Asta le-a sfătuit vătaful să-i spună stăpînului celui mare, dar cît mai grabnic, pînă nu apucă ghirăul să-i povestească toate cîte s-au întîmplat cu zavera din toamna trecută.

Tot vorbind, femeile trecură pîrăul Valica şi intrară în mahalaua ţigănească ; de aici o luară pe uliţa Bisericii Domneşti, după care străbătură maidanul de la intrarea tîrgului, ţinîndu-se de mînă, ca să nu le doboare vîntul. Lîngă biserica Sfîntul Nicolae, aproape de casa lui Rudolf Sturza, se opriră, neliniştite de gîndul lor îndrăzneţ. În

viața lor nu vorbiseră cu un boier atît de mare. Erau înfricoșate că vor sta înaintea unui dregător temut, dar nu voiau să și-o mărturisească. Ocoliră grădina cu zaplazul înalt al casei lui Sturza, peste care atîrnau, greoaie, brațele înzăpezite ale unor nuci bătrîni. Printre uluci, departe, îmbrăcată în iedera albă a iernii, se zărea casa veche, largă, a Sturzului, cu acoperișul de șindrilă mult lăsat, cu cerdac de lemn și ferestrele strălucind de lumină. Porțile erau larg deschise. Cele două femei se codeau să intre, dar văzînd apoi în curtea cu omătul frămîntat de copitele cailor o mulțime de robi trebăluind, pășiră cu hotărîre. De la rîndașii care curățau zăpada, aflară că boierul Sturza are mare sindrofie în seara aceea, în cinstea noului cămăraș venit de la Iași.

La ușa mare a casei, un țigan rob, îmbrăcat în mintean, șalvari, cușmă și conduri, aștepta musafirii. Țiganul le opri și le întrebă ce caută. Aflînd că veniseră cu jalbă la boierul cel nou, le spuse că treaba asta nu-l privește pe el. Bătu dar cu pumnul într-o ușă de la antret și îndată se ivi Pavel Grindu, curteanul de jurnă. Acesta nici nu le mai întrebă ce vor. Le cunoștea. Știa bine pentru ce au venit. Le pofti în antret, după ce le rugă să se scuture bine de zăpadă. Înăuntru era cald. Femeile simțiră cum sîngele li se dezgheța în obraz și parcă începea să curgă mai repede.

— N-ați prea nimerit la vreme potrivită, le zise curteanul, după ce văzu că s-au mai încălzit. Dar dacă tot ați venit, am să-l vestesc pe domnul cămăraș... Nu e în toane bune, nu știu ce are... Bine ar fi să vă primească, dacă nu, n-am ce să vă fac; o să mai încercați și altă dată. Pînă atunci stați colo, lîngă vatră, și mai încălziți-vă o țîră...

Ciocăni în ușa de nuc, lucrată cu mult meșteșug, a iatacului din dreapta și rămase în așteptare, cu

urechea lipită de ea. De dincolo răsună o voce puţin îngroşată, poruncitoare:

— Intră!

Femeile îl zăriră pe Vilara prin uşa întredeschisă. Sta răstignit pe un jilţ mare, în giubea albastră de pambriu blănită cu samur, cu picioarele întinse şi cu capul pleşuv lăsat pe speteaza înaltă, îmbrăcată într-un covoraş de Persia; între dinţi ronţăia vîrful ciubucului şi sufla uşor fumul, care-i învăluia faţa ca într-o pînză de păianjen.

— Ce vrei? întrebă pe curtean, fără să se mişte şi fără să se uite la el.

— Două văduve de ocnaşi au venit să se plîngă măriei tale...

— Ce le-a venit? făcu Vilara nemulţumit.

— Ce să facă, sărmanele de ele? Vin de departe, vai de mama lor... îngăduiţi să intre?

— Îngădui! primi el, mai mult din plictiseală.

Femeile lepădară în antret cojoacele încă ude; curteanul le dădu cîte un şomoiog de paie uscate să-şi frece încălţările, după care le deschise uşa şi le lăsă să pătrundă în iatacul stăpînului.

Cînd le văzu, cămăraşul încruntă sprîncenele; era un tic al lui, din cauza miopiei, dar ele luară asta drept un semn rău.

— Ce vreţi? le întrebă el chiar de la uşă, cu glas moale, potolit.

Îşi strînse picioarele răşchirate, puse ciubucul deoparte şi le privi mai atent. Femeile se fîstîciră; lăsară privirile în jos. „Trebuie să fi fost frumoase la vremea lor!" le cîntări Vilara, cu ochii de cunoscător. „Şi nu-s nici atît de bătrîne cum ar părea la prima vedere." Urmele de frumuseţe răzbăteau însă greu în obrajii lor îngălbeniţi. Se cunoştea că farmecele li se stinseseră de mult...

Sub privirile sale pătrunzătoare, rămaseră fără glas, mistuite de o frică neînţeleasă. El repetă întrebarea, oarecum amuzat de sfiiciunea lor. Mar-

ghioala Cioabă simţi că o năpădeşte un năduf. Începu să lăcrimeze, iar Elisaveta plînse de-a binelea.

— Aţi venit să mă bociţi la cap ? întrebă atunci boierul.

Marghioala se stăpîni. Îşi şterse ochii cu colţul tulpanului şi luîndu-şi inima-n dinţi începu să vorbească, repede dar socotit, aşa cum o învăţase vătaful.

— Sărut mîna, măria ta ! Iaca am venit să ne plîngem înălţimii tale, ca nişte vădane de ocnaşi ce sîntem, fără putere şi fără ocrotire. Murind bărbaţii noştri am rămas cum e mai rău. Eu am patru copii, femeia asta are cinci. Dacă ni se iau pămînturile ce le avem date în stăpînire din partea ocnei, o să pierim cu toţii de foame...

— De ce nu vă duceţi la ghirău ? Mai bine ştie domnia sa rînduiala cu pămînturile decît mine, care abia îs venit.

— Am venit la măria ta ca la o inimă mai bună şi mai îndurătoare...

— Ghirăul n-are inimă bună şi îndurătoare ?

— Inima omului îi după cum o arată faptele lui.

Vilara le măsură cu o privire aspră.

— Ce va să zică asemenea vorbe ? Au nu cumva sînteţi neveste de ocnaşi care s-au sculat împotriva stăpînirii ?

Femeile îngălbeniră. Se gîndeau : „Să fie boierul ăsta atît de năzdrăvan încît a şi putut afla ceea ce ele au vrut să-i ascundă ?“ Marghioala cuteză totuşi să-i răspundă :

— Noi, femeile, n-avem de unde şti ce-au făcut bărbaţii noştri şi nici ponoasele lor nu vrem să le tragem. Eu ştiu că cincisprezece ani, şi femeia aiasta douăzeci de ani, am pus mămăligă în traista bărbaţilor noştri, care au muncit în ocnă, ca şi moşii lor. Dă poruncă, măria ta, să nu ne ia pămînturile, şi Dumnezeu din ceruri o să-ţi răsplătească pentru fapta înălţimii tale.

Vilara frămîntă o clipă mătăniile de chihlibar ; îi plăcuse vorba răspicată, sumețirea femeii, frica ei ascunsă cu îndîrjire. Nu prea știa el bine cum e cu pămînturile ocnei, dar își zise că o promisiune nu strică. Să se audă printre ocnași că stăpînul cel nou e mărinimos și ajută pe cei ce vin plecați să i se roage. Aflase încă la Iași de răzmerițele petrecute în toamnă la ocnă, cînd cămara rămăsese fără sare și trebuiseră să trimită călărași împotriva răsculaților, ca să-i potolească. El nu avea nevoie de așa ceva. I-o ceruse chiar domnitorul, cînd îi încredințase această slujbă.

— Bine ! zise el descrețindu-și fruntea. Treacă de la mine ! Voi porunci să vi se lase pămînturile. Cum vă cheamă ?

Își spuseră numele. Vilara părăsi jețul și mergînd la masă se aplecă asupra ei, spre a face cîteva însemnări pe o filă de hîrtie.

— Acum vă puteți duce, le zise și rămase sprijinit cu spatele de masă.

IV

Primind poruncă să găsească loc de găzduire pentru tabăra tecucenilor, cantaragiul Ion Mureșan se interesă cîte sănii sînt cu totul și unde au poposit.

— Iaca, nu sînt multe, răspunse trimisul taberei, Marin Potolog. Numai treizeci și cinci, cu șase călărași de pază.

Trecură pe drumul de care, ca să coboare în tîrg. Călărețul călca alături de Mureșan, ducîndu-și calul de dîrlogi. Drumul se așternea otova de zăpadă ; rîpele de pe lături, îndesate pînă sus, aproape nu se mai vedeau ; nu se zărea țipenie prin partea locului, nici în deal, nici spre vale. Mersul le era însă ușor ; vîntul sufla de la spate și parcă-i

împingea înainte. În dreptul spînzurătorii, Marin Potolog încetini pasul; privi cu o licărire amară stîlpul de la margine asemuindu-l unui paznic singuratic la hotarul lumii vii.

— Ce te-ai oprit? întrebă cam batjocoritor cantaragiul. N-ai mai văzut așa ceva?

— Ba bine că nu! Am văzut destule! Gîndeam însă că aiestea cresc numai prin părțile noastre.

Mureșan mîrîi ceva neînțeles. Celălalt continuă:

— Mă întreb dacă totdeauna au fost de-aiestea pe pămîntul nostru? Matale ăi fi știind mai bine ca mine, că de, după straie te arăți a fi om învățat, ai citit prin ceasloave...

— Nici aiasta n-am de unde ști, vru Mureșan să curme întrebările străinului acesta curios.

Marin Potolog merse cîtva timp fără să spuie o vorbă, îi părea tare rău că se găsise cu un cărturar și nu putea scoate nimic de la el. Avea el o întrebare anume și nu știa cum să ajungă la dînsa.

— Un cuscru de-al meu, începu el iar într-un tîrziu, țîrcovnic în sat la mine, mi-o fost spus că nu de mult, într-o țară ce se află la asfințitul lumii, poporul s-ar fi răsvrătit întorcînd spînzurătorile împotriva domnilor. Adevărat să fie?

Mureșan îl privi speriat pe Potolog:

— De unde vrei să știu? N-am auzit nimic! Și nici nu poate să fie adevărat. Cum să le întoarcă împotriva domnilor?

— Așa, am întrebat și eu. Da' zice cuscrul că și călărașii au trecut acolo de partea oamenilor.

— Asta, n-aș mai crede, se lăsă prins Mureșan, călărașii sînt totdeauna cu stăpînirea. Altfel, cum crezi că s-ar ține boierii?

— Să fie cum zici matale. Dar ce te faci cu prostimea? Acolo-i putere nemăsurat de mare. Și dacă s-a pornit prostimea cea multă, ce te faci? Se sperie și călărașii. Așa gîndesc că s-a întîmplat și

în ţara de care mi-a fost spus cumătrul meu, ţîrcovnicul...

Cantaragiul se feri să răspundă. Nu era deprins să asculte cîrtiri împotriva stăpînirii. Trase cu coada ochiului spre străin. „Al dracului zdrahon cum mai umblă să mă ducă în ispită !“ se gîndi Mureşan, iuţind şi mai mult paşii.

Ajunseră în mahalaua ţigănească. Ţiganii erau robii ocnei ; unii deprinseseră tăiatul sării şi numărau printre ei ciocănaşi destoinici, dar cei mai mulţi lucrau în ocnă ca fierari, feştelari, curteni, gropari, surugii. Rău trăiau toţi muncitorii ocnei, dar cel mai rău trăiau ţiganii. Ei nu erau nici măcar scutelnici, devreme ce nu erau ţinuţi să facă oştire şi nici să plătească bir. Pămînt de hrană nu li se dădea, ca la ceilalţi ocnaşi, drept care nici vite nu ţineau. Toată pricopseala lor era merticul, adică cele zece ocale de sare pe care le primeau la capătul săptămînii din partea cancelariei şi pe care o vindeau neguţătorilor din tîrg pe mai nimic.

Bordeiele joase ale mahalalei erau îngropate în omăt, aproape cu totul. Numai fumul ce se ridica de sub streşini, topind zăpada în picuri mari de apă murdară, arăta că acolo trăiesc fiinţe omeneşti.

Tecuceanul cercetă cu atenţie bordeiele ţiganilor, ca un cunoscător. Erau la fel cu cele de pe la ei.

— Multe drumuri n-am bătut în viaţa mea, spuse el, dar pe unde am fost am văzut că sărăcia şi suferinţa omenească au aceeaşi faţă. Mă uit la ţiganii de aci ; se cheamă că-s meşteşugari, Doamne iartă-mă. Dar pe cît se arată, sînt la fel de dezbrăcaţi şi nemîncaţi ca şi ai noştri.

— Din ce să trăiască, dacă ocna nu le dă nimic.

— Le-o fi dînd batîr hrană ?

— Da' de unde ! Nimica... Numai cîte un mertic de sare la fiecare „căutare“...

— Nu mai spune! Atuncea îmi vine să cred că robii de la noi trăiesc mai bine; boierii le dau de mîncare...

— Unde zici că ai lăsat tabăra? abătu vorba cantaragiul.

— Tocmai în partea de jos a tîrgului.

— Asta-i bun. Chiar pe acolo mă gîndeam şi eu să vă caut adăposturi; acolo sînt case mai încăpătoare şi grajduri mai bune pentru vite.

Înserase. Negustorii se grăbeau să tragă obloanele de lemn peste ferestruicile dughenelor; trecătorii se arătau tot mai rar pe uliţe; vîntul mătura zăpada cu furie şi o arunca peste casele joase; ici-colo scînteiau lumini pe la case, ca nişte steluţe îndepărtate şi singuratice; ogeacurile mici pufăiau greu, ca nişte lulele bine îndesate.

În partea de jos a tîrgului dădură peste tabără; săniile, cu boii încă înjugaţi, aşteptau gata de plecare. Oamenii, ninşi de sus pînă jos, tropăiau printre sănii să se încălzească, curăţau cu palma zăpada strînsă pe spinările vitelor, şi le rupeau ţurţurii de gheaţă de la ochi şi de pe nări. Se întrebau îngrijoraţi, aproape fără nădejde, cînd se va întoarce omul trimis la cămara ocnei pentru găzduire. Boii erau sfîrşiţi de atîta cale; aveau nevoie de hrană şi adăpost bun — şi asta fără zăbavă.

Cînd Marin Potolog se arătă întovărăşit de slujbaşul ocnei, conducătorul taberei le ieşi bucuros în întîmpinare.

— Sărut mîna, cucoane, o luă el înainte, nerăbdător să se prezinte slujbaşului; eu sînt Toader Păun, vătaful taberei.

Îl măsură respectuos pe Mureşan. După straie i se părea a fi din tagma boierilor. N-avea de unde să ştie că Mureşan era om de rînd, ca şi dînsul, cu nimic mai fericit decît ultimul cărăuş din tabăra lui. Simbria de la ocnă era doar de doi gal-

beni pe lună. Cu nimic nu se deosebea traiul ce-l ducea acasă la el, de traiul celorlalţi robi ai ocnei.

Norocul, sau poate nenorocul lui, era că printre atîta puzderie de lume fără ştiinţă de carte, el apucase să deprindă scrisul şi cititul de la tatăl său, răposatul Constantin Mureşan. Acesta fiind de fel din Transilvania, dintr-un sat de munte de pe Mureş, învăţase carte de la un popă. Într-un an de lipsuri mari, bătrînul Mureşan şi-a luat sălaşul şi s-a tras încoace. Auzise de la mocanii care treceau munţii cu oile că meşteşugul lui ar avea căutare în Moldova. Se pricepea ca nimeni altul să meşterească steiurile puţurilor de sare şi le ferea de apă aşternînd peste ele piei de bivol unse cu o alifie dreasă din praf de sare şi argilă, peste care bătea apoi ţambrele de lemn. Meşteşugul ăsta era vechi, dar nu oricui îi fusese dat s-ajungă la îndemînarea lui Mureşan. De la o vreme însă, cu toată faima, nu mai găsise de lucru în Transilvania. Puţuri noi nu se mai săpau, iar pe cele vechi le meşterise cu atîta credinţă că nu mai era nevoie să le mai meremetisească. A trebuit să vină încoace, peste munţi, în căutarea norocului. Zadarnic ! Şi aici ocnele vechi aveau sare destulă, iar altele noi deocamdată nu se mai scobeau.

Pînă la urmă, ca să poată duce o fărîmă de pîine copiilor, a fost nevoit să intre ciocănaş la ocnă, rob la rînd cu ceilalţi robi. Munca grea, istovitoare i-a secătuit repede puterile şi i-a scurtat viaţa. În anul cînd şi-a dat sufletul, tocmai se vorbea că e nevoie de un nou puţ la Ocniţa. Otcupciul ocnei celei noi avea nevoie de meşterul Mureşan şi veni acasă după el ; era prea tîrziu ! Trupul meşterului putrezea de peste două luni în ţintirimul tîrgului.

Fiica lui, rămasă fată bătrînă la casa maică-si, se prinsese ea să meşterească puţul. Nu muncise

alături de tată-su la toate puțurile din Ardeal? Și nu învățase meșteșugul mai bine ca un bărbat? Otcupciul a cam șovăit. Dracul a mai văzut femeie lucrînd la puțurile ocnelor? Neavînd însă încotro, s-a învoit. L-a cîrtit o lume întreagă; una ca asta nu s-a mai pomenit de cînd lumea! Dar a tăcut și a răbdat. Știa el ce știa... Cine rîde la urmă, rîde mai bine. Și a avut de ce să se bucure pentru nemaipomenita lui îndrăzneală: femeia îl costase de zece ori mai puțin decît l-ar fi costat orice alt meșter. Unde mai pui că a făcut un lucru bun, cum nu l-ar fi făcut nici un alt meșter.

În zilele acelea tînărul Ion Mureșan împlinise șaisprezece ani; știa să scrie, să citească, să socotească, cunoștea graiul ungurilor și al nemților de dincolo, dar nu deprinsese nici o meserie. Pînă atunci citise și învățase. Aceasta a fost dorința tatălui său; bătrînul nădăjduise să-și vadă feciorul domn mare. Ar fi vrut ca băiatul lui să-și croiască altfel de drum în viață, să se avînte în lume, căutîndu-și un rost pe lîngă pulpana vreunui negustor însemnat; nu voia să ajungă meșteșugar cum a fost el, sau, Doamne ferește, ciocănaș la ocnă. Murind tată-su, băiatului i-au căzut aripile. A trebuit să-și caute rost degrabă. De hatîrul soră-si, a meșteriței, l-au primit la cancelaria ocnei, năimindu-l cu șase galbeni pe an și pe deasupra un mertic de sare, o dată la trei luni. În cancelarie a făcut de toate, pînă s-a ivit locul de cantaragiu. La mai mult decît atîta nu era căderea unui fiu de rob să rîvnească! Era și așa prea destul pentru unul de teapa lui... Va muri cantaragiu, căci slujbele de rang mai mare se dau numai odraslelor de boieri.

Neștiind vătaful Toader Păun nici trecutul lui Mureșan, nici starea lui de acum, nici măcar slujba ce îndeplinea la ocnă, și judecîndu-l numai după straiele de orășan, l-a crezut de viță aleasă și din

„sărut mîna, boierule“ nu-l mai slăbea. Nu-i vorba, ceva putere tot se arăta a avea acest Mureşan; asta s-a văzut de îndată ce a început să cutreiere casele din mahala căutînd gazde pentru cărăuşi. Cu de la el putere hotăra cine cîte sănii şi cîţi oameni să primească. Şi ce hotăra el, aşa rămînea. Nimeni, nici cîrc nu spunea.

— Tu, Zamfir Butuc, şase boi şi trei oameni să primeşti!

— Am înţeles! răspundea locuitorul, fără altă vorbă.

Sau:

— Arghir Stoian, opt boi cu patru oameni!

— Să fie!

Sau:

— Nicolae Ailenei, primeşti patru boi şi doi oameni!

— Prea bine!

În mai puţin de o oră săniile toate fură date pe la curţi şi boii băgaţi în grajduri. Nefiind grajduri încăpătoare, Mureşan a poruncit ca vitele localnicilor să fie scoase în curţi, pe unde şi cum s-o putea, ca să se facă loc la căldură vitelor înfometate şi trudite. Nici de data aceasta n-a crîcnit nimeni. Apoi a mai poruncit să se dea de mîncare vitelor şi oamenilor.

— S-a înţeles? întrebă Mureşan pe locuitorii strînşi în preajma sa.

— S-a înţeles! răspunseră într-un glas.

— Apoi, sară bună! strigă şi plecă, luînd înţelegerea cu vătaful cărăuşilor că va veni a doua zi să-i ducă la ocnă pentru încărcare. Vătaful îi răspunse aplecîndu-se respectuos şi privi lung în urma lui.

— E tare boierul, socoti, adresîndu-se unui localnic de lîngă el.

— El? se miră acesta. Da' de unde! N-are nici o putere! Tari îs cămăraşul şi ghirăul. De la ei

se trage și puterea lui Mureșan. Se cheamă că el în numele lor vorbește. Altfel, cine ar mai ține seama de poruncile lui ?

După plecarea lui Mureșan începu o forfoteală și o hărmălaie asurzitoare în tabăra cărăușilor. Oamenii își descopereau anevoie gazdele, întrebînd din ogradă în ogradă ; cîinii lătrau, vitele mugeau, copiii, încă neculcați din cauza larmei, se hîrjoneau pe de lături, femeile își strigau bărbații, iar aceștia pofteau oaspeții în casă.

— Aici stă Ilie Călțaru ? întrebă la una din porți Toader Păun. El, Marin Potolog, Ion Săndulache și Dragomir Vîntu fuseseră dați la casa acestui gospodar.

— Aici, aici, intrați în casă ! îi pofti gazda.

— Mai întîi vitele ! spuse Potolog ca de la sine înțeles.

— Așa e ! recunoscu încurcat Călțaru.

Sări îndată să le stea într-ajutor. După ce îngrijiră vitele, intrară în casă. Ilie Călțaru era, pe cît se pare, gospodar mai cuprins, dar casa lui nu era mai acătării decît a altora din mahalaua Giosenilor. Erau toate la fel : o odaie mare, cu o tindă în față, și la spate o cămară. Oaspeții și gazdele se adunară în odaia cea mare. Focul pîlpîia molcom în vatră, copiii picoteau pe cuptor, trăgînd cu urechea la cei mari ; aceștia stăteau la taifas, povestind de unele și de altele. Femeia lui Călțaru le puse dinainte mămăligă, brînză și friptură rece de porc. Oaspeții mîncară cu poftă, înghițind pe nemestecate. După masă, cărăușii mulțumiră gazdelor și, spunînd că sînt osteniți, cerură îngăduință să se culce.

— Avem să facem mîine seară voroavă mai multă, făgădui Marin Potolog.

— Firește, firește, se bucură Călțaru.

Peste puțin casa se cufundă în liniște. Gălăgia de-afară prinse a se stinge și ea ; încetul cu ince-

tul mahalaua Giosenilor își regăsi pacea din totdeauna a ceasurilor de seară. Prin toate casele, oamenii căzuseră în somn adînc. Zăceau laolaltă, gazde și oaspeți, care pe cuptoare, care pe lavițe, care în paturi și care pe dușumele așternute cu paie și cojoace. Vitele dormitau și ele, îngrămădite în grajduri...

Pe la al treilea cîntat al cocoșilor Marin Potolog se trezi. Rămase întins, cu ochii deschiși în întuneric, luîndu-se cu gîndurile. Plecase de-acasă pe nepusă masă. Nu era vremea încă așezată pentru cărăușie, dar zapciul îi mînase cu anasîna. Nu prea avea măciniș în casă, nici cu udătura nu se putea lăuda, dar trebuise să pornească. Acuma îi era grijă de cei rămași, se socotea într-una cum îi va găsi la întoarcere. Drumul se arăta cu zăbavă mare, și de-aici la Galați încă aveau să se ivească întîrzieri. În loc de-o săptămînă drumul poate ține două și chiar trei. Ba se mai poate întîmpla să dea o moină și să rămîi împotmolit pe undeva.

Lui Marin Potolog îi veni să ofteze, dar se opri. De afară răzbătu un nechezat de cal și o strigare ușoară.

— Bade ! Bade, hăi !

Cărăușul ascultă. Tovarășii săi dormeau adînc, înveliți în cojoacele de oaie. Se gîndi să se ridice să vadă ce-i. Poate îi căuta careva pe dînșii, sau pe vătaful taberei.

— Bade ! Măi, bade !

Cel care striga se ferea să dea drumul glasului. Mai mult șoptea strigarea, către gemulețul lîngă care era Marin Potolog. Străinul de-afară se foi o vreme prin fața ușii, cercă zăvorul, pe urmă veni iar la geam și șopti cu vocea lui aspră :

— Măi, bădicule !

Atunci, de pe cuptor se desprinse o umbră care porni cu grijă peste trupurile întinse pe jos și

ieşi în tindă. Desluşi că era chiar Ilie Călţaru, gazda lor.

Marin Potolog ciuli urechile. Auzi nişte şoapte, cunoscu mai ales vorba aspră a celui ce chemase adineauri, dar nu putea înţelege ce-şi spun cei doi. Se trase mai lîngă fereastra cît palma, prin care răzbătea lumina palidă a nămeţilor de afară, dar tot degeaba. Încetul cu încetul, însă, băgă de seamă că cei doi de afară vorbesc tot mai tare, că se ceartă. Deosebi cîte o vorbă, două, pînă prinse şi înţelesul celor ce-şi spuneau.

— N-am zis că nu-ţi dau, repetă Ilie Călţaru. Îţi dau cît pot, că n-am, zău n-am.

— Ba să mi-i dai bade, să mi-i dai, că aşa ne-a fost vorba. Dacă s-a întîmplat şi am scăpat, se cheamă că doi ani te-ai slujit de ei, stăruia străinul. Au fost douăzeci, douăzeci să-mi dai.

— N-am, măi creştinule, se tîngui Călţaru. Să mă bată Dumnezeu dacă am mai mult de zece galbeni. Aiştia îi am, aiştia ţi-i dau şi du-te cu Dumnezeu.

— Bine, se învoi străinul deodată. Zece galbeni şi să mă ajuţi să ies din tîrg.

— Zece galbeni şi te ajut să ieşi din tîrg, se grăbi Călţaru să repete, cu un fel de lacrimă în glas. Am la mine nişte cărăuşi de la Tecuci. Te amestec între dînşii. Hai...

Cei doi se depărtară şi Marin Potolog nu-i mai auzi. Aicea nu-i lucru curat, hotărî el, cu un fel de teamă. Doamne, în ce casă am nimerit ? Pe urmă îi păru rău că i-a fost dat să asculte fără voia lui vorbele ciudate, schimbate între cei doi. Gospodarul îi primise cu vorbă bună, îi omenise cu ce avusese, îi culcase în casa lui. Ce nevoie avea el, un străin, să se amestece în treburile lui, socotea Potolog. Totuşi întrebările îi stăruiau fără voie în minte : Despre ce bani putea să fie vorba ?

Şi cum de n-a găsit călăreţul altă vreme să vină la Călţaru, decît în miez de noapte?

Închise ochii ca să-şi strîngă gîndurile mai bine. Un copil sări somnoros de pe cuptor şi se duse la maică-sa să-i şoptească ceva la ureche. Oamenii se mişcară; începeau să se trezească...

V

Cele două sănii plecate din dealul ocnei alunecară repede devale. În tîrg, sania cu ghirăul o cîrmi pe uliţa pustie şi întroienită ce ducea la casa lui Rudolf Sturza. La porunca stăpînului, Busoiu struni caii mai încolo de poarta casei boiereşti. Bîrsan îşi pusese în gînd să pătrundă pe nesimţite la Vilara. Trebuia să-l încunoştiinţeze de cele ce s-au întîmplat, dar, dacă s-ar putea, numai între patru ochi; nu era nevoie să ştie şi alţii.

Un ţigan din ogradă, auzind îndemnurile surugiului, se repezi afară, cu mătura în mînă, să-l curețe de zăpadă pe noul venit. Zări fesul roşu al ghirăului şi se dădu hoţeşte pe după poartă, înjurînd în gînd. Avu vreme să-l mai strige pe curteanul Pavel Grindu. Acesta veni în fugă să-l întîmpine pe maimarele rufetului.

— Tu eşti, Pavele? vru să se încredinţeze Bîrsan, nesigur din cauza întunericului. E rîndul tău săptămîna asta, hai?

— Al meu e, moş ghirău.

Pavel Grindu îl perie cu măturica pe cojoc, mergînd în urma lui prin curtea lungă. În pragul cerdacului îl pofti să-şi scuture ciubotele; Bîrsan bătu din picioare, făcînd să trosnească scîndurile duşumelei.

— Ce face domnia sa cămăraşul? întrebă el apoi, trăgînd cu urechea la zvonul unor cîntece lăutăreşti ce răzbăteau dinăuntru.

— Ce să facă ? Petrece ! Casa-i plină de oaspeţi.

Bîrsan îşi răsuci mustaţa, nemulţumit.

— Aşa, petrece ?... Bine face... E tînăr, are de unde... Are şi de ce...

Auzind că Vilara era în toiul chefului se întrebă dacă mai avea rost să-i spună. S-ar putea însă ca boierul să afle din altă parte şi atunci are să fie mai rău. Bîrsan socoti prin urmare că-i mai cuminte să intre chiar acum la el.

— Măi, Pavele, mergi la domnia sa cămăraşul şi spune-i că vreau să-i fac o înştiinţare grabnică.

— Să-l chem afară ? se îndoi curteanul.

— Chiar aşa să faci, altfel cum ?

Cînd află din gura curteanului că boierul îl pofteşte în salon, Bîrsan, în loc să se bucure cum se aştepta ocnaşul, strîmbă din nas. Ce să caute el acolo ? Tocmai asta n-a vrut el. Dar dacă l-a poftit cămăraşul, n-are încotro, trebuie să se ducă. Îşi lepădă cojocul dimpreună cu taşca şi le dădu în seama curteanului. Rămase îmbrăcat în bunda lui de miel, cusută cu înflorituri de lînă verde şi roşie ; sub bundă se vedea cămaşa albă de cînepă, încheiată la gît cu doi bumbi mari, negri, iar mai jos, brîul lat, din lînă roşie, prins pe deasupra cu o bantă de piele bătută cu bumbi de plumb. Ghirăul îşi netezi pletele, se dichisi cum putu mai bine şi lovi tare în uşă. Nu-i răspunse nimeni. Mai bătu o dată, dar tot nu primi răspuns. Se uită întrebător la curtean şi acesta-i făcu semn muţeşte să intre. Împinse uşa sfios, deschizînd-o încet, încet.

Primul de care dădu cu ochii fu însuşi Vilara, înfundat cu totul în jilţ ; la dreapta stătea Rudolf Sturza şi jupîniţa lui, o femeie puţin cam trecută, huţăindu-se în jilţ cînd spre bărbatu-su, cînd spre vecinul ei, tînărul negustor Alexandru Metaxa ; la stînga sărbătoritului se afla aşezat Alexandru Cris-

todulo, pîrcălabul eforiei; după el veneau sfinţiile lor egumenul Melhisedec, stareţul de la Măgura şi părintele Ilarion, parohul de la sfîntul Nicolae. Erau, apoi, la dreapta şi la stînga, alţi meseni, printre care apucase să zărească pe căpitanul Costache, de la polcul călăraşilor, cu cucoana dumnealui, femeie rotunjoară, plină de nuri şi de draci, lîngă jupînul Mihail Cozoni, negustor de faimă de prin părţile acelea.

Cînd întîlni privirile lui Vilara, ghirăul îşi smulse fesul din cap şi făcînd o plecăciune spuse, uitîndu-se drept în ochii cămăraşului:

— Bună vreme la boieri!

— Bună să-ţi fie inima, ghirăule! îi răspunse Rudolf Sturza, venind el însuşi în întîmpinarea lui, ceea ce era o cinste nemaipomenită. Ce te aduce în casa mea?

— Aş avea o vorbă cu dumnealui măria sa cămăraşul...

— E grabă mare? întrebă de la locul lui Vilara.

— De, ce să spun?... Grabă aşa mare n-ar mai fi, şovăi ghirăul să spună adevărul, ca să nu strice cheful boierilor.

Vilara răsuflă uşurat.

— Dacă-i aşa, îl pofti gazda, apoi să faci bine să rămîi cu noi.

— Eu? nu-i veni să creadă, privind în jur. Nu cumva pofteşte pe altcareva? Încercă să prindă din zbor privirea cămăraşului, să vadă dacă el n-are nimic împotrivă. Dar Vilara îl şi uitase pe ghirău, mişcîndu-şi ochii după nurii căpitănesei.

Apoi, Bîrsan se simţi împins către masă.

— Stai aici, lîngă sfinţiile lor, îi arătă Sturza, îndesîndu-l aproape, fără voie, lîngă cei doi prelaţi. Ai să te înţelegi de minune cu părintele stareţ, fiindcă amîndoi semănaţi la chip cu icoanele de la Biserica Domnească.

Şi rîse, încîntat, de această glumă; apoi fără să-i mai dea vreun răgaz, îl răsturnă aproape silit în jilţ. Bătu cu piciorul în duşumea; o slugă cu un anteriu lung din cînepă albă apăru lîngă el cu o închinăciune pînă la pămînt.

— Să vie mîncare şi băutură pentru moş ghirău, porunci stăpînul casei. Apoi către acesta: Bei cu pocalul, sau îţi place cu ulcica?

— Apoi, cum e voia domniei tale. Văzînd însă pe cămăraş sorbind din ulcică, adause repede: Dacă ar fi după mine, eu tot cu ulcica aş be, aşa bătrîneşte, cum îi stă mai bine omului aşezat...

Bîrsan se simţi ca pe ghimpi în jilţul mare, aşteptînd trataţia poruncită de boier. Nu-i era nici de mîncare, nici de băutură. Se uita în jur ca prostit. Nu-i venea să creadă că el e acela care stă la aceeaşi masă cu toată subţirimea tîrgului — şi pe deasupra şi cu cămăraşul! Asemenea cinste nu i s-a întîmplat de cînd se ştie, măcar că, ori ce s-ar spune, era şi el un fel de dregător, care deţinea o dvorie domnească. E adevărat că ghirăul de jos se ridica, uneori chiar dintre ciocănaşi, dar oricum ar fi, funcţia lui era una singură pe toată ocna, ca şi a cămăraşului. Şi unde mai pui puterea ce-i dădea legea ocnelor? Nu era el ca un stăpîn deplin peste cei o mie şi ceva de robi ai ocnei? Cînd i se spunea „moş ghirău", nu era ca să i se cinstească bătrîneţea; nici nu era atît de bătrîn; era însă un titlu de rang, respectat şi temut, la ocnă, în tîrg şi în satele din jur. Cu toate acestea, aici nu se simţea în largul lui. Nu era deprins cu farafastîcurile meselor boiereşti şi se temea să nu-şi dea în petic. Trăia şi el, ce e drept, într-o casă mai arătoasă, că avea de unde şi-i dădea mîna, însă traiul lui nu avea nimic deosebit de al mulţimii. Nevasta lui se purta şi acum cu catrinţă de lînă şi cojocel din piei de miel, nu cu rochii din acestea subţiri şi înfoiate, de foşnesc ca hîrtia şi lucesc ca faţa drolului, cum au cucoanele de la masă.

În picioare purta iminei lucrați la ciubotarul ocnei. Doar cerceii de aur și salba de la gît, în care luceau opt bănuți mari de aur, o apropiau de gătelile jupîneselor de aici și arătau că era femeia unui om cu stare.

Gîndind la toate acestea se uita la cei din jur. Nimeni n-avea grija lui. Mesenii cîntau cu lăutarii o dată, sau își plimbau degetele pline cu inele prin tăvile cu baclavale și le îmbucau, aruncîndu-le întregi în gură ; sorbeau pe nerăsuflate din ulcele cu vin sau tăifăsuiau între ei, țipînd cît puteau de tare, ca să acopere țîrîitul strunelor. Nu, la așa petreceri, nu mai luase parte niciodată... Dar cînd văzu punîndu-i-se înainte tacîmul și friptura de curcan rumenă ca un măr bine copt, îl trecură năduşelile. Foamea îl furnica pînă în adîncul măruntaielor ; friptura îl necăjea ca o ispită a necuratului. Dar cum să mănînci printre atîtea mărimi ? Și ce să facă aici cu furcuța asta de nici n-o poate prinde cu mîna ? Să-i dea colo un borș acru și cu niște sarmale mari cît pumnul, umflate de untură, cum făcea nevasta lui, și o lingură de cireș, ș-atunci să vadă el mîncare. Dar așa ? Îi părea rău că primise să stea la masă ; i-ar fi fost destul o gură de vin sorbită în picioare și atît. Trase cu ochiul la vecini ; nu se uita la el. Apucă friptura cu mîna și rupse lacom din ea, apoi o lăsă îndată pe farfurie. Așteptă. Nu se întîmplă nimic, nu-l băgaseră de seamă, mai luă o dată și încă o dată, pînă începu să rupă cu nădejde, fără să se mai uite în dreapta și-n stînga. Mîncă și bău bine. După ce se sătură încercă să lege vorbă cu sfințiile lor, dar amîndoi erau amețiți de băutură și nu înțelegeau în ruptul capului ce voia să le spună ghirăul. Își auzi numele strigat ; era cămărașul, care-l chema. Fugi la el și rămase neclintit în spatele jilțului.

— Ei, moș ghirău, acum ne poți spune ce mi te-a adus încoace.

— Apăi, înălţimea ta, nu m-aş îndura să vă stric bunătatea de petrecere, dar dacă am venit...

— Da, da, desigur, să-mi spui neapărat, stărui cămăraşul. S-a întîmplat ceva rău ?

— Rău ? N-aş putea spune că-i chiar rău. Adică da, ştiu eu cum să spun ?... De vreme ce tot s-a întîmplat, trebuie să ştii şi măria ta, ca stăpîn al nostru. Eu aşa cred...

Ameţise puţin şi vorbea greu, împleticindu-şi limba în gură.

— Ei, ei ? îl zori Vilara nerăbdător. Spune o dată, ce s-a întîmplat ? O fi iar vreo răzmeriţă ?

— Răzmeriţă ? Ferească-ne Dumnezeu ! Nici să nu vă gîndiţi...

— Dar ce ? Spune, să ştiu şi eu...

— Să ştii, măria ta, să ştii, că doar pentru asta am şi venit la măria ta... S-a întîmplat o nenorocire. După plecarea măriei tale de la ocnă, s-a rupt praştia... praştia cu care ridicăm sarea din ocnă. Şi se apucă să povestească pe îndelete cum s-au întîmplat lucrurile. Mesenii curmară vorba ca să-l asculte ; lăutele amuţiră şi ele ; scripcarii se aşezară muiaţi de năduşeală să mai răsufle. Cămăraşul îşi răsucea între degete barbişonul.

— Da, va să zică aşa a fost ? spuse el cînd ghirăul isprăvi. Trist, foarte trist... Zici că pe bolnavi i-ai trimis acasă, nu-i aşa ? Era mai bine să-i fi trimis la bolnier. Mi se pare că aveţi unul pe aici...

— Este unul, interveni Rudolf Sturza, în curtea Bisericii Domneşti.

— Este, întări ghirăul, dar ce folos. Nu-i doftor. Şi-i plin cu bolnavi de jupuială...

Cămăraşul sorbi din ulcica pe care tocmai o umpluse o ţigăncuşă ce umbla cu o cană pe la meseni. Vorbi răspicat :

— Bolierul m-aşteptam să-l ştiu în seama eforiei tîrgului, nu-i aşa, pîrcălabe? înturnă el capul către Cristodulo. După cum văz, aţi lăsat lucrurile în părăsire. Nici măcar un doftor nu v-aţi învrednicit s-aduceţi... O să rămînem fără muncitori!

— Cu ce, arhon cămăraş? se burzului Cristodulo. Noi, la eforie, am rămas cu vistieria goală. De la vădrărit, de la fermărit, de la bariere ne alegem cu mai nimica. Cu puţinul ce strîngem, nu apucăm să facem faţă la atîtea angarale cîte s-au dat pe capul nostru din partea marii vornicii. Acum, cică să luăm pe partea noastră şi bolierul. Să-l luăm, nu zic ba! Dar cu ce?

— Să fi cerut ajutor şi de la cămara ocnei.

— Cu doisprezece galbeni pe an, cît ne dă cămara ocnei, nu se poate ţine bolierul. Dacă am năimi un doftor de la Iaşi, nu ne-ar ajunge nici pentru simbria lui...

Interveni şi egumenul Melhisedec; se ţinea mai bine decît popa Ilarion şi n-ar fi vrut să nu-şi dea părerea într-o chestiune atît de însemnată, de care se arătau preocupaţi mai marii tîrgului.

— Poate să facem o jalbă către domnia sa vistiernicul Mitică Balş. E om de inimă şi cu simţire.

— Bine, luă iar cuvîntul Vilara. De treaba asta am să mă îngrijesc eu. Chiar mîine am să scriu vistiernicului o epistolă. Cred că mă va cinsti cu atîta hatîr...

Cu asta, se aşeză punînd mîna pe ulcică, semn că treburile cele de obşte s-au isprăvit şi pot să se întoarcă la petrecerea lor. Ghirăul simţi că nu mai are ce sta, dar parcă nu-i venea să plece. Aştepta să vadă dacă nu-l mai pofteşte cineva pe jilţul cel moale. Dar îl uitară cu totul. Trăgîndu-se înapoi şi făcînd mereu plecăciuni se trase spre uşă şi ieşi fără să mai poată prinde măcar o dată privirile cămăraşului...

VI

După plecarea ghirăului din ocnă mîinile încordate pe scule se muiară, trupurile plecate asupra brazdelor se destinseră ; bocănitul ciocanelor se opri, glasuri prinseră să murmure ; cîteva feştile se mişcară de la un loc la altul.

Chef de lucru nu mai avea nimeni ; nici putere nu mai aveau. Cineva căută cu lumina în mînă locul unde fusese omorît Simion Cotrubă. O pată mare de sînge se întindea pe luciul brazdei ; pe perete se mai zărea o mîzgă albă de creier. Omul îşi făcu cruce şi se apucă să curețe urmele morții. Acelaşi lucru făcu şi pe locul unde căzuse Mihalache Aldea. Abia îşi ținea lacrimile.

Degeaba mai încerca vătaful Lăcătuşu să-i stîrnească la lucru ; se învîrtea printre ei, urla, învîrtea biciul. Ştia că nu mai poate îndrepta nimic orice ar face ; aşa va fi pînă la sfîrşitul schimbului. El însuşi simțea că nu-i în apele lui. Ghirăul îi cerea sare. Trebuie sare multă, cît mai multă sare ! Dar cu cine s-o scoată ? Se amestecă printre oameni :

— Haide, băieți, dați-i zor !

În el tresaltă o ultimă licărire de dîrzenie. Ar voi s-o treacă şi celorlalți. E cu neputință ; nimeni nu-l mai ascultă...

— Nu vezi, vătafe, că nu merge ?

Vorbise Spiridon Buhneş. Glasul lui răsună îndrăzneț. Aruncă ciocanul.

— Nu mai merge şi pace ! Sarea are draci... avem şi noi dracii noştri...

— Draci ? se propti vătaful înaintea lui. Îți arăt eu draci !

Ridică biciul. Buhneş se trase la o parte.

— Să nu dai, vătafe ! Să nu dai, auzi ? Cu bătaia n-ai să faci nimic...

— Cu bătaia nu, cu vorba bună nu, atunci cum dracu s-o scoatem la capăt ? Ce, eu aici îs de capul

meu ? Trebuie sare ! Auzi tu ? Trebuie sare multă ! O să rămîneți în ocnă cu schimbul care vine. Așa a poruncit ghirăul...

— Să-i fie de bine ! Noi o să rămînem, dar sare tot n-o să aibă...

Vătaful se îndepărtă bombănind. Se aşeză pe un drob mare. În minte îi veniră cei doi morţi. Nici nu s-a uitat bine cînd i-au ridicat. Oare s-a aflat vestea cea rea ? Ba bine că nu ! Veştile rele au picioare lungi... Le și vedea pe femeile celor doi tînguindu-se la căpătîiul morţilor şi smulgîndu-şi părul, cu copiii în preajma lor, plîngînd. Cel mai mic al lui Cotrubă are numai cinci ani. Seamănă cu tat-su ; fața rotundă, cu pistrui, și ochii verzi, ca frunza de salcîm în primăvară. Cel mai mare a împlinit cincisprezece ani. Umblase şi el să intre în ocnă. Cotrubă nici n-a vrut s-audă. Acum însă... Sigur... Va veni și el să taie sare. Trebuie sare multă ! Așa a poruncit ghirăul... De unde să ia atîta sare ? La asta să se gîndească, nu la orfanii lui Cotrubă. Se vor descurca cum s-au descurcat atîţia alţii... A fost şi el copil de vădană şi, slavă Domnului, n-a pierit. Acuma însă îi trebuie sare... cît mai multă sare. Să umple o sută de care... Deodată îi veni un gînd.

Trase funia şi încălecă pe căluș. Sus, la gura ocnei, dădu cu ochii de cei doi morţi, rînduiţi singuratici, lîngă perete, cu făclierul pîlpîind lîngă ei. „Va să zică, gîndi el, femeile și copiii nu ştiu încă nimic. Dorm liniştiţi... Poate că visează... Nu-i nimic ; să doarmă și să viseze. Au tot timpul să afle..."

Candet sta pe o bucată de sare şi se uita în neştire, ca şi cum nu l-ar fi văzut.

— Ce faci, bădică ? îl trezi Lăcătuşu ca din somn.

— Ce să fac ? se grăbi bătrînul să răspundă. Mă uit la ăştia — arătă morţii — şi mă-ntreb : da' mie cînd o să-mi vie rîndul ?

— Ehei, moartea nu vine cînd pofteşti... Vorba aceea: să ştie omul cînd moare, şi-ar tocmi coşciugul dinainte... Fiecare cu moartea lui... De ce să ne gîndim noi la ea ?... Are ea grija noastră... Mai bine mi-ai spune ce e de făcut, că n-avem destulă sare pentru săniile de la Tecuci ?

— Nu ştie moşul, că ţi-ar spune...

Lăcătuşu continuă :

— Jos nu mai lucrează nimeni... N-am ce le face... Ghirăul însă nu vrea să ştie... Se apropie de urechea lui Candet şi-i şopti ca o taină mare : Ce-ar fi să scoatem cîteva praştii de sare din ocna tîlharilor ?

Candet îl privi bănuitor :

— Grăieşti adevărat ?

— O tragem sus, o trîntim colea... şi astupăm gura ghirăului, urmă tot în şoaptă vătaful. Ce spui ?

— Rău tare n-ar fi... De mult nu s-a mai scos sare din ocna tîlharilor. Dar te-ai întrebat cu ce o s-o scoţi ? Nu-s nici oameni, nici cai să tragă praştia...

— M-am întrebat. Către sfîrşitul schimbului ducem cîţiva oameni acolo : luăm şi caii.

— Păi... aşa să facem... Eşti mai mare, ştii mai bine... Adineauri am schimbat caii ; îs hodiniţi. Nu-i aşa, măi Aslanache ? vorbi el vizitiului, care venise lîngă ei.

Afară vîntul se mai liniştise. Din tîrg, răzbătu primul cîntat al cocoşilor. Lăcătuşu, Candet şi Aslanache intrară în şandramaua de la ocna tîlharilor ; era veche, dărăpănată şi mirosea ascuţit a mucegai. Puţul de sare se căsca în adîncime ca un hău fără fund, plin de întunecimile morţii ; deasupra lui ecoul celei mai mici şoapte se rostogolea

ca o pietricică peste pereții unei stînci. Jos era acum o liniște deplină. Tîlharii se vede că dormeau, nu se auzea nici un foșnet, nici un murmur, parcă nu exista viață omenească pe fundul puțului. Lăcătușu se apleacă peste văgăună ; nu se zărea nici o lumină. O boare călduță îi înțepa fața înghețată. Primul care coborî fu vătaful. Se urcă pe căluș și, cu o feștilă în mînă, coborî în adînc. Ajuns jos își roti lumina peste pereții gropii. Cîteva trupuri se mișcară în culcușurile lor de paie. Ceaușul Gavrilă Coteață sări cel dintîi în picioare și veni repede înaintea vătafului. Ca unul ce avea osînda cea mai mică, fusese pus mai mare peste tîlharii din ocnă. Văzînd pe vătaf Coteață se înclină adînc după cum era obiceiul și salută :

— Bună vreme, vătafe ! De mare trecere ne mai bucurăm în ochii domniei tale c-ai venit noaptea să ne vezi...

Lăcătușu îndreptă asupra lui flacăra feștilei. Îl privi lung și simți un fel de frîngere de inimă. Tîlharul era numai zdrențe din care curgeau paie. Barba aspră, cîlțoasă, crescuse ca o pîslă ; era albită de sare și-i îngropa obrazul cu totul ; nu i se vedeau decît ochii, înfundați adînc în orbite, sticlind cu o licărire obosită. Lațele părului, îmbîcsite de asemenea cu paie și praf de sare, îi cădeau pe față și pe umeri ca niște vreji uscați. Era ca o arătare din altă lume ; tot ce era omenesc în el se pierdea sub această înfățișare sălbatică.

— Măi Gavrilă, vorbi în cele din urmă vătaful, obosit să mai privească la el, ne trebuie sare... Au venit niște sănii de la Tecuci să încarce și noi n-avem sare destulă... Să ne dați cîteva praștii de la voi !

— De, o să dăm dacă e nevoie... Ce să facem ?

Duse două degete la gură și fiscăi. Ocna vui prelung. În întuneric se trezi freamăt de trupuri, de răsuflări și foșnet de paie. Coteață luă feștila

din mîna vătafului și înaintă spre fund. Para slabă a luminii descoperi peretele întunecat de sare. Ocnașii se ridicau în picioare unul cîte unul, căscînd obosiți. Se scuturau de paie, își întindeau brațele, trosnindu-și oasele amorțite. Ceaușul îi strînse lîngă el și le vorbi încet, în taină. Curînd începură să se îngrămădească drobii pentru praștie.

Încărcarea mergea destul de încet. Condamnații se mișcau greu ; picioarele le erau prinse în lanțuri de care atîrnau butuci grei de lemn. Coteață își îndemna oamenii, potolit, fără zor, cîteodată cu vorbe de duh pe care tovarășii lui le primeau cu voie bună.

Pe Coteață nu-l vedea, dar îl auzea vorbind oamenilor și se minună că nu-i silește în nici un fel.

— Măi Gavrilă, îl chemă el deoparte, totdeauna ești așa de moale cu ocnașii tăi ?

— Păi... Merge treaba și așa !

— Cine răspunde pentru ei ? Nu răspunzi tu ? E mulțumit ghirăul de voi ?

— Ghirăul ? Cine-l poate mulțumi pe ghirău... Da', de, fiecare cu meseria lui...

Lăcătușu nu prea înțelese. Vru să întrebe ce anume înseamnă acele vorbe, dar ceaușul tîlharilor se și îndepărtase de dînsul, adresîndu-se unui ocnaș care sufla greu, se așezase pe un bolovan.

— Ce, Chiticarule, ai ostenit ? Treci la paie și te întinde. Mîntuim noi treaba și fără tine...

Chiticaru nu zise nimic. Se ridică. Din greșeală atinse pe ceauș ; acesta se clătină, scăpînd feștila din mînă. Lumina se stinse.

— Hait ! strigă el vătafului, ce facem ?

— Și cu feștila aceea și fără ea... se auzi glasul lui Lăcătușu. Noi sîntem învățați.

Sus, sarea se îngrămădise multă. Gheorghe Candet aștepta oamenii s-o care, bucurîndu-se de pe acum că o să aibă cu ce umple săniile de la Tecuci.

Cînd funia se încolăci din nou pe tambur şi tocmai aştepta praştia, bătrînul înmărmuri. O sudoare rece îi broboni fruntea pe neaşteptate. Nu, nu era om ceea ce venea atîrnat de funie !... Parcă era strigoi ! Încă puţin şi funia se va înfăşura de fusul tamburului o dată cu acea nălucire și o va strivi ca pe o rîmă. Bătrînul Candet închise ochii şi scutură din cap să alunge năluca. Cînd îi deschise, „strigoiul" nu mai era acolo. Funia prinsă pe tambur era întreagă ; neatinsă, bine depănată pe fus. Mai încolo, Aslanache încremenise şi el.

— Aslanache, frate, ce s-a întîmplat aici ?... Doamne parcă visez...

— Nu știu... Și eu am văzut ceva... Se făcea ca o umbră care a zburat pe lîngă mine.

— Aslanache ! Aslanache... nu era un strigoi, doar l-ai văzut și tu... era un tîlhar din ocnă...

— Taci ! îngălbeni vizitiul.

— Nu mi-a venit să cred ochilor... Mă întreb cine l-a proţăpit pe funie ? Și, ian priveşte, tocmai de unde a sărit !... Ca mîţele. Poţi să spui ce vrei, dar aiasta nu ţine de puterea omenească...

— Și acu' ce dracu facem ? începu să se tînguie Aslanache. Să vestim la canţilarie...

— Hm !... să vestim... și pe urmă tot în capul nostru se sparge... Pe vătaful Lăcătuș o să-l mănînce fript ghirăul.

Ușa fu dată în lături cu o vîjîială de furtună. Seizul de la grajd, Ilie Panțîru, năvăli hohotind în plîns :

— Fraţilor, m-a nenorocit !... A intrat cineva în grajd și pînă să mă dezmeticesc bine, că aţipisem lîngă o stănoagă, mi-a furat un cal și s-o dus cu el... Nu mă lăsaţi, fraților, că-s om sărac...

Candet și Aslanache schimbară o privire cu înţeles.

— Iaca, asta nu-mi place ! izbucni Candet înjurînd. Se încurcă iţele.

— Trebuie să vestim pe călăraşii de pază, stărui Aslanache. Altfel o păţim... De-amu, ce-o fi, o fi...

— Ai dreptate, îşi apleca fruntea bătrînul gurar. Hai la canţilarie, să spunem...

VII

Se luminase bine cînd cele treizeci şi cinci de sănii ale tecucenilor urcară dealul ocnei. În fruntea lor se afla sania cu Ion Mureşan şi Toader Păun. Ajungînd în curtea ocnei văzură lume adunată şi auziră bocete de femei. Nevestele celor doi ocnaşi morţi fuseseră înştiinţate şi amîndouă alergară, cam în acelaşi timp, una venind din Viişoara, cealaltă din Tîrgul Trotuş. Nu se cunoşteau, dar privindu-şi bărbaţii morţi, care fuseseră scoşi între timp din bordeiul ocnei şi aşezaţi pe nişte năsălii făcute din bolovani de sare, izbucniră în plîns, ţinîndu-se de mînă, de parcă ar fi vrut să se sprijine una pe cealaltă. Feţele morţilor erau acoperite; numai hainele, cu dîrele de sînge prelinse, arătau că n-au murit de moarte bună.

Împrejurul morţilor se strînseseră cîţiva curteni care roboteau prin apropiere; se arătară apoi şi cîţiva ciocănaşi, veniţi de la cancelarie cu felurite daraveli. Toţi priveau femeile în tăcere. Unul încercă să le potolească şi să le mîngîie.

— Ce să mai plîngeţi? Tot n-ajută...

— Lasă femeile să-şi verse năduful, îi răspunse altul. De ce să nu plîngă ?... Cu asta o să se aleagă...

Sanda Cotrubă îi aruncă o privire duşmănoasă şi se porni mai vîrtos pe jelit; cealaltă, nevasta lui Mihalache Aldea, bocea şi afurisea ocna cu blesteme fierbinţi :

— Mihalache, Mihalache ! Cui mă laşi, omul lui Dumnezeu... ? Te-a mîncat de viu ocna şi pe tine cum l-a mîncat şi pe taica. Of, Mihalache, Mihalache ! Şi pe frate-miu Ilie tot ocna l-a mîncat...

S-o ardă focul de ocnă, că de cînd o ştiu numai moarte ne-a adus în casă... Of, Mihalache, Mihalache...

Venind aproape, Mureşan sări din sanie. Trecu pe lîngă morţi fără să-i privească. N-avea vreme. Ghirăul trebuia să pice şi ar fi vrut să înceapă încărcarea înainte, ca să n-aibă vorbă cu el. Toader Păun mai întîrzie cîtva timp pe lîngă boi. Întrebă pe Mureşan pe cine plîng femeile acelea.

— Nu ştiu, răspunse el, ocupat să aşeze săniile în rînd, două cîte două, ca încărcarea să meargă mai repede. Pesemne s-a întîmplat o nenorocire în ocnă...

— Ce nenorocire ?

— Cine mai ştie ? spuse tot în grabă, fără să se oprească din lucrul lui. Viaţa de ocnaş nu-i uşoară...

Păun se apropie de locul unde zăceau morţii. La vederea lor îşi scoase căciula din cap şi-şi făcu trei cruci mari, murmurînd după datină, „Dumnezeu să-i ierte". Întrebă iar pe Mureşan :

— De ce nu-i duce la bordeiul lor ? Or te pomeneşti că nici bordeie n-or fi avînd ?

— O să-i ducă... Numai să vină ghirăul să dea săniile. Fără porunca lui nu pleacă nici o sanie...

Ghirăul sosi şi el nu mult după aceea. Nici n-apucă să scoată piciorul din sanie, că se şi porni să strige la oamenii strînşi lîngă năsăliile morţilor :

— Ce-i hărmălaia asta ? N-aveţi treabă ? Ce-i aici, priveghi ?

Cei de faţă începură a se risipi, dar pe feţe li se citea mînia cu greu ascunsă.

— Şi voi, se răsti el la cele două vădane, mai tăceţi dracului din gură ! O să aveţi timp să vă plîngeţi bărbaţii acasă şi la cimitir. Hai, luaţi-vă repede morţii şi plecaţi cu Dumnezeu...

Sanda Cotrubă simţi un val de sînge năvălindu-i în tîmple. Se repezi la Bîrsan şi tăindu-i drumul, strigă în auzul tuturor :

— Cîne afurisit! Bărbaţii noştri îs buni să-şi rupă ciolanele pentru ocnă; da' cînd îs morţi, aruncaţi cu ei parcă ar fi nişte otrepe...

Casandra lui Aldea înlemni cu mîna la gură şi cu ochii în lacrimi; cîţiva ocnaşi se opriră uimiţi de atîta îndrăzneală. Asemenea vorbe n-a mai spus nimeni ghirăului... Se aşteptau să-l vadă ridicînd harapnicul. Dar ghirăul se stăpîni şi, în loc să lovească, se întoarse şi se îndepărtă cu pas apăsat, de om obosit. Opri un curtean şi-i dădu poruncă să urce morţii în două sănii; una să plece la Tîrgul-Trotuş, la casa lui Cotrubă, cealaltă la casa lui Aldea, din Viişoara. Dar repede! Fără tărăgăneală! Să plece şi femeile. Să nu le mai vadă pe aici, c-o să fie vai de mama lor...

Cînd săniile cu cei doi morţi fură gata de plecare, se urcară în ele şi femeile. Ghirăul privi cu mînie în urma lor. În colţul buzelor îi tremura un rînjet rău:

— Vă arăt eu vouă! îşi zise, mestecînd din măsele. Mai daţi voi ochi cu mine! V-au murit bărbaţii, dar cu ocna tot o să mai aveţi de-a face. Şi ocna sînt eu! O să daţi seama pentru vorbele voastre!

Săniile se pierdură pe drumul alb de zăpadă iar ghirăul îşi aminti că deocamdată are alte necazuri. Fuga tîlharului Vasile Chiticaru n-ar fi fost ea cine ştie ce ispravă... În ocnă osîndiţii mor pe capete... Cine le mai ştie numărul?... A fugit unul... Pagubă-n ciuperci! Alţi zece, alţi douăzeci vor veni să-i ia locul. Ceea ce nu-i place, este că tîlharul a scăpat din nebăgarea de seamă a vătafului, a gurarului Candet şi a vizitiului Aslanache. Proştii au coborît în ocna tîlharilor fără pază. Din pricina asta s-ar putea să se işte mare dandana. Noroc că aseară, la petrecerea de la cuconul Rudolf Sturza, l-a văzut şi pe căpitanul Costache printre meseni. Cînd va fi la o adică, să se ajungă la cercetare, se cheamă că e şi el acum mai aproape de seama lor. N-o să fie

tocmai căpitanul acela care să-i facă neajunsuri. Totuşi era mai bine dacă nu se întîmpla toată tărăşenia asta. Ce va zice Vilara că tocmai în ziua sosirii lui s-au petrecut atîtea? O să-l ia la ochi de la început... Ar fi păcat. Gîndul acesta îi răscoleşte o tulburare pe care pînă acum n-a cunoscut-o. Ochii i se fac mai mari în cap, nările i se umflă, mustaţa i se zbîrleşte. Aşa, trece valvîrtej printre ocnaşi şi curteni. Harapnicul nu alege, nu cruţă pe nimeni: loveşte.

Ceata de rînd la încărcatul săniilor era a viişorenilor. Văzînd că nu mai este sare, oamenii îşi căutară un loc de odihnă ferit de ochii ghirăului, pînă vor veni din ocnă alţi bolovani. Tot aşa făcură şi cărăuşii; mai ales nefiind obişnuiţi cu această muncă, erau obosiţi. Îndată vorba se legă domoală, în vreme ce bumăştile cu tutun treceau din mînă în mînă. Veniră şi călăraşii de pază, care se amestecară printre ocnaşi şi cărăuşi.

— Greu, greu aici la voi, fraţilor, vorbi Marin Potolog, după ce stupi în zăpadă mucul ţigării care-i frigea buzele. Nu zic... de trudit trudim şi noi, vai de capul nostru. Dar parcă tot mai multă obidă-i pe aici. Mi-am plecat capul pe gura puţului. Măre, da' negru şi adînc e! Nu m-aş băga în el nici să mă cîntăreşti cu aur...

— Care nu-i deprins se sperie, spuse bătrînul Zamfir Petrache. E negru şi adînc dar nu mănîncă oameni. Altele-s rele la noi, în ocnă... Din partea ei, n-am avea a ne plînge, că ea ne dă sarea asta după care aţi venit şi domniile voastre...

— D-apăi să stai ziua întreagă în fundul pămîntului, îl înfruntă Potolog pe unchieş, ba să rămîi acolo mereu şi nopţile, cum am auzit, că nu ies unii cu săptămînile, asta-i curată osîndă, moşule.

— Nu vorbi cu păcat, flăcăule. Munca, oriunde o faci nu-i osîndă, îi bucurie. Iaca, eu am fost ciocănaş

douăzeci de ani şi nu-mi pare rău. Am tăiat munţi de sare, pot să zic un oraş întreg. Nu-i aista baiul.

— Mai bai decît ocna, eu unul nu văd, se oţărî Potolog.

— Hehei, se cunoaşte că eşti tînăr, n-ai gustat încă toate amarurile lumii. Apăi, dacă n-ar fi sudalma, biciul, butucul, dacă am avea pămînt destul şi vreme ca să-l muncim, aşa am arăta noi ?

— Aveţi locuri tare frumoase, se învoi Potolog. Poate grăieşti cu dreptate, moşule. Fiecare se leagă de locul unde cîştigă o bucată de pîne. Chiar dacă nu-i prea dulce pîinea asta. Da' eu aici parcă tot nu m-aş oploşi...

— Ştii una ? glumi bătrînul. Vin să te aşezi la noi, să vezi cum ai să îndrăgeşti ocna. Te ginerim cu o fată frumoasă, intri în rufet şi scapi de cătănie. Nu-i bine aşa ?

— Să fii dumneata sănătos, moşule, şi mulţumim de pleaşcă ! De mult am isprăvit cu cătănia ! M-am slobozit astă-toamnă ; am slujit la călăraşi, tocmai la Ieşi, unde şade domnul cu boierii cei mari. Şapte ani am slujit. Frumos oraş, lume multă dar n-am rămas, măcar că găseam loc de slujit la vreun boier sau la vreun negustor de cei mari. Şi acum să viu aici... Da' să ştiu că mi-o daţi pe Ileana Cosînseana, pe aici n-aş veni.

— Auzi, măi Pavalache ? se întoarse bătrînul către Sandu Pavalache, care stătea mai la o parte. Cică nu-i bine la noi. Ia spune-i şi tu cît ţi-i de dragă ocna.

— Da' de unde, moş Zamfir ? Aş pleca şi mîne-zi dacă aş avea unde. Am intrat în rufet ca să scap de cătănie, dar rău îmi pare. Nu-i ocna pe potriva mea...

— Nu-ţi place să fii ocnaş ? se miră moş Zamfir. Poate vrai să te facem cămăraş ? Hai ?

— Nu mă lua şi dumneata aşa, moş Zamfire. Am intrat numai de un an. Mîne-poimîne cobor şi eu pe fundul puţului, să mă fac tăietor. În doi, trei ani

o să se ducă tinerețea mea. Are grijă moș ghirăul de asta. După aceea, pînă să mă dezmeticesc bine, iacătă-mă-s bătrîn, săcătuit de vlagă. Și gata, mă trec la nevolnici, ca pe atîtia alții... Și întorcîndu-se către Potolog : Să nu vii aici, bade. Nu asculta pe bătrîni. Nu vor să știe că se mai poate și altă viață decît aceea de cîine pe care au trăit-o ei... Bucuros aș fugi de-aci. Dar unde ? Încotro s-apuc ? La cine să mă opresc ? Cine are nevoie de mine ? Gîndești că m-aș putea aciuia pe undeva ?

— Poate s-ar găsi... zise moale străinul.

— Bine ar fi dacă aș găsi. Iaca, sîntem doi, eu și încă unul, voinic ca și mine. De cînd ne tot vorbim să fugim din iadul ista !... Dar la cine să ne oprim ? Că afară de dealurile și munții de pe-aici nu știm altceva. La care poartă să batem ?

— Este la noi, la Găiseana, un boier de-i zice Haralambie Corciu, vorbi Potolog serios și măsurat. Cînd am venit cu săniile încoace ne-am întîlnit cu niște argați de-ai lui. Spuneau că boierul are trebuință de ciobani care să plece cu turmele în munți. Și dacă nu v-ați înțelege cu boierul, mai știu un răzăș. Are o stînă mai ferită, și-s oameni de inimă. Numai dacă vă pricepeți la oi.

— Iaca una ! Cum să nu ne pricepem ?... Înainte de am intrat în ocnă am fost la stăpîn, și am umblat cu oile lui pînă sus, în vîrful munților...

— Atunci e bine. Haideți cu tabăra, la noapte. Nu vă vede nimeni.

— Mulțumesc de bunăvoință, dar încă nu putem pleca. Aș veni spre primăvară dacă ți-ai ține cuvîntul...

— Mi-l țin.

— Cum îi spune satului vostru, iar matale cum te numești, ca să știu unde să tragem ?

— Satului îi spune Găiseana. Nu-i prea departe de tîrgul Tecuciului. Iar pe mine Marin Potolog mă cheamă. Stau chiar în mijlocul satului. Aveți să

vedeți un bordei pitit lîngă biserică și un plop mare în ogradă ; acolo șed eu. Mă găsiți repede.

— Găiseana zici ? Marin Potolog... Numai să nu uit... Mă duc la cantaragiul nostru să-mi scrie numele pe o țidulă...

Plecă repetînd în gînd : Găiseana. Marin Potolog. Găiseana. Marin Potolog...

În urma lui, Zamfir Petrache și cei care ascultaseră vorbele celor doi, clătinară din cap.

— Hei, tinerețe ! Foc de paie ! murmură moșneagul, ridicîndu-se.

VIII

Vasile Chiticaru și Ilie Călțaru stătură de vorbă, în ogradă, o vreme, nepăsători la ger, încredințați că nimeni nu-i vede și nu-i aude. În cele din urmă, înțelegîndu-se, s-au depărtat spre chilierul din spatele casei.

— Rămîi aici peste noapte, spuse Călțaru. Dimineața om chibzui pe mai departe.

— Dar cu calul ce să fac ? se îngrijoră fugarul.

— Calul te poate trăda. Mai bine-l slobod în uliță și s-o duce singur la grajdul ocnei.

— Fă cum crezi.

După ce dădu un cojoc musafirului neașteptat, Călțaru scoase calul în uliță și-l goni cu cîțiva bulgări de zăpadă. Calul necheză și luînd-o la fugă se pierdu în noapte. După aceea Călțaru intră în casă. Încercă să doarmă, dar somnul nu se mai lipea de genele lui. Auzi cum oamenii se sculau și cum ieșeau unul cîte unul să îngrijească de vite. Nu se mișcă. Nici cînd scînci băiețelul cel mare, speriat de cine știe ce vis, nu dădu semne că e treaz.

Gîndurile i se încîlciră în minte. Le simțea ca niște șerpi neastîmpărați ce i se zvîrcoleau sub tîmple. Nu crezuse niciodată că are să trăiască

aievea asemenea întîmplare. „Ce să fac ? se socotea el. Să-l pîrăsc ? Îndată vor veni călăraşii, îl vor pune în lanţuri, îl vor arunca în bezna ocnei, iar eu voi rămîne cu banii. Dar dacă mai scapă o dată ? Mă trezesc cu el într-o noapte la fereastră, să mă judece. Ca acuma. Mă taie sau îmi pune foc la casă. Mai bine să-i dau banii ; rămîn cu cît am cîştigat pînă acum de pe urma lor... Casa... pămîntul... boii..." Şi încă de aici înainte făcuse el planuri mari. Să ajungă negustor, poate chiar slujbaş cu rang... Ce nu se poate cînd ai bani ! N-au trecut decît trei ani de cînd a pus mîna pe comoara aceea... Era primăvara, urcase cu calul în dealul ocnei să încarce sare. Trebuia să plece cu convoiul la Galaţi. Cărăuşii, vreo şaizeci la număr, erau tare supăraţi. Fuseseră luaţi pe negîndite, tocmai cînd sta fiecare să-şi samene peticuţul de pămînt ce-l avea dat din moşia ocnei. Aşa era învoiala : vara, iarna, oricînd s-ar fi întîmplat, cărăuşul era ţinut să plece, dacă aşa cerea cămara. Pentru asta primeau frînghiuţa aceea de ogor, pentru asta aveau drept de folosire a pădurii şi a izlazului ocnei. Ba mai primeau şi un fel de plată, de batjocură, de la cămară. E drept că unii mai vechi, cărăuşeau la întoarcere mărfuri pentru negustorii tîrgului, pînze de ivgan, hîrtie, tulpane, pasmanturi, cituri înflorate, haşale, ulamale, bumbace, fierărie, alămuri, butoiaşe cu măsline, saci cu mirodenii şi cîte şi mai cîte. Ba, vreo cîţiva mai înstăriţi încercau şi ei un fel de negustorie vînzînd şi schimbînd marfă. Numai că Ilie Călţaru abia intrase în rufet. Carul îl adusese de zestre nevastă-sa, iar boii îi arvunise numai. De aceea porunca de plecare grabnică venea cum nu se poate mai rău şi omul era înnegurat ca un nor de ploaie. Însemna că rămîne fără bucate. Cine să-i lucreze ţarina ? Nevastă-sa ? Numai ea cu două mîini, ce putea să facă ? Şi dacă nu sameni popuşoiul pînă-n Armindeni, poţi să pui culiserul pe foc.

Așa gîndea el cu amărăciune, cînd văzu un lucru de mirare: tîlharii din ocnă fuseseră scoși la lumină ca să ajute la podvoada săniilor. Dintre ei, unul mai tinerel, după înfățișare mai îngrijit decît ceilalți — semn că nu era de multă vreme în ocnă — tot încerca să se apropie de el. Cînd carul fu încărcat și Călțaru înjuga boii, omiditul se dădu într-o latură și-i făcu semn cu mîna să vină la el. S-a dus, firește că s-a dus.

— Nu te știu cine ești, i-a zis acesta, cu vorbă șoptită și aspră, dar te văz tînăr ca și mine. După obraz pari om de treabă. Vreau să facem o învoială.

Călțaru nu zise nimic și celălalt urmă grăbit:

— Înainte de a fi prins am îngropat în pămînt o ulcică cu galbeni; nu sînt mulți, să tot fie douăzeci. Ți-aș spune locul dacă te prinzi să-i păstrezi pentru mine vreme de cinci ani. Dacă vin să-i iau în acest răstimp, să mi-i dai fără vorbă, că eu sînt iute la mînie și nu ți-aș dori să ai neîmpăcăciune cu mine; dacă nu vin, norocul tău să fie. Primești?

Călțaru era buimăcit de întîmplare.

— Hotărăște! îl zori tîlharul. Vreme multă nu am...

Ar fi vrut să zică da, dar ceva îl oprea. Nu era lucru curat la mijloc. Sau poate povestea nu era adevărată, și chiar dacă era, de ce nu-și lăsa omul banii acolo?

— I-aș lăsa acolo, dar nu-s la loc bun, îi explică celălalt, părînd să-i ghicească gîndurile. N-am avut vreme să-i așez cum trebuie. De asta aș vrea să-i știu în mîna unui om de cuvînt.

Călțaru nu putu răspunde nici de data asta, măcar că începea să înțeleagă.

— N-ai ce pierde, îl imboldi tîlharul. Dacă faci învoială cinstită cu mine nu ți-a fi, oricum, de pomană.

— Fie! se hotărî în cele din urmă Călţaru. Primesc!

Îi întinse mîna.

— Jură!

— Jur!

— Află că pe mine mă cheamă Vasile Chiticaru. Ţie cum îţi spune?

Îşi dădu numele.

— Văd că eşti cinstit. Înainte de a vorbi cu tine, am întrebat un cărăuş de numele tău. Aista-i semn că n-ai să mă înşeli. Eu îs tocmai de prin părţile Romanului, dar aurul nu-i ascuns departe. L-am îngropat la marginea pădurii Măgura, lîngă rădăcina unui stejar bătrîn, sub un pietroi mare. Piatra ai s-o cunoşti, e...

Mai mult nu putură sta de vorbă. Un călăraş de pază văzînd pe ocnaş pitit îndărătul carului, veni cu biciul la el şi-l goni, înjurîndu-l. Peste un sfert de oră, toate carele erau încărcate. Osîndiţii fură coborîţi în adînc, cine ştie pentru cîtă vreme. „Poate pentru totdeauna!" se gîndi Călţaru cu un fel de bucurie, pornind spre Galaţi.

Cele trei săptămîni petrecute pe la răspîntiile marilor drumuri, prin tîrguri şi în hanul de la Galaţi i s-au părut o veşnicie. Tremura în el nerăbdarea, ca un jăratic ce-i mocnea pe inimă. Nu dormea, de mîncare abia se atingea. Era tăcut şi îngîndurat.

Cînd a ajuns acasă, se sfîrşise din puteri. A dat carul şi boii în grija nevesti-si. Ea s-a speriat de înfăţişarea lui. Slăbise.

— Ce-i cu tine? l-a întrebat îngrijorată. Te-ai scofîlcit rău de tot. Nu cumva ai bolit pe drum?

— N-am nici pe dracu. Sînt ostenit.

— Vin' să îmbuci ceva, îl chemase, dar el ieşise pe portiţă fără să mai răspundă.

Urcase repede coasta Măgurii, pînă la marginea pădurii. Stejari bătrîni erau mulţi acolo; bolovani

așijderea. Îi cercetase unul cîte unul, scrijelise cu unghiile mușchiul de pe ei. Pietrele erau toate la fel; nici una nu arăta vreun semn deosebit. Căutase totuși răsturnînd bolovanii, scurmînd pămîntul cu un cuțit lung ce se întîmplase a-l avea la el. Cu fiecare copac trecut, cu fiecare piatră rostogolită, își dădea seama că povestea tîlharului era o născocire și el fusese un copil smintit că luase în seamă spusele lui.

Înainte de a face cale întoarsă se așezase pe un bolovan să răsucească o țigară. Măturînd țărîna de pe fața pietrei cu palma, simțise parcă o tăietură anume. Cercetă mai cu luare aminte și găsi săpată o cruce. În clipa aceea știu că banii vor fi ai lui. Săpă pe dedesubtul bolovanului și scoase la iveală o ulcică. O scutură. Suna. Galbenii erau înăuntru. Nu trudise degeaba...

S-a întors acasă către miezul nopții. Se strecură mai întîi în chilier și ascunse banii. Cînd îl văzu, nevastă-sa, care-l aștepta îngrijorată, sări cu gura la el:

— Ce ai, bărbate, parcă n-ai fi în apele tale? Unde naiba mi-ai fost? Am crezut că te-a pus ghirăul la butuc...

— De ce? se miră el.

— Știu eu? Poate că ai făcut vreo poznă la drum. Cum ești tu la arțag...

Nu-l vedea în întuneric; dacă i-ar fi observat fața plină de pămînt și hainele murdare de glod, l-ar fi descusut...

— Am fost la dugheana lui Avedic, a zis el, croind pe loc o minciună. I-am tîrguit niște chembrică de la Galați și-am uitat să-i dau țidulele. Omul s-a bucurat și m-a cinstit cu vin. A băut și dumnealui cu mine și asta-i pricina că am întîrziat...

...Minciuna prinsese. Acum, însă, cînd știa că la un pas de el pîndește Chiticaru, se întreba dacă n-ar

fi cuminte să-i spună nevesti-si taina pe care timp de trei ani o ascunsese.

Afară se luminase de ziuă. Gospodina aprinse focul din vatră cu vreascuri uscate, care trosneau ca bicele. Harabagii plecaseră. Abia acum Ilie Călţaru se sculă şi ieşi în curte. Tabăra se îndepărtase. Dezlegă cîinii, apoi se duse la chiler, unde îşi închipuia că ocnaşul îl aşteaptă cu nerăbdare. Dar acesta dormea dus.

Călţaru se uită o vreme la el şi nu ştiu ce să facă. Să-l scoale, să-l lase să mai doarmă, să se ducă la căpitanul Costache? „Nu, îşi zise el, simţind cum îl cuprind iar gîndurile de cu noapte. Îi dau jumătate din bani, aşa cum ne-am învoit, şi ducă-se cu Dumnezeu. De ce să-i port eu păcatele?“

Şi apucîndu-l de cojoc îl zgîlţîi cu putere.

Amurgise. În ogradă, Călţaru încărca de zor sania cu drobi de sare. Cînd fu aproape plină, din casă ieşi un bărbat nu prea înalt de statură, cu pletele scurtate proaspăt, cu barba neagră frumos rotunjită din foarfece, cu o căciulă de miel în cap şi învelit într-un cojoc mai vechi, de oaie. Omul umbla cam cu fereală şi cînd ajunse la sanie, se cuibări la mijloc, într-un loc anume lăsat între bolovani de către Călţaru. Stăpînul saniei aruncă o sarcină de fîn deasupra, se mai uită o dată în jur să vadă dacă nu-i careva pe aproape, apoi îndemnă boii.

— De-amu rămîi ca şi mort acolo, pînă om trece de hotarul moşiei, glumi Călţaru, în timp ce Chiticaru se ghemui cît putu mai bine în culcuşul dintre drobi.

Porniră. Îndată, în urma lor izbucniră cîteva cîntări de cocoşi.

— Avem noroc; e semn că se moaie vremea, vesti Călţaru.

La Gilean, cînd să iasă din tîrg, îl opri o caraulă. Îndată veni şi omul de la rohatcă.

— Ce-ai în sanie și unde te duci? vrură să afle paznicii.

— Ce să am? Nu se vede? Sare! O duc la Bacău.

— Noaptea, bre? se mirară ei, bănuitori.

— De! făcu Călțaru pe supăratul, mă duc cînd mă trimite cămara...

Văzînd drobii, oamenii din caraulă nu mai cercetară sania și făcură semn harabagiului că poate să treacă. Abia plecară, că dădură de altă caraulă, care se întorcea din cercetare. Îi opriră și aceştia, dar cum erau grăbiți nu scotociră mai amănunțit.

După o bucată de drum Chiticaru scoase capul dintre coceni.

— Ai avut dreptate, recunoscu el. De m-aș fi dus singur, mă prindeau.

— Nici vorbă că te prindeau. Și fără doar și poate îți luau și banii. Nu-i aveam nici eu, nici tu, zise repede Călțaru. Surîse în întuneric bucuros și respiră lung și adînc. Lucrurile au mers bine.

IX

Fuga din ocnă a lui Vasile Chiticaru nu a tulburat aproape de loc pe cămărașul Vilara. Căpitanul Costache ar fi avut poftă să facă o cercetare îndelungată, după tipicurile cunoscute de el, dar cămărașul îi reteză pornirea.

— Degeaba, căpitane, îi zise el plictisit, în vreme ce se suiau în sanie. Degeaba te frămînți. Mortul de la groapă și ocnașul la ocnă, nu se mai întorc. Lasă-l în pace! Dacă nu dai de el, înseamnă că ai alergat degeaba. Dacă îl descoperi, e ca și mort, căci viu nu se mai dă el pe mîinile călărașilor.

Căpitanul era bucuros că noul cămăraș nu-l pune pe drumuri acum, în puterea iernii, nici nu se arată supărat pentru pierderea ocnașului. Pe de altă

parte îi părea rău că nu-şi poate arăta priceperea. Tare i-ar fi plăcut să se poată lăuda în faţa stăpînului ocnei cu o faptă mare. Se aşeză şi el în scaun alături de cămăraş, hotărînd că deocamdată să se facă a uita această afacere, dar să urmeze cercetările în taină. Înainte de plecare, ghirăul veni să-şi salute superiorul. Aştepta poruncile acestuia. Vilara nu avea nimic să-i spună. Ghirăul ştia şi singur ce trebuie să facă. Totul era să se scoată sare cît mai multă. În privinţa aceasta, după cîte i se spusese, nu se afla om mai priceput ca Bîrsan. Îi răspunse la salut, clătinînd capul cu un început de surîs binevoitor, semn că nu e supărat pe el, măcar că s-au întîmplat atîtea într-o singură zi.

După cheful de azi-noapte Vilara era mahmur. Ar fi vrut să se dreagă, dar după-amiază îl aştepta o treabă plicticoasă : trebuia să prezideze şedinţa divanului de judecată al ţinutului, care nu s-a mai întrunit de multă vreme. Pe condica de judecată, l-a înştiinţat starostele, este procesul unui ucigaş care de mai bine de trei luni aşteaptă rîndul, uitat într-o pivniţă a Eforiei. E o minune cum de n-a murit încă, pentru că ducîndu-se azi la el să-l pregătească pentru judecată, a aflat că nimeni nu s-a îngrijit de hrana lui.

Sania intrase pe uliţa principală a tîrgului în sunetul vesel al zurgălăilor. Vilara porunci vizitiului să-l ducă la Eforie.

— Nu se poate, arhonda, se împotrivi căpitanul, făcînd semn vizitiului să mîne mai departe. Cum să mergem la divan fără să ne încălzim cu o ţîră de vin şi să prindem puteri din nişte sărmăluţe cît nuca ? Osînditul nu s-o supăra nici el prea tare. Cum a aşteptat atîtea luni, va mai aştepta un ceas, două ; ba chiar s-a bucura.

Dar Vilara îi reteză vorba cu un semn din mînă şi zise hotărît :

— La Eforie.

Sania se opri în fața Eforiei, pe malul Trotușului. Slujbașii divanului auzind că sosește sania cămărașului se repeziră la intrare să-l salute. Trecu printre ei fără nici o vorbă, fără nici un gest. În odaia ce slujea pentru divan se aflau la masă Rudolf Sturza, din partea dreptății dinăuntru, Cristodulo, din partea Eforiei, preotul Ilarion și alte fețe chemate anume să ia parte la judecată. Vilara luă loc în jețul de la mijloc, care se păstrase gol în așteptarea lui.

— Putem începe, ceru, hotărît să nu lungească lucrurile ; era obosit și ar fi vrut să se odihnească.

Fu adus vinovatul, un bărbat înalt, dupuros, ai cărui ochi mici cătau numai în pămînt, ferindu-se de privirile judecătorilor. Mîinile îi erau legate la spate ; la picioare îi atîrnau lanțuri grele, care se auzeau sunînd de cîte ori se mișca de pe un picior pe altul. Înapoia lui, călărașii îl păzeau cu pistoalele în mînă.

Ion Adochiței nu-și făcuse nici o închipuire asupra soartei ce-l aștepta. Grămăticul divanului citi, cu multă greutate, actul acuzator, din care nimeni nu pricepu nimic. Cristodulo puse apoi cele mai multe întrebări :

— Ai vrut sau n-ai vrut să-l omori pe boier ?

— Am vrut...

— De ce ?

— Ne obijduia...

— Atunci de ce l-ai omorît pe vechil ?

— Așa i-a fost scris, să plătească pentru boier. Dacă nu-l omoram eu, mă omora el pe mine, și tot moarte de om ar fi fost...

Vilara puse și el o întrebare :

— Cel puțin te căiești de fapta ta ?

— Mă căiesc pentru copii, pentru nevastă și pentru părinți... Eu voi pătimi pe lumea cealaltă sau în ocnă, dar ei vor trage în viață păcatul meu...

În sală se făcu tăcere. Se auzea răsuflarea slujbaşilor rînduiţi în spatele judecătorilor, aşteptînd cu sufletul la gură hotărîrea. Vilara rupse tăcerea. Nu se afla la prima judecată; avea oarecare experienţă, ceea ce ar fi vrut să le arate celor de faţă. Lovi uşor în masă, se ridică şi începu să grăiască.

— Sarcina noastră este din cele mai grele, spuse răspicat, cuprinzînd cu privirea pe toţi ascultătorii din jur. Ni se cere să judecăm fapta unui om care a călcat legile omeneşti. Făptaşul, după cum aţi văzut, şi-a mărturisit vina. Potrivit pravilei lui Vasile Lupu cel ce pricinuieşte moartea altuia, cu moarte va trebui să fie osîndit. Domniile voastre puteţi însă să oblăduiţi pe vinovat după cum vă îndeamnă sufletul, osîndindu-l fie la spînzurătoare, fie numai la ani de ocnă, după cum veţi preţui că se cuvine.

Încercase să fie nepărtinitor, deşi, privind pe ucigaş, îşi aminti de o scenă petrecută cu mulţi ani în urmă, cînd haiducii au călcat conacul părintesc, supunînd pe tatăl său la cazne grele. Alungă această amintire neplăcută şi ceru judecătorilor să hotărască osînda.

Cristodulo fu de părere să i se dea moarte prin spînzurătoare, ca să fie de pildă şi altora; părintele Ilarion se împotrivi; ceru să i se dea douăzeci de ani de ocnă.

— Nu! sări Adochiţei, zăngănind lanţurile. Nu vreau ocnă! Mai bine la spînzurătoare!

Judecătorii şi toţi cîţi se aflau în sală priviră cu uimire pe ucigaş. Ultimul vorbi Sturza.

— Unde-i lege, nu-i tocmeală, spuse el cu glas hotărît. De vreme ce legea prevede spînzurătoarea pentru ucigaşi, aceasta să-i fie osînda.

Toţi se sculară în picioare, afară de părintele Ilarion, ceea ce însemna că toţi, afară de el, se unesc cu părerea lui Sturza. În ochii osînditului se aprinse lumina unui fulger; gîndul morţii îl

cutremură ca pe un copac trăsnit. Își vîrî capul în sumanul zdrențuit și rămase așa pînă cînd se simți îmbrîncit de un călăraș ca să iasă afară. Trecînd prin mulțime se izbi de un tînăr îmbrăcat într-un contaș îmblănit cu oaie și înflorat cu găitane și ibrișine. Străinul îi șopti ceva și încercă să-i prindă mîna, dar călărașul din spate îl îmbrînci, dîndu-l la o parte. Lui Ion Adochiței i se păru că a auzit vorba „fugă".

X

În luna lui Faur zilele sînt scurte ; înserarea se lasă devreme. În amurg tîrgul, încotoșmănit în blana-i de zăpadă, se afundă într-o tăcere mohorîtă, care crește o dată ‹u întunericul. Astăzi s-a întunecat parcă și mai devreme : e din cauza norilor deși, ridicați ca niște învelitori negre dinspre apa Trotușului.

Negustorul Avadic Ovanez ieși din dugheană să vadă cum e vremea.

— Are să ningă, vorbi un mușteriu, care tocmai pleca.

Avadic ridică ochii la cer ; era jos de tot. Cercetă zarea ca un cunoscător și spuse :

— Da, se lasă norii, are să vie ninsoare chiar în ia-sară... Prea multă ninsoare ! bombăni către sine, nemulțumit.

Aștepta un harabagiu de la drum ; trebuia să-i aducă treizeci de giguri chembrică tîrguită și plătită cu bani ţeșin la Teodor Brancovici, cel mai mare negustor din Iași. Dacă se strică vremea, harabagiul o să rămînă zălogit undeva pe la o răscruce de drum, sau te pomenești, Doamne ferește, că nici nu mai vine, cum s-a întîmplat cu Petrache Tișcă, acela pe care l-au prădat tîlharii și n-a mai cutezat să se arate pe-aici, pînă în ziua de azi...

Privi lung în uliţă ca şi cum s-ar fi aşteptat să vadă răsărind de departe carul lui moş Ilie Rîncu. Drumul era pustiu şi neted pînă dincolo de marginea satului, pierzîndu-se în albul cîmpiei de zăpadă. Pufăi necăjit din luleaua mică de lut, suflînd între dinţii mari un fum negru şi gros, ce duhnea a leşie şi paie pîrlite. Fuma tutun cumpărat de la ţărani în păpuşi verzi de cîte douăzeci de foi, pe care-l usca pe prichiciul hornului ; cînd se îngălbenea foaia îl toca mărunt cu satîrul, alegea căzăturile pentru el şi restul îl scotea la vînzare.

Intră în dugheană. La o masă, doi muşterii mîncau şi beau vin dintr-o oală mare de două ocale, trecîndu-şi oala, pe rînd, unul altuia. Erau doi cărăuşi picaţi de la Moineşti. Plecau spre Focşani cu nişte butii goale, să încarce vin la o podgorie de lîngă tîrgul Panciului. Văzînd vremea nesigură, se hotărîră să rămînă peste noapte în dugheana lui Avadic. Cunoscîndu-i cine sînt, negustorul se învoi să-i primească pentru douăzeci de parale de căciulă, afară de plata mîncării şi băuturii.

După ce dădu la masă încă o oală cu vin, negustorul se furişă iar în uliţă. Privi înspre dealul ocnei. Cineva venea şontîc-şontîc, oprindu-se din pas în pas să-şi prindă răsuflarea. Ce putea fi ? Ce se mai întîmplase oare la ocnă ? Cu tot întunericul ce se îndesa din clipă în clipă recunoscu pe Sandu Pavalache ; era muşteriul lui. Cînd fu mai aproape băgă de seamă că tîrîie de picior un butuc noduros de lemn, lăsînd pîrtie adîncă în zăpadă. Avadic înţelese îndată despre ce era vorba. Pesemne Pavalache a făcut vreo boroboaţă la ocnă şi l-au pus la butuc. „Al dracului băiat ! se minună negustorul. A fugit cu butuc cu tot. Hm !..." Nu cumva vine să-şi caute ascunzătoare în dugheana lui ?

Să-şi mute gîndul! Avadic e negustor cinstit. El nu vrea să aibă de-a face cu cei ce se împotrivesc ocîrmuirii. E adevărat că ghirăul n-a călcat niciodată în dugheana lui, dar asta n-are a face. Ghirăul poate să afle că a primit pe unul fugit cu butucul din ocnă şi atît îi trebuie. Îl goneşte din tîrg fără multă vorbă. Aşa l-a gonit şi pe boccegiul Iancu Sararu. Acela vindea ocnaşilor marfă pe datorie. În loc să se mulţumească cu cît putea să-i dea datornicii la capătul săptămînii, s-a apucat să-i înveţe cum să-şi ţină socotelile băneşti cu ocna: „Tu, Antohi Turiţă, ai tăiat să zicem atîţia şi atîţia drobi de sare; pentru asta ţi se cuvin atîţia şi atîţia bani. Tu, Nicolae Druguleţ, ai încheiat săptămîna cu o sută patru drobi, ai de primit cu patruzeci de parale mai mult decît săptămîna trecută." Pentru prima oară au început ocnaşii să pretindă vistiernicului ocnei să le plătească drepturile la para. Cînd ghirăul a prins de veste că cineva îşi vîră nasul în socotelile dintre ocnaşi şi cămara ocnei, a luat foc... A doua zi nu s-a mai aflat urma boccegiului pe-acolo. El, Avadic, nu vrea să păţească la fel.

Se repezi la obloane şi le trînti cu grabă. Puse şi oblonul de la uşă; intrînd în dugheană zăvorî intrarea cu ranga.

— Ce faci, jupîne? săriră cărăuşii de la locul lor. În acelaşi timp se auziră bătăi în oblon şi o voce care striga:

— Deschide, jupîne Avadic, deschide!

Negustorul făcu semn cărăuşilor să tacă. Cel de-afară bătu din nou.

— Dă-mi drumul, jupîne Avadic... Mi-e foame...

— Deschide, negustorule, se amestecă unul din muşterii. N-auzi că cere de mîncare? De ce să nu-i dai drumul?

Avadic Ovanez îi făcu semn să nu se amestece. Le povesti tuturor, în grabă și pe șoptite, cine era omul de-afară și de ce nu vrea să-l primească.

— Ia lasă, jupîne, se supără cărăușul care vorbise mai înainte. Cum să nu ajuți un om căzut în nenorocire !

— Nenorocirea mea ar fi mai mare după aceea, se jelui negustorul.

— Dacă nu-i dai drumul, iaca îi dăm noi.

Se repezi la ușă ; trase cîrligul de la ranga de fier și deschise ușa ; obloanele grele săriră în lături.

— Ce faci, bre ? încercă să se opună negustorul. Dacă mă vede ghirăul, dracul m-a luat...

— Ba, să-l ia dracu pe ghirău ! Ce-are el cu taraba dumitale ? Omul e flămînd, trebuie să-i dai de mîncare.

Pavalache intră suflînd de parc-ar fi suit muntele tot într-o fugă. Căzu greu pe o bancă.

— Nu mai pot ! gemu el... Nu mai pot !...

— Ce-i cu tine ? se întoarse spre el Avadic, după ce mai întîi zăvorî ușa din nou.

— Mă mai întrebi ? Uită-te la mine... Nu vezi că sînt cu butucul de picioare ?...

— Văz...

— De aceea mi-ai închis ușa în nas ?...

— Am frică, bre Sandule. Dacă află ghirăul mă pune și pe mine la butuc.

Cărăușii rîseră.

— Nu rîdeți, oameni buni, le vorbi Sandu. Jupînul Avadic cunoaște legile ocnei ; cine pe altul scapă de la butuc, trebuie să intre în locul celui scăpat. Așa e, jupîne Avadic ?

— Așa e ! Așa e, Sandule. Dacă știi, de ce ai venit la mine ? Vrei să mă nenorocești ?

— Am venit că mi-e foame... Să-mi dai o ulcică de vin și o bucată de pîine. Sînt nemîncat de două zile... Nu mă mai țin picioarele...

— Să-ți dau.

Avadic fugi la tejghea. Aduse brînză şi pîine.

— Să ştii că bani nu am... Îţi plătesc altă dată.

— Nimica, bre! plăteşti cînd ai... se grăbi negustorul, rugîndu-se în gînd să mănînce mai repede, ca să scape de el.

Sandu înghiţi totul din cîteva mestecături. Puse ulcica cu vin la gură și nu mai răsuflă pînă la ultima picătură.

— Bogdaproste pentru mîncare! Parcă mi-au venit iar puterile. Încercă să se ridice de pe bancă; făcu un pas, simţi o ameţeală și trebui să se așeze iar.

— Du-te, du-te o dată, pentru Dumnezeu! îl zori Avadic. Să nu te găsească cineva la mine...

— Plec! Plec! răspunse Pavalache hotărît. O iau pe lîngă apa Trotuşului, pe la biserica Răducanu. Pîndesc acolo o sanie să mă ducă acasă.

Făcu un pas. Se opri. Nu putea să umble.

— Mai bine mi-ai da un topor, jupîne Avadic, să dau jos butucul...

— Aici, la mine? se îngrozi negustorul. Vrei să mă bagi în belea? Mai bine acasă. Nici nu spui că ai fost la mine...

Scrîșnind din dinți din cauza durerilor de la încheieturi, Pavalache țopăi într-un picior pînă la ușă. Acum îl durea mai tare. Dădu bună ziua și ieși tîrîndu-și trupul cu anevoință. Avadic se repezi să desfacă obloanele.

— Mai bine nici nu le-ai fi închis, spuse unul din cărăuși.

— Eh, ce știi dumneata, oftă Avadic. Să fii ca mine, și dumneata te-ai teme.

Sandu ieşi în stradă. Era pustie. Se grăbi din toate puterile spre dreapta, mai mult tîrîndu-se decît mergînd. Se îndreptă spre podul de lemn de la mănăstirea Răducan. Acolo se piti sub gardul mănăstirii și aşteptă. Îl chinuiau dureri ascuţite în glezne; fierul de la butuc îi jupuise pielea. Cum

ajunge acasă, taie butucul, să nu-l mai ţină ca un pietroi de picior, pe urmă desface inelul de la lanţ. Numai de n-ar veni cineva din urmă... Nici vorbă că la ocnă s-a aflat de fuga lui. Poate c-au şi trimis oameni să-l caute. Dacă ajunge iar în mîinile lor, ştie ce-l aşteaptă.

Oare ce-or zice acasă cînd l-or vedea cu butucul de picior? Mamă-sa va începe să plîngă, se va ruga de el să se ducă iar la ocnă; cît despre frate-său Dobre, e un prostălău fără minte; de la el nimic bun nu se poate aştepta. Va trebui să se descurce singur. Nu ştie însă lămurit ce-o să facă. Va fugi mai departe? Se va ascunde? Se va întoarce la ocnă? Nu, asta pentru nimic în lume! S-a săturat de ghirău şi de vătafi...

De departe se ivi o sanie cu găteje alunecînd grăbită. Deasupra sta unchiul Toader Pavalache, un moşneguţ cu plete albe, mari ca nişte ciucuri de borangic, cu chipul galben cum e şofranul. Sandu îi ieşi înainte. Îi făcu semn să oprească.

— Ce e, mă nepoate, cu tine? Te-ai apucat de haiducie de opreşti carele la drum? glumi bătrînul, nevăzînd butucul din pricina zăpezii afînate.

— Ţi-e glumă, moşule...

— Mi-e, dar tu ce ai?

— Vreau s-ajung mai repede acasă.

— Urcă, nepoate.

— Ajută-mă, moşule, singur nu pot...

— Ce ai, bre?

— Iaca ce am! Scutură piciorul. Lanţul sună scurt şi sec în zăpadă.

— Aha, aiasta-i pricina! se scărpină moşul sub căciulă. Păi dacă ai vrut să fugi, de ce nu ţi-ai lăsat butucul la ocnă? De te-a văzut cineva, nici de mine nu e bine...

— Un picior l-am scos cu chiu cu vai; cu celălalt m-am căznit două nopţi. N-a fost chip... A trebuit să tîrîi butucul după mine.

— Rău, măi nepoate, rău... Dacă te iau, intru şi eu la bocluc...

— Atunci mergi sănătos, moşule. Oi aştepta un om mai milostiv şi mai puţin sperios...

— Tacă-ţi gura, iscoada ghiavolului ce eşti ! Nu mă cătrăni cu vorbe nesăbuite... Saltă sus şi bagă-ţi nasu-n tufari, pînă nu te vede careva...

Se dădu jos şi-l ajută să se urce peste grămada de uscături.

— Aşa, nepoate ! fu el mulţumit cînd îl văzu sus. Pune nişte vreascuri peste butucul cela.

— Nu se vede, unchiule. E întuneric, drumu-i pustiu... N-are cine să vadă.

— Nu vorbi aşa, nepoate, că nu ştii ce se poate întîmpla. Iaca, numai cu ghirăul n-am avut zăcăşie ! De cînd am ieşit din rufetul ocnaşilor n-are ochi să mă vadă, varvarul. Mare minune de nu mi-o coace el ceva...

Aproape de tîrg întîlniră ceata trotuşenilor, cu vătaful lor în frunte. Se duceau la ocnă pentru schimb. Trecură pe lîngă sanie ; dădură seara bună, dar nu luară aminte la cel ce părea adormit cu faţa în jos, cufundat între crengile din sanie.

Moş Pavalache opri în inima tîrgului. Era întuneric.

— De-amu te poţi duce singur. Nu-i departe. Hai, săi jos !

— Singur nu pot, moşule !

— Bată-te să te bată noroacele ! Să te iau în braţe, ca pe sugari. Îl trase de sus şi-l scăpă în zăpadă ca pe un sac îndesat. Lanţul zornăi peste butuc. Priviră temători în dreapta şi în stînga. Nu era nimeni.

—Apoi, cu bine ! se zori moşul.

Dădu bici boilor şi-şi continuă drumul. Sandu se mai tîrî cîţiva paşi. Se opri în faţa unei portiţe vechi, dărăpănate. Era acasă. Îndărătul portiţei se ivea, într-un morman de zăpadă tăiată, bordeiul

părintesc, mărunt, cu streaşina lăsată. Împinse portiţa. Bătu în uşa tindei. Ieşi bătrînul Pavalache.

— Ce-i cu tine? Bate mai încet că nu-i nimeni surd, spuse acesta recunoscîndu-l.

— Nu mă mai zădărî, tată, că-s destul de cătrănit. Staţi cu uşa închisă parcă aţi avea comorile lui Solomon în casă.

După vorba băiatului bătrînul simţi că s-a întîmplat ceva. Slobozi uşa. Pavalache se prăvăli în pragul ei. Tatăl se plecă peste el să-l ajute; abia atunci văzu că-i atîrnă butucul.

— Ce-ai făcut? întrebă el cu glas de spaimă.

— Lasă! Mai bine adă securea să dau jos butucul pînă nu-l vede mama. De ce să mai ştie şi ea? Mi-a frînt piciorul. Mă doare că-mi vine să muşc ţărîna...

Tatăl aduse securea. Din cîteva lovituri făcu butucul fărîmele. Mai aduse daltă şi ciocan ca să desfacă inelul lanţului de la picior. Treaba asta fu mai grea. Cînd isprăviră, bătrînul îl ajută să intre în odaie.

— Să te culci puţin, băiatule, eşti năucit de durere...

— Mă tem că vin după mine.

— Da' ce-a fost? îl întrebă bătrînul Pavalache. Stai aici pe laiţă şi povesteşte.

— M-am sfădit cu ghirăul, asta-i. Prima dată, în toamnă, am răbdat... Amuş n-am mai putut... Îşi frecă cu mîna locul dureros de la gleznă, apoi îşi pipăi genunchiul; îl dureau amîndouă locurile.

— Pesemne te-ai răţoit la el, spuse bătrînul. De cînd te-am rugat să-ţi măsori cuvintele... Capul plecat sabia nu-l taie...

— Oricum te-ai purta, nu ajută... Să vezi cum a fost. Rostogoleam bolovanii cu Toader Marin, că pe Busoiu l-au luat de-acolo. L-au îmbrăcat în straie de vezetiu şi l-au dat la sania cămăraşului.

îmi vedeam de treabă... Gîndeam să mîntui mai degrabă. Deodată mă plesneşte cineva cu biciul, uite aici, peste faţă, se vede încă locul... Parcă m-a ars cu un fier roşu. Mă întorc ; era vătaful Postolache. M-am repezit la el şi dintr-o brîncă l-am dat la pămînt. M-a oprit Marin la vreme, altfel îl făceam chisăliţă. Postolache a început a răcni ; a venit ghirăul, m-a înjurat, mi-a tras cîteva gîrbace de m-am văzut cu toate neamurile din lume. Am răbdat cît am răbdat. Pe urmă am ridicat şi eu mîna... N-am dat.. Nu ştiu... Nu înţeleg nici eu de ce...

— Doamne, Dumnezeule ! se cruci bătrînul. Bine că te-ai oprit la vreme...

— Rău îmi pare că nu l-am omorît. Sau măcar să-i fi dat cîţiva pumni. Ori îl băteam, ori nu-l băteam, tot aia mi-a fost. M-a biciuit cît i-a poftit inima. Pe urmă a poruncit să fiu pus la butuc. Am avut noroc de cărăuşul Stan Spoială ; pe el l-a pus ghirăul să mă bage în butuc. Pesemne că nu-i priceput, sau poate că n-a băgat de seamă că mi-am înfăşurat glezna cu două rînduri de obiele, aşa că mutelca nici nu s-a putut prinde îndeajuns în şurubul ei. Asta am şi vrut... Cum am rămas singur, m-am tras cum am putut înapoia grajdului, mi-am scos cu multă caznă cele două rînduri de obiele şi pe urmă am putut trage un picior ; pe al doilea n-am putut să-l scot. Două zile m-au lăsat fără apă şi fără pîine. Dacă am văzut că nici azi nu-mi aduc nimic de mîncare, m-am tîrît cu butuc cu tot prin dosul mîglelor şi am fugit. De văzut nu m-a văzut nimeni, dar nu cred să nu bage de seamă lipsa mea. Au să vină să mă caute...

— Au să vină acasă şi au să te ia ca din oală, vorbi frate-su, de lîngă vatră. Era un flăcău slăbănog de vreo douăzeci de ani. Nu l-au luat la cătănie dar nici în rufetul ocnaşilor n-au vrut să-l

primească. Vorbi mai departe: Să faci bine să-ţi iei tălpăşiţa. Dacă te găsesc aici o păţim cu toţii...

— Nu te teme, că nici eu n-aveam de gînd să rămîn. La noapte îmi fac un locşor în poiata aceea. Şi mîine în zori o pornesc la drum.

— Unde să te duci? Încotro să baţi drumurile?

— M-am înţeles cu un om de prin părţile Tecuciului, cînd o fost aici cu tabăra să încarce sare. Mă duc într-acolo...

— Crezi că în altă parte umblă cîinii cu colaci în coadă, băiete?

— Vrei să rămîn să mă ucidă ghirăul?

— Ei, şi tu, c-o să te omoare! vorbi bătrînul cu ciudă. Te mai mîngîie niţel cu gîrbaciul, te mai ţine vreo două zile în butuc şi-atîta tot. Din asta n-o să ţi se tragă moartea. M-a bătut el ghirăul şi pe mine... Am stat şi eu destul la butuc şi, iaca, n-am pierit. Aşa-i viaţa... Fără asta nu se poate trăi traiul nostru...

— Să-l ia dracul de trai! izbucni Sandu, sărind din pat. Numai trai nu-i aista! Nu vreau să mai trăiesc ca voi!... Lumea-i largă... Este loc de trăit şi în altă parte...

— Nătărăule! zise acru bătrînul şi ţîşni un scuipat printre dinţi, drept în mijlocul jarului din vatră.

Seara, ascuns în desişul unei grămezi de găteje, Sandu se chinuia să prindă un capăt de somn. Dar frigul îl înţepa amarnic.

— Iaca, am ajuns şi fugar, cum plănuiam cu Dumitrache. Numai că el stă la căldură acum şi sforăie fără grijă iar eu zgribulesc printre lemne şi vreascuri.

Se gîndea la Dumitrache Busoiu şi la toate întîmplările din ultimele zile. „Eh, Dumitrache!“ se pomeni el înjurîndu-l în gînd. Sînt de-o vîrstă, au copilărit laolaltă; au păzit împreună turmele lui Moacă; la joacă, la şezători şi la clăci au fost

nedespărţiţi. Spunea lumea că se potrivesc la fire parcă ar fi din acelaşi tată şi din aceeaşi mamă. Da' de unde! Sandu era pripit, iute la mînie, pus pe arţag, nu suferea să-l calce cineva pe picior; celălalt, mai potolit, mai cu chibzuială bătrînească în tot ce făcea. Poate de aceea fetele îl răsfăţau mai mult. Lui Sandu, puţin îi păsa. El o iubea pe Cătălina lui Pintilie. Pentru nimic în lume nu s-ar fi uitat la alta.

Tot nedespărţiţi au rămas Sandu şi Dumitrache cînd au început a lucra în ocnă. Grea le-a fost viaţa, pînă atunci, dar ce-au întîmpinat aici, i-a unit parcă şi mai strîns. Şi-au jurat să împartă şi binele şi răul. Şi acum, din fraţi buni de cruce, iată-i despărţiţi. Busoiu a îmbrăcat contăşul de vezetiu; el a rămas singur în rîndul lăturaşilor să se hărţuiască cu ghirăul, cu vătafii şi cu lăturaşii mai bătrîni... Se mai întîlneau numai duminicile, pe la horă.

O dată s-au văzut la hanul lui Costache Nica. Cu două zile înainte de a fi pus la butuc, Busoiu zburda cu veselie ca întotdeauna. N-a băgat de seamă că Sandu se ţinea deoparte tăcut, cufundat într-o cumplită îndoială.

— M-ai lăsat singur, frate Dumitrache, a zis Sandu la o vreme. De cînd ai plecat am rînduit vreo zece oameni la descărcatul praştiei. Cu nici unul n-a fost cum era cu tine...

— Ce să fac, a răspuns Dumitrache. Nu mi-a fost în gînd să mă fac vezetiu. Nevoia m-a împins. Doar ştii şi tu cum s-a întîmplat, c-ai fost acolo cînd am plecat să-l duc cu sania pe badia Vasile Amăriuţei.

— Nu-i rău... Muncă uşoară... vorbi cu răutate Sandu.

— Ţi se pare că e uşoară... Nopţile şi zilele le trec în ogrăzi sau în uliţă, aşteptînd pe cămăraş de la petreceri. În zori trebuie să-l iau pe ghirău

de-acasă şi să-l duc în dealul ocnei. Nimeni nu te-ntreabă dacă ai dormit, dacă ai pus ceva în gură. Caii mi-i schimbă, dar pe mine ba.

— Mai bine l-ai da într-o rîpă pe moş ghirău, să-i putrezească ciolanele acolo. Scapă omenirea de un căpcăun. O să-ți plătească toți rufetaşii acatiste şi s-or ruga să ți se ierte păcatele...

— Fac eu şi una ca asta, nu te teme... M-am gîndit... Dar s-o chibzuiesc bine, să-mi iasă treaba cu socoteală...

Atît au vorbit în ziua aceea. Acum, cînd se bătea cu gîndul plecării, îi părea rău că n-are să-l mai vadă. S-ar duce să-și ia rămas bun, dar unde-l poate găsi ? Cine ştie la ce zaplaz boieresc aşteaptă cu telegarii în frig, pînă s-o sfîrşi chiolhanul cămărașului... Și chiar de l-ar întîlni, parcă s-ar prinde să fugă cu dînsul ? A dat de loc bun. Zice el că tremură pe-afară așteptîndu-și stăpînul, dar adevărul e că mai mult huzureşte cu slugile prin cuhniile încălzite ale boierilor și se ghiftuiește din bunătățile lor. Cînd va auzi ce-i cere, are să-i spună : „Nu merg, Sandule. Nu mai merg nicăieri. Parcă-i mai bine în altă parte ca aici ?"

Răspunsul îi sună în urechi ca o vîjîială. Zadarnic își afundă capul în cergă ; nu poate alunga acest gînd nesuferit. Parcă în altă parte-i mai bine ca aici ? La urma urmei şi el ar putea să-şi facă viața mai uşoară dacă s-ar însura cu Ileana lui Arghir. Dar nu-i place fata... E slută și pace ! O stîrpicitură cu obrazul spurcat de boala vărsatului negru, subțire ca o spangă și cu niște ochi mari, iscoditori, parcă ți-ar căuta pricină din senin. Nu, cu fata asta nu se însoară el nici mort ! Bătrînul ştie ce fată îi place lui. Dar îi găsește pricină că e săracă. Ei și ? Parcă el e mai bogat ? Dar măcar să îndure sărăcia cu cine-i place lui.

Închise ochii. Multă vreme rămase adîncit în închipuirea dragii lui... Iat-o! Parcă-i stă înainte...

dreaptă, trupeşă, surîzătoare, cu ochii albaştri, fierbinţi şi gura să muşti din ea ca dintr-o poamă pîrguită. I-a spus şi ei de gîndurile plecării, care-l bat tot mai avan. „Nicăieri în lume nu e bine, l-a sfătuit şi ea. Uite cîţi fugari de pe alte meleaguri vin să se oploşească la noi. Crezi că au fugit de bine? Au fugit de robie şi aici au dat de altă robie."

S-a făcut lumină. Cocoşii şi-au strigat de mult chemările. El stă încă ghemuit şi gîndeşte, gîndeşte. Aude portiţa, apoi glasul maică-si. „Unde pleacă aşa de dimineaţă?" se întreabă cu mirare.

În ograda lui Bîrsan sania aştepta de mult. Văzînd-o pe mama Safta în ograda ghirăului, Dumitrache o privi mirat. Îi dădu bineţe cu jumătate de gură. Ea intră în casă, fără să-l ia în seamă pe flăcău. Bîrsan se pregătea de plecare.

— Bună dimineaţa, moş ghirău, spuse de la uşă, muindu-şi vocea. Lelea Casandra s-a sculat? Mi se pare că v-am luat cu noaptea-n cap.

— Ce tot spui, lele? Aici e casă de gospodar! Ne trezim ca oamenii, nu ca trîntorii. Hei, nevastă, spuse el în bătaie de joc, ia vin' încoace, că ţi-au sosit musafirii! Apoi întrebă: Nu eşti cumva femeia lui Nicolae Pavalache?

— Da, nevasta lui Nicolae...

— Mă prind că ai venit pentru zurbagiul de Sandu...

— Pentru el am venit, moş ghirău... Mamă sînt...

— Cu mine are să dea de dracu! Crede că nu-l găsesc? Îl aduc şi de la capătul pămîntului... Puse mîna pe gîrbaci şi pocni cu el velinţele de pe patul încă nestrîns... Să ştii de la mine, voinici de ăştia, şapte la para!...

— Iartă-l, moş ghirău... e încă tînăr. Nu ştie ce face... Are sîngele iute cum l-a avut şi taica, Dumnezeu să-l ierte...

— El te-a trimis ?

— Vezi bine, el m-o rugat. Îi pare rău... L-am ocărît și eu, i-a mai făcut și tat-su o praftură. De-amu cred că s-a cuminţit.

Se arătă și nevasta ghirăului, o femeie plină, cu pieptii mari ; avea părul desfăcut și ochii somnoroși.

— Hai, lele Casandră, pune și matale o vorbă bună, se rugă de ea îndată ce o văzu.

— Parcă m-ascultă ? încercă femeia să se apere, înțelegînd despre ce e vorba. Apoi ghirăului : Hai, bărbate, fă-te mai bun, iartă-l. Să fie de hatîrul meu...

Se uită la Safta Pavalache care-și usca lacrimile cu colțul tulpanului ; îi era milă de ea. Își aminti de băiatul lor, Dumitru ; flăcăul mai dormea în odaia de dincolo. De cîteva luni fusese pus vătaf la ocnă, mai mare peste curteni, peste ciocli, fierari și feștelari. Tremura de soarta lui, măcar că băiatul o ducea cum nu se poate mai bine. Știa că e pizmuit ; se temea să nu i se facă vreun rău din răzbunare împotriva lui taică-su. Ceva rău s-ar putea întîmpla și ghirăului. Cîți nu-l pîndesc și cîți nu-i doresc moartea ? Nu se știe cîte ceasuri numărate are și el. Într-o bună zi tot o să-l ajungă blestemele oamenilor... Şi dacă el nu va mai fi, ce se va alege de Dumitru al ei ? Va trebui să coboare pe fundul ocnei, să muncească muncă de rob. Se înfiora la gîndul acesta.

De cîteva zile i se bat pleoapele într-una. A chemat-o pe țiganca lui Podașcă și a pus-o să-i ghicească. Bobii au căzut rău ; numai lacrimi și scîrbă. Din ziua aceea poartă în inimă o prevestire rea ca o gîlcă pe inimă :

— Zău, Ioniță, fii și tu mai îndurător, ce Dumnezeu ! Iartă-l, că n-are să mai facă...

Bîrsan mîrîi ceva fără înțeles. Apoi spuse tare, vorbind din ușa casei, gata să urce în sanie :

— Hai ! Spune-i să vie la lucru ! Să nu-l mai prind că face pe răzvrătitul, că nu-l mai scoate din mîna mea nici tata din groapă ! Auzi ?

Busoiu prinse din sanie vorbele ghirăului. „Vra să zică pentru asta a venit mama Safta, gîndi el... Să se căciulească la picioarele ghirăului... Aşa-i Sandu ista... Îşi pierde firea repede, face ce nu trebuie şi pe urmă se căieşte... Mai bine s-ar stăpîni." Strînse cu necaz hăţurile, înainte ca ghirăul să se aşeze bine în leagăn. Sania porni glonţ pe poarta deschisă. Safta ieşi însoţită de Casandra. Nu mai contenea să-i mulţumească şi s-o blagoslovească...

XI

Puţin cam muiat de petrecerea de la care tocmai plecase la ivirea zorilor, din casa lui Cristodulo, unde s-a mîncat şi s-a băut bine ca de obicei, Vilara urca pentru a treia oară la ocnă. Sta tolănit în sanie, într-o lenevie dulce, împăcat cu sine ; zurgălăii sunau ritmic şi lin. Închise ochii şi sunetul clopoţeilor îi aminti muzica cerească pe care o ascultase pentru prima oară la orgă în tinereţe, la catedrala din Lemberg. Razele unui soare primăvăratic îi zburdau peste pleoapele lăsate, inundîndu-le ca o apă vălurată ce-şi schimbă culorile la nesfîrşit. Se încălzise. Îşi descheie blana şi respiră încîntat aerul curat ce venea de pe dealurile cu zăpadă. De cîteva zile îl supăra un junghi la inimă ; îşi pipăi locul durerii. Curios ! Acum nu mai simţea nimic. Trebuie să fie o răceală. Deseară va chema o ţigancă de la curte să-l tragă, după ce va da de duşcă o cană cu rachiu fiert în miere şi mirodenii. Cine ştie ? O fi poate şi din pricina băuturii ? Oamenii de aici beau fără socoteală. De s-ar lua după Rudolf Sturza, mare băutor de vinuri

tari, l-ar culege în fiecare seară de sub masă. Şi-a impus o măsură la băut; fireşte, ceva-ceva mai mult ca înainte, să nu pară bicisnic în ochii gazdelor, dar nici prin cap nu-i trece să-şi pună mintea cu ceilalţi băutori... Mai ales că petrecerile nu mai contenesc. Începutului din casa Sturzului i-au urmat zaiafete în alte case de oameni înstăriţi, cu rang mai mic de boierie, sau chiar fără hronic în arhondologia vremii. La Iaşi nu se pomeneşte asemenea amestec între ranguri; aici, în provincie, însă, viaţa se scurge după alte tipicuri; aici începe să se judece omul după banii pe care i-a adunat. La drept vorbind, nici nu s-ar putea altfel! Cu cine să benchetuiască şi cu cine să-şi bea vinurile cele de faimă Rudolf Sturza, dacă din cînd în cînd n-ar deschide uşa unor tîrgoveţi înstăriţi, la fel de bogaţi ca şi dînsul, cum sînt pîrcălabul Cristodulo, sau chiar căpitanul Costache? În iureşul petrecerilor uită oamenii şi de rang, şi de tot.

De coana Ruxana ce să mai vorbim! S-a lăsat prins în mrejele ei aşa cum se lăsase de atîtea ori în alte multe aventuri. În orice caz, cînd va trebui să plece de la cămara ocnei, ca să se întoarcă la Iaşi, va rămîne una din amintirile cele mai plăcute ale acestui exil. De fapt nici n-ar trebui să se considere în exil. Atenţia familiei Sturza, farmecele coanei Ruxana şi petrecerile cele multe nu-i dau de fel dreptul să se plîngă...

Pînă una, alta îl mai abureşte şi acum damful băuturii de-aseară, dar, oricum, e destul de limpede la minte ca să gîndească, în sfîrşit, şi la treburile ocnei.

A trecut mai bine de o săptămînă de cînd şi-a luat în primire postul cel nou şi încă nu-i prea desluşit asupra celor ce are de făcut la cancelaria cămarei. N-a găsit de cuviinţă să întrebe pe cineva, iar slujbaşii ocnei nu i-au spus nimic. Se vede treaba că lucrurile pot merge şi fără el! În cele

opt zile scurse de la venirea lui, n-a urcat dealul ocnei decît de două ori. În răstimp, nimeni, nici ghirăul, nici alt slujbaş al ocnei, n-au venit să-l tulbure cu ceva.

Zilele se scurgeau plăcut, mai plăcut decît şi-ar fi închipuit. Venise încoace cu inimă grea, apăsat de un dureros sentiment de silnicie. Mai întîi că, oricum, locul ce i s-a dat e mai prejos decît s-ar fi cuvenit rangului şi arhondologiei sale ; în al doilea rînd, se temuse că, părăsind Iaşul între-o vreme cînd petrecerile erau în toi, nu va putea să suporte plictisul unui tîrg mărunt, aruncat undeva la poalele munţilor ; şi apoi, ţinînd seama de marea depărtare de capitală, la care fusese aruncat, putea spune că plecase într-un adevărat surghiun.

Localnicii — cei înstăriţi — îl primiseră bine. I s-a dat, din capul locului, toată cinstea în casa lui Sturza. Casa era cam veche e drept ; fusese clădită cu un veac în urmă şi îi lipseau multe din înlesnirile aduse traiului în casele boiereşti de la Iaşi. Cele două odăi ce i s-au pus la dispoziţie nu aveau nimic atrăgător ; erau aşezate, în rînd cu încăperile gazdelor, pe o galerie lungă şi întunecoasă, ca un coridor de mănăstire. Asta cu toate că Sturzeştii erau boieri de neam vechi, putrezi de bogaţi, bine văzuţi la curte şi unii din ei cu trecere chiar la Poartă...

Totuşi, rang ca al cămăraşului nu se prea întîlneşte prin aceste părţi şi de asta toţi îi dau mare cinste. Cei care au trecut înaintea lui pe aici erau paharnici, serdari, cluceri şi căminari... Aproape toţi joacă astăzi rol de seamă la curtea din Iaşi. N-a fost cămăraş al ocnei şi bătrînul Dediu, socrul lui Mihai Vodă Racoviţă, înrudit cu Cantemireştii şi Cantacuzineştii ? Aşa că nici el nu va rămîne multă vreme cămăraşul ocnei. N-au intrat toţi anii în sac ; are el oameni cu trecere prin toate iatacu-

rile din capitala țării ; vor izbuti să-l scoată cît mai repede de aici...

Pînă una alta, trebuie să-și dea toată osteneala ca, acolo sus, la Iași, să nu se iște nici un fel de cîrtire împotriva lui. Pentru asta, el, care a fost trimis să scoată sare și să sporească huzmetul lui vodă, trebuie să facă acest lucru cu tot zelul.

Cei ce-l văzură apărînd atît de dimineață în deal, se fîstîciră. Uitaseră că mai există un cămăraș, iar chipul lui nici nu și-l mai aminteau prea bine. Să nu fi fost sania cămării și vizitiul Sandu Pavalache pe capră, nici nu s-ar fi băgat de seamă că a sosit măria sa cămărașul. Glotașii din curte începură să alerge aiuriți, să dea de veste din om în om :

— A sosit cămărașul ! A sosit cămărașul !

Oamenii aflați în calea lui, lăturași, curteni și cîți alții se mai învîrteau pe acolo, se împrăștiară într-o goană, pe nerăsuflate.

— A sosit cămărașul ! A sosit cămărașul ! se auzea din toate părțile ca un strigăt de groază.

Vilara vedea oamenii fugind zăpăciți dinaintea lui și nu se mira de loc. Alergătura asta nebună îi amintea anii din tinerețe, cînd, proaspăt serdar de călărime, venea pe neașteptate la polc și-i surprindea pe cătane tăifăsuind în fața grajdurilor. Acum, de bună seamă se petrecea același lucru : ocnașii trîndăveau în loc să muncească. Se încruntă la acest gînd : la Iași are destui dușmani, care abia așteaptă să-l știe cu vreun cusur la scosul sării, ca să-l pîrască lui vodă. Așa ceva nu trebuie să se întîmple ! Va avea el grijă. De aceea a și urcat atît de dimineață încoace.

Vizitiul opri în fața cămării, dar el porunci să mîne mai departe.

— Unde, măria ta ?

— La gura ocnei !

Se opri întîi la ocna tîlharilor. Intră în bordei; era liniște, prea multă liniște. Un călăraș de pază moțăia într-un ungher; sări ca ars, în picioare, la intrarea cămărașului. Vilara îl măsură cu dispreț și ieși, pornind pe jos spre ocna lui Candet.

Aici ochii i se umplură de mulțumire cînd văzu atîta forfotă. Caii odihniți, schimbați cu jumătate de ceas mai înainte, tropoteau în jurul tamburului; mai încolo, oamenii rostogoleau bolovanii mătăhăloși, opintindu-se din răsputeri, cu fețele negre muiate-n sudori.

— Vra să zică își spuse el cu aceeași încîntare, lucrurile merg strună; merg și fără mine. Dar hotar la bine și la rău nu s-a pomenit! Unde-i bine ar putea să fie și mai bine...

Gurarul Gheorghe Candet sta smirnă înaintea lui, mototolindu-și căciula în mîini și așteptîndu-i poruncile.

— Unde-i moș ghirău? întrebă cu glas aspru pe bătrîn. A venit?

— A venit, sărut mîna, a venit, de cînd! E jos, în ocnă, dumnealui. Și era să adauge: N-auzi cum huruie ciocanele parcă a intrat moartea printre ele? Dar își mușcă limba, căci o vorbă ca asta, se-nțelege, ar fi supărat pe boierul cel mare.

Vilara ieși îndată, ascunzîndu-și cu grijă zîmbetul de mulțumire de pe buze. Trecu printre mîgle și se îndreptă spre cancelarie. Cei patru condicari lucrau de zor, îngropați în catastifele lor soioase. La intrarea cămărașului săriră în picioare, strigînd în cor:

— Să trăiești, măria ta!

— Bună dimineața! le răspunse cît putu mai încruntat, cuprinzîndu-i pe toți dintr-o privire. Ei rămaseră neclintiți, uitîndu-se la el cu ochi desfăcuți, de mirare că-l văd în cancelarie.

— Căutați-vă de treabă! le porunci Vilara, așezîndu-se într-un jilț.

Îndată se auzi fuga zgîriată a penelor pe hîrtie şi a plescăitului condeielor în călimările cu cerneală spălăcioasă, făcută din boz şi soc, mirosind a aguridă. Singur Mureşan se propti smirnă înainte, prezentîndu-i terfelogul.

— Tu eşti cantaragiul, mi se pare? îl întrebă cămăraşul, măsurîndu-l cu privirea.

— Da, măria ta, eu sînt cantaragiul cămarei...

— Cum stăm cu sarea? Avem destulă?

— Eu zic, măria ta, că avem. În mîgle să tot fie ca la cincizeci de mii de oca. Săptămîna trecută n-au mai venit cărăuşi din alte părţi să încarce, aşa că s-a strîns multă sare. De mîine o să începem a scoate sarea măruntă ca să curăţim ocna. O să fie nevoie de mulţi glotaşi ca s-o care şi s-o arunce în ocna lui Cantemir.

— De ce s-o arunce? se miră stăpînul, oprindu-se din răsfoitul terfelogului din care nu înţelegea nimic.

— Aceea nu-i sare bună; n-o cere nimeni şi nici la drum nu ţine, că se risipeşte toată pînă ajunge la locul unde trebuie descărcată. Aşa că mai bine astupăm ocna veche cu ea, pînă s-o umple de tot. Cică cu vremea se întăreşte şi se face piatră iar.

— Aha! făcu Vilara întorcîndu-şi iar privirile către socotelile din catastif.

— Pentru lucrul ista o să fie nevoie să scoatem mulţi oameni de podvadă, măcar două cete: cea din Viişoara şi cea din Trotuş, dimpreună cu a Giosanilor, ce-s de rînd. Apoi, măria ta, a venit vremea să scoatem şi apa din ocnă, că prea s-a strîns multă şi are să se mai strîngă din pricina omătului care se topeşte. Apa, să ştii, măria ta, o scoatem cu burdufele; tot cu burdufele scoatem şi praful. Şi s-a întîmplat că avem toate burdufele sparte. Zic să chemăm pe burdujari să le dreagă.

— Burdujari ? zise mirat cămăraşul, căci nu mai auzise această vorbă.

— Avem burdujarii noştri, avem şi ciubotari la ocnă, o luă înainte cu vorba fără să bage de seamă încruntarea cămăraşului. Ciubotari şi ciocli, îşi îngădui el să glumească, avem destui... Aşa că vezi, măria ta, e treabă multă la noi...

— Să orînduiască moş ghirău după cuviinţă toate treburile cîte sînt de făcut, hotărî cămăraşul neştiind ce să spună. Altceva ?

— Nimic, măria ta, asta-i tot !

Pe faţa cămăraşului nu răzbea mulţumirea ce-i înflorea în suflet. „Asta-i tot ! Nimic altceva !“ Trebuiau oameni să taie sarea, s-o scoată din ocnă, s-o aşeze în mîgle, s-o încarce, să întreţie ocnele, să dreagă micile stricăciuni ce se ivesc peste an, trebuia un ghirău care să nu ştie de milă, vătafi aşijderea şi doi, trei canţelarişti să ţină socotelile. Asta-i ocna ! Oameni, gîndi el mai departe, sînt berechet. Cînd venea încoace, a văzut destule aşezări pe Trotuş în jos. N-or veni de voie, îi va aduce cu arcanul, ca la oaste. Cei ce l-au speriat, la Iaşi, spunîndu-i că funcţia de cămăraş e a dracului de grea, n-au avut dreptate. Nu e grea de loc ! Nu are alta de făcut decît să urce cîteodată în dealul ocnei, să vadă cum se orînduiesc treburile. Restul timpului va putea să petreacă, s-o iubească pe Ruxana şi să se îndeletnicească cu vînătoarea, care îi place atît de mult, că ar fi în stare să bată codrii în fiecare zi.

Un curtean intră în cancelarie. Ţinea un răvaş în mînă :

— E de la Ieşi, spuse. O venit cu el un călăraş. Aşteaptă să vorbească cu măria ta.

— Cu mine ? se miră cămăraşul nespus, ca de un lucru cu totul neobişnuit. Chiar cu mine ?

— Aşa a spus, sărut mîna !

— Atunci, cheamă-l !

În cancelarie intră un bărbat îmbrăcat în mintean de şiac, împodobit cu găitane împletite din lînă galbenă şi fir de argint; în picioare purta cizme lungi de iuft rusesc. Îmbrăcămintea de pe el era cam ponosită de drum. Avea mustăţi mari, răsucite cu îngrijire şi o barbă neagră niţeluş cam răvăşită. Părul, tot negru şi lucios, îl purta mare, pe spate.

— Sărut mîna, înălţimea ta! se prezentă călăreţul, luînd poziţie respectuoasă. Am adus un răvaş de la măria sa dumnealui vistiernicul.

Îşi trase taşca de pînză neagră ce-o purta atîrnată la spate şi scoase o hîrtie gălbejită, cu multe peceţi pe ea, ceruită pe de margini. Vilara o luă din mîna ostaşului, o desfăcu nerăbdător cu o pană de gîscă şi citi. Scribii de la mese se opriră din scîrţîit; ridicară ochii pe furiş de pe condicele lor şi urmăriră căutătura cămăraşului, cercînd să surprindă pe ea înţelesul răvaşului. Vilara se întunecă. Înţeleseră că răvaşul nu aduce veşti bune şi-şi traseră capetele din nou în scriptele lor, gonind penele cu înfrigurare. Cămăraşul rămase multă vreme cu scrisoarea în mînă, fără să scoată un cuvînt, întorcînd-o cînd pe o parte cînd pe alta.

— Mureşan! izbucni în cele din urmă, rupînd tăcerea.

— Poruncă! tresări în faţa lui cel strigat.

— Cîtă sare ai spus că ai în mîgle?

— Păi, după socoteala mea, cincizeci de mii de oca.

— Cincizeci de mii? se miră Vilara ca şi cum auzea acum pentru întîia oară. Încruntă sprîncenele şi-şi ţugui buzele. Puţin! Foarte puţin! Vistieria cere sare multă... Ian ascultă ce ne scrie domnia sa marele vistiernic. Îi citi răvaşul, rar, răspicat, apăsînd pe fiecare cuvînt:

„Dumneata cămăraş al ocnelor Moldovei şi Bacăului, cu sănătate facem încunoştiinţare din po-

runca slăvitului domn ca să urmaţi întocmai şi să vă orînduiţi a face să nu lipsească sarea trebuitoare a se trimete peste hotare, fiind acum cerută a se trimete... precum iaste înţelegerea... două milioane de oca de sare..."

— Ei, ce ai de spus?

Slujbaşii de la mese rămaseră cu mîinile încremenite pe condeie. Două sute de mii de oca de sare pe lună! Dar asta-i ceva nemaipomenit! Boierii de la Ieşi n-au minte... Ei cred că sarea şade în puţuri ca apa în fîntînă: n-ai decît să bagi hîrdăul şi să scoţi cît pofteşti. Habar n-au cu cîtă trudă omenească se taie drobii! Mureşan rămase, de asemenea, fără glas.

— Ei, nu spui nimic? îl pofti a doua oară cămăraşul.

— Cam mult, măria ta, îndrăzni el să deschidă gura. Cine să taie şi să scoată două sute de mii de oca într-o lună? Apăi, noi sîntem ţinuţi să îndestulăm cu sare şi ţinuturile dinlăuntru; nu putem lăsa neîncărcate taberele ce vin după sare mai la fiecare săptămînă. De unde să luăm atîta?

— Mult o fi, puţin o fi cît a scris vistieria, aşa sună porunca şi noi altfel nu putem face, fără decît să trimetem sarea ce ni se cere. Porunca vistieriei trebuie îndeplinită întocmai, fără cîrtire. Cheamă-l pe moş ghirău, să-i spunem şi lui...

Un slujbaş se ridică greoi de la masă şi ieşi să-i dea de veste ghirăului printr-un om de curte. Între timp Vilara încercă să afle de la oştean noutăţi de la Iaşi şi văzînd că acesta nu-i poate spune nimic care să-l intereseze, îl întrebă cînd vrea să se întoarcă în capitală.

— Cu voia înălţimii tale, aş pleca mîine dimineaţă; să se mai zvînte în grajd iapa ceea, că prea am gonit-o la drum... Mai mă hodinesc şi eu, sărut mîna... Luîndu-şi inima-n dinţi, adause cu jumătate voce: De ieri de la prînz, nimic n-am

pus în gură. De cal văz că s-au îngrijit slugile cămarei, da' de mine ba...

— Bine, îl liniști cămărașul, ai să capeți mîncare și merinde de drum. Apoi către cei din cancelarie : Luați în seama voastră pe oștean.

Călărașul se înclină și ieși urmat de un slujbaș.

Între acestea sosi și ghirăul, gîfîind ca după goană. Venea din fundul ocnei, unde-l ajunsese chemarea lui Vilara. Își trase fesul din cap și salută pe cămăraș, nu mai puțin surprins că-l vedea aici cînd gîndise mai puțin. La un semn al acestuia, luă loc pe bancă, lăsînd să i se scurgă pe podea poalele lungi ale cojocului.

—Iată de ce te-am chemat, moș ghirău, începu Vilara, ridicîndu-se și plimbîndu-se cu mîinile la spate, încercînd să-și înăsprească vocea ca să nu-și trădeze îngrijorarea ce i-a trezit răvașul primit adineauri. Cum stai cu sarea ? îl luă pe neașteptate.

— Stăm bine, blagorodnice stăpîne. Avem oleacă de sare în mîgle și mai scoatem pînă duminică. De luni, fiind răgaz, că nu mai vin cărăușii să încarce pe o vreme ca asta, mă gîndeam că ar fi bine să începem a scoate sarea măruntă din ocnă, știți dumneavoastră, sarea aceea care...

— Știu ! știu ! îl întrerupse Vilara.

Moș ghirău urmă :

— Apăi ar fi timpul să scoatem și apa din ocnă, dacă burdujarii ar drege pînă atunci burdufele cum îmi e aminte să dau poruncă să se facă. La primăvară, cînd or începe a veni iar cărăușii din ținuturi după sare, să ne găsească mai bine alcătuiți...

— Lasă asta... Cîtă sare, te întreb, ai strîns pînă azi ?

— Cîtă sare ? repetă el întrebarea ca să cîștige timp, căutînd cu privirea ajutorul lui Mureșan. Păi...

— Cincizeci de mii de oca, veni ajutorul cantaragiului la timp.

— Da, cincizeci de mii de oca ! îl îngînă ghirăul, uşurat.

Vilara clătină capul ; nu părea mulţumit de răspuns.

— Să faci, moş ghirău, toate cîte ţi le-ai pus de gînd. Dar eu una văd : la noi se scoate sare mai puţină decît e puterea ocnei. Acum trebuie să trimetem în fiecare lună cîte două sute de mii de oca la Galaţi. Priveşte. Şi îi întinse hîrtia cu multe peceţi.

Ghirăul se răsuci ruşinat pe bancă, sucind hîrtia şi neştiind ce să facă cu ea. În cele din urmă o depuse uşor pe masă, dînd-o deoparte, ca un copil speriat de o jucărie necunoscută.

— Hm, mîrîi el ! Două sute de mii de oca ! E mult din cale-afară, măria ta ! Cine să taie atîta sare ? N-avem decît cincizeci de ciocănaşi în rufet. Cincizeci cu totul ! Din care am scăzut săptămîna trecută şase : doi morţi şi patru betegiţi ; alţi cinci s-au îmbolnăvit de oftică. I-am scos din ocnă mai mult morţi decît vii. Cîţiva bolesc de vătămătură, n-au vlagă în ei. Şi dacă nu-s ciocănaşi, începu el să se înfierbînte, n-ai cu cine tăia sarea. Am mai încercat eu să împrospătez cetele cu tineri, luaţi dintre lăturaşi, dar mare lucru n-am făcut. Le trebuie vreme să se deprindă, să înveţe meşteşugul. Îi silesc şi eu cît pot ; mai dau şi cu biciul, că omu-i ca animalul : nu-l atingi la spinare, nu trage ! Dă, oftă ghirăul, ar mai fi de spus ceva şi în privinţa bătăii... Înainte îl sminteam pe ocnaş cu biciul, amu s-au mai oţărît oleacă şi ei. Mîrîie... Ridică mîna... De cînd cu răzmeriţa mi-am pus frîu la mînă ; mai mult cu gura îi bag în sperieţi şi mai rar ridic gîrbaciul. Ce să fac ? Se schimbă rînduielile în lume şi vrei, nu vrei, te dai şi tu după ele...

— De care rînduieli vorbești, moș ghirău? întrebă Vilara înțepat.

— Eu drept să spun, nu știu care, dar s-aude că la franțuji s-a ridicat prostimea; l-au spînzurat pe domnul lor și amu' conduce gloata. Nu știu ce-i adevărat, dar iacă așa umblă vestea pe la noi. Ai noștri prind coraj cînd aud de-al de astea...

Vilara își mușcă buzele, însoțindu-și ascultarea de un zîmbet silit.

— Ești om în toată firea, moș ghirău, cum ai să crezi asemenea brașoave?

— Eu nu le crez, dar așa se spune.

— Cine născocește astfel de vești năstrușnice?

— Cine să le născocească? Eu nu, păcatele mele... Cînd vin cărăușii de la Ieși sau de la Galați, crezi, măria ta, că poți să le zăvorești gurile? Iaca și amu, cînd am venit chemat de înălțimea ta, trecînd prin curte mi-o spus un vătaf că osteanul sosit din Ieși cu răvașul de la vistierie, a stat la taifas cu oamenii și le-o spus de franțuji, că umblă cu sabia de-a lungul omenirii să schimbe toate așezările boierești și să pună în loc oameni de jos.

— Osteanul este la odaia de oaspeți, vorbi apăsat Vilara. Să faci bine, moș ghirău, să-l trimeți chiar azi de-aici. Să i se dea cele trebuitoare de drum și să nu-l mai văz. Acum vorbim de sare. Ne trebuie sare...

— Da! urmă, dar mai este și povestea cu harabagiii noștri; am avut pînă mai deunăzi optzeci: nu mai avem decît șaptezeci și trei. Șapte din ei umblînd prin tîrgurile cele mari, le-a intrat în cap să se facă negustori. Vreo trei s-au așezat la Galați; unul a rămas la Bacău, iar alți trei sînt pe la Ieși.

— Cu ce bani, ghirăule, că negoțul cere bani? îl întrerupse Vilara, pe care spusele lui Bîrsan păreau că-l interesează cu deosebire.

— Bani? Să fii, măria ta, sănătos! Da' care cărăuş din Gioseni n-are bani? Au făcut avere din pămînturile luate în dijmă de la ocnaşii noştri.

— Atunci să nu se mai dea pămînt la oameni!

— Lesne de spus, dar anevoie de făcut, măria ta. E lege, și ocnașii o știu... se burzuluiesc. De aceea eu zic, schimbă el vorba, că la cele șaptezeci şi ceva de sănii, dacă apucăm să punem una cu alta, cam la şaizeci de mii de oca de sare. Cu asemenea încărcătură mai mult de două drumuri nu se pot face într-o lună. Iaca, aiasta-i starea noastră. Nu putem ieşi la socoteală cu cele două sute de mii de oca pe care zici că le cere măria sa vistiernicul de la Ieşi...

Tăcu să răsufle adînc, plimbîndu-şi limba între fălci ca să-şi mai umezească cerul gurii după atîta vorbărie. Vorbise mult. Dar barem aşa o să afle şi cămăraşul cîtă bătaie de cap are el cu scosul sării.

Cămăraşul rămase pe gînduri. Îşi trecu degetele nervoase pe frunte şi le plimbă prin părul împestriţat cu dîre de argint. Ar fi trebuit ca în discuţia cu ghirăul să fi avut el ultimul cuvînt, dar se vedea dezarmat, neputincios să găsească un răspuns potrivit. În cele din urmă, după căutare zadarnică, îl bătu pe umăr în chip amical.

— Mi-ai fost lăudat ca om de nădejde. Vreau să te văd ce poţi. Să faci ce-i face şi să scoţi sare. Sare multă, altfel nu se poate!

Bîrsan îşi sfîrcui mustaţa, trecîndu-şi palma mare peste bărbuţa lui turtită. Înţelese că prin porunca aceasta cămăraşul îi dădea mînă liberă şi puteri depline. Inima i se umplu de bucurie. Se înclină adînc şi răspunse cu glas hotărît:

— Nici o grijă, stăpîne. Are să fie sare chiar de-ar fi s-o smulg cu mînele aistea ale mele. Şi spunînd aceasta, îşi privi mîinile zbîrcite, cu vine multe şi groase.

Curteanul Pavel Grindu aduse vestea că pe cămăraş îl aşteaptă un boier venit de la Bacău.

— Care boier ? întrebă oarecum nedumerit Vilara.

— Domnia lui clucerul Mihălucă Năstăsache. M-o trimis cuconul Sturza să veniţi degrabă.

— Aha ! scăpă Vilara o exclamaţie de bucurie. Vra să zică tot a venit !

Ochii îi sticlirâ aprinşi.

— Aşa, moş ghirău, reluă el, sare, cît mai multă sare ! Şi să-mi trimeţi mîine dimineaţă acasă, la crăpatul zorilor, două sănii. Să se înhame caii cei mai buni, care ţin la drum ; vizitiii vreau să fie isteţi, să cunoască locurile. Auzitu-m-ai ?

— Auzit, stăpîne ! Mi se pare că e vorba de oleacă de vînătoare, se ploconi şi mai adînc Bîrsan. Îl trimet pe Sandu Pavalache şi mai am eu un om de ispravă pentru hăituială. Pe amîndoi îi trimet...

Vilara mai aruncă o privire jălbarilor de la mese ca şi cum ar fi vrut să se încredinţeze că-şi văd de lucru şi zîmbi ghirăului, în chip de rămas bun. Slujbaşii săriră în picioare, strigînd în gura mare :

— Să trăieşti, măria ta !

Ghirăul se îndoi de mijloc. Vilara păşi afară răscolit de pe acum de plăcerea goanei pe care clucerul Năstăsache, cel mai iscusit vînător al ţinutului, o organizase în pădurile Slănicului în cinstea lui...

XII

E o zi frumoasă de iarnă. Cerul e limpede ; nici un fir de nor nu pătează bolta. Soarele înălţat de după dealuri îmbracă întinderile de zăpadă în solzi argintii. Copacii scăldaţi în lumină încep să-şi lepede podoabele de promoroacă. Numai uli-

țele tîrgului șerpuiesc, negre și tăcute, printre case și zaplazuri.

Duminică. Clopotul mic de la Biserica Domnească a prins a suna chemînd pe credincioși la slujbă, mai întîi încet, ca o tînguire de departe, apoi repede, din ce în ce mai repede.

Oamenii ies din case, privesc cu ochii luminați cerul limpede și sorbind din adînc aerul înmiresmat de soare și zăpadă topită, ascultă chemarea clopotului. Se miră și se-ntreabă ca de ceva neobișnuit.

— Ce s-a întîmplat ? Ce l-a găsit pe părintele Ilarion să grăbească sfînta slujbă de duminică ?

Curioșii goniră spre biserică. Slujba începuse de mult. Ilarie, țîrcovnicul, stătuse cîtva timp în pridvorul bisericuței de lemn și dăduse știre că sfinția sa e grăbit. Pînă la amiază mai are de îndeplinit încă o altă slujbă. Azi va fi spînzurat tîlharul Adochiței ; părintele trebuie să-i dea sfînta împărtășanie.

Ca un fulger vestea se răspîndi prin toate ulițele tîrgului, prin mahalalele mărginașe și hăt, departe, în satele dimprejur. Din ogrăzi începură să se arate bărbați și femei ; în uliță mulțimea lor parcă era un val ce se tălăzuia, neastîmpărat, înspre locul execuției. Toată lumea se îndesa pe dîmburile din jur, de unde se vedea bine tăpșanul pe care se înălța spînzurătoarea.

E o lume pestriță de tîrgoveți, calemgii, meșteșugari din toate isnafurile, cărăuși, ocnași, calicime din țigănie, femei îmbrobodite și altele strînse în cațaveici căptușite cu blană de pisică ; mai la o parte, ca să nu se amestece cu prostimea, se află în așteptare cîteva obraze alese, mici boiernași, veniți anume de la conacele lor, și o seamă de negustori. Slugile se învîrtesc și fac loc în jurul acestora ca nu care cumva să dea buzna peste ei pleava adunată acolo. Mulți dintre ei trecuseră

mai întîi pe la biserică; acolo au bătut mătănii, rugîndu-se pentru iertarea păcatelor aceluia ce avea să-şi dea sfîrşitul înaintea ochilor lor.

Mulţimea continua să se adune; oamenii se îmbulzeau şi se strîngeau ciorchine, îndesîndu-se pe cîte un dîmb mai mulţi decît puteau încăpea. Dregătorii tîrgului nu se arătaseră încă, dar dinspre deal se iviră, trecînd prin mulţime, doi ciocli ai ocnei. Privitorii se dădură deoparte înaintea lor; se fereau de ei parcă ar fi fost ciumaţi. Cei doi duceau pe umeri tîrnuri şi gîrleţe, ca să cureţe locul unde aveau să se aşeze notabilităţile. Alţi doi ciocli veniră în urma lor; aveau saci mari în spinare, în care se găseau cele de trebuinţă pentru îndeplinirea osîndei. Lumea îi privea cu o oarecare frică, amestecată cu dispreţ.

Deodată clopotul începu să sune iar, încet, obosit, vestind că s-a sfîrşit slujba. Îndată apăru în uşa bisericii şi părintele Ilarion; era cu odăjdiile pe el, puse peste cojoc, aşa cum ieşise din altar. În uliţă îşi luă în mîini poalele sutanei, arătîndu-şi iţarii albi de lînă de oaie şi ciubotele cu carîmbii ştipuiţi cu aţă de cînepă de ţiganul Dumitru Chiriac, cel mai bun ciobotar din tîrg. O luă repede pe lîngă zaplazurile ogrăzilor, bălăbănindu-se ca o răţuşcă. Fęrea băltoacele, sprijinindu-se de braţul ţîrcovnicului slăbănog. În urma lor se înşirau oameni, mulţi, din ce în ce mai mulţi.

Între timp neferii pîrcălăbiei şi cioclii rînduiră totul după canoanele bine ştiute pentru asemenea împrejurări; erau atît de siguri pe tot ce făceau, că nici nu mai întrebau pe nimeni, nu-l mai întrebau nici pe călăul Vasile Chiriac. Acesta, de la locul lui, supraveghea toate pregătirile, liniştit, fără pripeală, cu îndemînarea unui meşteşugar încercat. Era un bărbat fălcos, mare de stat, cu umeri laţi; îmbrăcase un cojoc nou, mare, care-l făcea şi mai impunător. Aşteptînd pe osîndit,

Chiriac nu trăda nici o tulburare. Îndeplinea această slujbă de cîţiva ani. Cea mai preţuită însuşire a lui e că rămînea liniştit pînă în ultima clipă ; nu-şi pierdea cumpătul nici cînd osîndiţii îi dădeau uneori de furcă, împotrivindu-se. Invăţase meseria de la un poleac ; de la el aflase că lucrul cel mai de seamă, cînd osînditul se pune împotrivă, este să priveşti, adînc şi răscolitor, în ochii lui. Nici unul nu îndură o astfel de privire. Indată se domoleşte şi se lasă moale în mîinile călăului.

Pe podeţul de lemn, în faţa spînzurătorii, fu adus un cioplan gros şi înalt ; lîngă el fu pus unul mai mic, ca o treaptă de urcare. Sus, în vîrful braţului, întins ca o ameninţare, atîrna funia ştreangului, prinsă de un cîrlig de fier, bălăbănindu-se în aer.

Nu departe de podeţ, în spatele neferilor de pază, se aflau trei femei. Una dintre ele era Safta Adochiţei, nevasta condamnatului ; celelalte două erau nişte cumetre de prin satele de lîngă tîrg. Safta venise de-acasă adusă cu sania de unchiul ei, moş Dionise Ţînţăreanu. Acesta se depărtase mult la vale, nevrînd să fie faţă la ceea ce avea să se întîmple. Nu-şi iubise niciodată nepotul, dar acum îl sfîşia durerea la gîndul că va muri de asemenea moarte, lăsînd în urma lui numai belele şi suferinţă.

Safta Adochiţei era îmbrăcată într-un suman peticit ; pe cap purta un tulpan negru, care-i cădea mereu pe ceafă, descoperind un păr ciufulit, prin care pieptenele nu mai trecuse de multe zile. Era copleşită de durere ; cele două rubedenii o ţineau de braţ, sfătuind-o să nu mai plîngă. Din cînd în cînd se rupea din strînsoarea lor şi, aruncîndu-se la pămînt, îşi striga suferinţa, smulgîndu-şi părul. Nu departe aşteptau cei doi băieţi ai ei : unul avea opt ani, celălalt zece. La plecare, moş Ţînţăreanu se rugase să lase băieţii acasă ;

ea însă n-a vrut. Undeva, în conştiinţa ei, stăruia un fir de nădejde; i se părea că plînsul ei şi al băieţilor ar putea să ungă inima boierilor şi să-i înduplece pentru iertare. Nu voise să-şi trădeze gîndul de teamă că cineva ar putea să-i spulbere şi această ultimă nădejde. De aceea spusese unchieşului că tatăl băieţilor fiind atît de sărac pe cît ştia şi dînsul şi neputînd să le lase măcar umbra mormîntului, să le rămînă cel puţin în minte ceasul blestemat cînd va fi urcat în ştreang. Aşa e sigur că nu-l vor uita niciodată; poate că într-o zi l-or răzbuna pe cel ce a făcut moarte de om pentru a le aduce lor o fărîmă de pîine...

Băieţii, văzîndu-şi mama bocind şi trîntindu-se la pămînt, începură a smiorcăi înăbuşit. Nu ştiau ce anume va fi; aşteptau să-l vadă pe tatăl lor apărînd din mulţime şi-l căutau cu ochii peste tot...

De pe dîmburile împănate cu lume se născu un murmur ca un vuiet de codru sub bătaia furtunii; dinspre tîrg se arătă un car mare. Înainta în mersul agale al boilor, care înotau nepăsători în zloată. În car se afla osînditul. Mii de capete se întoarseră într-acolo, să vadă cum arată. Omul stătea sprijinit în loitra carului, cu capul îngropat în suman. Nu i se vedea decît spinarea gheboşită, ascunsă şi mai mult de călăraşii de pază, aflaţi lîngă el cu flintele în mîini. Osînditul nu vroia să privească mulţimea adunată la praznicul morţii sale şi nimeni nu-l putea sili să-şi ridice capul. În căruţă se mai afla şi calemgiul pîrcălăbiei, ca unul ce era cunoscătorul pravilei şi care urma să îndeplinească întocmai cele de cuviinţă dinspre partea legii.

În urmă, la o mică depărtare, se arătă caleaşca pîrcălăbiei, aducînd pe pîrcălab şi pe căpitanul Costache; acesta, în picioare, răspundea surîzînd la saluturile cunoscuţilor; făcea semne cu mîna şi zîmbea tuturor, ca mulţumire pentru plecăciunile

cu care-l întîmpinau pe pîrcălab şi din care, negreşit, se împărtăşea şi el.

Carul se opri lîngă podeţ. Osînditul fu coborît. Avea pasul nesigur ; se clătina. Cei doi neferi săriră să-l ajute ; doi îl ţineau de braţe şi un al treilea îl împingea de la spate. El ţinea capul în piept într-una, ca şi cum ar fi intrat de pe acum în lumea morţii şi nimic din ceea ce se petrecea nu-l mai privea.

Cu o caleaşcă sosi cămăraşul ocnei, însoţit de Rudolf Sturza şi de jupîneasa dumnealui, cucoana Galiţa, aşezată între ei. Surugiul Dumitrache Busoiu trase aproape de podeţ. De la locul acela se vedea totul ca în palmă. Busoiu coborî să scoată zăbăluţele cailor şi rămase lîngă ei, cuprinzînd dintr-o privire mulţimea frămîntată de nerăbdare. „Care va să zică, gîndi el, toţi cîţi s-au strîns ciotcă aici, au venit să petreacă pe sama omului acesta. Ptiu !"

Cercetă cu un ochi ascuţit pe osînditul Adochiţei. Nu-i vedea faţa, dar o ghicea ; trebuie să fie la fel de aspră şi întunecată ca în ziua judecăţii. Aşa cum stă, cu capul lăsat pe piept, pare că sub sumanul ferfeniţă şi plin de noroi, nu se mai zbuciumă o fiinţă omenească.

Din spatele caleştii se auziră bocetele unei femei. Dumitrache întoarse capul ; o văzu pe Safta Adochiţei cum se canoneşte între cele două femei şi înţelese că trebuie să fie nevasta osînditului. Călăraşii se împlîntaseră în faţa ei şi n-o lăsau să facă nici un pas ; ea hohotea şi-şi striga bărbatul pe nume. Acesta scoase capul din suman şi-şi roti ochii bolovăniţi ca şi cum s-ar fi trezit dintr-un somn greu şi s-ar fi pomenit într-o lume necunoscută ; poate şi-a zărit femeia sau poate-i recunoscuse numai glasul. Pe faţa lui cenuşie, ca drobul de sare, nu se arăta nici o tresărire ; ochii adînci, umbriţi de suferinţă, erau aţintiţi înainte. Apoi, parcă neînţe-

legînd nimic din ceea ce vedea, își trase capul din nou în suman și rămase așa.

Dumitrache Busoiu nu-și mai luă privirea de la el ; suferea pentru suferința lui, dar îl durea în același timp nepăsarea cu care se lăsa dus, întocmai unei vite mînată la înjunghiere ; aceea barem nu știe ce-o așteaptă, pe cînd el nu se poate să nu trăiască zbuciumul morții. Îi venea să se repeadă asupra nenorocitului, să-l răpească din mîinile temnicerilor, să-l urce în sanie și dînd buzna peste mulțime, să fugă cu el. Să nu se oprească decît departe, departe, acolo unde nu l-ar mai putea ajunge răutatea asupritorilor. Dacă stăpînii lui s-ar fi uitat în clipa aceea la Dumitrache Busoiu și ar fi știut să tălmăcească înțelesul focului aprins ce ardea în ochii lui, fără doar și poate că s-ar fi cutremurat.

Căpitanul Costache urcă pe podeț și se amestecă printre cei ce se ocupau cu pregătirea execuției. Primind răspuns la întrebarea sa că totul este gata, făcu semn părintelui Ilarion să urce. Popa înaintă încet, îngăimînd o rugăciune neînțeleasă. Călărașii de pază se deteră la o parte, lăsînd pe osîndit singur cu duhovnicul său.

Se făcu tăcere ; mulțimea înghesuită pe dîmburi împietri și amuți. Nici dinspre deal, nici dinspre tîrg, nu se mai auzi nici un zgomot ; cei de lîngă podeț ascultau înfiorați scrîșnetul inelului jucîndu-și funia în bătaia vîntului ușor care venea dinspre pădure. Preotul vorbi ceva osînditului ; acesta își scoase capul din ascunzătoare si-l privi străin, dușmănos. Nu înțelegea nimic. Atunci preotul făcu semn unui oștean ; acesta veni grabnic și-l ajută să-l așeze pe osîndit în genunchi. Apoi duhovnicul aruncă peste chipul lui patrafirul gros, lucrat în fir de argint, își împreună mîinile pe crucea de lemn înnegrită și cu ochii închiși începu să bolborosească grăbit ecteniile. Coana Galița Sturza se mișcă în

pernele trăsurii, îndesîndu-se înfricoşată între soţul ei şi cămăraş.

— Ţi-e frig, scumpa mea? o întrebă mirat bărbatul, ştiind-o bine îmblănită.

— M-a luat cu frig. Se sili să surîdă. Trebuia spus popii s-o facă mai scurtă, fu ea de părere; Vilara o aprobă printr-un zîmbet, înflorit pe buzele subţiri.

Preotul făcu semnul crucii pe creştetul condamnatului şi-şi trase patrafirul cu mişcări molatice şi încetinite de parc-ar fi vrut să mai rupă cîteva clipe din veşnicie şi să le adauge la viaţa aceluia care sta să se stingă. Faţa condamnatului ieşi la iveală, întunecată, fără expresie; privirile i se înecau în aceeaşi umbră de tristeţe. Nici un muşchi nu tresări pe faţa lui. „E un om tare! gîndi Vilara. E nemaipomenit cum ştie să-şi ascundă adevărata faţă a sufletului chiar înaintea morţii. Am crezut că Adochiţei nu mai are nici o vlagă în el, că a pierdut orice simţire, dar nu-i adevărat; nepăsarea lui nu-i alta decît purtarea unui om care-i dispreţuieşte pe privitori."

Călăraşii împinseră pe osîndit spre buturugă, încet, cu grija ce se cade unui bolnav care trebuie sprijinit la orice pas. Preotul se îndepărtă; privi mulţimea şi făcu peste ea semnul binecuvîntării. Adochiţei păşi greoi, cu capul în jos; o clipă se opri, bîntuit de un gînd şovăielnic. Înălţă capul; căută cu privirea locul unde se aflau nevasta şi copiii. Ea încetase să mai plîngă; îşi smulsese tulpanul şi-l muşca cu dinţii, bătîndu-se cu pumnii în cap, gemînd fără glas. Văzîndu-i faţa, dete un ţipăt; cele două femei o traseră îndată înapoi, ascunzîndu-i priveliştea spînzurătorii. Îndărătul ei, copiii întinseră mîinile; un călăraş se aşeză în faţa lor, acoperindu-i cu trupul lui mătăhălos. Adochiţei văzu toate acestea ca la lumina unui fulger. Femeia, copiii, mulţimea, toate i se păreau că fac un singur trup

uriaş ce sta gata să cadă asupra lui. Apoi nu mai văzu nimic, nu mai auzi nimic, se prăbuşi. Călăraşii săriră să-l ridice ; nu-şi mai dădeau seama dacă mai trăieşte sau murise.

Pîrcălabul Cristodulo se grăbi să urce pe podeţ ; trebuia să citească o hîrtie pe care o ţinea de mult în mînă. Era actul de condamnare... Tuşi de cîteva ori, ca să dea vocii sale un timbru mai solemn ; oamenii de pe dîmb întinseră gîtul să asculte. Terminînd, tuşi din nou ; dădu hîrtia unui calemgiu şi el coborî cu paşi mărunţi, ducîndu-se la locul lui, aşteptînd îndeplinirea pînă la capăt a osîndei. Neferii făcură semn căpitanului Costache că Adochiţei nu se mai ţine pe picioare ; căpitanul îi înjură în gînd şi întoarse capul, semn că totul trebuia să meargă înainte, aşa cum fusese hotărît. Îl tîrîră pe prizonier şi cu mare greutate îl urcară pe cioplan, predîndu-l călăului ; acesta aştepta la locul lui întocmai unui vînător ce nu trebuia să-şi greşească lovitura. Era deprins cu osîndiţii care leşină, sau mor înainte de a fi puşi în ştreang ; toată greutatea era ca neferii să-l ţină în picioare pe condamnat măcar o singură clipă. Chiriac lucra încet dar avea mînă pricepută, nu da greş niciodată... Apucă ştreangul cu o mînă şi-l trecu cu o mişcare sigură pe gîtul osînditului ; în acelaşi timp împinse cu piciorul cioplanul, care se răsturnă cu zgomotul unei flinte slobozite. Trupul lui Adochiţei se zvîrcoli uşor în aer. Mulţimea fremăta răscolită de fiori. Ochii spînzuratului se bulbucară, gura se desfăcu într-un rînjet dezgustător, limba mortului se ivi, vînătă şi răsucită într-o parte.

Vilara îşi înturnă ochii spre pămînt. Lîngă el, Sturza urmărea atent cum trupul i se zbătea în lupta neputincioasă cu moartea. Toate acestea le vedea fără mirare, căci nu pentru prima oară lua parte la o astfel de execuţie. Îşi privi nevasta ; ea ronţăia cofeturi, amuzîndu-se să privească lumea în jurul

ei, după ce simţise o uşoară greaţă la vederea spînzuratului bălăbănindu-se în gol. Auzi plînsete, strigăte, suspine, murmurul mulţimii ; totul i se părea interesant, firesc, întemeiat, ceva fără de care spectacolul ar fi pierdut din farmecul lui. Coborî din trăsură. Îşi făcu cruce, închinîndu-se adînc, pînă în zăpadă, şi revenind spuse bărbatului ei că ar fi timpul să plece acasă. El primi bucuros şi glumi, spunînd că dacă ar mai fi durat comedia, ar fi murit de foame înaintea spînzuratului.

Încetul cu încetul dîmburile se goliră de lume ; cîţiva curioşi trecură pe lîngă podeţ înainte de a pleca, vrînd să privească mai de aproape pe spînzurat. Era după ora prînzului ; acolo nu mai rămăseseră decît slujbaşii meniţi să se îngrijească de coborîrea mortului. Safta Adochiţei aştepta cu ochii încremeniţi la stîrv. Nu mai plîngea ; îşi pierduse glasul ; ceea ce ieşea acum din gura ei nu era decît un fel de geamăt fără înţeles. Nici copiii nu mai plîngeau ; priveau trupul tatălui lor atîrnat de funie ca o jucărie. În capul lor se învălmăşeau sumedenie de întrebări ciudate, la care nu găseau răspuns, şi nici nu îndrăzneau să întrebe.

Tîrziu, călăul tăie funia spînzuratului şi lăsă să cadă trupul de-a dreptul în braţele bătrînului Dionisie Ţînţăreanu. Unchieşul se miră ce puţin trage trupul nepotului său ; îl sărută pe frunte şi-l luă la spinare. La o sută de paşi depărtare, pe marginea drumului aştepta o groapă ; lîngă ea se afla pregătită şi o raclă de lemn. Familia se îndreptă spre locul de îngropăciune. Trimiseră să vie popa Ilarion ; aşteptară mult şi bine ; tîrziu sosi ţîrcovnicul cu răspunsul : canoanele nu îngăduie ca sfinţii părinţi să slujească pe cei ce-şi dau sufletul pe spînzurătoare şi nici loc de înmormîntare în ţintirim nu este pentru aceştia. Lumînărelele aprinse la căpătîiul mortului sfîrîiră pe sfîrşite. A trebuit să-l îngroape repede,

fără popă. Erau acolo cîţiva oameni miloşi, care ca să-şi cumpere o pomană au stat faţă la coborîrea mortului în groapă.

XIII

În curte aşteptau de vreme îndelungată cele două sănii mari ale ocnei, cu surugiii lor numiţi de Bîrsan : Dumitrache Busoiu şi Ioniţă Doroftei. Acesta din urmă era un curtean voinic şi mintos, de care vechiul cămăraş nu se despărţea cînd mergea la vînat. Surugiii veniseră de cu seară la curtea lui Sturza, puţină vreme înainte de a se aşeza boierii la masă. Deshămară caii şi-i băgară în grajd, umplîndu-le ieslele cu fîn. Apoi se întinseră pe nişte velniţe ale grăjdarului să mai aţipească o ţîră, căci în casă se pornise bairam mare. Cînd auziră primul cîntat de cocoş săriră ca arşi din culcuş. Grăjdarul care veghease tot timpul din cauza unei iepe bolnave, le spuse că nu-i nevoie să se zorească ; boierii tot mai benchetuiau şi abia chemaseră pe Buleghe, ţiganul fluierar, să le zică de of şi aoleu. Lor însă le trecuse somnul, aşa că se apucară de treabă ; curăţară caii pe îndelete, le umplură traistele cu orz, aşezară paiele în sănii şi, după ce înhămară caii, începură să se plimbe prin faţa ferestrelor luminate, privind cu jind cum se desfătau boierii cu sumedenie de bunătăţi pe masă, tot felul de mîncări şi băuturi, ale căror nume ei nici nu le auziseră măcar.

— Hai, bre, la grajd, îl îmboldi Doroftei pe flăcău. Ce stai şi caşti gura ? Aistea ce le vezi pe masă nu-s de nasul nostru... Cînd mă uit parcă mă duc în ispită...

Dumitrache Busoiu se lăsă tras de mînecă. Se îndepărtară ; cînd ieşiră din mănunchiul de lumină de la ferestre, începu să înjure.

— De ce înjuri ? se miră Ioniţă.

— Iaca, aşa îmi vine mie ! Dreptate-i asta ? Unul n-are după ce bea apă şi alţii se ghiftuiesc cu bucate de care neam de neamul meu nici măcar n-a auzit. Ehei, să tot trăiască şi să nu moară boierii noştri !... Beau, mănîncă, benchetuiesc, fără măcar să ridice un pai de jos... Cîte bucate au înghiţit în ia-sară la masa lor, un sat întreg de oameni nu mănîncă într-un an. Nu, zău, s-ar zice că ei îs dintr-un aluat şi noi dintr-altul... Dar eu am auzit pe popa citind în biserică precum că Dumnezeu pre tot omul l-a făcut după chipul şi asemănarea sa ; acum tare-s dorit să ştiu cum arată Dumnezeu : ca noi sau ca ei ? Mă prind că-i ca dînşii ; prea le face parte...

Ioniță Doroftei își scutură tovarășul, îngrozit de vorbele ce ieșiseră din gura lui și pe care nu fusese în stare să le oprească.

— Dă-ţi cu palma peste gură, măi băiete, măi ! Asemenea gînduri nu se rostesc... Şi, la urma urmei dacă şi noi, sărăcimea, am mînca atîta cît au mîncat boierii în ia-sară, crezi că ar ajunge la toţi ? Da'de unde ! N-are pămîntul atîta roadă să sature toată omenirea...

— Bădiţă Ioniţă, eu astea le-am mai auzit şi de la alţii şi, zău, nu le cred...

— Ba să le crezi, măi băiete, că dacă nu le crezi, înseamnă să pui mîna pe par... Hai să facem cum zici tu... Dar cînd or veni dărăbanii cu flintele, cum o să fie ? Să zicem că noi luăm drumul codrului. Dar femeile ? Dar plozii noştri ? Bună învăţătură, n-am ce zice !

— Frica, asta-i pacostea cea mare ! răbufni tînărul vizitiu, plesnind furios zăpada cu biciul.

— Frica... Şi dacă s-au găsit unii care au ridicat capul ? Ştii bine ce s-a ales mai an cu răzmeriţa de la noi ? Pe Cotrubă l-au pus în spînzurătoare ; pe Ghineţ şi pe Cioabă i-au stîlcit în bătaie pînă şi-au dat sufletul. Pe alţii i-au schilodit de au rămas betegi pentru toată viaţa. Şi cu ce ne-am ales ? Ne-au

schimbat cămăraşul... Ei şi ? Parcă ista-i mai bun ? Nici n-a venit bine şi ai auzit ce vrea : cere de la oameni zece drobi la cislă. Cine e în stare ? A fost vorba să se sporească plata ciocănaşilor şi a noastră, a lăturaşilor. Pe dracu ! Sîntem amăgiţi ca pruncii cu tot felul de vorbe... Cică ne dau pămînt şi fîneaţă... Cine se pricopseşte de pe urma lor ? Noi vite de dus la păşune nu avem ; n-avem nici vite pentru ogor...

Tocmai atunci răsună vocea curteanului. Ieşise în cerdac şi crezîndu-i pe vizitii la grajd strigă tare după ei :

— Afară, puturoşilor, că s-au gătit boierii de ducă ! Tot mai dormiţi, nerozilor ?

— Ehei, să fii sănătos de cînd ne-am spălat pe ochi, răspunse de la locul lui Ioniţă Doroftei, strecurînd puţină batjocură în glas.

Surugiii se repeziră la cai, vînătorii se iviră unul cîte unul, bine încotoşmănaţi în blăni călduroase, cu căciuli mari şi cizme de iuft în picioare. Erau veseli şi se clătinau, iar vorbele ce-şi spuneau nu se puteau auzi din cauză că gurile lor erau îngropate în gulerele îmblănite din care se ridicau rotogoale de aburi.

Săniile mari cu cîte patru cai sirepi, îmbrăcaţi în harşale lungi pe sub hamuri, fură încărcate cu repeziciune cu proviziile de drum, sub ochii grijulii ai lui Sturza. Boierul umbla pe urma slugilor şi se bălăbănea de la o sanie la alta, vrînd să nu scape nimic din vedere. Un ţigan aduse puştile pe umăr şi le împărţi boierilor întrebînd pe fiecare a cui este. Clucerul Mihălucă Năstăsache intră în casă cu puşca să vadă dacă sluga însărcinată cu încărcarea ei a pus bine cremenea la cocoş. Ceilalţi făcură la fel. Cămăraşul se arătă nemulţumit. Întrebă pe curteanul Pavel Grindu, care nu se mai dezlipea de lîngă el, aşteptîndu-i la tot pasul poruncile.

— Tu ai încărcat armele ?

— Eu, măria ta !

— Să fi pus şi nişte plumbi pentru dihănii mai mari, măi curtene, că doar nu ne ducem să puşcăm numai ciute şi iepuri...

— Am pus, înălţimea ta, am pus, se apără curteanul. Apoi, zicîndu-şi că boierii sînt chercheliţi, şi ştiindu-se puşcaş de prima mînă, îndrăzni să-i spună : N-ar fi bine să merg şi eu, măria ta ? O să fiu de trebuinţă la încărcarea flintelor... Mă pricep bine. Rămase în aşteptarea răspunsului privind pe Vilara cum se clatină, nehotărît.

— N-ar fi rău, dădu acesta răspunsul într-un tîrziu, ca şi cum ar fi fost nevoie să cumpănească îndelung dacă trebuie sau nu să-l ia şi pe curtean. Urcă-te lîngă surugiu şi să nu te desparţi de mine...

— Aşa am să fac, sărut mîna !

La un semn al lui Sturza, slugile din curte săriră să-i ajute pe boieri să se urce în sănii. Cel dintîi se urcă Vilara ; cînd întoarse capul şi-şi văzu soţii din urmă aşezaţi în leagăne, se ridică în picioare, pocni din palme şi porunci lui Dumitrache Busoiu :

— Dă-i drumul, băiatule, şi Doamne ajută ! Toţi răspunseră „Doamne ajută“ şi-şi făcură cruce. Săniile se strecurară uşurel pe poarta mare, deschisă pe jumătate, însoţite de urările şi temenelile slugilor rămase în urmă.

Ajunse în uliţă, săniile începură să alunece alene în trapul domol al cailor somnoroşi. Alaiul cîrmi pe drumul care duce la mănăstirea Răducanu şi, ajuns la apa Trotuşului, o trecu pe gheaţă, afundîndu-se pe valea Slănicului în sus, pe un şleau strîmt ce şerpuia printre stîncile prăvălite de pe Măgura. De o parte şi de alta se înălţau creste înzăpezite, închizînd valea ca un zaplaz. Sus, pădurea mugea răscolită de un vînt al înălţimilor ce trecea întărîtat printre culmi. Din mijlocul văii, şirul de copaci spînzuraţi pe creste apărea ca un zid ce se clătina de vînt, gata să se prăvălească peste călători.

Ajunseră într-o poieniță unde se vedea că de curînd zăpada fusese curățată de mîini omenești. Din loc în loc se ivea cîte un bordei din bîrne pădurețe, încheiate pe la colțuri. Din hogeacurile mici, fumul șerpuia în limbi cenușii, umplînd împrejurimea de un miros de rășină arsă. Năstăsache, aflat în aceeași sanie cu Sturza și Vilara lămuri că erau lăcașurile hrisoveliților slăniceni. Mulți din ei erau ciangăi și fuseseră aduși de peste munți ca tăietori de sare, rămînînd împămînteniți pe aceste meleaguri.

Mai departe drumul se ținea după scurgerea pîrăului Slănic cînd pe dreapta, cînd pe stînga. De fiecare dată cînd trebuiau să treacă peste coturile pîrăului, vizitiii fluierau din adîncul bojocilor, slobozind caii din hățuri ca să străbată fulgerător peste podiștile nesigure de gheață. După o bună bucată de timp caii începură să sufle greu. De sub harșale sudoarea le curgea în horbote albe. Vilara porunci lui Busoiu să oprească. Sania din urmă făcu la fel. În fața lor, la poala pădurii, se ivi o înșiruire de case. Căpitanul Costache fu de părere că ar fi timpul să guste ceva din bunătățile aduse în coșuri. Drept care se oferi să caute loc de adăpost la vreun gospodar mai acătării. Dar Vilara neavînd poftă de mîncare și nevrînd să-l contrazică nici pe căpitan, spuse că vînătorilor le stă mai bine să ospăteze sub cerul liber, la botul calului. Ceilalți fură de aceeași părere. Îndată apărură pe o velniță nouă, așternută drept față de masă pe fundul uneia din sănii, blidurile cu marinată, ghiudem, icre și vodcă, de care se simțea nevoie judecînd după nasurile înroșite de frig ale tuturor.

Popasul se prelungi mai mult decît fusese plănuit. De n-ar fi fost zorit clucerul Năstăsache să le arate ce poate dumnealui, ar mai fi rămas să mai soarbă încă o gură-două de rachiu. Năstăsache însă devenise nerăbdător. Vilara porunci să se strîngă resturile ospățului pe care, fără să mai întrebe pe Sturza, le

dărui vizitiilor şi curteanului. Ioniţă Doroftei duse totul la sania lui, le îndesă sub o grămadă de paie şi făcu semn celorlalţi doi să aibă răbdare, nefiind acum vreme potrivită să se înfrupte din bunătăţile dăruite de boieri ; Busoiu răspunse din ochi că e bine aşa, iar Pavel Grindu duse degetul la gură cu acelaşi înţeles.

Săniile se urniră din loc ; caii odihniţi îşi sunau voioşi zurgălăii. Vînătorii, mulţumiţi pesemne de începutul bun al acestei petreceri, se întreceau în cîntece de chef. Căpitanul Costache, în picioare, rezemîndu-se cu mîna în spinarea vizitiului, ţinea hangul cîntăreţilor cu priceperea unui isonar încercat, bătînd darabana într-o tingire, ca ursarii. Sania din faţă se îndepărtă şi voiosul căpitan nemaiputînd auzi cîntecul lui Sturza, începu să chiuie făcînd să răsune pădurea.

La o vreme marginile pădurii fugiră în lături, se depărtară şi se iviră iarăşi aşezări de case ; în pragul bordeielor aşteptau femei, bărbaţi şi copii, speriaţi de atîta larmă. Recunoscîndu-şi stăpînii, ridicară căciulile şi dădură ziua bună într-un glas. Apoi casele se răriră ; drumul se îngustă şi acum era ca o fîşie în lungul căreia săniile trebuiau să se strecoare una în spatele celeilalte. Pădurea era deasă şi pe alocuri îşi croiau anevoie calea prin hăţişuri. De cîteva ceasuri nu înaintau decît la pas. Năstăsache, deşi cunoştea cel mai bine locurile, începu să şovăie cînd îl auzi pe Sturza spunînd că s-ar afla pe drum greşit.

— Te pomeneşti, primi el descurajat.

— Mi se pare că pe aici ajungem la prăpastia Cerbului şi de-om intra acolo, greu o să ne fie la întoarcere...

Vilara, ascultînd discuţia lor îşi aminti de curteanul ce-l luase cu el. Îl zgîlţîi de la spate şi-l întrebă :

— Tu ce spui, omule, e bun drumul ?

— Bun, măria ta ! De nu l-aş cunoaşte nu lăsam pe surugiu să hărtoiască sania pe aicea...

Peste puţin ochii lor cuprinseră din depărtare priveliştea unei fundături cu pereţii drepţi şi înalţi. Năstăsache recunoscu că se aflau la Dobru ; mai încolo le arătă cu mîna locul unde se înălţa muntele Pufu, şi în dreapta lui, Chezeş. Munţii păreau ca cioppliţi de mîna omenească ; în vîrful lor, molifţii, drepţi ca nişte lumînări, îşi purtau cu mîndrie mantăile zdrenţuite de zăpadă.

— Mi se pare că ne-am înfundat, vorbi iarăşi Sturza, privindu-l pe Vilara cu un fel de mustrare pentru uşurinţa cu care a crezut spusele curteanului.

— Măi Pavele, se auzi ca din pivniţă vocea lui Vilara ieşind din culcuşul de blană, mi se pare că ne-ai dus la capătul pămîntului. Aşa să fie ?

Nu e, înălţimea ta, cum o să fie? zîmbi Pavel, bine încredinţat că are dreptate. Iar Năstăsache făcu semn cu mîna să fie liniştiţi, întărind cu aceasta că drumul e cel bun. Tocmai atunci se auzi dintre munţi o voce omenească, urmată de zgomotul unei prăbuşiri. Vînătorii tresăriră. Ce să fie ? Îşi scoaseră capetele din blănuri şi ciulind urechile ca iepurii ascultară :

— Hei, măăă !!! Grijă, măăă ! Şi din nou ajunse pînă la ei o trosnitură puternică. În acelaşi timp un nor albicios de zăpadă se ridică de jos pînă în vîrful molifţilor.

— Ce-i acolo ? întrebă .mirat Vilara.

— Ce să fie, măria ta ? Ia, oamenii noştri. Taie lemne pentru nevoile ocnei. Iacă-l şi pe Dragostin, vătaful lăturaşilor, că vine încoace.

Un om alerga din toate puterile să întîmpine pe boieri, suflînd anevoie din cauza nămeţilor cu care se lupta, afundîndu-se pînă aproape de brîu.

— Sărut mîna, măria ta ! ţipă vătaful cînd fu aproape de sania cămăraşului, rostogolind cuvintele din gură ca nişte găluşte fierbinţi. Să fie cu iertare că nu v-am oblicit mai devreme. Aşa-i pădurea, înălţimea ta... Cînd te afunzi în ea, nu mai auzi nimic pe de lături...

— Bine, bine, vătafule, îl opri Vilara să mai vorbească. Doar nu venise pînă aici ca să-i vadă pe ocnaşi cum lucrează la tăiatul copacilor... Întrebă : Dar hardughia ceea ce se vede acolo, ce-i cu ea ?

— Adăpostul nostru, măria ta. Foarte bun adăpost. Curat... Şi călduros... N-avem să ne plîngem...

— Să ne faceţi loc şi nouă... La noapte aici mînem... Faceţi cum e mai bine, ca să nu se jăluiască oaspeţii...

— Prea bine, stăpîne ! Facem, cum să nu facem ! răspunse omul cu mirare, căci nu-i venea să creadă că nişte obraze atît de subţiri au să se culce sub acelaşi acoperiş cu ei, nişte bieţi lăturaşi. O luă înainte, să-i conducă spre bordeiul lor închipuit din lătunoaie groase, prinse în trunchiuri întregi şi acoperit cu scoarţă de copac. Bordeiul sta pitit între brazi ca între nişte paznici, gata să-i aţină calea de va fi s-o pornească din loc. Cei cinci boieri măsurară cu priviri îndoielnice hardughia ; la poftirea vătafului, în timp ce acesta ţinea uşa deschisă, pătrunseră înăuntru. Adăpostul era încăpător ; să fi avut mai bine de un stînjen şi jumătate în lungime şi lat de un stînjen. La mijloc se afla o vatră de piatră unde se zbătea un foc viu. Un lăturaş, cu mutră de haiduc, purtînd căciula înfundată pînă peste ochi, moşmolea în preajma unui ceaun acoperit într-un nor de aburi ; văzîndu-i pe oaspeţi scăpă mestecăul din mînă şi stătu ca împietrit, fără vorbă. Vilara cercetă bordeiul cu o privire pătrunzătoare. În lăţimea peretelui din fund era un pat mare de scînduri ca pentru zece, cincisprezece oameni ; drept aşternut erau puse paie şi crengi de

molifţi iar pe deasupra aruncate tot felul de bulendre. La fiecare căpătîi se afla un butuc cioplit ca o teică, în care capul se putea odihni ca pe-o perină. Pe de lături privirea ascuţită a cămăraşului descoperi boarfele oamenilor şi coşuri de merinde. Cîteva retezături ce ţineau loc de scaune zăceau rînduite pe lîngă pereţi. Atît şi nimic mai mult. Un miros de fum, de mămăligă arsă şi lemn putrezit îl izbi neplăcut.

Vătaful se aşteptase ca boierii, după ce vor vedea cum arată adăpostul lor şi după ce şi-or vîrî nasurile în culcuşurile lor, să-şi caute adăpost mai potrivit cu obrazul lor. Dar după ce schimbă o privire cu Sturza şi cu Năstăsache, Vilara întrebă pe vătaf dacă n-ar fi chip să se facă puţină curăţenie. Dragostin răspunse că se poate şi atunci, luîndu-l deoparte ca şi cum ar fi vrut să-i spuie cine ştie ce secret, îi porunci să aibă grijă şi de pat.

— Se face, măria ta ! Iaca mă duc să trimet oamenii să taie brădet proaspăt din pădure. Primenim şi paiele... Facem curăţenie ca pentru cinstitele obraze ale domniilor voastre...

— Să ai grijă şi de cai ! îşi aminti Vilara zărind prin uşă mutra lui Dumitrache Busoiu.

— Şi de cai, măria ta !

— Dar lumină nu se află la voi ?

— De, cum să vă spun... se ruşină parcă vătaful. De lumină nu ne-am învrednicit, că nu ne face trebuinţă. Că dacă ar fi fost nevoie aduceam feştile de la ocnă. Slava Domnului, sînt destule la noi. Dar aşa, zece oameni ce sîntem şi cu mine unsprezece, cînd venim sara din pădure, cădem osteniţi pe pat... Ce ne mai trebuie lumină ?

Pavel Grindu ascultă de la uşă ; făcu un pas şi ajungînd la mijloc spuse, ca să-şi liniştească stăpînul :

— Lasă, măria ta, o să fie şi lumină.

— De unde ? se mirară Vilara și Năstăsache dintr-o dată.

— Mare lucru, dragă Doamne ! Tăiem brad cu rășină și facem făclii. Aiestea ard mai vîrtos ca feștilele noastre...

— Brava ! îl lăudă cămărașul pe curtean.

În aceeași clipă, de la ușă răsună glasul lui Sturza, care avea nevoie de curtean să ajute pe vizitii : aceștia se căzneau să dea jos din sănii coșurile. Vătaful fugi afară să-și adune oamenii. Il auziră chiuind lung. Pe dată pădurea fu răscolită de răspunsul ocnașilor ; fiecare de la locul lui striga prelung și cu vocea îngroșată :

— Oheei ! Oheei ! Măăă !

Glasul lor părea sunet de bucium aruncat din vîrful munților.

După ce Sturza se îngriji ca locurile vînătorilor și coșurile cu provizii să fie puse la loc bun, Vilara își pofti tovarășii la o plimbare prin pădure cît timp mai era lumină, urmînd ca pînă atunci să se deretice prin colibă. Merseră o vreme pe pîrău în sus, făcînd planuri asupra vînătorii, iar cînd luară calea înapoi grăbiră pașii. Nu de alta, dar începea să se întunece și umbrele pădurii năvăleau ca o apă neagră plină de primejdii ascunse. Freamătul copacilor scuturați de vînt aducea de undeva urletul de lupi flămînzi, ceea ce făcu pe vînători să se grăbească și mai mult. Pe lîngă toate cele, începuse și foamea să le dea ghes către coșurile cele cu bunătăți aduse cu ei.

Cînd sosiră, cel dintîi le plăcu conovățul pentru cai, întins în spatele hardughiei, cu adăpost de crengi ca să nu sufle vîntul prin el. Un om fusese pus de pază la cai ; vătaful explică lui Năstăsache că toată noaptea se aud lupii urlînd și că s-ar putea, Doamne ferește, ca fiarele din pădure, mirosind caii, să se năpustească asupra lor.

Înăuntrul totul era mai curat, mai lustruit și mai proaspăt sub lumina peltoasă a unei făclii așezată în gura unei ulcele și spînzurată în mijlocul căsoaiei. Se simțea mirosul de rășină, mai tare decît mirosul fumului ce plutea întins sub bagdadie. Într-un colț, cei zece oameni, cu vătaful, așteptau ca niște străini, nefiind încă siguri dacă le va fi îngăduit să rămînă acolo. Să nu fi fost Busoiu, care i-a convins că acolo e locul lor și n-au de ce să plece din adăpost, ar fi rămas mult și bine afară, așteptînd pînă mîntuiau boierii masa.

Vilara privi de jur împrejur mulțumit, mai ales cînd dădu cu ochii de așternutul proaspăt peste care curteanul întinsese păturile curate aduse din sănii. Șopti lui Sturza în franțuzește :

— Deștept și harnic e țăranul nostru, nu-i așa ? Ia te uită cîte au făcut în așa de puțină vreme. Și toate, monșer, cu vrednicie și pricepere sînt făcute...

— Adevărat, recunoscu fără plăcere Sturza, și aduse vorba despre altceva. Discuțiile despre virtuțile țăranilor nu-i erau pe plac, mai ales de cînd l-au tras la județ clăcașii de pe una din moșiile lui.

Ajutat de vizitiu, Pavel Grindu pregăti ospățul sub privirile nerăbdătoare și pofticioase ale lui Sturza ; acesta sta lîngă ei și le da trebuitoarele sfaturi de cum trebuie rînduite bucatele, după felul lor. Pe vatră, focul dogorea din plin. În colibă era cald și plăcut. Năstăsache, cel dintîi, lepădă blana de pe el ; ceilalți îl imitară repede. Vilara urmări cu interes pe haiducul care întreținea focul aruncînd mereu gătejuri și căzături de la tăiatul copacilor. Un altul, ajutat de vătaf, scosese de pe foc ceaunul cu mămăligă. Flăcările de pe vatră se înălțau drepte, trimețîndu-și fumul prin spărtura tavanului făcută să țină loc de hogeac. Din cînd în cînd, vîntul răbufnea prin des-

chizătură şi trimetea îndărăt valuri de fum care se învolburau amestecate cu fumul făcliei. Curteanul aşternu masa pe un capăt al patului; întinse o faţă albă de damasc şi începu să înşire tot felul de blide şi tacîmuri pe care Sturza le număra mereu, vestind în gura mare pe servitori că de va fi să se piardă ceva va fi vai şi amar de capul lor. Bucatele, scoase din tingiri sau desfăcute din hîrzoabe, împrăştiară un miros ispititor; nările tuturor se umflară de poftă.

Masa ocnaşilor fu gata cea dintîi. Bucătarul lor răsturnă pe un fund mare de lemn o mămăligă cît roata carului; aburi fierbinţi se ridicară din ea ca nişte nori plutind pe piscul unui munte. Se strînseră în jurul ei, unii şezînd turceşte pe pămîntul gol, avînd sub ei doar aşternut de frunziş, alţii aşezaţi în bedreaguri pitice, căci cele mari fuseseră date la cealaltă masă. Priviră cu coada ochiului înspre vecinii lor şi începură a hăpăi grăbiţi, rupînd cu mîna cîte o bucată de mămăligă mare şi întinzînd cu ea într-o strachină de lut, plină cu varză murată dumicată mărunt.

În sfîrşit începu ospăţul şi la cealaltă masă. Mesenii fură la început liniştiţi, aşa cum le stă bine unor oameni de lume, apoi limbile li se dezlegară sub pişcătura băuturii şi se porniră a vorbi toţi deodată, plescăind din buze şi înghiţind repede.

— Ce dracu aţi făcut atîta fumărie? O să ne uscaţi ca pastrama...

Era Cristodulo. Fiind atins de o veche vătămătură a plămînului, se îneca mereu, cu ochii scăldaţi în lacrimi.

— Iertaţi domnia-voastră, boierule, aşa-i feştila, arde şi fumegă. Altfel nu-i chip...

Vilara începu şi el să tuşească. Îşi pipăi locul unde-l supăra junghiul din piept şi simţi că începe să-l doară; pe de altă parte, nemaifiind în

stare s-o țină cu băutura, se ridică de la locul lui și dădu comanda :

— Destul ! Mîine trebuie să fim odihniți. Bătu din palme, chemînd pe curtean :

— Strînge ! îi porunci.

Peste puțin se făcu întuneric. Pe ușa rămasă încă multă vreme deschisă, aerul rece al nopții aducea mireasmă proaspătă de pădure. Vînătorii căzuți în somn greu horăiau îndesați pe crivat unul într-altul, suflîndu-și duhoarea acră a mîncărurilor și băuturilor de praznic. Cîte unul, tulburat de vise, tresărea din cînd în cînd, bolborosind cuvinte neînțelese. La picioarele crivatului, ceva mai încolo, ocnașii lungiți în așternuturi de paie și brădet, sforăiau la fel de zgomotos. Busoiu, cu toate că el se întinsese cel dintîi ca să doarmă, încă se mai zvîrcolea fără să-l poată prinde somnul. Doroftei deschise ochii și-l întrebă ce-i cu el.

— Mă gîndesc la boieri... Bine îmi pare că au nimerit încoace. Să vadă cum trăim noi...

— Copil ce ești ! șopti bătrînul. Crezi că nu știu ? Se prefac că au orbul găinilor... Cînd vin între noi nici nu se uită, nici nu întreabă de ananghiile noastre...

Tot vorbind așa adormiră.

Dimineața vînătorii se deșteptară cu fețele buhăite și cu ochii umflați. Văzură lumina zilei intrînd pe ușa deschisă și înțeleseră că au întins somn cam mult, pînă în faptul zilei. De afară, din pădure, se auzea lucrul avîntat al securilor și din cînd în cînd pomii ce se prăbușeau cu zgomotul unei ghiulele plecată din tun. În baracă nu se mai aflau decît curteanul și doi ocnași pentru corvoadă, așteptînd pentru oricare nevoi s-ar ivi din partea musafirilor. Vizitiii bușumau caii la conovăț cu șomoioage de paie, ca să-i mai încălzească ; noaptea trecuse fără întîmplări deosebite dar caii

fură găsiți rebegiți de frig; vizitiii avuseseră mult de furcă pînă să-i înviorezе. Curteanul, după ce făcu ordine în lucrurile stăpînilor, începu să frece puștile cu o cîrpă uscată, căci fiind aduse de afară la căldură și uitate aseară într-un ungher, se umeziseră.

Primul sări din pat Rudolf Sturza. În picioare, se întinse de-i trosniră oasele; căscă și spuse lui Năstăsache, care sărise din pat după el:

— Dar știi că am dormit bine, arhonda! Mă tem numai că mi-a rămas mult fum în ochi. Mă înțeapă și s-ar putea să fie o pricină să nu ochesc bine vînatul...

Vilara rosti de la locul lui, întinzîndu-se lenevos cu mîinile sub cap:

— Nici n-am simțit cînd a trecut noaptea. Acasă, în patul meu, rar mi se întîmplă să dorm atît de bine. Apoi strigă pe curtean, poruncindu-i să aducă apă de spălat.

— Am pus apă la foc, măria ta! și arătă ceaunul care clocotea pe vatră.

— Adă apă rece, măi curtene! se supără căpitanul Costache. Da ce-s eu, mă, să mă spăl cu apă caldă? Jupîniță?

Rîseră cu toții. Unul din ocnași fugi să aducă apă de la izvorul care șiruia îndărătul bordeiului, ascuns între pietre. După ce se spălară, oaspeții se întruniră pentru o scurtă gustare de dimineață.

Vilara voi să facă pe severul.

— Nu îngădui, spuse, decît o gură de rachiu. Sîntem întîrziați și vînatul nu așteaptă...

— Așa e, încuviință Năstăsache. Amu trebuie s-o ținem numai prin pădure și s-o vedea cine-i pușcaș bun și nu poartă arma de pomană...

Ordinul lui Vilara fu socotit însă prea aspru. Sturza era de părere că tocmai în această împrejurare ar fi cu cale să se bea și să se mănînce mai vîrtos. Nu se duc ei să dea ochi cu fiarele?

Şi nu au, prin urmare, nevoie de putere, de curaj, de iscusință, pe care, toate la un loc nu le dau decît mîncarea și băutura bună ?... Pînă să se înțeleagă în această privință, pe lîngă votca cea tare, mai deșertară și cîteva ulcele cu vin. Înainte de plecare, Vilara sfătui pe vînători să-și cerceteze puștile, ceea ce toți făcură de îndată. Pușca lui Năstăsache se slobozi din greșeală ; pereții hardughiei zbîrnîiră ca niște doage, toți înmărmuriră. Năstăsache, roșu la față, își ceru iertare.

— Eh, se întîmplă și celui mai bun vînător..

Plecară. După cîțiva pași făcuți în tăcere, Sturza auzind pe cei ce lucrau la tăiatul copacilor, spuse lui Vilara :

— Arhon cămărașe, eu zic că bine ar fi să luăm cu noi ocnașii dumitale să-i facem hăitași...

— Tare bun lucru ar fi, întări Năstăsache.

— Da, rău n-ar fi, conveni și Vilara ; n-am nimic împotrivă. Ia du-te, curtene, și cheamă pe oameni la mine.

Aceștia sosiră în grabă, purtînd securile în mîini. În frunte aștepta vătaful, să vadă pentru ce i-a chemat.

— Ce zici, vătafe, n-ar fi bine să mai curmați tăiatul lemnelor și să vă odihniți oleacă ? Iaca, boierii doresc să-i însoțiți, să hăituiți vînatul...

— Cum poruncești, stăpîne. Iaca, oamenii aici sînt. Avem pe unii chiar ahotnici buni de vînătoare...

— Atunci, fu de părere Năstăsache, luăm fiecare cîte doi oameni cu noi...

Arătă fiecărui vînător încotro s-o apuce, hotărînd ca locul de adunare să fie la bordei înainte de a se lăsa înserarea.

— Dumneata, arhonda, spuse lui Sturza, o iei pe apa Slănicului în sus, eu o iau pe hățișul acela de lîngă pîrăiaș, care se lasă către vale ; domnia

ta căpitane, o ţii spre coasta Chezeşului, iar domnia ta, spuse lui Cristodulo, te îndrepţi spre Pufu.

Vilara nu mai aşteptă să i se arate drumul ce-i fusese hotărît. Şi-l alese singur şi spuse :

— Eu voi bate partea asta care duce în inima pădurii. Să nu vă fie cu supărare, dar înainte de a vă aşterne la drum, ar fi cuminte, rogu-vă, să mai cercetaţi o dată puşcoacele celea, dar fiţi cu multă luare aminte cînd umblaţi la cucoş. Vedeţi cum staţi cu încărcăturile, cercetaţi-vă paleştile dacă aveţi destulă pulbere, fultuluială, plumbi şi cremenea la îndemînă, că nu e vînător bun numai acela ce ştie să ţintească fără greş, ci acela ce se îngrijeşte ca nimic să nu-i lipsească la vreme potrivită, cînd dă ochi cu vînatul...

Porniră în direcţiile hotărîte, cu oamenii după ei. La bordei nu rămăseseră decît cei doi surugii, ca să nu stea caii şi lucrurile boierilor fără pază. Nu trecu mult şi se auziră primele împuşcături, care făcură să hăulească pădurea răscolită din măruntaie.

— Ehei, se lăudă Busoiu, auzind prăpădul din pădure, să-mi fi dat mie puşca pe mînă, să fi văzut ce dihanii doboram !... Aiştia păcat că ţin o flintă în mîna lor... Îs fricoşi ca muierile şi lăudăroşi ca şolticii. Cînd or da ochi cu vreun urs sau altă jiganie, s-or scăpa pe ei. Să vezi c-o să-i aducă ocnaşii leşinaţi de frică...

— Rea gură ai, măi băiatule ! Rîzi tu de ei, dar nu-i chiar aşa. Boierii îs haini la inimă şi cine are inimă tare, acela e vînător de ispravă. Aşa că nu te mai jălui de anevoinţa lor la vînat...

Împuşcăturile se înteţiră. Răsunau ca la un asalt al pădurii, luată din toate părţile.

— I-auzi ! se minună Ioniţă Doroftei. Mă tem c-au să împuşte atîtea dihănii că n-o să le putem duce cu săniile noastre. Ţi-am fost spus eu că nu-s chiar aşa precum îi vezi tu, fricoşi ca muierile...

Ziua era senină. Un vînticel neastîmpărat flutura într-una punînd pe goană norii alburii ce se îngrămădeau cînd într-un loc, cînd într-altul, ca nişte pui speriaţi de ulii. Soarele îşi da şi el osteneala să împrăştie cît mai multă lumină. Apoi încet-încet se lăsă şi el biruit de umbrele înserării.

Vînătorii începură să se arate la bordei. Cel dintîi apăru Vilara. Faţa lui roşie arăta o bucurie de copil ; zburda în jurul unui ţap sălbatic pe care cei doi oameni abia îl tîrau într-un fel de targă de ramuri. Capul animalului atîrna pe jos, lăsînd o dîră colorată pe zăpadă, un şir de mărgele roşii însemnînd cărarea. Venind în urma lui, curteanul Pavel Grindu sări îndată să-l scuture de zăpadă.

Nu mult după aceea sosi şi căpitanul Costache. Aducea un porc mistreţ, mare cît un viţel, ajutînd el însuşi pe oameni să-l care, de greu ce era. Sturza veni cu o căprioară, iar Cristodulo împuşcase un jder, a cărui blană lucie părea unsă cu alifii luminoase. Clucerul întîrzia. Se făcuse bine întuneric şi el tot nu apărea. Hotărîră să plece în căutarea lui. Pregătiră faclele, dar înainte ca ele să fie gata, boierul fu văzut intrînd în bordei cu o figură de om abătut. Nu aducea nici un fel de vînat ; toţi înţeleseră de ce avea faţa ca şi cum i s-ar fi înecat mahoanele. Costache veni în întîmpinarea lui.

— Cum, arhonda ? N-a picat nimic ? Nimic, nimic ? Şi în glasul lui parcă se strecura şi o undă de bucurie.

— Nimic ! oftă acesta neînţelegînd ironia, gata să plîngă de atîta nenoroc. Povesti cum a tras într-o cerboaică ; ştie bine că a nimerit-o, măcar că n-a văzut-o căzînd, cum se aştepta. Pînă să încarce iar puşca, s-a dus pe pîrău în sus. S-a luat după ea. Drumul era presărat cu pete de sînge, semn neîndoielnic că a nimerit-o, dar urma nu i-a mai găsit-o ; se pierduse într-o margină de văgăună.

unde ar fi fost greu să răzbată... „Întrebaţi-i pe oamenii mei dacă n-a fost aşa“, încercă el să-şi uşureze ruşinea.

Vînătorii ceilalţi se grăbiră să-l liniştească cu tot felul de vorbe, mulţumit fiecare în sinea lui, că nu i s-a întîmplat lui asemenea chichion.

— Staţi să vă mai spun ceva, reîncepu clucerul, de data asta puţin mai uşurat de supărarea lui, ba chiar încercînd să pară vesel. Tot stîngaciul cu norocirea lui... Am găsit în pădure un izvor de apă de sănătate, cum numai în străinătate se află. Tot hăituind cerboaica şi fiind eu amărît şi ostenit de alergătură, m-am oprit într-un loc unde ziceam să-mi astîmpăr setea, la izvorul ce şipotea înaintea mea. Mă plec şi-mi moi buzele. Doamne Dumnezeule ! Simt că-mi vine în nas o duhoare de zdreanţă puturoasă. Hait, zic, m-a văzut Dumnezeu ! Mi-am adus aminte de apele ce le beau ai noştri cînd se duc la Vichy şi la Karlsbad să-şi tămăduiască ficaţii. Am început a juca chindia de bucurie. Cu voia domniilor voastre chiar acum iau trei oameni şi mă duc să scot apă din izvorul acela. Poimîine plec la Iaşi şi am s-o dau doctorului Welter să-i facă proba. Dacă zice că-i apă de sănătate, nu-mi pare rău că am ţintit greşit la vînat...

În grabă se aşternură la masă, căci se făcuse tîrziu şi nu mai puteau răbda foamea. Ocnaşii îşi văzură de zeama lor ; după ce mîncară se întinseră să doarmă, lăsînd pe boieri să-şi facă de cap mai departe, în legea lor.

Dimineaţa, musafirii plecară mult după ce se ivise soarele. Cei doi ocnaşi rămaşi în urma lor, începură a trebălui prin bordei.

— Au dat de dracu boierii, spuse unul. Să vadă şi ei cum ni se jigăresc mădularele pe scîndura goală, nu ca la ei acasă, unde au mindire numai din pene şi lînă...

— Mă, da proşti am fost. Să fi pus pe foc lemn putrezit, să înghită fum cît n-au tras în viaţa lor, iar cînd or ajunge să-şi îmbrăţişeze muierile să le trăsnească fumul în nas...

Amîndoi rîseră din toată inima.

XIV

Venind în zori de zi la ocnă şi reluîndu-şi locul în rîndul lăturaşilor, Sandu Pavalache încercă să se poarte ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Aştepta cu îndoiala în suflet sosirea ghirăului. Desigur că Bîrsan nu va scăpa prilejul de a-l bruftului în faţa tuturor; poate chiar îl va atinge cu gîrbaciul şi va trebui să tacă mîlc.

Lăturaşii făceau glume pe seama lui pentru isprava cu butucul. Fuseseră miraţi că a mai avut îndrăzneala să vie la ocnă. Văzînd însă cu cîtă încruntare cată spre locul de unde trebuia să se ivească sania ghirăului, înţeleseră că nu e vreme potrivită pentru glume, şi-l lăsară în pace.

Ghirăul sosi în preajma schimbului. Se foi cîtva timp prin curte, apoi intră în cancelarie. Aci rămase vreme îndelungată. Găsi un răvaş de la Vilara. Mureşan i-l citi încet, să nu audă toţi condicarii. Cămăraşul se plîngea că nu se află bine cu sănătatea; neputînd veni deci la ocnă, îl ruga să aibă în vedere pitacul vistieriei şi „să dea îndemn să se scoată cît e de trebuinţă pentru trimiterea peste hotare". Să ia aminte ca totul să se facă numai cu vorba bună; să nu uite „că omul luat cu binişorul, mai mult poate da decît cel ce trebuie să tragă în sila biciului..."

Bîrsan bombăni ceva de neînţeles şi apoi îndesă răvaşul în brîu. Se întreba ce rost va fi avînd cartea cămăraşului după ce se înţeleseseră cu destulă uşurinţă în privinţa aceasta? Ticlui răspunsul în

gînd : „Să n-ai grijă, măria ta, sare va fi destulă, precum ţi-am spus. Mulţumim pentru sfatul de a umbla cu duhul blîndeţii. Dar de cînd e lumea şi pămîntul ocnaşul a ştiut de frica ghirăului. Dacă, înţelepciunea ta, porunceşti altfel, să se facă precum spui, deşi am oleacă de îndoială, căci îmi cunosc oamenii şi mă pricep cum să-i iau..." Era încredinţat că-i cunoaşte pe ocnaşi mai bine decît boierul ăsta, abia căzut de la Iaşi, din lumea lui de petreceri. Dar datoria lui era să îndeplinească poruncile ce i le dădeau mai marii. Cine ştie ce socoteli are cămăraşul ! Le va afla poate într-o zi. Să-i fie oare frică de răzmeriţă ? Te pomeneşti ! Vechiul cămăraş parcă de ce a plecat ? A intrat frica în boieri. El însă nu se teme de nimeni... De nimeni !

Ieşi din cancelarie. Coborî în ocnă, dar nu rămase mult aici. Un neastîmpăr de om nehotărît îl gonea din loc în loc. Veni iar sus, intră în cancelarie. Pofti pe Mureşan în odaia cămăraşului şi-l puse să-i mai citească o dată răvaşul.

— Să-ţi ţii gura ! îi spuse aspru, luîndu-i hîrtia din mînă, după ce isprăvise de citit. Dacă aflu că ai suflat vreo vorbă, te sugrum. Să nu ştie ocnaşii ce vrea stăpînul de la mine...

— Nici o grijă, moş ghirău ! Nu ştiu, n-am văzut nimic...

— Aşa, băiete !

În curtea ocnei trecu de cîteva ori pe lîngă mîgle ; Pavalache se afla acolo ; îl privi ca şi cum nu-l cunoştea. „Nu mă vede, se întrebă Sandu, sau se face că nu mă vede ?"

A doua zi fu la fel : Bîrsan veni lîngă mîgle, dădu vătafilor fel de fel de porunci, văzu pe Sandu Pavalache, îl privi cu ochi de străin şi nu scoase un cuvînt. „Te pomeneşti că şi-a luat seama, se bucură tînărul. Mai bine aşa. Că dacă se apuca la harţă cu mine, nu ştiu ce se întîmpla. Măcar de m-ar lăsa în

pace pînă la primăvară... Numai pînă la primăvară. Pe urmă... Într-un fel trebuie să se aleagă..."

În dimineața următoare urca dealul ocnei, vesel. Fusese în ajun la o clacă ; acolo stătuse de vorbă cu Călina lui Pintilie. Şi măcar că se culcase tîrziu, nu simțea oboseala. Din urmă îl ajunse sania ghirăului. Voi să fugă, dar nu mai avu cum. Se feri la marginea drumului să facă loc saniei. Scoase căciula şi dădu bună vreme. Busoiu care mîna caii se mulțumi să schimbe cu el o privire pe tăcute, neputînd altcum să-i vorbească. Ghirăul nu răspunse la binețe ; sania trecu înainte. La cîțiva paşi îl auzi pe Bîrsan răcnind la Dumitrache ca şi cum şi-ar fi adus aminte de ceva :

— Ho, prrr, ține caii, Dumitrache !

Din sania oprită locului se înturnă spre Pavalache şi-i făcu semn să vie mai aproape.

— Ți-o trecut fumul, haidamacule ? se răsti la el, cînd fu mai aproape. Pavalache rămase fără glas, neştiind ce să răspundă.

— Crezi că dacă eşti intrat la ocnă de puțină vreme ai să-ți faci de cap ? Cu mine, măi băiatule, n-o să-ți meargă. Eu multe nu ştiu ! Dau de pămînt cu tine ! Ori te omor, ori te fac om... Zăbăuci ca tine am mai văzut în viața mea. La toți le-am venit de hac. Am să-ți vin şi ție... La ocnă ne trebuie oameni de omenie, nu zurbagii ca tine...

Văzînd ghirăul că numai el vorbeşte, iar celălalt tace şi ține capul în pămînt, nu se simți bine. Se ridică în picioare, parcă să cadă peste el. Sandu se dădu un pas înapoi. Ridică ochii la el şi spuse, amărît că trebuie să vorbească în auzul lui Dumitrache (acesta sta cu spatele la ei şi nu dădea nici un semn de viață) :

— Să fie cu iertare, moş ghirău. Am greşit şi eu, de...

— Să te iert, hai ? Ai greşit ? Să mai pofteşti să faci vreo năzdrăvănie ! Nu te mai scapă nici Maica Domnului...

— N-am să mai fac, moş ghirău, murmură el, cu prefăcută umilinţă. Îşi muşcă buzele pînă la sînge, de necaz. Dumitrache întoarse capul şi-l fulgeră cu privirea. Caii se smuciră în ham ; sania se urni înainte ca Sandu să apuce să spună tot ce iscodise în apărarea lui. Auzi de departe pe ghirău sfădindu-l pe Dumitrache ; înţelese că sirepele nu porniseră de voia lor şi-i mulţumi în gînd prietenului.

Bîrsan ajunse în deal tocmai cînd începea coborîrea schimbului întîi. Adunaţi în hardughia de la gura ocnei, ciocănaşii îşi aşteptau rîndul la căluş, tropăind înfriguraţi de răcoarea dimineţii. Pe măsură ce unii se adînceau în bezna pămîntului alţii apăreau la lumină.

Bîrsan se amestecă printre ei ; cei ce stătură de vorbă pînă atunci amuţiră şi se îndreptară spre crivac.

— Haide, haide ! ţipă el, fulgerîndu-i cu ochii. Foială mai puţină ! Mişcaţi mai repede ! Hai, tu, gurarule, se răsti la moş Gheorghe Candet, ce dumnezeu ! Nu te-ai trezit încă din somn ? Împunge crivacul mai repede ! Vrei să ne apuce amiaza cu coborîtul în ocnă ?

Coborî şi el printre cei din urmă. I se păru că jos e prea multă linişte. Nu începuse lucrul. Ciocănaşii obişnuiau să aştepte pînă cobora întreaga ceată. Ar fi timpul să se lase de asemenea apucături, gîndi el la coborîre. Asta înseamnă vreme pierdută de pomană ; acum cînd stăpînirea cere atîta sare, orice clipă e preţioasă...

Sus, în ograda ocnei, Dumitrache Busoiu, după ce deshămă caii, îi duse în grajd. Veni după aceea să-l caute pe Sandu Pavalache. Îl găsi la mîgle, răsturnînd un trunchi mare de sare. Lîngă el împingea şi

bătrînul Petrache Becgiu. Cînd îşi văzu prietenul se bucură din toată inima. Sandu lăsă bolovanul şi venind înaintea lui îi întinse mîna.

— Bine ai venit ! Parcă sîntem de peste lume. A trecut săptămîna şi noi o vorbă nu ne-am spus.

— N-avem cum să ne întîlnim, Sandule.

— Înţeleg, zise celălalt cam răutăcios. Tu ai treabă... De, eşti surugiul boierilor. Du-i la sindrofie, du-i la vînătoare... Pe ghirău ai grijă să ni-l aduci cu noaptea în cap... Cine mai e ca tine ?

Nu vorbea pizma din el, îşi vărsa năduful ce-l apăsa pe inimă. Dumitrache pricepu şi nu se supără.

— Eu, spuse el, îi plimb pe boieri că n-am încotro. Aşa mi-e soarta... Dar aud că tu ţi-ai pus în gînd să laşi ocna fără butuci...

Rîseră amîndoi. Rîse şi bătrînul Becgiu.

— Ai şi aflat ? se prefăcu Sandu mirat.

— Dacă am aflat ? Iaca na ! Eu zic că despre isprava ta a aflat pînă şi vodă...

— Eu îs om bătrîn, se amestecă în vorbă Petrache Becgiu, ce sta rezemat pe drobul oprit în loc, de nu ştiu să mai fi îndrăznit careva să fugă cu butucul din ocnă. Să faci una ca asta, trebuie putere şi îndrăzneală. Mă întreb cui sameni ? Tat-tu, să fie sănătos, nu-i ca tine. Toată viaţa a răbdat ca boul. Numai eu ştiu cîte bice i-au ars pielea pînă s-a văzut gurar...

— Nu ştiu cui semăn, da' cînd m-atinge cineva simt că mă furnică pînă la rărunchi. Nu rabd...

— Aţi fi avînd treabă şi eu vă ţin în loc, observă pe bună dreptate Busoiu. Vă îngrămădeşte sarea şi n-o să mai răzbiţi.

Îşi luă rămas bun de la cei doi mîglaşi. Pavalache îl conduse cîţiva paşi să-l întrebe ce gînduri are pentru duminică.

— Ce mai întrebi ? Merg la nunta lui Ionică Blîndu. Am să fiu vornic. Tu nu mergi ?

— Pe mine m-a chemat duminică ghirăul la scosul apei. Nici nu mă gîndesc ! Sînt și eu vornic la nuntă. Să mă pună la butuc și tot mă duc să nuntesc. Bine că am aflat cum te poți lepăda de butuc. Dacă vrei te învăț și pe tine. Să nu crezi că ai scăpat de butuc dacă ești vizitiu. Să te ferească Dumnezeu să-l superi cu ceva pe ghirău ! El multe nu știe. Și pe tat-su l-ar pune în butuc...

— Învață-mă, ceru Dumitrache mai mult în glumă. E bine să știu. Dacă mă duc duminică la nuntă, cu bună seamă că al meu e butucul...

Pavalache, luînd în serios cererea lui Busoiu, îi destăinui secretul. Nu apucă să-i spună cum trebuia înfășurat piciorul în obiele la partea dinspre gleznă, că se și auzi vocea lui Candet gurarul ; țipa că s-au grămădit bolovanii la gura ocnei.

— Bagă de seamă, vine turbatul și dacă ne găsește așa, e vai de pielea noastră...

— Of, se văită Sandu, împingînd drobul mare de la picioarele lui, unde o fi ziua aceea să muncim și noi fără grija biciului, ca vitele ?...

— O fi pe undeva și ziua aceea, îl mîngîie bătrînul gurar. Noi poate n-o s-o mai apucăm, dar voi, ehe, voi multe o să mai vedeți...

Duminică dimineață, în Tîrgul Trotușului era mare forfotă pe uliți. Lume venită din toate părțile tîrgului s-a strîns în ograda lui Dumitru Catană. Casa, deasupra ușii și la ferestre, era împodobită cu ramuri de brad și vîsc. Un taraf întocmit din doi cobzari, un scripcar și altul cu tilinca, nu mai pridideau cu cîntatul.

Puzderie de copii, părăsindu-și joaca, se adunară în ogradă, țopăind în jurul scripcarilor. Rudele miresei și ale mirelui începură să se arate una cîte una. În odaia mare, cîteva călțunărese dau zor cu gătitul miresei. Dincolo, în odaia de toate zilele, s-au strîns cei patru vornici ai nunții. Sandu Pavalache și Du-

mitrache Busoiu își împodobiră ploștile cu cordele și crenguțe de brad; după ce le vor umple cu vin, vor porni prin sat să poftească pe nuntași la biserică.

— Fraților, povesti Dumitrache Busoiu după ce se înfierbîntară cu cîteva păhărele. Azi am făcut-o și eu! M-a tocmit ghirăul de aseară să vin să-l iau cu sania la biserică. Gîndesc că mușcă pămîntul dacă vede că nu vin. Să mai meargă și pe jos; n-o să-i cadă picioarele dintr-atît...

— Mi se pare că am să-ți țin de urît și eu, adăugă Sandu. Azi dimineață e de rînd ceata noastră, din Trotuș, la scosul apei. M-au dat cu alde Ursu, Leucă, Ochișor și Călmățui la căratul burdufelor. Eu le-am spus de-a dreptul: Fraților, nu pot să vin. O dată se însoară văru-meu Ionică... Oamenii au înțeles, da știu eu ce-o să zică vătaful Postolache? Ei, și ce-o să-mi facă? își dădu el singur curaj. Or să mă lege la butuc și gata...

— Ușor de zis, dar greu de răbdat, scrîșni Busoiu.

— Eh că nu mai vine primăvara aceea... oftă Pavalache. Am să tîrîi bîta prin munți, da' tot are să-mi fie mai bine decît să ologesc o viață întreagă pe bolovanii de sare. Tu poate nu mai ai nevoie? se întoarse către Dumitrache. Ți-ai găsit loc bun, nu te-nduri să-l lași...

— Cine spune? Pînă la primăvară om trăi și om vedea. Multe se pot întîmpla. Dumitrache isprăvi de îmbrăcat plosca și jucîndu-se cu canafurile ei, rosti mai departe: Nici iadul ocnei nu mă ține, nici să bat lumea în neștire ca să mă poticnesc în cine știe ce loc urgisit de blesteme nu merg...

Cînd reveniră după colinda din sat, găsiră druștele așteptîndu-i gătite de nuntă. Sandu Pavalache se alătură de Călina lui Pintilie, iar Dumitrache Busoiu de Ileana lui Iftimie. Mireasa fu scoasă din casă cu alai, în sunetul cobzelor. Două perechi de vornici cu druștele pășeau înainte dănțuind; alte două ve-

neau din urmă, înconjurate de grosul nuntașilor. Printre ei se ivi, murdar și cu ochii bolovăniți de neastîmpăr, vătaful Postolache. Venea de la ocnă; duhnea a rachiu de la o poștă. Strigă pe Dumitrache și pe Sandu. Ei se făcură că nu-l văd și nu-l aud. Își continuară jocul întrecîndu-se în strigări. Vînăt de ciudă, vătaful veni lîngă ei.

— Ce vă pasă, pezevenghilor! urlă el, întocmai ca Bîrsan. Vă nuntiți aici și ocna-i plină de apă. La ocnă, că vă ia mama dracului!

Busoiu îi strigă în hazul tuturor, fără să se desprindă din joc:

— Ho, vătafule, mai ține firea, că ți-ai pierdut rîndul la strigări... Mai bine vino să dănțuiești cu noi...

Nașul înțelese gluma băiatului: ca să-și bată joc de vătaf îl împinse în mijlocul horei. Postolache, vărsînd fulgere din ochi, se repezi la Pavalache să-l tragă din rînd. Busoiu se așeză între ei; întinse brațul lui puternic și îndepărtă pe vătaf; acesta veni de-a berbeleacul și era să cadă dacă nu-l prindea nașul. Hora se opri. Nașul îl ținu înlănțuit pe vătaf și se răsti la el:

— Altă treabă n-ai, vătafe, decît să strici bucuria nuntașilor?

— Așa e! săriră și alții cu vorba.

— Afară cu el! țipă cineva.

Slobozit din brațele nașului, vătaful se propti înaintea lui Pavalache. Flăcăul îi spuse să-și vadă de treabă. Aici nu e la ocnă...

— M-am înțeles cu băieții, fac ei cisla pentru mine. Nu rămîne ocna în pagubă.

Nuntașii îl înconjurară pe vătaf. Se auziră murmure; unii începură să înjure. Pe Ioniță Blîndu abia îl ținură să nu sară de gîtul lui Postolache, mai ales cînd își văzu mireasa pusă pe plîns. Femeile știind mai de mult că Postolache este vătaful cel mai al dracului din ocnă, își îndemnară bărbații să nu stea

de lemn. Ce vra să zică atîta îndrăzneală ! Să vină în casa omului și să-i tulbure sărbătoarea ! Pînă să-și găsească bărbații curajul, un bulgăre de zăpadă veni de undeva în zbor și se opri drept în căciula vătafului. Voi s-o scuture, dar un al doilea pumn de zăpadă i se lipi de ochi. Scuipă zăpada cu noroi ce-i intrase în gură și-și croi drum prin mulțime, urmat de un stol de cocoloașe zburătoare. Huiduielile nu mai conteniră pînă cînd trupul mătăhălos al vătafului dispăru după colțul uliții, într-o fugă nebună.

Nuntașii își reluară jocul, pornind către biserică. În drum, Dumitrache Busoiu șopti lui Pavalache :

— Amu, chiar că ne-am învîrtit de butuc...

Luni dimineață Pavalache îl găsi pe Busoiu la ocnă, așteptînd lîngă mîgle.

— Ce-i cu tine aici, surugiule ? se miră el.

— Nu-mi mai spune așa, că nu mai sînt... A și pus ghirăul pe un altul în locul meu.

— Pe cine ?

— Uite-l că vine cu moș ghirău în sanie...

De departe se ivi sania cămării. Nici nu apucă sania să se oprească și Bîrsan își făcu vînt din ea. Se opri lîngă cămara ocnei. De acolo făcu semn cu gîrbaciul lui Pavalache și Busoiu să stea pe loc. Se îndreaptă spre dînșii aproape fugind, cu gînd parcă să treacă prin ei ; flăcăii se dădură cîțiva pași înapoi ; ghirăul plesni gîrbaciul peste capetele lor.

— Unde mi-ați fost ieri, mamele voastre de nătărăi ? zbieră el cît îl ținu gura. La nuntă, hai ? Nuntă vă trebuia ? O să vă scot nunta pe nas ! Vă bag în ocnă ! Acolo o să putreziți...

Strigă pe vătaful Lăcătuș, acesta veni repede.

— Mi-i bagi îndată jos, la tăiat sare... Să învețe dacă nu știu. Tot avem nevoie de ciocănași... Să învețe repede, că nu-i vreme... Auzitu-m-ai ?

— Prea bine, moș ghirău ! Așa am să fac. Îi dau

eu pe mîna unor ciocănaşi bătrîni. De învăţat or să înveţe, că-s băieţi isteţi.

Rămaşi singuri, se mirară că au scăpat numai cu atît. Mai mult se mirară că Postolache, învîrtindu-se de colo-colo prin curtea ocnei, nu numai că n-a venit să le ceară socoteală, dar nici nu i-a privit.

— Nu-i a bună ! îşi dădu Pavalache cu părerea. Aista ne coace ceva...

— Ba eu nu cred. Mai degrabă gîndesc că n-a spus nimic ghiräului ; nu-i dă mîna să se afle ce ruşine mare a tras ieri la nuntă. Îl omoară din bătaie bătrînul dacă află una ca aiasta...

Se lăsară duşi la ocnă, fără nici o părere de rău.

— La urma urmei, încercă Busoiu să se mîngîie, ori la mîgle, ori la tăiat, tot muncă e şi una şi alta. Mai devreme sau mai tîrziu, tot trebuia să intrăm şi noi la fund...

Jos în ocnă nu se miră nimeni de venirea lor. Loc era berechet ; nevoie de oameni se simţea oricînd. Sandu Pavalache fu dat pe mîna lui Spiridon Buhneş, iar Dumitrache fu alăturat lui Marin Saftu. Vătaful Lăcătuşu spuse meşterilor că e porunca ghirăului să nu-i slăbească o clipă cu învăţătura.

— E dorinţa ghirăului să-i vadă ciocănaşi în două săptămîni. Faceţi cum vrea dînsul, că pe urmă nu vă mai spălaţi de gura lui nici cu toată apa Trotuşului...

Spiridon Buhneş îşi privi lung ciracul. Se scărpină îngrijorat sub ureche. Îl cunoştea bine pe băiat.

— De învăţat l-oi învăţa eu, făcu el, că doar nu e pentru întîia oară cînd fac pe învăţătorul. Dar dacă n-o avea tragere de inimă pentru meserie, n-am ce-i face. Nici mintea n-o bagi cu baniţa în căpăţînă, nici meşteşugul cu de-a sila în mînă. Zic unii : „Ce mare scofală să fii ciocănaş ! Loveşti brazda şi se rupe sarea !“ Cine spune aşa n-a gustat din pîinea noastră. Cînd am intrat eu la ocnă, am fost cirac o iarnă întreagă, dar bătaia brazdei am

prins-o hăt, mult mai încolo, peste cîţiva ani. Aiasta-i ca o cîntare : o înveţi după ureche, ca scripcarii ; dar dacă n-ai ureche, nu înveţi. Cu ghiuleaua o să bată ei, că doar îs voinici, bată-i norocul de flăcăi. Din unul ca ei faci doi ca mine... Ei, da mai sînt şi alte chichiţe în meşteşugul sării !

— Drept să-ţi spun, moşule, vorbi Saftu Marin, cu aşa voinici grijă nu-mi fac. Învaţă el ursul să joace după ciurul ţiganului, d-apoi aşa flăcăi, cum n-o să înveţe să taie sarea ?

Pavalache şi Busoiu începură ucenicia chiar din ziua aceea. Meşterii le arătară înainte de toate ce era mai uşor : să recunoască locurile cu caraboi, să rupă drobii din brazdă cu muchea ciocanului, să rănească sarea măruntă de la rost şi altele, nu prea grele pentru începători. Băieţii le îndepliniră repede şi cu bunăvoie. Spiridon Buhneş se bucură că va avea o mînă de ajutor ; azi nădăjduia să iasă bine cu cisla, căci avea cine să bată brazda cu ghiuleaua. Pe vremuri nu se sinchisea de treaba asta ; cînd ridica bomba într-o mînă şi o slobozea peste brazdă, dacă nimerea cum trebuie, o desfăcea dintr-o lovitură. Acum nu mai avea puterea să mînuiască ghiuleaua ca în tinereţe ; îl dureau braţele şi palmele, degetele de la mîini le avea umflate şi îndoite ca nişte beţegaşe, picioarele le simţea grele ca de plumb de cum intra în ocnă, iar mijlocul i se părea străpuns cu ace de foc, care-l făceau să geamă cînd se îndoia şi se dezdoia asupra brazdei.

După ce tăiară brazda începută, meşterii chemară pe ucenici să bată cu bătătoarele în pană. Se minunară şi ei şi cei dimprejur cîtă putere aveau tinerii. Ba erau şi îndemînatici ; nu dădeau greş de prea multe ori, ca alţi începători. Loviturile nemereau de-a dreptul în pană şi de cîte ori scăpau pana în ea, ocna vuia ca la o lovitură de tun.

— Aşa ciocănaşi, moş Spiridoane, zic şi eu, veni să-i laude Dumitrache Bugiu şi să-i vadă mai

aproape cum muncesc. Al dracului ghirăul nostru, nu-i prost... A ştiut el pe cine a vîrît în ocnă. Douăzeci de ar avea ca ei, ştiu că nu s-ar mai plînge de sare puţină. Aista nu-i băietul lui Nicolaie Pavalache ?

— Chiar el este. Fă bine şi nu te mai mira, c-ai să-l deochi.

— De el nu se prinde deochiul. A fost el în stare să tragă pînă în Tîrgul Trotuşului coşcogea butuc de un stînjen, ce să te mai miri că învîrteşte ghiuleaua după plac ?...

După două săptămîni meşterii încredinţară pe vătaf că ucenicii au învăţat meseria. Pavalache şi Busoiu ieşiră deci de sub pulpana lor şi începură să lucreze singuri, cu toate că mai aveau de aflat multe din tainele ciocănaşilor adevăraţi. Din cînd în cînd erau nevoiţi să-i cheme pe meşteri să-i descurce cînd se iveau împrejurări anevoioase. Meşterii îi învăţară că dacă sarea e neagră şi straturile vin aşezate în lungime sau măcar înclinate, bătaia trebuie începută încet-încet, cu multă băgare de seamă ; altfel se ia rostul în sus şi e nevoie ca munca să se facă de la început. Dacă sarea era albă, trebuia bătută mai întîi potrivit, apoi ceva mai tărişor, dar nu prea tare, ca să nu se înfigă rostul în adînc şi să fie nevoie pe urmă s-o ridice sau s-o deslipească. Dar cîte lucruri n-au învăţat de la meşteri, după ce au trecut în rîndul ciocănaşilor !

Spunea Spiridon Buhneş şi avea dreptate : „Oricît de bine ar învăţa cineva meseria sării, totdeauna se ivesc pricini de caznă pe care numai în scurgerea timpului apuci să le cunoşti şi să le afli dichisul".

În ziua aceea bătuseră brazda de patru ori şi tot nu izbutiră să-i vină de hac. De fiecare dată se luase rostul. Înecaţi de năduşeală, cu ochii înţepaţi de nisipul sării, cu pieptul însîngerat de sfîrtecuşul grunzilor ce săreau din brazdă ca din nişte praştii,

cu mîinile şi picioarele tremurînd de atîta încordare, priveau neputincioşi cum munca lor se irosea. Încercară să croiască alt rost, mereu altul, pînă s-au pomenit la jumătate din lăţimea brazdei, fără să facă vreo ispravă. Chemară pe bătrînul Spiridon. Meşterul veni cu nelipsitul lui zîmbet înfiripat sub mustaţă.

— Mă băieţi, spuse, se vede că aici nu-i vorba de putere, măi, ci de potrivire... Apăi, măi flăcăilor, eu v-am fost spus că dacă sarea-i neagră, nu trebuie luată tare la bătaie. De ce nu m-aţi ascultat ?

Leonte Milea, unul din cei care lucrase cu băieţii, glumi :

— Dumitrache crede că-i tot surugiu, la caii lui Bîrsan...

— Iar Sandu că-i butucul pe care l-a tîrît de picior cale de o poştă, glumi şi Iancu Părîuanu, aflat pe aproape. Zii Sandu Butuc şi pace...

— Să ştii că aşa are să-ţi rămînă porecla, rîse cu poftă Buhneş.

Vătaful, auzind început de rîs şi voie bună, veni repede între ei.

— Vă ţineţi de hazuri, strigă el aspru.

— Încercăm şi noi oleacă, vătafe, ca să ne mai zboare năcazurile, îl linişti Buhneş, ştergîndu-şi cu o cîrpă pieptul brăzdat de dungi uleioase.

— Trageţi în draci la brazda ciracilor, hai ? Să vadă şi ei că fără bătrîni nu merge. Tot ei v-au scos din nevoi, adause privind pe cei doi flăcăi.

— Vorba aceea, se grăbi Buhneş, cine n-are bătrîni, să-i cumpere. Numai stăpînirea nu vrea să ţină seama de bătrîneţile noastre. Cere de la mine ca de la unul tînăr... Apăi sînt eu deopotrivă cu careva din flăcăii noştri ?

— Lasă, moş Spiridon, vorbi Busoiu, lovind în ciudă brazda cu muchea bătătorului, că nu e totul puterea. De azi-dimineaţă ne vlăguim degeaba. Sare măruntă am făcut cîtă vrei, dar cămărăşia n-o pune

la socoteală, ca şi cum n-ar fi tot munca noastră. De aceea nici nu facem cisla pe ziua de azi. Brazda noastră, după cum o chitesc, nu are decît cel mult doisprezece drobi și nouă paisprezece ne trebuie la amîndoi.

— Aveţi noroc, spuse Lăcătuşu, că sînteţi începători. N-aţi intrat încă la cisla de opt drobi pe zi, cum au toţi ciocănașii. Dar nu-i nimic, staţi la noapte și vă faceţi treaba. De unde nu, ştiţi ce vă aşteaptă ?

— Nu-i mai speria, rîse iar Buhneş, că ăștia fug cu butuc cu tot.

Vătaful se încruntă mai tare.

— Rîdeţi, rîdeţi, spuse el. Nici nu ştiţi ce vă aşteaptă. De mîine se măreşte cisla. Să vedem dacă ăţi mai rîde.

Buhneş îl privi cu neînţelegere, ca pe cineva care vorbeşte cu grai necunoscut. Auzise şi el vorbindu-se ceva prin ocnă, dar nu crezuse.

— Adică, cum să se mărească cisla ? mai întrebă odată. De nu te-aş şti, vătafe, om la locul dumitale, aş zice că şăguieşti. Sau poate vrai să ne bagi în sperieţi ?... I s-a făcut ghirăului de sare mai multă ? Să ne dea putere ! El poate să ne dea putere ? Nu poate ! Nici noi nu putem scoate sare mai multă ! Slobozi ciocanul peste un bulgăraş de sare care se făcu ţăndări, împrăştiindu-se ca o flacără răbufnită. Da' ce, ghirăul a căpiat ? Înţeleg să ceară cămăraşul ; acela-i boier, n-a văzut cum trudim noi aici. Dar ghirăul fir-ar mama lui să fie, nu ştie cum se scoate sare ? Iaca, mai am de întors bătaia la opt inși și să mai bat brazda mea ca să fac drobii. Crezi că mai pot ? Sînt mort ostenit. Şi fierul cîtu-i de fier, dacă-l tot porţi, se toceşte. Să fac sare mai multă ? Dar mă lasă bătrîneţile ? Într-o zi am să pic la marginea brazdei şi s-o mîntuit cu mine. Asta vrea ghirăul ?

Vătaful se codi cu răspunsul. Săriră și alții cu gura. Ca să scape de ei, spuse că n-are nici o vină. El trebuie să facă după cum poruncește ghirăul. Și dacă porunca va fi pentru sare mai multă, cine va fi în stare să se împotrivească ?

— De ce nu vine să ne spună el ? Iaca, sînt nu știu cîte zile de cînd a fost aici trimisul visteriei de la Iași. Și el tace... De ce ?

— De unde să știu ce-o fi în capul lui ? Eu alta nu pot decît să vă fac încunoștințare. Negreșit că am să-i întorc jelaniile voastre, dar nu știu ce o să vă ajute. Porunca vine de sus...

Oamenii se răspîndiră, să ducă veste și celorlalți. Ioniță Acatrinei strigă în gura mare, ca să-l audă și vătaful :

— Măi Timofte, iar vor să mărească cisla. Așa ne-o făcut și pe vremea cămărașului Gherasim. Ne-o făgăduit cîte un mertic de sare de fiecare drob peste cele șase ale cislei. După ce ne-am rupt ciolanele, nu s-au ținut de cuvînt. Un mertic de sare nu era mare lucru. Îl dădeam lui Ovanez și căpătam o leacă de holercă de-mi ostoiam inima la vreme de mîhnire, că, slava Domnului, noi, ocnașii, numai de așa vreme avem parte... S-au făcut a uita de mertic, iar cisla a rămas sporită la opt drobi. Pesemne că așa vor să facă și acum. Numai că n-o să le meargă. Să ne prindem toți pe cuvînt că nu primim cislă mai mare. Numai de nu ne-ar vinde flăcăii — și arată cu mîna spre Pavalache și Busoiu, care se luptau cu îndîrjire să îndrepte brazda nou începută.

— Cum îți vine să vorbești așa ? îl certă Spiridon. Nu-s și ei în rînd cu noi ?

Îi aminti că au și fost înscriși în condica rufetului ca ciocănași. Aveau și semnele lor pentru drobii lucrați ; Busoiu își alese semnul păstrat de la un bun al său, o cruciuliță închisă într-o roată, iar Pavalache găsise liber semnul cu care tat-su lucrase

în ocnă, pînă a nu se face gurar. Cisla o aveau încă de şapte drobi, ca la ciocănaşii începători; dar hatîrul ăsta n-o să mai dureze mult. Ghirăul e mereu cu ochii pe dînşii. Băieţii lucrau repede şi cu spor. Pentru prima oară, de cînd au început a lucra pe seama lor, li s-a întîmplat astăzi să nu poată îndeplini cisla. Tocmai cînd băteau ei mai cu îndîrjire la brazdă, o ploaie de cărbuni aprinşi căzu pe gura ocnei.

— Păzea! se auzi din toate părţile. Vine!

— O fi cămăraşul crezu Timofti; vine să ne dea de veste porunca visteriei...

— Da' de unde! îi întoarse vorba un vecin de brazdă. Boierul nu coboară în ocnă să-l pici cu ceară. Lui îi plac zaiafeturile, ghiurdumul, muierile şi să bată munţii după jigănii. Să spună Dumitrache, că i-a fost surugiu şi-i ştie toate tabieturile.

— Pe Dumitrache să nu-l întrebi nimic. Nu vezi că-i întors? Nu merge brazda...

— Nici n-am nevoie să-l întreb. Ştie tot tîrgul. Cămăraşului îi arde de ocnă, cum îmi arde mie de cîrja mitropolitului. Ne-a lăsat pe mîna ghirăului...

Mai vru să spună ceva, dar scîrţîitul crivacului se auzi tot mai ascuţit; îndată Bîrsan descălică de pe căluş şi se aruncă în mijlocul ocnei, ca un vultur pe pradă. Era tras la faţă, părea obosit. Îşi răşchiră picioarele şi, înfingîndu-şi braţele în şolduri, roti privirile, cercînd să străbată întunericul. Oamenii aflaţi de mult la locurile lor zoreau, trăgînd cu coada ochiului să vadă încotro se îndreaptă. Nu se mai auzea decît bătaia neîntreruptă a ciocanelor, muşcînd din treptele de sare şi gîfîiturile celor ce loveau brazda cu nesaţ. Vătaful răsări îndată înaintea ghirăului, făcînd două plecăciuni adînci. Bîrsan nu-l luă în seamă. Căuta cu privirea roată parcă ceva anume. Zărind pe cei doi proaspeţi ciocănari rămase o vreme cu ochii pe ei.

— Ce fac şolticii? întrebă el fără să clintească...

— De, moş ghirău, lucrează binişor, spuse Lăcătuş, mulţumit că maimarele lui a găsit pe toată lumea muncind aşa cum îi place lui. Bîrsan îi mai privi cîtva timp, apoi se îndreptă către cei doi flăcăi.

— Ei, mă zurbagiilor, aţi învăţat să tăiaţi sare?

— Mda... mîrîi Pavalache în silă.

— Numai aşa am să fac oameni din voi...

Buhneş, care-şi îndrepta rostul cu ciocanul, nu departe de locul lor, şopti lui Iancu Părîuanu:

— El să-i facă oameni de treabă! Crede c-o să-i înveţe să ducă jugul ca noi. Cu ăştia n-o să-i meargă...

— Munciţi, mă, munciţi, că-i spre binele vostru! vorbi iar domol Bîrsan.

Busoiu răspunse fără sfială:

— Om face şi noi ce-om putea, că doar n-o să răsturnăm ocna...

— Nu, băiatule! şi de-o dată ridică tonul. Nu merge să faci cît poţi, trebuie să faci cît e nevoie. Nu ţi-a stat să fii surugiul meu. Ţi s-a făcut de joacă la nuntă... Ei, iaca ce ţi se trage din nunteala ta...

— Şi nunţile, moş ghirău, tot cu oameni se fac, spuse Busoiu, lovind înainte cu ciocanul. Deodată fierul greu şi ascuţit îi scăpă din mînă şi vîjîi chiar pe lîngă piciorul ghirăului. Acesta se dădu speriat în lături. aruncind priviri de foc. Dar Dumitrache, ca şi cum n-ar fi luat în seamă ceea ce era să se întîmple, se plecă liniştit, ridică ciocanul şi urmă: Şi dacă m-ai vîrît în ocnă, moş ghirău, ce-i cu asta? Aici tot cu oameni mă găsesc laolaltă. Iar de va fi să nu-mi placă, n-am decît să mă duc, vorba cîntecului, unde o dus orbu' roata...

— S-o crezi tu! începu să clocotească ghirăul. De la marginea pămîntului şi tot te aduc înapoi...

Pavalache şi Busoiu zîmbiră în acelaşi timp; acelaşi gînd trecu în clipa aceea prin mintea lor.

Bîrsan le întoarse spatele. Își țugui buzele și trase de mustață s-o rupă. N-avea să-și piardă vremea cu niște obrăznicături cu caş la gură... O să le îndoaie el grumazul cum l-a îndoit și altora... Acum trebuie să rabde, să mai tacă... Să treacă cu vederea. Ehei, să nu fi fost nevoie de sare multă, altfel ar fi stat de vorbă cu cei doi golani. Le-ar fi rupt obrazul cu gîrbaciul... Dar nu încă... O să le vie vremea... Nu uită el...

Porunci vătafului să strige adunarea schimbului. Oamenii lăsară lucrul și veniră în preajma lui cu lămpașele în mîini. El se sui pe un bolovan de sare :

— Am o veste bună pentru voi, începu el, după ce-i văzu pe toți adunați. A venit un olăcar de la visteria cea mare din Ieși, cu poruncă să dăm sare mai multă. Prea înțeleptul și milostivul nostru cămăraş vă trimite vorbă că dacă vreți să vă procopsiți cu pămînt bun de hrană și bani pe deasupra, să măriți cisla. Cu opt drobi nu se mai poate...

Tăcu. Se răsuci greoi pe bolovan și căută să prindă în ochii ocnașilor ce răsunet au vorbele lui. Toți îl priviră țintă în tăcere ; nu putu s-o îndure prea multă vreme.

— Ei, ce stați de lemn și nu scoateți o vorbă ? izbucni, înecat, în această liniște apăsătoare. N-aveți nimic de spus ? Ori v-a pierit glasul ?

Spiridon Buhneş veni mai în față.

— Ba eu aș spune ceva și glas am ca să grăiesc dacă e nevoie. Spusa mea e una singură : sare mai multă nu putem scoate. N-avem putere. Amu, nu zic de mine, că-s o căzătură bătrînă, dar gîndesc că nici cei tineri nu se pot învrednici la mai mult. Eu nu le spun, păcatele mele, să nu taie peste poate, dacă vor, dar mă tem ca să nu fie ca pe vremea cămărașului Gherasim și a ghirăului Ilie Rotaru. Ș-atunci s-au făcut multe făgăduieli dar cu nimic nu ne-am ales, decît aceea că s-a mărit cisla de la

şase la opt drobi. Puterea oamenilor nu-i fără margini, şi la traiul nostru, puţină putere ne-a rămas. Cum să dăm cisla mai mare? Ori, vorba aceea, vreţi să ne puneţi pielea pe băţ?

Ghirăul îşi strîngea bărbia în palmă şi lăsase privirea în pămînt. Ar fi vrut să-l oprească pe bătrîn dela primele vorbe, dar ştia bine că asta n-ar folosi la nimic. Se hotărî să-l asculte ca să se vadă precum că el a venit să ţină sfat cu ei şi să-şi plece urechea la păsul lor. Se prefăcu deci că ia aminte cu bunăvoinţă la jelania lor; în el însă sîngele fierbea să-i spargă vinele. De necaz strîngea gîrbaciul în mîna dreaptă să-l rupă, lăsîndu-se cînd pe un picior cînd pe altul.

— Bine, măi Spiridoane, luă el cuvîntul cînd acesta tăcu, tu grăieşti ca din partea bătrînilor. Adevărat este că nu pe voi se bizuie ocna. Mîine am să vorbesc la canţelarie să te treacă la nevolnici...

Un murmur de nemulţumire străbătu mulţimea. Se auzi din nou glasul lui Buhneş, de astă dată aspru şi hotărît.

— Ai vrut adevărul şi eu ţi l-am înfăţoşat fără sminteală. Văz că vrei să-mi plăteşti cinstea cu zăcăşală...

— Nu, Spiridoane, am înţeles că ai ajuns la anevoinţă şi voi să-ţi fiu de ajutor, să te trec la lucru de mîntuială, după bătrîneţile tale. Dar dacă zici că te mai ţin puterile să rămîi ciocănaş, să fii sănătos. Ce-ai avut de spus din partea bătrînilor am auzit. Să vedem acum ce zice partea tinerească. Lor le trebuie pămînt şi bani mai mulţi, nu-i aşa, băieţi?

Strigase tare, nădăjduind un răspuns pe placul lui şi strivind în el ciuda că a trebuit să bată în retragere în faţa lui Buhneş. Nu răspunse nimeni. Cei mai tineri se ghionteau pe ascuns.

Se născu un murmur surd ca şipoteala unei ape oprite într-un zăgaz, se auziră vorbe frînte şi şuşoteli.

— Văz că v-a pierit glasul de tot, încercă ghirăul să glumească. Băieţi tineri!... Ziceam că voi sînteţi mai inimoşi...

— Dacă nu-i cu supărare, am să spun eu ceva.

Era Pavalache care îndrăznise.

— Tu, măi? se miră Bîrsan nemulţumit. Altul nu s-a găsit?

Se auziră strigăte:

— Să vorbească!

— S-auzim!

— Spune, măi, spune!

El continuă, fără să aştepte încuviinţarea ghirăului:

— Cum ziceam, eu îs la început, dar trag nădejdea că în vremea cea mai scurtă să fiu stăpîn pe meserie. Domnia ta, stăpîne...

— Care stăpîne? Ce, eu sînt stăpîn aici? încercă ghirăul să-i ia cuvîntul.

— Domnia ta eşti ca şi stăpînul nostru... Noi altul nu vedem că se află. Ziceam că domnia ta, stăpîne, nu iai aminte că oamenii muncesc de istov. Mai mult decît o viaţă nu are nimeni. Şi măcar de-ar avea omul încă una, tot n-ar putea dovedi o cislă mai mare de opt drobi... Dovadă că-i aşa, e că mai fiecare stă peste rînd să-şi facă cisla. Dacă va fi să trecem de opt drobi, unii nici casa n-o să-şi mai vadă, ci vor canoni în ocnă zi şi noapte, ca tîlharii, pînă şi-or da viaţa.

Ghirăul sări ca muşcat, rotind privirile încruntate.

— Asta vi-i vorba? V-aţi luat nasul la purtare... Vina-i a mea că nu vă pun mai des la butuc. Mă îngrijesc de voi şi drept mulţămită mă huliţi ca nişte mişăi. Las' că vă arăt eu vouă...

Își făcu loc printre ocnași, ieșind repede din mijlocul lor. Fața îi era umflată ca a unui om care se îneacă. Alergă la căluș și încălecîndu-l smuci cu putere frînghia. Nu-l tulburaseră prea mult cuvintele auzite din gura ocnașilor; pe acestea le cunoștea; îl mistuia cu durere neputința de a lovi această gloată neascultătoare, de a răspunde cu șuieratul gîrbaciului începutului acestuia de împotrivire. Să le arate că tot el, ghirăul, e mai tare. Sfaturile și rînduielile cămărașului de a umbla cu duhul blîndeții îl scoseseră din fire, dîndu-i presimțirea dureroasă a neputinței. I se părea că a fost părăsit într-o lume de fiare, că acestea îl vor sfîrteca și el nu va putea să se apere nici într-un fel...

Ciocănașii se risipiră. Trecură la locul lor, cu mersul apăsat; ai fi spus că duc în spinările încovoiate obida moșilor și strămoșilor lor și toate pătimirile de veacuri ale ocnașilor. Ciocanele începură să lovească repede, cu sete.

— Ți-am spus eu? șopti la o vreme Sandu Pavalache la urechea lui Dumitrache Busoiu. Aici nu mai e chip să rămînem. Trebuie să fugim, băiete. Nici în iad n-o să fie mai rău ca aici.

Vătaful se înfipse între ei.

— Iar v-ați luat de taifas... Nici nu vă pasă c-ați rămas în urmă cu drobii...

— Nu-ți mai face inimă rea, vătafe, din pricina noastră... Multă vreme n-ai să te mai bălăbănești cu noi...

Pavalache apucă cu putere ciocanul și izbi cu el în peretele de sare, crestîndu-l ca pe-o oglindă spartă...

XV

Masa luă sfîrșit, ca de obicei, la miezul nopții. Musafirii erau răzbiți de oboseală. Se împrăștiară pe la casele lor, luînd înțelegere ca peste două

seri să se întîlnească din nou, în casa lui Gazoni; negustorul pofti subțirimea tîrgului să cinstească împreună caftanul boieresc căpătat de curînd de la vodă.

Înainte de a se culca, Vilara încercă să citească din cartea lui Jean Claude Flachat, unul care trăise cîndva în Țara Romînească și fusese bun prieten cu un moș al lui din București. (Franțuzul se lăuda că e descoperitorul unui leac universal, pentru toate bolile.) Cămărașul nu putu să citească, însă, nici zece rînduri, din cauză că-l sufoca mirosul de seu al lumînării. Stinse lumina și rămase multă vreme treaz, cu ochii deschiși în întuneric.

Se simțea foarte ostenit. De cînd se întorseseră de la vînătoare, cu o pradă atît de bogată, o ținuseră tot într-un chef. Năstăsache promitea în fiecare zi că pleacă acasă, pentru că așteaptă să-i nască nevasta cocon, să aibă moștenitor de parte bărbătească. Spunea că va fi, fără doar și poate băiat. Urmase sfatul unui călugăr și turnase, pe ascuns, sare în capul nevestei. „Dacă mama se va scărpina spre frunte, atunci e băiat. Dacă se scarpină spre ceafă, atunci e fată“, îl învățase călugărul. Și cucoana lui dusese mai întîi mîna la frunte. Pe urmă boierul voia să mai treacă pe la Ieși, pe la doctorul Walter, să-i dea proba din apa ceea mirositoare, din pădurea Slănicului. El era sigur că e o băutură tămăduitoare. Umblau povești despre oameni bolnavi care se lecuiseră aici la niște izvoare necunoscute. S-ar putea să fie vorba chiar de un asemenea izvor. Tocmai Năstăsache să-l găsească... Dar... ce nu se poate în zilele noastre?... își zise cu amărăciune Vilara. Tot alții au noroc cu carul. Pe urmă, își făcu socoteala că și el are oleacă de noroc. A găsit aici oameni de viață... are la ocnă pe Bîrsan...

Bătrînul ghirău începea să-i placă; era un om simplu, care știa să-l mulțumească fără să-i bată

capul, înțelegîndu-l din puține cuvinte și luînd asupra lui lucrurile cele mai grele, fără teamă că va da greș. E drept, cererea vistieriei de a se trimite sare mai multă la Galați, a primit-o cu murmure. Însă tot el și-a dat singur seama că o astfel de poruncă nu poate fi nesocotită. Numai de ar izbuti să-i convingă și pe ocnași. Dar, bineînțeles, fără mijloace de constrîngere. Numai cu vorbă bună și cu duhul blîndeții. Trebuie înlăturată orice pricină de nemulțumire. Acesta a fost și cuvîntul lui vodă, cînd i-a înmînat zapisul de numire. Cei de la Iași au început să se teamă de răzvrătirile ce se iscă tot mereu în norod și au toată dreptatea să fie prevăzători în astfel de timpuri tulburi. O nouă răzmeriță la ocnă n-ar face decît să-l ducă la pierderea simpatiilor ce le mai are la Iași și să-i încurce planurile de viitor...

Adormi fără să prindă de veste. Cînd deschise ochii, lumina albă răzbătea prin perdelele grele de catifea. I se păru că dormise mult, o zi întreagă. Simți o mîncărime ca o furnicătură pe piele și-și aminti de noaptea petrecută în adăpostul ocnașilor.

Chemă pe Pavel Grindu și-i porunci să-i pregătească feredeul. Era, oricum, timpul să se îmbăieze. Apa caldă din putina largă mirosind a sopon grecesc și floare de levănțică, în care se afundă pînă în gît, îl învioră; simțea că totul în el se destinde și se moaie; gîndurile plicticoase și grijile ce-au pus stăpînire pe el, cînd a primit înștiințarea vistieriei, se topeau parcă și ele sub ploaia de apă călduță pe care Pavel Grindu i-o turna cu donița.

După baie luă o gustare și constată că n-avea nimic de făcut. Se hotărî să ia drumul spre ocnă. De mult își făcuse planul să stea de vorbă cu oamenii. Nu e cuminte să se bizuie numai pe iscusința lui Bîrsan; e un om aspru, mîndru de atotputernicia lui și s-ar putea să greșească, să-l vîre în cine știe ce încurcătură. Cu talentul ce-l are de

a vorbi oamenilor şi de a ajunge la inima lor, îşi zise că mai uşor îi va convinge el însuşi de a scoate sare mai multă ; în orice caz, cu vorba, va face lucrul acesta mai bine decît a fost în stare să-l facă ghirăul, cu biciul.

Se opri în faţa mîglelor. Măsură din ochi şi rămase descumpănit. O fi multă ? O fi puţină ? Nu-şi putea da seama. Sare era multă. Dar cît o fi două sute de mii de oca ?... Se aflau spre sfîrşitul lunii, iar primul transport ar fi fost bine să plece înainte de întîi martie. Încercă să socotească din ochi cam ce cantitate de sare se afla în mîgle, dar nu izbuti, deoarece nu era în stare să numere drobii alcătuiţi în stivă. Se lăsă păgubaş şi se îndepărtă cu paşi mărunţi, aşteptînd să-l vadă pe ghirău. Se mira chiar că n-a apărut pînă acum, fiind sigur că fusese înştiinţat de sosirea lui. Glotaşi şi curteni treceau pe lîngă el, îl salutau în gura mare, săltînd uşor căciula, şi păşeau înainte liniştiţi, fără zor. „Curios, îşi spuse el, ce cuminte se învîrtesc în preajma mea şi ce buimăciţi alergau cînd era şi Bîrsan lîngă mine. Asta înseamnă că biciul lui trezeşte mai mult respect decît persoana mea ?“ Surîse acestui gînd şi trecu înainte cu mîinile la spate, din ce în ce mai mirat că nu apare ghirăul. Un om îi tăie drumul salutîndu-l cu o temenea adîncă şi cu un „sărut mîna, măria ta !“ După biciul din mînă, îşi dădu seama că-i un vătaf. „Ar trebui să cunosc pe toţi vătafii cum cunoşteam pe vremuri la oştire pe melenii mei. Afară de ghirău, de surugiu, de curtean şi de cei patru canţelarişti, nu cunosc pe nimeni aici. Numai cunoscînd pe oameni, cugetă mai departe, ajungi să le cucereşti încrederea şi să-i stăpîneşti după bunul plac.“

Strigă un vătaf :

— Cum te cheamă ?

— Să trăieşti, prea milostive stăpîne, mă numesc Ion Ştirbăţ şi sînt vătaful cetei trotuşenilor.

— Ştii cumva pe unde se află moş ghirău ?

— Ştiu, cum să nu ştiu, măria ta ! E gios, în ocnă...

— Tu ce faci aici ? întrebă, ca să afle care-i rostul unui astfel de om prin partea locului.

— Sînt de rînd cu lăturaşii şi curtenii din ceata mea...

Vilara arătă spre mîgle şi întrebă :

— Asta-i toată sarea ce s-a scos ? Nu mai aveţi într-alt loc ?

— Este măria ta, în partea cealaltă, unde se strînge sarea de la ocna tîlharilor...

Vilara murmură ceva neînţeles. Îşi urmă drumul, nerăbdător de întîrzierea lui Bîrsan. Unde Dumnezeu umblă ? Cum de n-a aflat că a sosit cămăraşul ? Nu se poate să nu-i fi adus la cunoştinţă vreunul din oamenii ce s-au foit pe lîngă el de cînd s-a ivit în curtea ocnei... Intră în cancelarie. După ce primi salutul condicarilor porunci lui Mureşan să trimeată după ghirău. Cantaragiul se repezi la uşă.

— Încotro ? se răsti Vilara.

— Să-l chem pe moş ghirău.

— Cum aşa ? Trimite un curtean... N-ai unul la canţelarie ?

— Ba da !

— Atunci să se ducă acela ! Domnia ta fă bine şi vino cu condicile la mine. Vilara vorbise pe un ton înăsprit ; era convins că în felul acesta vor înţelege că e pornit pe treabă. Mureşan sosi cu un vraf de catastife. Vilara frunzări prin ele ; se opri acolo unde găsi înscrisă producţia de sare la zi. Silabisi tare, arătînd cu degetul. rîndurile :

— O sută douăzeci de mii... Ridică ochii de pe registru. Asta-i toată sarea ce-o aveţi ? întrebă.

— Mai avem, măria ta, încă patruzeci de mii de la tîlhari... E scris acolo.

— Mda, făcu el descoperind coloana de cifre cu producţia celeilalte ocne. Va să zică, ar fi cu totul o sută şaizeci de mii de oca... Cam puţin... nouă ne trebuie două sute de mii...

— Se mai scoate, înălţimea ta... Se mai scoate...

Obrazul lui Vilara se încruntă. Vru să zică ceva dar tot atunci uşa se deschise.

Ghirăul intră, ca de obicei, gîfîind din cauza alergăturii, supărat că nu i-a vestit nimeni sosirea cămăraşului. Îşi săltă cojocul în spinare şi salută cu o plecăciune adîncă.

— Ei, cum mai merge, moş ghirău? îl luă el repede.

— Bine, înălţimea ta... Sare s-a strîns destulă...

Vilara îl pofti să ia loc. Bătrînul se aşeză. Se plînse de potrivnicia oamenilor... Îi fac numai neajunsuri.. Pînă n-a venit porunca vistieriei, de bine de rău ciocănaşii făceau c'sla; acum nici măcar cei opt drobi pe zi nu-i mai taie. Pesemne că s-au vorbit între ei să nu facă nici cei opt drobi. Pe lîngă toate cele, au început să lipsească de la lucru mulţi mîglaşi. Tocmai avea în mînă răbojul; pe lungimea lui erau crestate toate socotelile oamenilor aflaţi la muncă. Patru din schimbul ciocănaşilor erau lipsă pe ziua de azi; dintre mîglaşi cinci, iar dintre lăturaşi patru. Spun vătafii că-s betegiţi. A început să umble iar boliştea prin sate, de nu mai pot dovedi babele cu leacurile. Îl ia pe om cu dureri de cap, apoi îl apucă fierbinţeala şi cade la pat.

— Ciuma? se înfioră Vilara.

— Nu crez. Asemenea boli nu se mai arată la noi. A fost mai de mult, dar s-au făcut farmece şi de atunci nu s-a mai pomenit molimă la noi.

— Ce farmece? întrebă zîmbind Vilara.

— Farmece... Coasă nouă vădane o cămaşă în noaptea sfintei duminici ; o aşază la marginea satului şi gonesc pustia de boală... Pe urmă...

— Crezi că boalele se sperie de cămaşa vădanelor ? rîse Vilara.

— Se sperie, măria ta ! Ştiu de la tata că pază mai bună ca asta nu se află...

— Era mai bine să fi avut un doctor în tîrg. În primăvară mă duc la Bacău să tocmesc unul. Fără doctor nu se poate... rămînem fără sare...

Ghirăul dădu din cap a îndoială.

— Ce-i, ghirăule, nu crezi ?

— Ba cred, stăpîne, cum să nu cred. Da' zic aşa, ce trebuie doftor ? După doftor e nevoie şi de spiţerie. Aşa mai degrabă se duce omul la o babă de-a noastră. Îl trage, îl descîntă, îl oblojeşte, îi aşază la loc oasele frînte ! Cît a trăi baba Catinca Darie, de doftor nu e nevoie...

— Să fie cum spui, conveni plictisit Vilara. Treaba cu doctorul om pune-o la cale mai tîrziu. Amu să ne vedem de necazurile noastre. Mai sînt zece zile pînă la zi întîi şi noi n-avem încă toată sarea cîtă ne trebuie.

— Vai de mine, înălţimea ta ! Cine zice că n-avem ?

— Atunci dă poruncă să vie cărăuşii.

— Trimet să-l vestească pe starostele lor.

Ieşi din cancelarie. Rămas singur, Vilara se gîndi cu îngrijorare la bolile ce bîntuie peste tot. De-o fi să se întindă vreo molimă şi la ocnă, vor rămîne chiar fără oameni. Acum, cînd e nevoie de atîta sare. Hotărît, va trebui să se ducă la Bacău, să găsească un doctor. Şi el ar trebui să se arate unuia... Măcar să ştie ce are... S-ar părea că inima... Dar nu-i sigur. Deocamdată nu se poate repezi la Bacău ; drumurile-s tare proaste. În primăvară se va duce neapărat. Cînd or vedea ocnaşii că le aduce un doctor din cei mari şi cu praxis în străi-

nătate, se vor convinge cît de mult se îngrijește de nevoile lor...

Părăsi cancelaria și se îndreptă spre gura ocnei. Ghirăul era acolo. Se pregătea să coboare.

— Ce-ai făcut, moș ghirău ? Vin cărăușii ?

— Or să vină, măria ta. Le-am pus chiar ieri un staroste nou, pe unul Ilie Călțaru. Și-a cumpărat încă o pereche de boi... Aista-i om de nădejde ; nu iese din cuvîntul meu...

— Cobori în ocnă ?

— Să văd ce fac netrebnicii... Vine sarea cam rar.

— Cobor și eu.

Ghirăul rămase înmărmurit. Îl cuprinse într-o privire plină de uimire, amestecată cu neîncredere. Să coboare cămărașul în ocnă ? Așa ceva nu s-a mai întîmplat !

— Păi... se bîlbîi, neștiind ce să spună mai departe.

— Ce te miri ? Vreau să văd și eu ocna... Nici nu știu cum arată ; habar n-am cum se taie sarea...

Desigur, ghirăului i se părea ciudat, dar el socotise bine ce vrea să facă. Dorea ca oamenii să-l vadă lîngă ei, să-l simtă mai aproape... În felul acesta prestigiul lui va crește, ei se vor simți mai ocrotiți și el va putea să le ceară orice.

— Ce să mă mir? bîigui ghirăul. Dar știi... măria ta... mersul pe căluș e, cum să spun... e cam anevoios pentru cine nu-i deprins. Trebuie să te ții vîrtos.

— Lasă, ghirăule, nu mă mai speria, că n-ai să poți, se încurajă el singur.

Gurarul Gheorghe Candet dezmeticindu-se din uimire înfipse repede o lopată în cărbunii de pe vatră și o slobozi pe gura ocnei. Apoi strigă omului de la cai :

— Păzește, Aslanache ! Și făcu semn cu mîna ca să-i arate că însuși cămărașul se va duce jos. Vizitiul deschise și el ochii mari și se repezi să

ţină caii. Oblonul se desfăcu încet, ca scîrţîitul unui capac de sipet vechi, şi căzu cu zgomot.

Bîrsan încăleţă primul pe căluş ; se legănă pe el ca un călăreţ, născut în şa, nepăsător că dedesubtul lui se căsca o prăpastie neagră şi adîncă de peste patruzeci de stînjeni. Vilara privi de pe marginea oblonului deschis, căutînd să pătrundă abisul dinaintea lui. Ar fi dat orice ca cineva să apară pe neaşteptate şi să-l împiedice de la această aventură nechibzuită. Dar era prea tîrziu. Trebuie să-şi învingă emoţia ; nu de alta, dar să nu creadă oamenii că e un fricos care nu cutează să facă, o dată în viaţa lui, ceea ce fac ei în fiecare zi. Un mîglaş veni să-i ţină căluşul să încalece. Gurarul veni cu un ghem de sfori şi începu să-l lege de căluş.

— Mă legi ? vru el să se încrunte, dar fără prea multă convingere.

— Aşa e bine, măria ta. Poate îţi vine ameţeală. A doua oară n-o să mai fie nevoie...

— A doua oară... spuse tare şi termină în gînd restul : nu mă mai prinzi aici !

După ce-l legă fedeleş, Candet împinse căluşul în deschizătura gurii şi dădu îndemnul de totdeauna :

— Hi, la deal !

Caii se smuciră din loc. Cei doi călăreţi rămaseră o clipă spînzuraţi în gol. Vilara privi sub el ; luminiţele feştilelor se fugăreau prin întuneric cu repeziciunea unor animale de pradă ; zgomotele ciocanelor i se păreau lătrăturile unor dihanii care l-au adulmecat şi aşteaptă să-l sfîşie cînd va ajunge jos. Închise ochii înfiorat. Strînse în mîini odgonul cu toată puterea, rupîndu-şi unghiile în funia năclăită de unsoare.

— Să n-ai teamă, măria ta ! îi strigă Bîrsan. Căluşul nostru e mai sigur decît un ducipal adevărat.

Vilara însă nu mai auzea nimic. Odgonul aluneca încet ; avea senzaţia că se scufundă într-un gol fără sfîrşit ; deşi ştia bine că merge la fund, simţea că ceva îl apasă de jos şi-l împinge sus, ceea ce îi dădea o dureroasă senzaţie de sfîrşeală. Apoi nu mai simţi nimic decît tăietura funiilor ce-l ţineau în strînsura lor ca într-un cleşte puternic din care zadarnic se zbătea să se smulgă.

— Am ajuns ! se auzi la o vreme glasul înveselit al lui Bîrsan, şi abia atunci simţi pămînt sub picioare. Deschise ochii mari ca după o boală lungă între viaţă şi moarte. Nu-şi putea da încă seama unde se află. Privi nedumerit pe ghirău pe cînd îl desfăcea din legături ; acesta înjura pe gurar că a făcut noduri tari ce-i rupeau unghiile ; el însă nu înţelegea nimic din răcnetele bătrînului. Apoi, privi în jur : umbre mari, răsturnate în lumina palidă a feştilelor, fumul vîscos, ce plutea deasupra ca o pînză, duhoarea seului ars, ecoul ce-l făcea huruitul bolovanilor rostogoliţi spre locul praştiei, toate acestea alcătuiau o vedenie de iad, în mijlocul căreia fiinţa lui se descompunea cu ultimele suflări de viaţă.

Trupul îi căzu moale în braţele lui Bîrsan.

— Apă ! ţipă ghirăul.

Ţinînd cu o mînă pe cel leşinat, îşi scoase cu cealaltă cojocul şi-i aşternu culcuş pe jos. Nicolae Druguleţ, omul de la praştie, se repezi la butoi şi aduse o doniţă cu apă călduţă, sălcie. Bîrsan îşi muie degetele şi începu să-l stropească, să-l frece pe bolnav, mai întîi pe tîmple şi apoi pe obraz, pe piept, pe mîini, pînă cînd văzu că deschide ochii. Vilara se holbă la toţi cei ce stăteau aplecaţi asupra lui şi necunoscînd pe nimeni, întoarse faţa de la ei.

— Eu sînt, măria ta, Bîrsan... ghirăul !... Aşa e la început ; te ia cu frică ; ţi se pune un gol la inimă şi-ţi vine ameţeală...

Încetul cu încetul Vilara îşi reveni şi avu, în sfîrşit, conştiinţa celor întîmplate. Murmură o în-

jurătură în grecește pentru cei ce-l trimiseseră cămăraş la Tîrgul-Ocnei. Puţin uimit că-și vede stăpînul aiurînd, dar mulţumit că a început să se mişte ca un om viu, Bîrsan îl ajută să se ridice. Se sprijini cîtva timp de umărul lui, pînă începu să observe ce se află în jur și se putu ţine iar pe picioare. Cînd își dădu seama că oamenii ar putea să-l socotească un bicisnic, se băţoşă.

— Sufăr de ameţeală de cînd eram copil, lămuri el. De cîte ori privesc de sus în jos îmi vine o moleşeală la inimă şi ameţesc... Dar, după cum vedeți, nu iau boala în seamă și nu mă feresc. Să mergem, moş ghirău, să vedem ocna.

— Mai odihneşte-te, stăpîne...

— Nu, nu, chiar acum să-mi arăţi !...

Şi ca să se vadă că nu a avut nimic şi se simte aici ca la el acasă o porni înainte, în neştire.

— Încoace, măria ta ! îl îndreptă Bîrsan.

Trecu el înainte ca să-i arate drumul, sărind peste rosturi și bolovani, ca un flăcău sprinten. Se opriră în cîteva locuri unde se tăiau brazde ; Bîrsan vru să-i explice cum se face bătaia cu bomba ; Vilara încercă să ridice una ; era prea grea, ceea ce îl făcu să renunţe cu un zîmbet acru. Puse întrebări ciocănașilor, să afle, chipurile, cum îi cheamă, din ce loc sînt, dacă sînt însuraţi, dacă au copii ; ei răspundeau scurt, fără vorbe de prisos ; unde era cu putinţă spuneau numai da sau nu. Erau buimăciţi să-l vadă pe cămăraş jos, în ocnă. Vilara era din ce în ce mai stăpîn pe sine, cu toate că se mira şi el că, după cele ce i s-au întîmplat, mai avea putere să se ţină drept şi să stea de vorbă cu ocnașii despre lucruri care nu-l interesau. Făcu ocolul ocnei şi veni în mijloc, lîngă praştie. Ceru ghirăului să-i adune pe oameni. Să le spună că avea să le ţină un logos şi să fie deci toţi de faţă.

— Ia șuieră, vătafe, să se adune ocnașii noștri ! porunci el omului ce venea cu biciul atîrnat pe umeri.

O șuierătură zdravănă răsună îndată, prăvălindu-și ecoul repetat din perete în perete. Feștilele se mișcară din loc ; oamenii se adunară tăcuți, frămîntați de întrebări, neliniștiți de ceea ce le putea aduce venirea neașteptată a cămărașului.

— Sînteți toți aici ? întrebă Vilara măsurînd mulțimea cu deprinderea unui ochi căruia nu-i scapă nimic.

— Toți, măria ta, toți ! răspunse ghiräul în locul celor întrebați.

— Oameni buni, începu el, poate v-ați mirat că eu, cămărașul vostru, am venit jos, în ocnă, ceea ce nici unul dintre înaintașii mei, precum bine știți, n-a catadicsit să facă. Eu însă vreau să văd cu ochii mei cum munciți, ce nevoi aveți... Am văzut că munciți greu ; m-am și gîndit la unele îndreptări. În primăvară voi cere stăpînirii o plată mai bună la drobul de sare ; am să vă aduc un doctor de la Bacău și o să vă fac spital, ca omul atins de vătămătură să se poată tămădui cît mai repede. Mă gîndesc încă la multe altele, dar toate mă prind să le fac pe rînd și după vrednicia voastră...

Tăcu un timp ca și cum și-ar fi adunat gîndurile ; făcuse însă această pauză ca să poată cerceta fețele ocnașilor. Erau palide, fără culoare, zbîrcite de o bătrînețe timpurie ; în privirile lor stăruia o strălucire rece, parcă dușmănoasă. Continuă :

— Ați aflat, de bună seamă, că vistieria ne cere sare mai multă ; nu am de unde ști cu ce răsplată va urma vistieria la această cerere a ei, dar pînă una, alta mă fac tare să dau celor ce-or mări cisla, pămînt mai bun pentru hrană, în locurile unde vi le veți alege singuri din moșia ocnei ; pe deasupra veți primi și un mertic de sare. Faceți așa ca sarea

să fie destulă și eu mă voi strădui pe lîngă măria sa vodă să scot o plată mai bună pentru voi... Sînteți mulțumiți așa, oameni buni?

Se așternu o tăcere de gheață. Nimeni nu sufla; se auzea pînă și pîlpîitul feștilelor. Vilara privi pe ghirău cu un aer de dojană: „Adică cum? Nimeni nu crîcnește aici?“

— Haideți, măi, spuneți măriei sale ce gîndiți! strigă ghirăul la ei. Că doar nu v-ați uitat limbile acasă, la neveste?...

Dar nici de data asta nu se ridică nimeni din mulțimea celor adunați.

— Cînd erați numai cu mine, aveați mai mult curaj, îi înțepă ghirăul. Vă puneați la un loc, cei bătrîni cu cei tineri. Haideți, spuneți, să audă și măria sa...

Deodată oamenii se mișcară, se simți un freamăt și o încordare mare. Se desfăcu o cărare între ei și Spiridon Buhneș fu împins în față.

— Mde! grăi el cu liniște. Făgăduiala măriei tale e bună, nimic de spus. Dar, să fiu iertat de îndrăzneală, ne dai, măria ta, și putere? Că noi putere nu mai avem... Ce-am fost în stare am arătat cînd am trecut la opt drobi pe zi... A mers cît a mers și iaca nici atît nu mai sîntem în stare să facem. Sarea, măria ta, nu se lasă cum vrem noi. Îi tare nărăvașă. Cîteodată nu merg brazdele nici în ruptul capului. Cu voia luminăției tale, vină să-ți arăt brazda la care canonesc de azi-dimineață; nu-i chip s-o dovedesc și pace... Optzeci de boambe i-am tras pînă acum; am chemat în ajutor și pe flăcăul ce mi-a fost cirac; a mai dat și el vreo patruzeci de lovituri, dar în van. Rostul s-a lăsat jos. Amu dau în brînci să fac unul nou. Altă muncă, altă vreme și putere irosită fără rost... Încît gîndesc, măria ta...

Bîrsan îl opri:

— Ho, ho! Ţi-ai dat drumul la gură. Ţie, ţi-am spus, eşti bătrîn... Ţi-ai trăit traiul şi ţi-ai mîncat mălaiul... Dar ceilalţi? Să spună şi ei, că au gură.

— Sigur, aşa-i şi drept, interveni Vilara, împăciuitor.

Ciocănaşii începură să freamăte pe loc. Se îndemnau pe şoptite dar nici unul nu îndrăznea să grăiască.

— Lăsaţi-mă pe mine! se auzi deodată glasul lui Dumitrache. Îi spun eu...

Oamenii încremeniră; unii făcură semn să-l lase să vorbească.

— D-apoi eu, măria ta, începu cu îndrăzneală Busoiu, fiind tînăr se cheamă că am şi putere. Dar sarea tot e mai tare ca mine... Nu ştie de frica nimănui... În ocnă nu-i ca la coasă sau la prăşit. Cîteodată sarea se pune de pricină şi nu se dezlipeşte de stei parcă o propteşte necuratul cu mîinile...

Pe Bîrsan îl trecură năduşelile. Strigă:

— Tot tu cu gura mare, cîrcotaşule! Te-ai găsit mai cu moţ, s-o iei înaintea altora!

— Toţi spunem la fel, are dreptate... sări Pavalache în ajutorul prietenului lui. Se întoarse spre mulţime: Să spună careva dacă este altfel?

— Aşa-i! Aşa-i! răspunse pîlcul de oameni într-un glas.

Începură să vorbească şi să strige toţi deodată, încît fu nevoie ca Vilara să bată din palme, cerînd să se facă linişte.

— Oameni buni, ce-am vrut să ştiu, am aflat. Fiţi pe pace! Ţineţi sfat între voi şi chibzuiţi la cele ce v-am spus. Cine are nevoie de pămînt pentru hrană, cine doreşte cîştig mai bun, acela să vină la mine. Uşa mea vă stă deschisă. Pînă atunci, vedeţi-vă de treabă...

Ciocănaşii se retraseră la locurile lor; peste puţin se auziră ciocanele lovind malul de sare.

Cămăraşul clătină capul cu tristeţe. Făcuse atîtea jertfe coborîndu-se în gura asta de iad, iar ei nu catadixeau să primească un drob, două, mai mult de cislă.

— Ce spui de asta, moş ghirău? cercetă el părerea acestuia. Nu m-am aşteptat la atîta nerecunoştinţă.

— Nu te necăji, măria ta. O să facem sare... Cîtă va fi nevoie... Îi cunosc eu...

Se pregătiră să urce. Cămăraşul se lăsă acum cu totul în voia lui Bîrsan; el însuşi îl legă de căluş şi-n timp ce înnoda legăturile, îi dădu sfaturi ca să-i alunge spaima, căci vedea cum faţa lui se îngălbenea treptat-treptat.

Acasă, jupîniţa Ruxana recunoscu pe faţa lui că e tulburat şi obosit.

— Te doare ceva? întrebă ea îngrijorată.

— Nimic nu mă doare, *kera-mu*, răspunse el plin de importanţă, mă istoveşte munca... A trebuit să cobor astăzi pe fundul ocnei... Nici divinul Dante n-a văzut ceva mai fioros în trecerea lui prin infern...

A doua zi, un şir de optzeci de sănii urca dealul ocnei, trase alene de bouleni mici şi păroşi. Norii se înväluiau pe cer, ridicîndu-se tot mai sus. O boare sufla peste deal, încreţind oglinda noroioasă a băltoacelor de pe drum. Ilie Călţaru privi înspre soare-răsare şi-i spuse lui Stoian Arghir, care venise să-l ajute la încărcarea drobilor:

— Vremea e îndoielnică... Dacă ne prinde dezgheţul pe drum, ne-am dus pe copcă...

— Cum ne-o fi norocul, măi Ilie.

— Stau şi mă-ntreb: cîţi drobi să pun în sanie? O mie de oca? N-o să fie prea mult? Boii îs noi, neînvăţaţi la drum lung...

— Şi mie mi-i în grijă... Să ne fi lăsat măcar cîteva zile, să vedem ce s-alege de timpul ista...

N-o să fim nici în car, nici în căruță, nici în teleguță. Se plîng oamenii că ai fost moale cu ghirăul. Adevărat ?

— Da' de unde, bădie? I-am spus şi i-am tot spus... Nici n-a vrut s-audă. Știi cum îi el !

Rînd pe rînd cele optzeci de sănii încărcară în huietul cărăușilor și al glodașilor zoriţi de bicele şi strigătele vătafilor. La vremea prînzului caravana se înşiră pe dealul ocnei, coborînd la vale ca un şarpe ce-și tîrîie alene trupul uriaș prin zloata drumului. Ilie Călţaru se afla în fruntea alaiului ; se opri în maidanul tîrgului ; făcu semn și celorlalți să oprească. Strigă pe cărăușii rămași în urmă şi cînd fură toţi laolaltă, le aduse la cunoştinţă că plecarea se va face la noapte. Acum să se ducă cu toţii acasă, să îngrijească de merinde şi hrană pentru vite. O să fie drum anevoios, le mai spuse, şi le aminti să-şi ia cu dînşii lucruri de trebuinţă pentru o călătorie lungă și grea.

Către miezul nopţii, Călţaru urca cu sania pe dealul Perechiului, zorind spre locul de adunare. Înainta cu sania pe povîrniș și ținea boii din scurt, să nu alunece. Din urmă îl ajunseră şi i se alăturară doi drumeţi : erau Sandu Pavalache și Dumitru Busoiu. Dădură seara bună.

— Ai plecat la drum, bade Ilie, întrebă Sandu, cunoscîndu-l.

— Am plecat, ce să fac, măi flăcăi ? oftă Călţaru, nu ne mai slăbeşte stăpînirea. Dar cu voi ce e de vă preumblaţi la vremea asta ? Vă credeam la ocnă, sau acasă, în pat...

— De la ocnă venim... Am avut o brazdă afurisită. Ne-am scos sufletul cu ea pînă s-o dovedim. Nu ne-o lăsat ghirăul să ieşim, dacă nu facem toată cisla în legea ei...

— Mă băieți, merge zvoana că ocnașii s-au vorbit să nu mai facă cisla, ca să-l sperie pe cămăraș. E adevărat ? întrebă Călțaru lăsînd boii în voia lor,

căci ieşiră la drum drept. Cică vrea să mărească cisla.

— De unde ai scos că sîntem vorbiţi ? se împotrivi Sandu Pavalache, bănuitor.

— Aşa ? nu se lăsă cărăuşul. Păi pînă acu' cisla era cislă ; dintr-o dată a ieşit că nu se mai poate face... Măi, aici nu-i lucru curat... V-aţi vorbit voi aşa...

— Nu mai spune, bade Ilie, că-ţi găseşti păcatul pe nimic, îl încredinţă şi Busoiu.

— Da' voi încotro o luaţi ? se miră după o vreme Călţaru. Văz că în loc să vă duceţi acasă, să vă culcaţi, o întindeţi razna la miezul nopţii. Încotro, flăcăilor ?

— Mi se pare că în drum spre Galaţi treceţi prin ţinutul Tecuciului, nu-i aşa ? ocoli Sandu Pavalache răspunsul.

— Aşa e, dar de ce întrebi ?

Sandu îşi cercetă prietenul cu o privire întrebătoare şi la un semn al acestuia, răspunse cu glas hotărît :

— Să ne iei şi pe noi, bade Ilie. Ne-am pus în gînd să fugim. Nu mai putem răbda la ocnă. Ne ducem să ne tocmim la o stînă de lîngă Tecuci.

— Ba, treabă ca aiasta, nici să nu gîndiţi, răspunse Călţaru, oprindu-se în loc de mirare. Unde să vă duceţi ? Viaţa-i grea peste tot... Omul să stea locului şi să ciocănească cu răbdare în bătătura lui, dacă vrea să-i fie bine. Şi apoi, continuă el, pornind iar în urma saniei, tu, măi Sandule, de ce alergi pe drumuri fără căpătîi, să-ţi zălogeşti zilele în necunoscut ? Mai bine te-ai însura cu fata lui Arghir Iftimie. Ţi-o da socru-tu car cu boi şi te faci cărăuş. Nu-i vorba, au început să se ia şi de capul nostru. Sîntem în mîinile lor n-avem ce face...

Băieţii tăcură. Se traseră mai înspre marginea drumului, încetinind paşii. O vreme nu se auzi

decît foşnetul paşilor prin omătul chirfosit al drumului.

Sania lui Călţaru ajunse la marginea Tîrgului Trotuş ; satul era adormit. Cele optzeci de sănii aşteptau înşirate pe şosea porunca de plecare. Cărăuşii îi făcură loc să treacă înaintea lor ; cînd se văzu în frunte, Călţaru se înălţă peste grămada de bulgări din sanie, ridică biciul ca pe o sabie şi dădu semnalul de plecare. Un cărăuş bătrîn, de lîngă dînsul, îi scutură braţul :

— Măi tată, o să ne prăpădim pe drum...

— N-avem ce face, moşule, trebuie să plecăm, îi întoarse vorba, cu asprime, Călţaru. Din cuvîntul stăpînirii nu putem ieşi.

Cerul de cleştar se curăţise de tot ; luna îmbrăca bolta într-o leasă de stele scăpărătoare ; vîntul sufla ceva mai înăsprit ; zăpada începu să se întărească şi să scîrţîie sub pasul mărunt al vitelor. La malul Trotuşului se opriră. Încercară gheaţa ; era încă tare. Cărăuşii biciuiră boii şi trecură unul după altul, în goană. Oricum, apa nu era prea adîncă.

Cînd ajunseră în Oneşti începură să se aprindă opaiţele în ferestrele caselor ; era către ziuă ; luna nu se mai vedea, cerul se albăstrise. De departe se ivi o geană vînătă, în pervazul căreia se strecurară primele raze ale soarelui.

La Căiuţi opriră pentru popas. Se strînseră pe locul de la marginea satului, unde era dejugătoarea vitelor; mîncară, hrăniră vitele, le adăpară şi porniră mai departe, cale întinsă, pînă în satul Adjud. Se lăsase seara. Ilie Călţaru ceru iar sfatul cărăuşilor mai vechi. Cei mai mulţi stăruiră să rămînă peste noapte acolo. Drumul era rău, plin de hîrtoape. Făcură tabără pe locul ales de Ilie. După ce îngrijiră de vite şi se ospătară ei înşişi, se strînseră cîte trei, cîte patru şi aprinseră focul cu rămă-

șițele cocenilor de la vite. Cei mai tineri se porniră pe basme și znoave, făcînd roată în jurul cîte unui povestaș bun de gură ; stăteau pe bulgări de sare ce țineau loc de scăunașe, sub care așezară coceni, ca să nu se murdărească. Fumătorii pîcîiau din lulele, aruncînd din cînd în cînd o vorbă de haz ; alții, răzbiți de oboseală, se clătinau moțăind cu capul pe genunchi.

În zori de zi trecură Siretul pe gheață. Dat fiind vremea de moină, gheața începuse să se umfle. De aceea trebuiră să se împrăștie de-a lungul malului, să-și caute fiecare locul de trecere. Pînă să se adune iar și să se înșiruie ca mai înainte, se făcu aproape amiază.

Peste șase zile fură la Galați. Descărcară sarea cu toată graba, pîndind într-una semnele cerului. Cîțiva se repeziră în tîrg după cumpărături ; aveau înțelegere cu negustorii din Tîrgul-Ocnei să le aducă pambriuri, testemele, berneveci și sumane de pănură, fiare, tot felul de alămuri, apoi sumedenie de băcănii, care la Galați se tîrguiau mai bine ca la Iași.

Seara se strînseră de plecare pe maidanul oborului de vite. Noaptea era întunecoasă; se hotărîră să plece dimineața, pe lumină. Porniră pe un cer mohorît, cătînd un sat mai mare pentru popas. Nu mai aveau merinde, nici fîneață. Ar fi putut să se îndestuleze la Galați; acolo se găseau de toate; numai că ar fi trebuit să le plătească cu bani peșin, pe cînd în sate primeau totul fără plată, după cum era înscris în zdelca lor cu cămara ocnei.

Pînă la satul Hanul lui Conachi se tîrîră pe un drum desfundat ; săniile săltau în gropile cu apă, gata să se desfacă din încheieturi ca niște luntri prinse de furtună. Căutară pe șoltuzul comunei și-i arătară hîrtia cămarei ; acesta fugi numaidecît să

le caute adăposturi, poruncind locuitorilor să le dea hrană pentru ei și vitele lor.

Dimineața, cerul se arătă ca de primăvară, fără nici o pată ; soarele încălzea binișor ; zăpada se desfăcea văzînd cu ochii. De pe streșinele de stuf ale caselor apa curgea șiroaie. Se urniră din loc cu inima îndoită ; săniile se tîrau cu tălpile pe pămîntul gol, plutind parcă pe o mare de apă.

La malul Siretului fură nevoiți să oprească de-a binelea. Apa năvălise peste gheață. Cam în locul acela se punea, la vreme bună, un pod umblător, pentru care și vite. Întrebară în dreapta și stînga să găsească pe podar. Acesta însă le spuse că podul nu poate fi scos de la adăpostul lui și pus pe plută, pînă nu se vor liniști apele. Rămaseră ceasuri întregi privind neputincioși sloiurile care începură a se scurge din sus, uluiți să le vadă fugărindu-se și izbindu-se ca niște pești de pradă ; ascultară deznădăjduiți bubuiturile gheței care se spărgea în adînc și se lipiră înspăimîntați de vite. La un cot ce se vedea mai jos, sloiurile se opriră în pragul unui zăpor, încălecînd unele peste altele și înălțîndu-se ca o cetate ciudată.

— Pînă una, alta ar fi bine să plecăm de aici, spuse Ilie Călțaru în aprobarea tuturor. N-are nici un rost să stăm și să privim. Pînă s-o putea trece dincolo avem nevoie de hrană și adăpost. Aici, vedeți bine, nu le putem afla... Și le arătă cu mîna vecinătatea. Se aflau într-o margine a Tecuciului, locuită de țigani, robi ai moșiei lui Alexandru Cincu. Judecînd după bordeele îngropate în pămînt și acoperite cu paie, nu puteau trage nădejde de vreun ajutor.

— Aici murim de foame. Țiganii n-au nici ei ce mînca, dar mite să ne mai dea nouă... Iar adăpost pentru vite, nici atît. Nu se pomenește grajd pe aici...

Merseră mai departe de-a lungul Siretului. Seara poposiră într-o comună de răzeşi, cu numele Ţepul. Aici au rămas nouă zile. În dimineaţa celei de a zecea zi, cineva aduse vestea că apele Siretului s-au curăţat de sloiuri, iar podul umblător a fost pus iar la Pleşuţeni.

Şi aşa au ajuns la Tîrgul-Ocnei, după mai bine de patru săptămîni de la plecarea lor. Mulţi dintre cărăuşi arătau ca nişte umbre ; boii abia se mai ţineau pe picioare, iar săniile ce de mult rămăseseră cu oplenele rupte şi fără tălpici, semănau cu nişte lăzi murdare, sparte şi peticite.

Femeile, îngrijorate, aflînd că le sosesc bărbaţii, le ieşiră înainte cu plozii ; mai bucuroşi păreau negustorii, veniţi să vadă de nu s-au prăpădit mărfurile pentru care plătiseră în naht.

XVI

Era o dimineaţă limpede, cu un cer senin şi curat ca sticla. Ciocîrliile înveselite de soare umpleau de cîntece văzduhul tremurător. Dinspre zăvoiul de pe malul Trotuşului adia o boare răcoroasă. La ora aceea Sandu şi Dumitrache se întorceau trişti de la ocnă, purtînd pe feţele lor înnegrite de praf răbojul adînc al oboselii. Mersul le era greoi, împleticit, ca al unor oameni ameţiţi de băutură.

Coborau tăcuţi, nu îndrăznea nici unul să scoată un cuvînt. Aveau inima grea. Cînd ajunseră în vale se opriră o clipă, ascultînd murmurul apei.

— Măi frate, rupse Sandu Pavalache tăcerea, frumoasă-i viaţa după ce-ai ieşit din întunecimea ocnei... Ascult cum cîntă păsările, mă îmbăt de mireasma pomilor, nu mă mai satur să privesc cerul. Îmi vine să mă lungesc sub copac şi să rămîn acolo pînă s-o sfîrşi viaţa din mine...

— Da, e frumos, se învoi Dumitrache, cu un surîs amar. Dar ia gîndeşte, pe cîţi i-am lăsat în ocnă, trudindu-se ca diavolii cu steiurile de sare ? Încaltea Niculai Troacă şi Ion Hurdui şi atîţia alţii n-au mai văzut cerul de o săptămînă...

— Cîteodată îmi vine să cred că ghirăul vrea să ne omoare, ca să isprăvească cu noi. A şi spus că îndată ce se face sănătos cămăraşul trimete pe Mureşan să caute oameni zdraveni dincolo de munţi ; pe noi zice că are să ne omoare cu munca, iar cîţi om mai rămîne, are să ne gonească pe drumuri ca pe cîini...

— Decît să ne gonească el...

Busoiu nu-şi isprăvi gîndul. Celălalt însă înţelese. De cînd dăduse dezgheţul îi tot îmboldea gîndul plecării, dar nu se puteau hotărî. Cînd ghirăul îi trecuse la cisla ciocănaşilor de rînd, cu opt dropi pe zi, fuseseră gata-gata să pornească, dar pe urmă se deprinseseră şi cu această greutate. Acum însă Bîrsan mărise cisla la zece drobi de om pe zi. Pe deasupra, de cînd cămăraşul căzuse bolnav, ghirăul parcă înnebunise. Cum i se năzărea că un ocnaş nu grăbeşte îndeajuns pasul cînd trecea prin dreptul lui, sau că nu se apleacă destul de repede, sau că-i aruncă o privire piezişă, făcea gîrbaciul să şuiere. Nu pe deasupra capului, ca înainte, ci pe spinarea oamenilor. De data aceasta ajunsese cuţitul la os. Nu mai puteau amîna.

Şi totuşi, plecarea însemna să părăsească locuri atît de cunoscute, atît de dragi ! De cîte ori ieşeau din ocnă şi dădeau cu ochii de dealurile domoale din jur, de crestele munţilor zimţuind zarea, cînd simţeau în piept aerul acesta înmiresmat, ridicat de pe livezi şi păduri, hotărîrea lor se clătina...

A doua zi, înainte ca soarele să scapere pe cer, patru femei zoreau cu praşila pe ogorul lui Busoiu, la o palmă de loc de lunca Trotuşului. Două din

ele erau sprintene şi subţiri ca lozia la trup. Celelalte două mai mari şi mai greoaie, încotoşmănate şi legate cu tulpane mari pe cap, munceau, fără să ridice privirile din ţarină. Stăteau aplecate mult pe coada sapei, zorind la treabă şi scăpînd vorba arareori.

Către prînz se iviră cîţiva călăreţi ieşiţi ca din pămînt, gonind dinspre Tîrgul Trotuşului ; dinspre Viişoara se arătară alţi trei, iar de la Giosani apărură încă patru, îndemnîndu-şi caii în galop întins. Înaintau asupra ţarinelor din trei părţi, stîrnind nori de praf în urma lor, ca într-o năvălire de hoardă sălbatică. Femeile de pe cîmp se împrăştiară speriate, căutînd scăparea spre zăvoi şi spre pădure. Era însă prea tîrziu să mai dispară. Călăreţii le ajunseră din urmă ; săriră de pe cai asupra lor şi le smulseră tulpanele și veşmintele, despuindu-le. Se văzură atunci trupuri golașe de bărbaţi în nădragi albi, plecîndu-și capul cu umilință în faţa vătafilor trimeşi de ghirău.

Trei călăreţi căzură peste cele două fete voinice de pe ogorul de lîngă zăvoi. Dar sub ii și fote ieşiră la iveală Sandu Pavalache şi Dumitrache Busoiu.

— Mamele voastre de zurbagii ! Aţi crezut că dacă vă băgaţi în straie de muiere nu mai dăm de voi ? răcni vătaful Postolache, ridicînd gîrbaciul. Lasă că vedeţi voi acum pe naiba !

Între timp se apropiară şi ceilalţi călăreţi, aducînd legaţi ca pe niște tîlhari, un pîlc de ocnaşi, aproape despuiaţi. Trecură și cei doi lîngă aceştia şi, înconjuraţi de păzitorii lor călare, porniră spre ocnă. În frunte mergea Postolache, falnic pe calul lui șarg.

Ghirăul aştepta în curtea ocnei. Un călăreţ repezit înainte îi dăduse de știre că fugarii au fost prinşi. Îi aştepta întărîtat, spumegînd. Ii luă cu

gura de cum îi văzu aburcînd dealul, țipînd la ei cu vocea spartă :

— Aduceți-i pe tîlhari la mine. Să le arăt cum se poartă ghirăul cu muierile. Repede, că mi s-a făcut de muiere și mie !

Desfăcînd gîrbaciul și făcîndu-l să sfîșie aerul, intră printre fugari lovind cu sete, la nimereală, în dreapta și în stînga. Oamenii se trîntiră jos urlînd de durere, îngropîndu-și fețele în pămînt, îndesîndu-se unul într-altul.

— Să le tragi cîte douăzeci și cinci de gîrbace pe spinarea goală, vătafe, porunci el apoi lui Postolache. Dar să le tragi cum trebuie, altfel te bat pe tine. Dacă nu poți singur, mai cheamă pe careva să te ajute. Să-și aducă aminte tîlharii cît or trăi !

Unul din cei loviți înălță capul.

— Moș ghirău, plînse vocea omului, se prăpădește popușoiul în cîmp... E păcat de munculița noastră...

Bîrsan se năpusti cu biciul la el, scrîșnind din dinți :

— Sare, mă, sare ! De sare avem nevoie, nu de popușoi !

— Atunci de ce ne mai dați pămînt de hrană, dacă nu ne lăsați să-l muncim ? gemu omul, căzînd iar în țărînă.

— Așa, zurbă, vreți zurbă ? urlă Bîrsan.

— Vătafule, să-i bați jos, în ocnă. Să vadă toți ciocănașii. Care-o mai avea chef de fugă, să-i treacă pentru totdeauna... Să mi-i ții acolo o săptămînă încheiată. S-a înțeles ?

Porunca fu împlinită întocmai. Cîteva zile părinții și nevestele ocnașilor pedepsiți umblară forfota prin curtea ocnei ; aduceau de mîncare și o trimeteau jos cu ocnașii de schimb. Mai mult se îngrijorau de sănătatea lor. Se auzise că unii au zăcut două, trei zile în nesimțire, fără ajutor. Ghi-

răul venise jos să-i vază și pusese pază, cu poruncă aspră ca nimeni să nu se apropie de ei dacă nu vrea să aibă soarta lor. Se mai spunea că pe Sandu Pavalache și Dumitrache Busoiu, au trebuit să-i lege burduf doi călărași și numai după aceea i-au putut bate.

Zece zile după această întîmplare pedepsiții primiră învoială să părăsească ocna. Cînd ajunseră la lumina zilei, Sandu și Dumitrache, se priviră și nu le venea să creadă, erau murdari, cu nădragii înnegriți de apa sării, cu piepturile învelite în zdrențe ; pe obraz părul le crescuse mare, ca la niște sălbatici trăiți pe fundul peșterilor. Păreau doi bătrîni ce se mișcau anevoie. Rănile îi mai dureau. Merseră multă vreme, tăcînd, privind mereu în urmă, așa, fără motiv, parcă tot așteptau să răsară de undeva niște călăreți care să-i ia în pieptul cailor. Ajungînd la poalele dealului se opriră. Nu știau de unde să înceapă vorba ; se priviră în ochi, triști, ca doi vinovați.

— De mai gîndești să rămîi o singură zi, meriți să te calc în picioare ! izbucni Sandu. Eu nu mai stau ! La noapte o pornesc încotro m-or duce ochii. Vii cu mine, sau... ?

— Vin, măi, cum să nu vin ? tresări Dumitrache. Dar nu la noapte. Să ne odihnim o zi. Trebuie să ținem drum lung și noi sîntem frînți, cu ciolanele zdrobite. Măcar o zi...

— Fie ! îngădui Sandu. Mîine e duminică. Ne rămîne ziua toată să ne pregătim cu merinde și schimburi. Și adăugă, ca pentru el : Apoi, vreau s-o mai văd pe Călina. Poate o înduplec să plece cu mine...

Noaptea era caldă ; nici o boare nu mișca frunzele copacilor ; lanurile încă nesecerate împietriseră sub lumina de argint a lunii. Cerul limpede

părea o apă nesfîrşită, răsfrîngînd pe luciul ei strălucirea a mii de pietre scînteietoare. Din spatele casei lui Sandu Pavalache se desprinse o umbră. Trecu uşoară prin grădină, ocoli peste o livadă şi ieşi la drum. Ţinînd tot marginea şanţului se apropie de ograda lui Dumitrache Busoiu. Cîinii începură să latre. Umbra albă se trase îndată îndărătul unor uluci. Aşteptă să se curme larma potăilor, apoi fluieră de trei ori ca mierla. O altă umbră, asemănătoare celei dintîi, se desprinse de lîngă tîrnaţ; ţinea o desagă la spinare şi o bîtă groasă în mînă, ca pentru drum. Se priviră fără o vorbă, dădură din cap în semn de înţelegere şi porniră cu grabă în lungul drumului.

În sat domnea linişte deplină; nu se mai zărea nici o lumină; era ora somnului adînc. Cîinii din ogrăzi, aducîndu-şi cînd şi cînd aminte de slujba lor, ridicau capul la lună, hămăiau de cîteva ori a pagubă şi se strîngeau din nou între labe, ca să doarmă şi să continue nesfîrşitul război cu purecii.

Afară din sat, lîngă coliba ocolului, cele două umbre se opriră. Înăuntru, cineva horăia, cuprins de plinul somnului. Uşa era deschisă. La lumina lunei, care-şi tîra o făşie de raze pînă în fund, zăriră chipul adormit al lui Tache Pană, un lăturaş vîrstnic şi cam molău care păzea caii ocnei. Dormea tun. Cele două umbre, care nu erau decît Sandu Pavalache şi Dumitrache Busoiu, împinseră portiţa ocolului şi intrară. Caii împiedicaţi dormeau vîrîţi unul într-altul. Flăcăii încălecară repede şi zburară afară, călărind cale lungă într-un galop nebun, privind mereu în urmă, deşi ştiau bine că n-are cine să-i urmărească.

După cîtva timp încetiniră mersul. Sandu mergea înainte, tăcut; Dumitrache venea tot atît de tăcut în urmă, întrebîndu-se, nici el nu ştia pentru a cîta oară, dacă au făcut sau nu bine. Acum tre-

buiau să urce dealul Perechiului. Sandu îndemnă calul spre răzor, pe drumul ce ducea la cîmp.

— Încotro ? se repezi la el, speriat, Busoiu.

— S-o iau pe Călina...

— Ai vorbit cu ea ? Vrea ?

— Nu ! O fur...

— Mare păcat îți faci !

— E pe cîmp, cu frate-su, abătu el vorba.

— Nu te temi de băiat ?

— De Ion ? Are treisprezece ani. Mai bine așa. Să știe și mamă-sa și tat-su cine le-a furat fata...

— Dar de ea nu ți-e milă ? Nu te temi că n-o să te mai iubească dacă o iei cu sila ?

— Ce vrei să fac ? Nu pot altfel, înțelege-mă...

— Eu zic să-ți vezi de treabă.

— Fără ea nu plec !

Mai mult scrîșnise decît vorbise.

Încleștîndu-se în coama calului îl lovi sălbatic, gonindu-l spre marginea drumului. Într-o clipă se pierdu printre holde. De departe, Dumitrache îl mai văzu cîtva timp, zburînd peste miriști printre clăi de secară, ce aduceau din depărtare cu niște uriași risipiți în așteptarea unei bătălii. Dumitrache stătu mult în drum ; o tristețe fără margini îl copleși, ca o durere de inimă. „Mare nesocotință", murmură dezamăgit, neștiind dacă să-și urmeze drumul, să se întoarcă acasă sau să fugă după Sandu.

De undeva răzbiră strigăte ascuțite. Cineva chema ajutor. Apoi, plînsete de femeie sfîșiară liniștea văii și ropotele unui cal în galop ajunse fulgerător la urechile lui. Sandu sosise lîngă el. Ținea în brațe pe Călina, gîfîind ca după o luptă crîncenă. Fata, ghemuită la pieptul lui, era mai mult moartă decît vie.

— Sandule, Sandule ! vru să zică Busoiu, dar Sandu își înturnă calul spre dealul Perechiului și porni repede, fără să-i mai dea vreo lămurire.

Dumitrache îl urmă; nu-şi mai dădea seama ce face. În urma lor izbucniră tînguirile unui băiat. Ceva mai tîrziu se auzi de departe cum satul se trezeşte de larmă şi bănui îndată că fratele Călinei trebuie să fi stîrnit ulițele cu plînsul lui.

Dar ei erau departe...

XVII

Plecînd în dimineaţa aceea de la Ruxana, Vilara simți din nou junghiul dureros la inimă. Nu-l mai supărase multă vreme; acum îl scormonea ca o suliță de foc. Aerul rece îl biciua în faţă, îngreuindu-i respirația. Împunse pe vizitiu de la spate, făcîndu-i semn cu mîna să gonească mai repede.

Acasă ajunse lac de sudoare. Vru să coboare, dar trupul îi era înţepenit; încercă să-l strige pe vizitiu; în locul cuvintelor ieşi un horcăit sufocat; un năduf greu ca o găluşcă de carne i se opri în beregată. Văzînd că nu coboară, vizitiul întoarse capul; stăpînul era galben la faţă şi-l privea cu ochii holbaţi, parcă îi cerea milă, aşteptînd ceva de la el.

L-au dus în casă şi l-au întins în pat. Aproape că nu mai sufla. Pavel Grindu, ştiindu-l de unde venea, îşi dădu cu părerea că starea asta vine de la oboseală prea multă. Întrebă unde-l doare; neprimind răspuns făcu deocamdată ce se pricepea el. Mai întîi îi puse bolovani încălziţi la picioare; apoi îl doftorici cu oblojeli făcute din rută pisată, amestecată cu rachiu și frunză de soc, pe care i le aşeză pe piept, pe frunte şi pe burtă. Bolnavul continua să zacă neclintit, fără glas, cu ochii ţintă în tavan, suflînd încet şi icnind din cînd în cînd. Curteanul îl întrebă încă o dată ce are; nu primi nici acum răspuns. Se sperie foarte

şi hotărî s-o cheme pe jupîneasa lui Sturza, acesta aflîndu-se plecat la Bacău şi aşteptat fiind să se întoarcă la noapte sau a doua zi dimineaţă. Înainte de a ciocăni la uşa iatacului unde duduca îşi omora timpul citind din cărţi sau împungînd la gherghef, mai încercă cu o fiertură din foi de varză şi gulii în care lăsă să picure cîţiva stropi de miere. Zadarnic îi dădu să soarbă şi această băutură; bolnavul, cu capul într-o parte, ţinea ochii închişi, ca luat de un mare dezgust. Chemă deci repede pe stăpîna casei şi jupîneasa luă îngrijirea cămăraşului pe seama ei.

Aduse imediat cutia cu pilulele de Frankfurt, care se găsea în orice casă boierească, şi-l sili să înghită cîteva. Se spunea că au efect miraculos în orice boală. Dar pilulele nu-şi arătară tăria de data asta. Cercetă atunci pomelnicul de reţete ce-l avea înscris într-un minei familiar, rămas de la bunicul ei. Se găseau trecute acolo, chiar de mîna bunicului ei, tot felul de leacuri : pentru brîncă, măsăli, rîie, muşcătură, limbrici, frîntură, durere de maţe, rast, lingoare, giunghiuri, surpătură, gălbinare şi cîte încă altele, din care nu ştia ce să aleagă, neputînd judeca cu mintea ei de unde vine pătimirea bolnavului. Cu cartea la căpătîiul lui se întreba care din leacuri s-ar potrivi mai bine. Dacă cel puţin Vilara ar fi răspuns la întrebări, s-ar mai fi descurcat, dar aşa, nădejdea era tot în baba Catinca Darie.

Trimise s-o cheme. Bătrîna sosi tîrînd după ea o desagă cu leacuri şi scule doftoriceşti. Îi fu deajuns să-l privească pe bolnav şi îndată înţelese suferinţa lui. Mai întîi îl descîntă; murmură de trei ori *Tatăl nostru* de-a-ndaratelea ca să nu înţeleagă diavolul intrat în inima boierului şi de la care se trăgea, spunea ea, toată boala. Apoi se apucă în grabă mare să-i prepare doftoria. Sparse într-un blid cîteva ouă, peste care răzui un calup

de sopon ; turnă o ulcică de rachiu, un praf de tămîie, unul de scorţişoară şi alte două de piper şi ienibahar, amestecînd toate acestea într-un ceaun. Puse vasul la foc şi boscorodind în timp ce amesteca în el, cu un mătcălău de lemn, aşteptă pînă totul se umflă şi se făcu un aluat negru şi lipicios ; întinse irul pe cîlţi şi-l aşeză pe inima lui Vilara...

Noaptea picã şi Rudolf Sturza. A doua zi, tîrgul află despre boala grea a cămăraşului. Începură să sosească musafiri ; veniră de dimineaţă şi se perindară de cîteva ori, plecînd şi venind, întrebînd mereu dacă bolnavului nu i s-a făcut mai bine. Unii rămîneau ceasuri întregi în odaia lui ; povesteau felurite întîmplări de boală, în timp ce o slugă le servea pe tavă chiseaua cu dulceaţă din care luau de cîte două, trei ori, lăudînd măiestria casei în prepararea dulceţurilor. Vilara sta îngropat într-un morman de perne albe, cu privirea pierdută în gol, horcăind uşor. Căpitanul Costache fusese de părere că boala nu poate fi alungată pînă nu va fi chemat popa Ilarion să citească la capul bolnavului sfintele rugăciuni de însănătoşire.

Cel mai mult se frămînta Ruxana. Lăcrămase în ascuns ca să nu se dea de gol, deşi afară de căpitanul Costache, mai tot tîrgul aflase că se iubea cu Vilara. La îndemnul ei, Sturza făgădui să trimeată la Bacău după doctorul Saltz. Ghirăul nu credea în doctori pentru nimic în lume. Dar dacă vor boierii să încerce, n-au decît ! O să vadă domniile lor că mai tare decît ştiinţa babei Catinca Darie, nu se mai poate. Veni şi el la bolnav, îi sărută mîna plecîndu-se în genunchi la patul lui şi murmură o rugăciune învăţată de pe cînd era copil.

Sosi şi egumenul Melhisedec. Spuse că a auzit de boala cumplită a cămăraşului şi s-a grăbit să vie într-ajutor, dacă nu spre alinarea suferinţei,

fiind sfinţia sa priceput la tămăduirea a tot felul de boale, atunci măcar spre uşurarea slobozirii sufletului către lumea veşniciei, dacă aşa va să fie vrerea Celui de sus. Adusese un molitvelnic îmbrăcat în piele de viţel, chenăruit pe de margini cu aur curat, la mijloc cu o cruce bătută în pietre şi cu încuietori de argint. Călugărul cîştigase faimă de tămăduitor, numărîndu-se sfinţia sa printre întemeietorii bolniţei de la Biserica Domnească. Se pricepea să facă oblojeli cu buruieni fierte în tot felul de amestecături, să pună pahare, să meşterească iruri pentru răni şi bube, să facă clistire, să ia sînge, să pună lipitori şi chiar să scoată la nevoie măsele. Se plecă cu multă atenţie peste patul celui suferind, îl suci şi-l ciocăni pe toate feţele; dădu din cap nemulţumit. Şopti lui Sturza că nu se mai poate nădăjdui în binefacerile *mediţinei;* de-acum încolo numai în puterea celor sfinte dacă mai e vreo nădejde. Trimise după ţîrcovnicul de la Biserica Domnească. Acesta sosi în grabă şi aprinse lumînări şi cădelniţa de tămîie. Egumenul îşi drese glasul şi, după cîteva hîrcîituri, începu citania cu o voce îngroşată, acoperind isonul piţigăiat al ţîrcovnicului. Musafirii, în picioare, se închinau şi făceau mătănii adînci, îngînînd pe călugăr. Îşi duceau batistele cînd la ochi cînd la gură, ca să-şi înăbuşe tusea ce-o stîrnea fumul gros din odaie. Bolnavul, cu faţa străvezie, sufla din ce în ce mai obosit, prevestind sfîrşitul...

După citanie monahul închise ceaslovul şi-l lipi de buzele bolnavului făcînd asupra lui semnul crucii. Sturza şopti lui Costache:

— Se duce... Ar fi bine să-l împărtăşească pînă n-o să fie prea tîrziu.

Dar Costache, înşurubat de nevastă-sa, stărui să nu se facă nimic pînă nu va sosi doctorul de la Bacău.

A doua zi, aproape de amurg, căruţa ocnei intra pe poarta caselor Sturza aducînd pe doctorul Saltz, de la Bacău. Era un omuleţ scund, rotofei, cu capul chel ca un fund de strachină smălţuită, cu mustaţă mare şi barbişon scurt, ca o măturică retezată. Făcuse şcoala de doctori de la Viena şi fusese adus în ţară de Casa doctorilor de la Iaşi. De cîţiva ani, la stăruinţa vornicului Toader Sion, se mutase la Bacău, tocmit cu contract pe şapte ani şi cu îndatorirea de a căuta pe boierii bolnavi „acasă la ei", pentru care primea din vistieria ţinutului cinci mii de lei pe an.

Sturza şi nevastă-sa primiră pe neamţ cu cinstea cuvenită unui oaspete ales. Nu de mult, Saltz luase de nevastă pe fiica unui boier ieşan şi aştepta din zi în zi să îmbrace caftanul boieresc.

Nu-l conduseră imediat în odaia lui Vilara. Doctorul nu părea nici el grăbit să-l vadă ; se plînse că a fost o călătorie grea şi obositoare. Îl îndemnară să se odihnească mai întîi într-una din odăile de musafiri. Mai tîrziu veni însuşi Sturza să-l poftească la masă. Doctorul se lăsa răsfăţat de gazde, socotind că dacă ele nu pun nici o grabă ca să-l arate pe bolnav, de bună seamă că-i merge mai bine şi n-are nici un rost să-şi scoată sufletul.

Cînd veni, în sfîrşit, la căpătîiul cămăraşului, primul lucru ce-l făcu fu să deschidă larg ferestrele, dojenind gazdele şi pe coana Ruxana, care veghea la căpătîiul lui, că ţin pe suferind într-un aer îmbîcsit de mirosuri nesuferite. Cercetă pe Vilara la flacăra lumînărilor ; îl pipăi pe toate părţile, îşi lipi urechea pe pieptul şi de spatele lui, îl ciocăni.

— Hm, mormăi doctorul de cîteva ori, adresîndu-se lui Vilara, care-l privea cu ochi stranii, neînţelegînd probabil despre ce e vorba. *Timita* — spuse el în limba lui stîlcită, *forte polnaf, forte polnaf...*

Scoase dintr-o cutie lăcuită niște prafuri și sticluțe cu licori de toate culorile și le înșiră pe masă cu liniștea unui scamator care se pregătea să-și arate șmecheriile. Alese una din sticluțe și vorbi mai departe cămărașului :

— *Eu tai la timita un pulver și un poțion, pem azta și vacem zanados la timita.*

Îi deschise gura și aproape cu zorul lăsă să-i picure pe limbă cîțiva stropi dintr-una din sticluțe. Vilara se mișcă agitat ; strîmbă fața și aruncă doctorului priviri de ură....

— *Aja,* făcu Saltz mulțumit de sine, *acum toti lume merje afar, Herr Kamaraj tormi singur și vacem zanados...*

Cei ai casei și puținii străini ce se aflau acolo la ora aceea se priviră muți și uimiți, neînțelegînd de ce medicul vrea să-l lase pe bolnav singur peste noapte. Se poate una ca asta ? spuneau privirile lor alarmate. Dacă, ferească Dumnezeu, trebuie să-și dea duhul în noaptea asta ? Să nu se afle suflet de om lîngă el ? E prea din cale afară ! Așa este cînd ai de-a face cu doctorii ăștia, trecuți prin învățătură multă și care dinadins vor să încalece străvechile obiceiuri, de credință și pioșenie. Sturza hotărî însă că poruncile lui Saltz trebuiau îndeplinite fără șovăire.

— Să vedem ce-o să fie, spuse el căpitanului Costache. Eu pe mîna doctorilor nu m-am dat și nici n-am de gînd să mă dau vreodată, dar cămărașul, mă-nțelegi, tot nu are ce pierde...

Dimineață, el fu cel dintîi care intră la bolnav. Îl găsi treaz, cu ochii deschiși și pleoapele înroșite, semn că sîngele începuse iar a curge prin vinele lui. Fața nu mai avea paloarea de mort din ajun, fruntea s-a mai descrețit. Își privi prietenul cu un zîmbet de mulțumire.

— Slava Domnului, arăți mai bine ! Să știi că te pune neamțul pe picioare.

— Da, mă simt mai bine, vorbi Vilara încet, şoptind rar, temîndu-se de propriul lui glas.

— Credeam că te pierdem...

Cînd veni Ruxana printre cei dintîi musafiri, ochii ei scăpărară de bucurie văzîndu-şi iubitul vorbind cu Sturza şi cu doctorul. Saltz îi numără bătăile inimii ţinînd în mînă un ceasornic mare cît o farfurioară. Spuse:

— *Metiţin al meu pun est; mai tam la timita un poţion şi un pulver.* Din nou îi deschise gura mai mult cu sila şi-i turnă cîteva picături.

— Uf, amară băutură! se schimonosi cu dezgust Vilara, dar rîse după aceea, plesnind limba de cerul gurii. Saltz continuă:

— *Azsta metiţin timita luad pe toti zili zece pikadura, tormid pine şi facem zanadoz duba un lun.* Apoi, cînd află că *Herr Kamaraj* ştie nemţeşte se porni să-i spună în limba lui tot ce trebuie să ştie despre boală. Era o boală de inimă; cerea multă îngrijire, odihnă, mîncare cumpătată, fără alcool, fără cafele negre, fără comestibile picante. După ce-i făcu aceste recomandări vorbind grav, se aplecă peste pat şi-i şopti ceva la ureche rîzînd, ceea ce făcu pe Vilara să roşească şi să lase pleoapele în jos, iar coana Ruxana, ca şi cum şoapta aceea o privea şi pe dînsa, îşi ascunse faţa sulemenită îndărătul cucoanei Galiţa.

Seara, doctorul anunţă că deoarece bolnavului îi merge bine el va pleca, fiind aşteptat la Bacău, unde are mulţi bolnavi. O să-i lase doctoria. Totul este ca *Herr Kamaraj* să aibă grijă să ia regulat picăturile. Să urmeze cu ele timp de o lună, altfel nu garantează că se face bine.

— Mulţumesc, *Herr Doktor*, spuse Vilara, şi-l rugă să-i spună ce-i datorează pentru osteneală.

— *Ad libitum!* răspunse grăsunul, împachetîndu-şi prafurile şi sticluţele, convins că un om atît de cult ştie şi latineşte.

— Nu se poate ! protestă acesta. Nu primesc... Să vii domnia ta tocmai de la Bacău ca să mă cauți... Poftim doi galbeni, altfel, zău, mă supăr...

Trase punga de sub pernă și scoțînd din ea două monede le întinse doctorului cu un surîs nevinovat. Acesta, puțin jenat că se face discuție de bani în prezența tuturor, apucă monedele și vîrîndu-le în buzunar aruncă repede :

— *Danke, Herr Kamaraj !*

Acum vuia tot tîrgul despre minunea ce făcuse doctorul Saltz : îl întorsese pe cămăraș din pragul morții ; se făcea sănătos văzînd cu ochii ; singurul care se îndoia că este o minune doctoricească, era egumenul Melhisedec, care socotea că miracolul se datorește citaniei ; aceasta puse în grea cumpănă pe Vilara care, deși citise pe enciclopediști, înclina mai mult de partea egumenului.

După o lună de zile, înainte de a termina toate prafurile și picăturile prescrise de doctor, Vilara se pomeni că umblă pe picioare, fără nicio greutate. Era zdravăn, sănătos ca înainte, cu fața nițeluș rotunjită de odihnă multă, călcînd sigur, fără spaima junghiului ce-l necăjise atîta pînă a nu cădea la pat.

Primul drum ce-l făcu atunci cînd ieși din casă, fu la căpitanul Costache. Se ducea să mulțumească coanei Ruxana, care cu atîta jertfire de sine veghease multe nopți la căpătîiul său. Stătu puțin acolo și plecă imediat la ocnă. Ghirăul Bîrsan și vătafii de pe lîngă el, adunați în pripă, îl primiră cu nesfîrșite temeneli și urări de sănătate, strigate în cor la comanda ghirăului. Se interesă cum merge cu scosul sării. Bîrsan îl pofti să nu-și facă grijă ; sare se scoate destulă. De două zile a plecat la Galați al treilea transport cu două sute de mii de oca de sare. De acum încolo așa va fi mereu. Să

facă deci bine măria sa şi să-şi vază de sănătate, că el are grijă de sare...

Plecă foarte mulţumit de acolo.

Acasă îl găsi în aşteptare pe căpitanul Costache, care-l anunţă că e hotărît să dea o masă în cinstea lui.

— Înţelegi, arhonda, vrem să închinăm pentru sănătatea domniei tale... Să ne bucurăm că te vedem iar în măsura puterii...

Bineînţeles că primi cu recunoştinţă acest gest părintesc, deşi nu avea încă dezlegarea lui Saltz de a bea vin sau de a mînca bucate ce-ar putea să-i cadă greu. Dar asta n-are a face; el va veni şi se va bucura să fie laolaltă cu toţi prietenii şi cu fermecătoarea şi plină de inimă bună, jupîneasa dumnealui, cucoana Ruxana...

Fu o masă strălucitoare. Vinul fu servit în carafe pîntecoase de cristal, sclipind ca nişte curcubeie; lîngă ele se înălţau, aidoma unor turnuleţe, cupe mari de cristal roşu şi albastru, cu picioarele subţirele sunînd ca nişte clopoţei de orgă cînd le atingeai cu unghia. Tacîmurile erau din argint curat; în locul blidelor obişnuite fură aduse farfurii de Veneţia, de culoarea cerului albastru, cu minunate scene de vînătoare imprimate de mîinile unor meşteri fără cusur. Toate cîte se vedeau făceau parte din zestrea Ruxanei şi fuseseră strînse din osîrdia tatălui ei, Dumitrache Veliţeanu, vechi marchitan de la Iaşi, călător în anii lui de tinereţe la Ţarigrad, la Kiev şi Lemberg pentru aducerea de mărfuri străine. Niciodată familia Costache nu se atinsese de ele; le păstrase în funduri de sipete şi în dulapuri bine ferecate, mereu cu grija de a nu se vătăma asemenea podoabe ce nu se vedeau decît în marile case boiereşti. Acum Ruxana stăruise să le scoată la iveală şi căpitanul primi fără murmur. La urma urmei, să vadă lumea măcar acum că dacă şi-a luat nevastă din casa unui ne-

gustor scăpătat, s-a ales barem cu lucruri de soi, pe lîngă o podoabă de femeie cum nu se află multe...

Musafirii fură foarte uimiţi ; nu bănuiseră atîta bogăţie în casa unui slujbaş. Mistuită de invidie, coana Galiţa nu se putu opri de a sufla în urechea tînărului Metaxa o răutate la adresa gazdei :

— Să ai doi bărbaţi nu e mare lucru, dar să-i înşeli pe amîndoi, e greu din cale afară...

Căpitanul consimţise să mai facă o jertfă în cinstea cămăraşului : dezgropase din fundul pivniţei un vin grozav, ce-l păstra acolo de pe cînd intrase în stăpînirea casei. Era vin vechi de paisprezece ani ; îl adusese după nuntă naşul lor, venit să vadă cum o duc finii blagosloviţi de el. Turnat în paharele de cristal îşi aprindea culoarea ca un rubin jucat în razele soarelui ; o asemenea licoare ar fi dus în ispită şi pe un schimnic jurat să nu se mai aplece către prea lumeştile plăceri ale băuturii. Pentru Vilara, gazda iscodise, pe lîngă bucate din cele îngăduite unui bolnav, arătînd în această privinţă o dibăcie nemaiîntîlnită, o băutură din zeamă de portocale. Semăna la culoare aidoma vinului pus la masă. După ce deşertă cîteva pahare din siropul dulce şi leşinat, Vilara ceru îngăduinţa să guste o picătură de vin ! Numai una ! Vroia să închine în sănătatea gazdelor...

— Straşnic vin ! Puse jos paharul şi clătină din cap cu părere de rău.

— La drept vorbind, spuse coana Ruxana cu gingăşia ei din totdeauna, dacă inima îţi dă ghes să bei, de ce ţi-ai pune frînă ? Numai omul sănătos pofteşte, şi el nu pofteşte decît ceea ce îi face bine...

Aşa se pomeni Vilara, spre sfîrşitul mesei, bînd cu ceilalţi. Vinul nu numai că-i plăcea, dar de data aceasta îi dădea un simţămînt de puternicie bărbătească, pe care se temuse că a pierdut-o din

cauza boalei. Se lăsă furat de veselia mesenilor. Uită de Saltz și de prafurile lui, iar cînd își aduse aminte, îl înjură în gînd, sorbind un pahar pînă în fund, ca să uite sfaturile lui sîcîitoare.

Sturza veni să-l sărute; era amețit, dar vorbea încă la locul lui:

— Uite așa, arhonda, nu totdeauna e bine să iei seama la spusele doctorilor...

— Ai dreptate, am băut și mă simt destul de bine. Îmi pare rău că n-am ținut pasul cu voi de la început...

Plecară în zori de zi, petrecuți de cîntecele lăutei lui Mihulea. Acasă, în odaia lui, Vilara se dezbrăcă încet, tacticos, după cum obișnuia el, răscolit de o mare mulțumire de sine. Așadar, gîndea el, băutura nu mai este oprită pentru dînsul; îi va scrie doctorului Saltz și-l va întreba dacă n-ar fi timpul să cuteze a da în lături și celelalte opreliști recomandate de el. Se lungi în pat, fredonînd un vechi cîntec grecesc; o oboseală plăcută îl cuprinse, aducîndu-i repede somnul binefăcător.

Peste noapte se trezi cu o senzație de gîtuire; simți din nou năduful a cărui cauză nu mai era o taină pentru el. Aerul din odaie parcă se rărise și, așa puțin cît a rămas, se îngroșase și nu mai putea să-l treacă prin înghițitoare. Inima îi bătu întîi repede-repede, apoi slăbi, bătu mai încet, din ce în ce mai încet; ascultîndu-și bătăile inimii crezu că au încetat de tot. Vru să coboare din pat să cheme pe curteanul ce dormea pe coridor, dar nici un mădular nu mai răspundea voinței lui. Închise ochii, apoi îi deschise, horcăi înspăimîntat de cîteva ori și căzu cu capul într-o parte, cu ochii holbați, licărind de groaza morții...

Dimineața clopotele bisericilor din Tîrgul-Ocnei vestiră moartea cămărașului Vilara.

XVIII

Spre dimineață, fugarii trecură pîrăul Taslăului, într-un loc adînc, unde apa se înălța pînă la greabănul cailor. Socoteala lor era să ocolească drumurile umblate ; n-ar fi vrut să se încrucişeze cu nici un fel de drumeţi ; totdeauna se găsesc unii care nu se mulţumesc cu bineţe, ci mai au obiceiul să descoase pe călătorii întîlniţi, interesîndu-se cine sînt, de unde vin, unde se duc şi ce treburi au. Doi flăcăi călări şi o fată în braţele unuia din ei, prea bătea la ochi ca să nu se mire oricine i-ar vedea. De aceea, se ţinură mai mult pe marginea pădurilor, ascunzîndu-se printre copaci de îndată ce vedeau venind pe cineva. Înconjurară satele de departe, dar oricît se ascundeau n-au putut să se ferească de unii drumeţi ce le ieşeau în cale pe neaşteptate. Cîteodată călătorii se opreau în loc dînd bineţe. Fiindcă aceia nu erau iscoade ale vătăşiei şi nici poteraşi aruncaţi pe urmele tîlharilor ce bîntuiau pădurile, se mulţumeau cu răspunsul ce-l dădeau tinerii la bună ziua. Dar rămîneau privind în urma lor, minunîndu-se foarte... Cei mai neînţelegători se cruceau şi scuipau în urma lor, murmurînd :

— Ptiu ! Pe capul vostru să fie păcatul...

În pădurea Prescuşenilor făcură un popas mai lung, pe o pajişte verde, aproape de un izvor cu apă limpede şi rece cum e gheaţa. De la margine se desfăcea un drumeag anevoios, şerpuind pînă în vîrful muntelui, de unde se lăsa în coborîş, către Adjud. Dădură drumul cailor să pască şi ei se aşezară să guste din merinde. Călina îşi dădu osteneală să se arate împăcată cu soarta ei. Ce putea să mai facă, decît să-şi urmeze iubitul, să-şi lege viaţa de a lui ? Numai cînd îşi aducea aminte de părinţi suspina, gîndindu-se cu amărăciune cîtă suferinţă a lăsat în urmă...

Pe cărare se arătară coborînd spre ei doi călugări, ca două vedenii. Mai mult pluteau decît mergeau în anteriile lor lungi din pănură groasă, albite din cauza noroiului. Erau încălțați cu opinci sparte, cu obiele flenduroase și tărsînele desfăcute, iar în spinare purtau bîte de care atîrnau desagi cu mai nimica în ele. Unul din ei avea potcapul vechi, boţit, se vede treaba tăvălit în toate noroaiele; celălalt purta un fel de căciulă tunsă în loc de potcap, era şaşiu şi-şi peria mereu cu mîna barba stufoasă ce-i acoperea pieptul pînă aproape de umeri.

— Ziua bună, spuse cel cu potcap, oprindu-se împreună cu fîrtatul său şi iscodind mai de aproape pe cei trei străini.

— Sărut mîna, părinţeilor. se grăbi Sandu să răspundă, dînd să se ridice în picioare.

Cel cu barba mare îi făcu semn cu mîna să rămînă la locul lui şi să-şi vadă de masă. Se aşezară şi ei pe iarbă, nu prea departe; din traistă scoaseră mămăligă rece, cîteva fire de ceapă verde şi usturoi; începură a mesteca în silă, ochind cu jind slănina de alături. Sandu, adulmecînd poftirea călugărilor, le întinse cîte o bucată, pe vîrful cuţitului. Mulţumiră cu un „bogdaproste" şi după ce o înghiţiră se porniră la vorbă.

— De încotro veniţi şi ce faceţi aici? vru să ştie bărbosul, clipind mereu din ochii şaşii. Nu cumva sînteţi fugiţi de la moşia boierului?

— Nu, părinte... De fugit, e drept, am fugit şi noi, dar nu de la boier, ci de la ocnă, răspunse Sandu, în timp ce Dumitrache plecase să-şi astîmpere setea la izvor. Sfinţiilor voastre, ca nişte oameni ai lui Dumnezeu ce vă aflaţi, vă putem spune adevărul fără teamă... Doar n-o să ne daţi pe mîna poteraşilor...

— Fireşte, fireşte, bîigui celălalt călugăr, îngrozit totuşi cînd a auzit că are înaintea lui făpturi

certate cu legea... Aşa!... Aţi fugit de la ocnă?... Mare minune... N-am mai auzit să scape cel ce intră acolo...

— Apăi, părinţele, bag seamă că sfinţia ta ai înţeles pe dos... Noi şălgari slobozi am fost la ocnă, nu din cei osîndiţi pentru jafuri şi tîlhării...

— Aşa? răsuflară uşuraţi călugării... Asta-i altceva...

— La drept vorbind, şi ocna tîlharilor şi ocna noastră deopotrivă sînt; tîlharii stau toată viaţa pe fundul ei, pe cînd noi mai ieşim şi la lumină. Încolo, e aceeaşi muncă afurisită...

— Aha, făcu cel cu potcapul spart, se cheamă că aţi făcut parte din rufetul ocnei cum s-ar zice. Cunosc şi eu locul; am venit o dată să ridic sare pentru mănăstire...

— Şi, mă rog vouă, urmă celălalt cu întrebarea, de ce aţi fugit?

— De bine, părinte, de bine! răspunse Dumitrache, întors şi el de la izvor, mirat de întrebare. Sfinţia ta cam de ce îţi închipui că fug oamenii?

— Păi eu, făcu călugărul cu nevinovăţie, de unde să ştiu? Şi unde aveţi de gînd să vă duceţi? mai întrebă el.

— Avem vorbă cu un cunoscut al nostru, unul Marin Potolog, din Găiseana, poate că-l ştiţi şi sfinţiile voastre?

— Mi se pare că-l ştiu, spuse nesigur şi rămase gînditor. Apoi, aducîndu-şi aminte continuă: Acela e rob pe moşia boierului, cu ce să vă alegeţi de la el? Dacă vă oploşiţi pe lîngă dînsul, mai bine n-are să vă fie; el n-are nici pe ce bea apă. Mai curînd aţi veni cu noi la mănăstire...

— La mănăstire? se miră Sandu Pavalache abia oprindu-şi rîsul. Vezi-ţi de treabă, părinte! Ce să facem noi la mănăstire? Acolo se duc bătrînii şi

nevolnicii. Dar noi? Am fugit de la ocnă că vrem să trăim mai bine...

— Mde... mde... se necăji călugărul cu potcapul spart, scărpinîndu-se în barbă...

— Așa e, părinte, cum spune flăcăul ista, întări Dumitrache... Fiind noi încă tineri nici nu am putea îndura sfintele canoane mănăstirești.

— Asta e o vorbă a necredincioșilor... Nu sîntem și noi tineri? Și uite că nu ne plîngem. Eu am împlinit treizeci de ani la ziua cuviosului Isidor Pelusiotul, iar fratele n-are nici atît, e mai mic cu doi ani decît mine. Am intrat în cin cînd eram tineri de tot și, iaca, nu ne-am prăpădit...

— Dacă puteți răbda, și vă place, ridică din umeri Sandu, să fiți sănătoși! Noi avem alte drumuri...

Se despărțiră. Călugării se afundară în pădure, tinerii porniră pe cărarea ce ducea pe lîngă munți. Trecură prin păduri pe unde toporul nu intrase niciodată. În această împărțire a liniștii erau siguri că nimic rău nu li se poate întîmpla, afară, Doamne păzește, de nu s-ar întîlni cu vreo ceată de haiduci de care se spunea că-s pline pădurile de prin partea locului.

— Și chiar de ar fi să dea haiducii peste noi, n-avem a ne teme, își arătă Dumitrache curajul. Ce să ia de la noi?

Sandu nu răspunse, dar gîndea: „Unde-i norocul să dau ochii cu haiducii? Parcă mai ușor mi-ar veni să mă fac haiduc de codru, decît să schimb robia ocnei pe cea a unui stăpîn..."

Pe înserat ajunseră în Găiseana. Era un sat nici mare, nici mic, pitit într-o vîlcea, despărțind șirul munților de cel al dealurilor, ce se arătau pe alocuri pleșuve și fără viață. Un drumeț, cu care fură nevoiți să bată împreună cale bună pînă în sat, le povesti că pe aici, cît vede ochiul, erau

înainte numai păduri, păduri mari de nu li se ştia începutul şi capătul. Acum, era aici împărăţia de nestrăbătut a haiducilor, mişunînd prin ascunzişurile pădurii ca la ei acasă. Unde îndrăzneau poterile să se aţină? Cine s-ar fi încumetat să răzbată prin aceste poteci strîmte şi încîlcite, ştiute numai de jivinele pădurii şi de căpeteniile de haiduci?

Într-o vreme, cu sute de ani în urmă, au ajuns către marginea acestor păduri nişte ciobani isteţi în căutare de păşuni. Le-au plăcut poienile încărcate cu iarbă grasă şi au rămas pe aici. Mai întîi şi-au făcut pe locurile acelea tîrlele; iar după trecere de ani şi ani au purces a-şi face şi casele de locuit, una cîte una, pînă s-au pomenit că s-au întins cît cuprinderea unui sat, care a şi rămas de-atunci aşa cum se vede şi azi. Poate că unele case s-au dărîmat, altele şi-au schimbat înfăţişarea, dar totul în tot e întocmai cum au chibzuit ciobanii acum sute de ani în urmă. Pe aceea vreme, tîrlaşii fuseseră stăpîni deplini ai locurilor, cu hrisoave de întărire date de domnitorii ţării, precum că ei au fost cei dintîi descălicători şi le luaseră în stăpînire, fiind deci slobozi să le aibă fără de nici o îndatorire faţă de cineva.

Asta pînă într-o bună zi — nu de mult — cînd s-a arătat un boier, unul Cincu, care, cu voie de la el, şi cu zapise mincinoase, s-a făcut stăpînul satului. Din răzeşi, care neam de neamul lor n-au cunoscut jugul robiei, urmaşii foştilor tîrlaşi s-au pomenit ajunşi dajnicii unui boier hrăpăreţ şi acru la suflet.

Celor trei fugari nu le-a fost greu să găsească locuinţa lui Marin Potolog, ştiută de toată lumea satului. Era, cum s-ar zice, o gospodărie mai cuprinsă, într-o aşezare de case vechi şi dărăpănate, peste care pluteau amarnice semne de sărăcie. Marin Potolog nu era om cu stare; dar fiind

dînsul suitor din neamul primilor păstori ce s-au aşezat cîndva aici şi au ridicat satul acesta, păstrase, prin cine ştie ce har al norocului, un hrisov rămas de la un moşneag al lui, pecetluind drepturile acestuia şi ale urmaşilor săi.

Avea, prin urmare, petecul lui de pămînt, o sută de oi, patru boi, o vacă şi un cal de călărie. A umblat boierul să-i smulgă bucăţica de ogor, dar nu i-a priit. Din cînd în cînd tot îl mai sîcîia, îl pîndea la strîmtoare şi încerca să-l sperie, tîrîndu-l prin judecăţi, doar-doar îl va face să se dea bătut. Dar de cîte ori ajungea cu Cincu la vreun divan de judecată, Potolog scotea din sîn hrisovul domnesc, scris pe piele de viţel şi întărit cu semnături şi peceţi domneşti. Şi măcar că nu ştia carte, se pornea a citi din el, căci îl învăţase pe de rost. De îndată ce judeţii auzeau ce scrie în hrisov, lăsau nasul în jos şi ridicau din umeri, semn că nu-i chip să dea carte de judecată de partea boierului. Adevărat este că din moşia răzeşului Avram Potolog, urmaşul său Marin nu mai stăpînea decît vreo trei-patru fălci şi casa.

Marin Potolog veni bucuros în întîmpinarea oaspeţilor; îi chitise de cum au bătut în portiţă, recunoscînd pe Sandu Pavalache. Îşi aminti de spusa acestuia că are să vină cu un prieten la el. Le deschise poarta.

— Bun noroc, frate Pavalache! Zi, tot ai venit?

Dădu mîna cu el, apoi cu ceilalţi, fără nici o arătare că musafirii l-ar strîmtora în vreun fel, mulţumit că are prilejul să-şi ţină cuvîntul dat. Îşi opri însă ochii asupra fetei, mirîndu-se că se află o nevastă printre ei. Pînă a nu intra în casă, Sandu îi povesti toată întîmplarea, dar minţi spunîndu-i că fata e nevasta lui cu cununie. Gazda luă caii de dîrlogi ca să-i bage în grajd. Rămase locului cînd văzu pe crupele lor tangaua ocnei, cu semnul celor două ciocane.

— Ce facem, fraţilor, cu caii ocnei? întrebă el. Nu-i putem ţine. O să vă dea de gol.

— Domnia ta ce zici să facem, bădie Marine? întrebă Dumitrache îngrijat.

— Iaca, eu zic să vindeţi caii. Geambaşi avem destui în sat. Vorbim cu unul să-i treacă dincolo, în ţara de jos, ca să li se piardă urma. Facă, la urma urmelor, geambaşii ce-or pofti, noi să scăpăm de bocluc. Nu-i vorbă, are să vă prindă bine şi paralele ce veţi lua, că de bună seamă n-aveţi nici de leac.

— Aşa e! se bucurară flăcăii.

Pe înserat răzeşul pofti doi geambaşi. Erau negri la faţă şi ochii din cap le luceau ca două mure. Marin Potolog se afla la masă, cu oaspeţii. Femeia adusese o strachină mare cu o fiertură de fasole verde, din care mîncară toţi. Cînd intrară geambaşii, Marin întinse mîna unuia din ei, un vlăjgan deşirat, şi-i spuse:

— Ai venit, Haralambie? Iaca de ce te-am chemat: oamenii iştia au doi cai de vînzare. Împăcaţi-vă din preţ, dar luaţi seama că trebuie să duceţi caii la dracu-n praznic. Îs cu cîntec...

— Lasă, bădie Marine, că ne ştim meşteşugul, se împotrivi Haralambie. Să vedem caii...

Ieşiră în ogradă. Geambaşii cercetară caii mai întîi în grajd, ca nişte buni cunoscători ce erau, căutîndu-i la gură, după care ieşiră cu ei în ogradă şi-i încălecară de încercare ca să vadă cum o duc la dîrvală şi cum li-e mersul. Făcură de cîteva ori ocolul ogrăzii, cînd în galop cînd în pas. Descălecară, legară caii de uşa grajdului, iar Haralambie întrebă:

— Ce vreţi pe ei, fraţilor?

— Să ne daţi patru galbeni pe bucată, se grăbi Sandu s-o ia înaintea lui Dumitrache, temîndu-se ca acesta să nu strice tîrgul cu vreun preţ prea mare. Geambaşii vorbiră între ei în limba lor. Cel

mai tînăr, pe nume Stănică, întinse mîna lui Sandu Pavalache:

— Bate palma! Vă dăm un galben pentru amîndoi. Aldămaşul îl plătim noi. Să vie o cofă de vin! porunci el lui Marin ca şi cum tîrgul era încheiat.

— Nu te grăbi, îl opri Potolog. Da' ce, v-aţi pus în gînd să luaţi caii de pomană?

— Să-i crape ochii cui vrea pomană! se jură Haralambie. Am dat preţ bun, zău aşa. Ce zici, se adresă lui Sandu, facem tîrgul?

Acesta răspunse:

— Să nu fie nici pe al nostru, nici pe al vostru: ne daţi trei galbeni şi luaţi-vă caii.

— Ba să n-am parte de ochii mei dacă dau mai mult de doi galbeni!

— Trei! stărui neînduplecat Sandu.

— Hai, doi şi jumătate şi să fie într-un ceas bun! hotărî Haralambie, iar celălalt îi ţinu isonul:

— Atît, zău că-i bine plătit...

— Trei am zis!

— Ştii una? mai spuse Haralambie. Să rupem barem cîteva carboave pentru aldămaş.

— Nici o para mai puţin! se încăpăţînă Sandu mai departe. Nu daţi trei galbeni, nu luaţi caii. Găsim noi alţi cumpărători...

— Hai, să fie cu noroc! se grăbi Haralambie să bată palma de teamă ca vînzătorul să nu se răzgîndească şi să cheme alţi geambaşi. Trase chimirul şi aruncă la picioarele lui Sandu trei bănuţi. Monetele căzură pe pămîntul răscolit de tropotul cailor şi sclipiră în bătaia lunii ca nişte sori îndepărtaţi.

— Dar aldămaşul? se amestecă acum şi Dumitrache, făcînd cu ochiul către gazdă.

— Să vie! ţipă Haralambie către Marin Potolog. Adu vinul, bre!

— Vă costă patru carboave cofa.

— Atît plătim, frate ! se bucură geambaşul de chilipir.

Intrară în casă. Fu adusă o cofă cu vin cum e culoarea şofranului şi ulcele pîntecoase cu toartă lată cît să intre palma omului prin ea. Ciocniră. Haralambie îşi aduse aminte :

— Apăi vinul gol nu merge. Rîse, arătîndu-şi dinţii albi ca de cretă. Adă, bre, nişte pastramă. Plătim tot... Sîntem nemîncaţi... Plecăm la drum chiar în ia seară să ducem caii departe... Barem să nu pornim cu inima goală...

— Să vă dau, măi Haralambie, de ce să nu vă dau, dacă plătiţi ? Am afumat deunăzi un cîrlan mare cît un viţel. Trebuie să fie tocmai bun de mîncat. Ia du-te, fa fimeie, şi adu din chilier un hartan de berbece afumat.

Femeia sosi îndată cu o costiţă rumenită şi o puse pe masă. Haralambie rupse carnea în bucăţi şi împărţi fiecăruia. Geambaşii flămînzi îşi arătară colţii de oţel mestecînd pe nerăsuflate. Veni şi a treia cofă, dar se goli repede.

— Ehei, vorbi Haralambie, răsturnînd cofa cu fundul în sus, mă ştii, măi Marine, cum sînt eu ? Nu mă pun la cale cu una cu două ! Cît vin ai adus, mie nici pe o măsea nu mi-a ajuns. Mai adă, bre, o cofă ! Şi încă două !... Şi încă trei, dacă o să fie nevoie !... Încaltea paraua ce-am rupt din preţ, s-o bem...

În casa lui Marin Potolog fugarii au rămas aproape o săptămînă. Gazda le rîndui odaia cea mare ; aici nu intra nimeni peste an, afară de popa Prisăcaru, care venea de Crăciun şi de Bobotează. Altfel, rareori călca acolo cîte un neam din alt sat, venit la Găiseana pentru vreo cumetrie, sau adus cu cine ştie ce treburi.

Duminică dimineaţa musafirii ieşiră în ogradă. Aruncîndu-şi privirile printre uluci văzură o mare

mulţime ce forfotea în drum spre biserică. Din ogradă biserica se zărea drept în faţă, aşezată pe un tăpşan de pămînt şi piatră din mijlocul satului. Părea, de departe, o jucărie în jurul căreia se învîrteau roiuri de copii cuminţi. Lumea se scurgea din toate părţile, mai ales femei multe. „Se vede că în satul ista oamenii nu au straie de sărbătoare" îşi spuse Sandu, privind pe cei ce se îndreptau spre biserică. Bărbaţii erau încălţaţi cu opinci vechi şi straie ponosite de toate zilele: iţari, cămaşă de cînepă, ilic şi pălărie mare din păr de bou. Femeile tot în opinci; numai unele, puţine la număr, aveau în picioare iminei cusuţi în aţă. Iile erau lucrate din cînepă groasă, fără înflorituri; pe deasupra purtau catrinţe negre, iar pe cap tulpane sau ştergare albe. Cei care nu mai încăpuseră în biserică stăteau ciotcă la uşa pridvorului şi îngrămădindu-se unul într-altul trăgeau cu urechea la slujbă.

— De unde atîta lume? întrebă Dumitrache nedumerit, privind bărbaţii şi femeile ce înaintau ca un talaz revărsat din mai multe locuri.

— Lumea ce vezi nu-i numai de pe la noi din sat, lămuri Marin Potolog. Sînt şi oameni fugiţi de la Cered, de la Tălpici şi ştie Dumnezeu mai de unde...

— Fugiţi?

— Cum îţi spun. Unii fug de urgia taxidarilor, alţii de frica vătafilor boiereşti. Cîinii de vătafi umblă şi în sfînta duminică din casă în casă; au poruncit să-i scoată la cîmp... Cică nu şi-au făcut boierescul. Ce vrei să facă oamenii? Fug şi ei, cu noaptea-n cap, de-acasă şi vin aici, să se ascundă în biserică... Pînă or afla vechilii. E unul la Cered, să nu-l mai ţină pămîntul de rău ce este...

— După cum văd, se întristă Dumitrache, şi aici tot ca la noi la ocnă este. Poate mai al dracului... Mi se pare că am sărit din lac în puţ.

— Bună treabă ! Adăugă şi Sandu Pavalache.

— Nu-i chiar aşa, vorbi gazda, ca să-i liniştească. Cel puţin la noi n-o să trudiţi în bezna pămîntului, ca la ocnă. Şi-apoi, nici nu mă gîndesc să vă duc în sat de clăcaşi, să munciţi ca toţi robii de-acolo. Ştiu undeva, nu departe de sat, un gospodar, răzeş de-al nostru, mai cu stare. Omul acela e bătrîn; şade în casă numai cu baba. Mergem la el ; are să vă tocmească cu simbrie bună. Am avut vorbă cu dînsul mai demult. Voi, bărbaţii, o să munciţi la tîrlă şi Călina o să stea acasă cu baba, s-o ajute într-ale gospodăriei.

Răzeşul Doroftei sta ca la o jumătate de poştă depărtare. Casa o avea aşezată pe un dîmb.

De departe gospodăria lui semăna cu o cetate. Casa era mare, cum nu se prea clădeau casele prin partea locului, aşezată pe o culă de piatră, de unde porneau căpriorii pridvorului, cu ostreţele cioplite de mîna sigură a unui meşter priceput şi vopsite în toate vopselile ; acoperişul era din şindrilă, pusă din belşug la şapte rînduri. Ferestrele, neobişnuit de mari, luceau în soare, cu ţipla lustruită şi bine întinsă. Să nu fi ştiut că este locuinţa unui răzeş, ai fi luat-o drept conacul unui boier scăpătat, fugit la ţară să mai scape de cheltuielile fără istov ale oraşului. Pereţii de zid erau spoiţi cu var amestecat cu scrum de paie ; culoarea lor cenuşie întărea priveliştea de cetate. Casa avea odăi mari, două de o parte, două de cealaltă, şi o tindă la mijloc. Seara, poarta mare se zăvorea cu drugi de fier. Cu nimic nu se lăuda stăpînul casei cum se lăuda cu dulăii lui ; erau şase la număr, mari, flocoşi şi răi ca lupii. De cîte ori au încercat să-l calce răufăcătorii, cîinii le-au venit de hac ;

bătrînul ieşea în ogradă şi slobozea un foc de flintă, care de tare ce tuna se auzea pînă în sat, punînd hoţii pe goană.

Azi, fiind duminică, poarta era larg deschisă; dulăii, moleşiţi de căldură, lîncezeau, topiţi, în lanţ, în spatele unei şure. Stăpînii, aşezaţi pe treptele pridvorului, vorbeau de-ale lor. Marin Potolog bătu cu un pietroi în poartă, ca să se audă pînă în fund, unde era casa. Bătrînul duse mîna streaşină la ochi, să vadă cine este. Crezuse mai întîi că sînt drumeţi, opriţi să-i ceară adăpost, cum se întîmplă adesea, dar privirea lui ageră îl recunoscu pe Marin Potolog. Se grăbi spre poartă, răstindu-se în drum la cîini, ca să-i astîmpere. Bănui îndată că Marin îi aduce argaţi, după cum avusese mai demult vorbă cu el.

Le răspunse la bună ziua şi măsură cu o privire bănuitoare pe tineri şi pe fata ce sta în mijlocul lor. Potolog îi spuse că sînt oamenii despre care i-a vorbit astă-iarnă, cînd s-a întors cu sarea de la Tîrgul-Ocnei, şi întrebă dacă n-ar vrea să-i primească argaţi.

— Îi cunoşti tu bine, vere Marin? întrebă moşul, măsurîndu-i cu nişte priviri agere şi adînci.

— Îi cunosc, moş Constandine, altfel cum ţi-aş spune să-i iei la domnia-ta? Numai un lucru să ştii: sînt fugiţi de la ocnă! Acolo au fost şi ei oameni la casele lor. Dar de cînd s-o înăsprit munca în ocnă, mulţi şi-au luat lumea în cap şi umblă după alte rosturi.

— Bine, Marine, dacă zici tu, eu îi primesc. Dar cu fimeia ce este? E nevastă sau fată? Dacă-i sora vreunuia şi-i fată mare, apoi să ştiţi că n-o primesc; n-am loc de dînsa. Fetele-s ca iepuroaicele; cît îi fi de dibaci nu le poţi păzi. Eu şi baba fugim de bocluc...

— E nevasta mea! sări Sandu, bucuros că va fi loc şi pentru dînsa.

— Dacă-i aşa, să rămînă. Treabă e destulă la casa noastră ; baba singură nu le mai prididește pe toate. Voi, flăcăilor, o să urcaţi sus, la tîrle. Mai am acolo doi tîrlaşi ; îi ştii cine sînt, vere Marin ? se adresă el lui Potolog ; unul e Aron Pintilie, celălalt Ioniţă Pohoaţă. Nădăjduiesc să vă înţelegeţi şi să vă aveţi ca fraţii...

Îi pofti în casă. Spuse nevesti-si :

— Iaca, babă, pe flăcăii iştia i-a adus nepotul Marin. I-om trimite să stea cu oile la deal, iar pe fată o s-o ţinem la noi.

Baba o privi cu un surîs şiret. Întrebă :

— Fată mare eşti, sau nevastă ?

— Nevasta mea ! sări tot Sandu.

— Atunci, primi baba bucuroasă, o să fie bine...

Stătură de vorbă îndelung. Mai încolo moşul porunci babei să facă ceva de mîncare. Femeia alergă bucuroasă la poiată. Prinse o găină mare şi grasă şi după ce Sandu Pavalache îi reteză capul dintr-o tăietură, o chemă în ajutor pe Călina ; amîndouă o jumuliră şi o curăţară în cea mai mare grabă.

In timp ce aşteptau mîncarea, moşul le spuse că în zori de zi va pune caii la căruţă şi vor pleca sus, la tîrlă. Îi cam departe ; nu se poate merge pe jos cale de două leghe şi jumătate. Baba înfipse găina pe o spangă de fier şi începu s-o pîrlească, învîrtind-o la para focului din vatră. Pe Călina o puse să piseze cîteva căpăţîni de usturoi şi să pregătească zeama. Cînd fură gata, aduse la masă găina, bine părpălită, aşezată pe un blid mare de lemn, şi strachina plină cu mujdei, după care scoase o pîine mare din blidar. Moşul despică găina cu bulicherul şi împărţi fiecăruia cîte o bucată.

— Ia staţi, oameni buni, îi opri el, cînd ei vrură să înceapă a mînca. Să aduc o ulcică cu vin, să bem aldămaşul. Se întoarse îndată cu o oală cu zaibăr gros cum e oloiul.

În timp ce ospătară, moşul aduse vorba de lucrul ce aveau să-l facă la tîrlă argaţii cei noi.

— O fi mică simbria ce vă dau, dar la mine, măi băieţi, de-mi veţi sluji cu priinţă, am să vă dau cîte o bucată de ogor şi vă fac gospodari lîngă vatra mea...

— Asta aşa e, încuviinţă Marin, moş Constandin a mai făcut şi cu alţii la fel...

De departe răzbiră dangăte surde de clopot. Bătrînul ciuli urechile.

— Se aude tocmai de la Cered, preţui el depărtarea. De azi-dimineaţă sună într-una.

— Ce s-a întîmplat, unchiule ? făcu curios Marin Potolog.

— Zice că ar fi murit stăpînul moşiei, unul Vilara.

— Vilara ? tresări Dumitrache.

— Aşa-i spune. Zece ani sînt de cînd n-a mai călcat pe la moşie.

— Unul Vilara e cămăraş la ocna noastră...

— Nu cred să fie acela, hotărî bătrînul. Boierul de la Cered a fost om hain şi tare scîrnav.

În ogradă cîinii lătrară şi se zbătură să rupă lanţul. Moşul privi prin uşa întredeschisă. Patru străini trecură poarta.

— Măi al naibii, făcu Doroftei, păşind grabnic spre ei, cine or mai fi şi iştia ?

Pînă să iasă el pe uşă, cei patru drumeţi apărură în prag.

— Bună masă, grăi unul din ei, plimbînd o căutătură iscoditoare printre cei de faţă. Îşi opri privirea la flăcăi şi izbucni în rîs :

— Aci mi-eraţi, tîlharilor ! Aţi fi crezut c-aţi ajuns la capătul pămîntului şi n-o să mai dea nimeni de urma voastră ? Pe ei, băieţi !

— Ia staţi, oameni ai lui Dumnezeu, se oţărî bătrînul, proţăpindu-se în faţa străinilor. Aici se

cheamă că sînteţi la mine în casă. Mai întîi poftesc să-mi spuneţi cine sînteţi?

— Eu sînt vătaful Postolache şi aiştia sînt nişte ocnaşi. Sîntem trimeşi din partea ocnei, moşule, la Cered, să fim faţă la înmormîntarea cămăraşului nostru, Dumnezeu să-l ierte. Pe drum am dat de urma fugarilor noştri — cu ajutorul unor călugăraşi — şi iaca, amu am venit să-i luăm ca din oală... La Cered nu ne-om mai duce; ne întoarcem cu fugarii la ocnă.

Constandin Doroftei ridică priviri întunecate spre cei doi flăcăi. Parcă le vorbea: „Ce mai puteţi face? Vă închinaţi, altfel n-aveţi încotro..."

Plecară trişti, păşind anevoie, cu capetele în pămînt, împovăraţi de o greutate care le strivea inimile. În urmă, Constandin Doroftei suspină:

— Eh, nenorocul lor! Să fi ţinut poarta zăvorîtă, nu mai intrau ei fără de veste în ogradă; aş fi putut să-i ascund pe băieţi. Şi mai oftă o dată, adînc, cu obidă.

A doua zi intrară în Tîrgul-Ocnei. Tîrgul vuia de bătaia clopotelor. Era ziua de înmormîntare a cămăraşului. Înainte cu o zi trupul neînsufleţit al răposatului fusese dus cu alai mare să fie îngropat pe moşia părintească de la Cered. Biserica Domnească gemea de lume; se strînsese acolo tîrgul tot, să asculte slujba de parastas pentru odihna sufletului celui dus dintre vii. Oamenii din rufetul ocnaşilor, în cap cu ciocănaşii, aşteptau aşezaţi pe două rînduri în curtea bisericii. În ziua aceea ocna nu lucra. Aşa ceva, spuneau bătrînii, nu s-a mai întîmplat de multe zeci de ani. Dar nici nu s-a mai întîmplat să moară vreun cămăraş în timpul dvoriei sale la ocnă...

Curtea ocnei arăta pustie; parcă fusese părăsită şi nu s-au mai păstrat vieţuitoare în ea. Singur grăjdarul rămas la cai dormea dus, în liniştea mare

şi în lipsa ghirăului. Venirea fugarilor şi a celor patru însoţitori nu stîrni nici o vîlvă. Fetei îi dădură drumul să se ducă acasă. Pavalache şi Busoiu, obosiţi de drum, plini de praf, lihniţi şi însetaţi, înăcriţi că se vedeau iarăşi în acest loc afurisit, se întinseră la umbra unor mîgle. Acolo stătură multă vreme. În cele din urmă sosi şi ghirăul, chemat de vătaf.

— Vătafe, răcni Bîrsan de cum dădu cu ochii de cei doi. Să mi-i pui pînă una, alta la butuc! Amu, fără zăbavă! Să stea măcar cinci zile!

— Cinci zile? întrebă ca trăsnit Postolache, care ştia că nimeni nu-i în stare să îndure butucul mai mult de trei zile.

— Cinci am spus! După aceea mi-i bagi în ocnă, să muncească o săptămînă peste rînd. Să înveţe minte, tîlharii. Auzi, vătafe?

— Aud, moş ghirău.

— Le mai dai şi două zeci şi cinci de toiege la spate. S-a înţeles, vătafe?

— S-a înţeles, moş ghirău.

— Şi încă asta nu-i tot! mai urlă el. Judecata cea mare abia o să vină...

XIX

Tîrgul e în mare fierbere. De dimineaţă au apărut pe dealul ocnei cîţiva buciumaşi ce-şi trimet peste culmi cîntările prelungi, chemînd norodul să se adune. Tulumbechiurile şi surlele meterhanalei umplu uliţele de larmă. Copiii de toate mărimile, zdupăind în pas cu surlaşii, abia ţinîndu-se în coada darabangiilor, stîrnesc praful de pe drum, împrăştiindu-l peste mulţimea ivită pe la porţi într-o aşteptare plină de curiozitate şi nerăbdare. De la Biserica Domnească a purces să sune, săltăreţ ca un cîntec vesel de praznic, clopotul cel mare.

Douăzeci şi doi de flăcăi, îmbrăcaţi în straie de sărbătoare, coboară de pe deal, călărind caii cei mai buni ai ocnei. Parcă se duc la nuntă. Trecătorii se opresc în loc să vadă cine sînt călăreţii ; privesc cu mare admiraţie caii împodobiţi ca de paradă, cu crupele lustruite, strălucind în soare ca pielea de şarpe şi cu canafuri de lînă roşie în coamă şi în cozi. Trecerea nebunatică a călăreţilor, bocănind sec pe caldarîmul de lemn, adună pe toţi locuitorii tîrgului. Negustorii ar merge şi ei, dar mai întîi trebuie să oblonească ferestrele şi să ferece uşile. Ştiu ei, asemenea petreceri e mai nimerit să te găsească pregătit. Parcă poţi şti vreodată cum se sfîrşeşte o poveste de aceasta cu călăreţi, cu gloată multă şi cu atîta zarvă !

Abia cînd apare căruţa ocnei cu ghirăul, dughengiii respiră uşuraţi. Cine nu-l cunoaşte ? Cine nu ştie că acolo unde se află Bîrsan nu poate fi loc pentru zurbagii ? Roibii de la căruţă, pe care vizitiul îi ţine scurt, joacă în zăbale ; sînt împodobiţi cu zorzoane colorate, panglici şi canafuri în toate culorile, împletite în laţele coamei sau în cozile înnodate scurt, ca să nu măture praful din drum. În dreapta, în stînga şi în urma căruţei, călăresc doi cîte doi, cei şase călăraşi din gvardia ocnei.

Bîrsan a îmbrăcat straiele pe care nu le pune decît la zile mari, o dată sau de două ori pe an. A încălţat ciubotele lungi de zdrahon, lucrate de cel mai bun cavaf din Bacău ; în cap îi străluceşte un fes nou-nouţ, cu canaful cît coada unui armăsar tînăr.

Ce s-a întîmplat la ocnă? se întreabă între ei cei ce vin în faţa alaiului. Nimeni nu ştie ce să răspundă. Slujbaşii de la cancelaria ocnei, care vin din urmă pe jos, înşiraţi doi cîte doi, nici nu iau în seamă frămîntarea tîrgoveţilor ; trec înainte posomorîţi, scuipînd între dinţi praful uliţei, fără să încerce a astîmpăra în vreun fel neliniştea mul-

ţimii. Ce treabă au tîrgoveţii că la ocnă vine un cămăraş nou? Au tot timpul să afle cînd l-or vedea prin tîrg, cum i-au putut vedea, la vremea lor, şi pe ceilalţi.

Acum, ghirăul, în fruntea cetelor de mîglaşi şi a canţelariştilor, se duce să-l întîmpine. Se întreabă fiecare: ce fel de om o fi noul stăpîn? Cel vechi, gîndesc ocnaşii, bun nu se poate spune că a fost. Dacă stai să gîndeşti cît au tras de pe urma lui, a fost o uşurare pentru toţi că a murit...

Despre cel nou nu ştiu nimic nici canţelariştii. N-a fost vreme să întrebe dacă-l cunoaşte cineva din tîrg. Se ştia doar că-l cheamă Alexandru Buhăiescu, că e tînăr, burlac ca şi celălalt, cu moşie mare în ţinutul Vasluiului, unde a fost pînă nu de mult ispravnic. Mai mult nu ştie nimeni. Nici Bîrsan n-ar fi putut răspunde la întrebările curioşilor care trăgeau zadarnic de el. Porunca de la Iaşi, că vine să ia în primire, a sosit acum două zile. O dată cu ea a venit şi un calemgiu al cămăraşului să anunţe că dorinţa acestuia este să i se iasă înainte cu alaiul cuvenit unui dregător domnesc de seama lui.

Era cald. Ghirăul simţea că se înăduşă sub bondiţa lui nouă. Însă n-avea vreme de asta. Îl muncea amarnic gîndul dacă a făcut destul pentru a mulţumi pe noul cămăraş. Trebuie să fie din tagma aleasă de boieri fuduli, de vreme ce el însuşi a cerut să i se facă o aşa paradie. Una ca asta n-a pomenit la nici unul din cămăraşii perindaţi pe aici. Ţine omul la ighemoniconul lui. N-are decît! Din partea lui a făcut tot ce s-a priceput. A adus meterhaneaua de la Bacău şi a rînduit-o să cînte pe uliţi, a pus să sune din tulnice, a rugat pe părintele Ilarion să tragă clopotele de la biserică, a scos alai de călăreţi... Mai mult decît atît ce ar fi putut să facă?

La bariera dinspre Tîrgul Trotuşului alaiul s-a oprit. Sînt toţi leoarcă de sudoare, cu feţele vîr-

state de praf. Ghirăul a sărit sprinten din căruţă, măcar că-l strîngeau ciubotele noi. După ce dădu cuvenitele porunci, se aşeză pe chilna dinapoi a căruţii să-şi aştepte stăpînul, în prada a tot felul de gînduri.

Soarele era de amiază şi noul cămăraş nu se vedea. Meterhaneaua nu se mai auzea. Tocmeala fusese să înconjoare de patru ori tîrgul, trecînd de fiecare dată pe uliţa mare. Pesemne că surlaşii şi-au făcut ce era al lor şi au plecat acasă. Buciumaşii au amuţit şi ei de cînd! Doar clopotele mai bat rar şi obosite.

În sfîrşit, rădvanul boieresc se arătă în praful şoselei. Înainta repede, tras de şase cai fugoşi; pe de lături, patru călăraşi de escortă. Bîrsan sări de la locul lui; se răsti la oameni şi le vesti să se pregătească de primire. Călăreţii din alai, adormiţi la umbra unor copaci, se aruncară pe cai; ceilalţi se mişcară sprinten şi se înşirară ca la oaste.

Ghirăul alergă înaintea rădvanului temenindu-se pînă la pămînt, vînturîndu-şi fesul în praf, în semn de adîncă închinăciune. Surugiul opri caii cu mare hărmălaie, lăsîndu-l în urmă pe ghirău. Acesta fugi cît putu de tare la scara rădvanului şi reluînd temeneala răcni în gura mare:

— Să trăieşti, măria ta!

Cămăraşul scoase capul pe ferestruică. Era un bărbat frumos; avea ochi măslinii şi sprîncene mari, subţiri ca nişte fire de mătase. Purta barba neagră arcuită ca o coadă de păun, după moda europeană. Întrebă pe cel ce venise să-l salute:

— Cine eşti şi din partea cui mi te înfăţişezi?

— Să trăieşti, măria ta, sînt Ioniţă Bîrsan, ghirăul rufetului de ocnaşi şi am venit să urez înălţimii tale bun venit la noi!

Boierul coborî. Din mijlocul mulţimii, strînsă mai la o parte, izbucniră urale şi strigături anume pregătite pentru acest prilej. Boierul zîmbi ; era mulţumit, cu toate că, în sinea lui, aprecia ca fiind prea mic numărul celor veniţi în întîmpinarea lui. Nu spuse nimic, ci dînd din cap a mulţumire, se urcă iar în rădvan. Porunci ghirăului s-o ia înainte ca să arate drumul, iar ceilalţi din alai să vină în urmă, precum fusese orînduit.

În mijlocul uliţei mari mersul convoiului conteni. Îl oprise Bîrsan, neştiind unde să mai meargă. La biserică ? Popa Ilarion trebuie să fi plecat de mult, iar clinchetul clopotului a amuţit tocmai cînd alaiul intrase în tîrg. Şi pe urmă, ce să facă la biserică ? Acasă ? Unde Dumnezeu şi-a orînduit casa noul cămăraş ? Să-l ducă la ocnă de-a dreptul ? Buhăiescu îl chemă :

— La cămara ocnei se află locuinţă pentru cămăraş ?

— Este o odaie la canţelarie, dar nu crez să fie bună pentru măria ta. Răposatul, Dumnezeu odihnească-l la dreapta lui, a locuit la boierul Rudolf Sturza. Gîndesc că cel mai bine aşa ar fi...

— Nu, nu, nu-i nevoie ! se grăbi să-l oprească Buhăiescu, cu o strîmbătură de dispreţ, cînd auzi numele lui Sturza. Altă casă mai acătării nu se află în tîrgul vostru ?...

— Nu, răspunse ghirăul.

Şi alaiul se urni, scurgîndu-se tăcut, spre cămara ocnei. Apoi toţi se răspîndiră către rosturile lor de fiecare zi.

XX

Chiar în ziua aceea Buhăiescu se instală în casele căminarului Cazoni. Acesta răspunse pe dată şi cu multă măgulire la cererea de găzduire transmisă

prin Bîrsan, socotind că este pentru el o deosebită cinste că a fost preferat lui Sturza.

A doua zi o căruţă aştepta pe cămăraş la poarta noii sale reşedinţe. Ghirăul moţăise cîtva timp în leagănul cu speteaza de piele, plictisit de îndelungă aşteptare. Coborî şi purcese a se plimba de colo-colo. Un servitor chemat din curte îl vesti că boierul nu este încă sculat. După patru ore de aşteptare Bîrsan îl văzu apărînd de după parmaclîcul pridvorului. Era îmbrăcat după moda nemţească, cu pantaloni albaştri, strîmţi ca nişte cioareci şi jachetă de culoarea turtei-dulci, înecată la mîneci şi la guler în horbote albe de mătase, cum nu se mai văzuse pînă atunci la Tîrgul-Ocnei. Luă loc în căruţă, alături de ghirău, cu multă neplăcere. Pe drum îi spuse că nu i se pare lucru prea încîntător să se arate în lume cocoţat în hodoroaga asta de căruţă ; să facă deci bine să tocmească la nişte meşteri pricepuţi o caleaşcă anume pentru el, aşa cum se cuvine unei mărimi de rangul lui. Apoi îl opri de a-i mai spune „măria ta" ; aşa se vorbeşte numai cu vodă, şi în ce-l priveşte pe el, se va mulţumi să i se spună „domnule cămăraş", sau poate numai „cucoane"...

Cînd căruţa apăru în botul dealului, oamenii care pînă atunci se vînturaseră prin curtea ocnei de la un loc la altul cu şi fără treabă, se împrăştiară repede. Fiecare căuta să-şi afle cîte un loc, ca să se vadă că nu stă nimeni fără să facă ceva. Bătrînul Gheorghe Candet rămase ca o stană de piatră în faţa puţului, cu ochii la funie, gata să-i prindă cea mai mică mişcare. Aslanache ţinea caii cu mîna încordată pe capătul frîului, parcă ar fi vrut ca şi animalele să încremenească la trecerea noului stăpîn. Pe de lături, cei ce roboteau la descărcatul sării din praştia crivacului se frîngeau peste bolovanii mari, împingîndu-i spre stivă. Ajunşi îndărătul mîglelor, răsuflau o clipă uşuraţi,

ascunşi de vederile ghirăului. Doar aici mai puteau să schimbe între ei cîte o vorbă.

Condus de Bîrsan, Buhăiescu trecu prin toate locurile. Spre sfîrşit ceru să vadă grajdul. Cînd intră auzi pe cineva tuşind. Se opri şi întrebă :

— Ai vreun om bolnav în grajd ?

— Bolnav ? se cruci ghirăul mirat peste măsură. Ferit-a sfîntul ! Ce să caute bolnavii la grajd?

Dar omul din fund tuşi din nou. Boierul se duse dincotro se auzea tusea. Doi oameni zăceau pe nişte resturi de paie umede, lîngă o iesle stricată. Aveau picioarele prinse pînă la gleznă, în butuci mari de lemn.

— Ce-i asta ? spuse Buhăiescu furios.

Tonul cu care întrebase îl zăpăci pe ghirău. Rămase cu gura căscată, neştiind ce să răspundă.

— Ce-i cu voi ? Ce faceţi aici ? întrebă Buhăiescu, cu aceeaşi furie.

— Să trăieşti, măria ta, ne facem osînda, putu abia să glăsuiască Dumitrache Busoiu, sleit de puteri. Încercă să se ridice de pe grămada de paie, dar căzu în şold, scrîşnind de durere.

— Ce-au făcut, ghirăule ? continuă boierul să cerceteze.

— Să vedeţi... începu Bîrsan să îngîime. Au fugit de la ocnă...

— Asta-i tot ?

— Au furat şi nişte cai ai ocnei...

— I-a judecat cineva ?

— Păi... eu îs cu judecata...

Pe faţa lui Buhăiescu apăru o umbră de îngrijorare. Starea celor doi oameni îi aminti cuvintele vornicului Roznovanu. I le spusese cînd îi predase anaforaua de numire : „Ia sama, logofete, ai fost ispravnic la Vaslui şi acolo treburile au mers calea-valea. La ocnă o să-ţi fie mai greu. Cei care au fost înaintea domniei tale, din necugetare şi stîngăcie au semănat sămînţa răzvrătirii încît mă

tem că ai să ai de furcă cu oamenii. Sfaturi prea multe ru mă socot în stare să-ţi dau. Treaba domniei tale cum ai să te porţi acolo ca s-o scoţi la căpătîi. Cuminte ar fi să încerci cu binele şi numai dacă ăi vedea că nu se poate altfel, la mare nevoie, să schimbi calimera şi să pui piciorul în prag."

Privi înciudat pe ghirău, care în zadar încerca să-l lămurească precum că osîndă mai blîndă decît butucul, pentru cei ce se împotrivesc bunelor orînduiri ale ocnei, nici că s-ar afla...

— Dă-le drumul ! porunci scurt cămăraşul, fără să mai aştepte toate explicaţiile.

— Chiar acum, se bîlbîi mai departe Bîrsan, sîcîit de atîta străşnicie. Măi, Grăbenuş, strigă grăjdarului, cheamă pe vătaful de rînd ! Să desfacă butucii la băieţii iştia şi să-i lase slobozi. Hai, mişcă mai repede !

Abia atunci Sandu şi Dumitrache aflară că au înaintea lor pe noul cămăraş.

Schimbul de noapte ieşi din ocnă mai devreme ca de obicei, ceea ce nu se mai întîmplase niciodată. Nimeni nu se mai miră, nici chiar vătafii care se zbătură amarnic să-i mai ţină. Sus, adunaţi lîngă gura puţului, se aflau oamenii din celelalte cete. Vătafii lor se amestecară printre ei.

— Ce faceţi, nu coborîţi ? întrebară, văzînd că nimeni nu se grăbeşte la căluş.

Unul din ciocănaşi îl privi mustrător pe vătaful care întrebase, şi răspunse ca pentru toţi :

— Mai avem timp.

Repede s-a aflat că ciocănaşii din schimbul la rînd nu vor să coboare în puţ, iar cei ieşiţi nu vor să plece acasă. S-au strîns grămadă lîngă crivac şi aşteaptă. Ce aşteaptă ? Să vie cămăraşul, asta aşteaptă. Lăturaşii de la mîgle şi alte corvezi, lăsară lucrul şi alergară la locul adunării. Cineva încu-

noştinţase pe ghirău şi acesta se ivi cu o falcă în cer şi una în pămînt.

— Ce-i cu voi ? se învineţi el la faţă. Nu-i lucru curat cu atîta omenire strînsă la un loc, murmură apoi pentru sine.

Se făcu o linişte de mormînt. Nimeni nu deschise gura.

— De ce nu vorbiţi ? Aţi amuţit ?

Nici de data asta nu vorbi nimeni. Îşi plimbă privirile de foc peste mulţime. Înţelese că nu mai trebuie să încerce. Fugi de acolo şi se aruncă în căruţă, luînd drumul spre tîrg. Nu se opri din goană decît la casa lui Cazoni. Peste două ore fu îndărăt. Din căruţă coborî şi Buhăiescu. Acesta intră de-a dreptul în mijlocul ocnaşilor.

— Oameni buni, spuse, încercînd să-şi păstreze măsura, care din voi e mai mare, să vină la mine ca să-mi arate ce nemulţumire aveţi.

Sandu Pavalache ieşi din grămadă şi se apropie de cămăraş. Acesta nu arătă nici o surprindere, dar ghirăul, clocotind, făcu o mişcare cu mîna, să-l gonească. Era prea tîrziu. Pavalache se afla la un pas de cămăraş şi începuse să vorbească, ascultat cu luare-aminte de acesta. Da, e adevărat, oamenii sînt nemulţumiţi. Nu mai pot răbda. Sînt sleiţi de puteri din cauza muncii istovitoare şi cer să se reducă cisla la şase drobi pe zi, precum a fost dintr-un început. Zece drobi nu se mai poate. Dacă ar fi să meargă înainte tot aşa, se vor prăpădi unul cîte unul. Drept aceea au hotărît cu toţii să vină înaintea domniei sale domnului cămăraş ca să-i ceară să binevoiască a pune iar în fiinţă pravila cea veche.

Bîrsan începu să urle, încercînd să-i acopere vocea. Buhăiescu îi porunci să tacă.

— Lasă omul să vorbească. Nu te amesteca. Apoi către mulţime : Drept grăieşte omul vostru ?

— Drept ! se auzi din gura tuturor.

Alţii strigară :

— Nu mai putem!
— Ne-am spetit!
— Ne prăpădim cu zile!
Vorbeau toţi. Cămăraşul îl măsură pe ghirău.
— Ce-ai de spus? îl întrebă, arătîndu-i cu înţeles mulţimea care clocotea înaintea lor.

— Aista-i capul răutăţilor. El îi pune la cale pe oameni să se ridice împotriva orînduirii noastre, care aşa am apucat-o. Îţi arăt eu ţie, spurcăciune şi viperă ce eşti! se năpusti el, apoi, cu pumnii ridicaţi, către Pavalache.

În acelaşi timp sute de glasuri se ridicară, ca un talaz în furtună. Cîţiva ieşiră din rînduri. Bîrsan rămase împietrit, cu mîinile în aer. Huiduielile curgeau ca grindina peste capul lui. Cămăraşul bătu de cîteva ori din palme să fie linişte. Mulţimea de oameni, ale căror feţe pîlpîiau ca nişte torţe, trezea în el spaime nelămurite. Mai văzuse el ţărani răzvrătiţi, în ţinutul isprăvniciei sale, dar atunci venise seara în mijlocul lor; nu le văzuse feţele, le auzise numai glasurile tunînd ameninţător la o margine de sat. Avusese oaste lîngă el şi nu se temuse. Acum însă e singur în faţa acestei dezlănţuiri năpraznice şi simte că n-are destulă putere s-o potolească numai cu vraja vorbirii. Făcu semn unui bătrîn să se apropie de el. Era Spiridon Buhneş, ce sta mai în faţă.

— Eşti mai bătrîn, moşule, spune-le să tacă. Să stăm de vorbă ca oamenii şi să ne înţelegem.
— Noi tot aşa vrem, boierule.
Se făcu tăcere. Buhăiescu îşi puse barba în piept, chip să cugete la ceea ce avea să spună. Toţi aşteptau cu răsuflarea tăiată.
— Oameni buni, începu el, să facem lucrurile după rostul lor. Am ascultat plîngerile voastre, ştiu ce vă doare, însă cinstit trebuie să vă spun: cu de la mine putere nimic nu mi-e îngăduit a face. Daţi-mi răgaz şi făgăduiesc a dobîndi ceea ce vreţi.

Mă voi duce la măria sa vodă şi-i voi spune păsul vostru. Trag mare nădejde ca inima cea bună a măriei sale să se deschidă pentru voi. Pînă atunci, rogu-vă, vedeţi-vă de treabă. Se cere sare multă şi ocna nu poate sta locului...

Îndemnaţi de bătrînul Buhneş oamenii se risipiră. Să aştepte! Altceva ce puteau face deocamdată? Într-o săptămînă, două se va vedea ce pramatie mai este şi cămăraşul ăsta nou...

XXI

Toamna se ivi cu dimineţi răcoroase şi cu dealurile, aburite de brumă, scînteind în soare. Ocnaşii încă nu primiseră răspuns la cererile lor şi murmurele se înteţeau cu fiecare zi.

Cînd caleaşca cea nouă a cămăraşului fu văzută suind pe obreaja dîmbului, vestea se răspîndi ca fulgerul în toată ocna.

— S-a întors cămăraşul de la Ieşi!

— Vine cu răspunsul lui vodă!

Buhăiescu sosi. Ca de obicei, ghirăul se ţinea în urma lui. Ocnaşii lăsară lucrul şi se adunară în faţa cancelariei. Vocile zumzăiau ca într-un stup de albine.

— Să fie tăcere! se ridică un vătaf.

Zumzetul vocilor încetă. În pragul cancelariei, cămăraşul ţinti pe cei adunaţi şi începu să vorbească fără nici o introducere!

— Vă aduc răspuns la plîngerile ce mi-aţi înfăţoşat cu o lună în urmă. Am cu mine un hrisov al domnului, care în marea lui milostenie vă statorniceşte drepturi noi de aici înainte. Ascultaţi!

Desfăcu o hîrtie cu două peceţi mari şi citi din ea apăsînd anume pe numele domnitorului, „voievod şi gospodar al Moldovei“, ca şi cum ar fi vrut să-i

încredinţeze de tăria zapisului ce ţinea în mîini. Să nu-şi închipuie oamenii aceştia că el le-a adus un oarecare ipisoc de la vistierie sau de la marele vornic. Nu ! E un hrisov semnat de însăşi mîna domnului. Oamenii se siliră să prindă fiecare cuvînt iar cei mai bătrîni duseră mîna la ureche ca să nu scape nimic. Buhăiescu citi :

„După pliroforia ce am dat domniei mele dumnealui cămăraşul nostru de la Ocnele Moldovei, măcar că după alte jălbi se găseşte statornicită plata şalgăilor hrisoveliţi de la ocnele noastre susamintite ca să se facă în potrivire cu cisla ce fiecare este vrednic a scoate, poruncim ca să fie plătit drobul de sare cu şaptesprezece parale în loc de cincisprezece şi încă să li se dea aşişderea cîte un mertic de sare, aşa cum se află hărăzit prin hrisovul domnesc de la zece faur leatul 1789.

Şi pentru slujba ce slujesc domnului şi ţării, poruncim ca şi mai înainte să se facă împărţire de pămînt pentru hrană din trupul moşiei ce are ocna în sama ei, iar pe deasupra mai poruncim ca să aibă şalgăii mila şi priveleghiul ca să fie slobozi a face alişveriş numai ei în Tîrgul-Ocnei şi satele din jur, de carne, pîne, vin şi rachiu, nesupuşi la nici o dare, nici de havalea sau clacă, numai fără decît a fi pururea la tăiatul sării.

Avînd în prevedere că este trebuinţă de sare multă ce se cere peste hotară, nu se poate să dăm oblăduirea noastră ca să fie cisla de şase drobi în loc de zece.“

— Zece drobi ? şuieră cineva din fund şi după el alte voci se alăturară.

Buhăiescu strînse hîrtia sul. Se aştepta să-i vadă aruncîndu-şi căciulile în sus de bucurie, să dea năvală peste el să-i sărute botinele, să chiuie, să cînte şi să încingă hora înaintea lui ca în faţa unui binefăcător pe care trebuie să-l acopere de slava fericirii lor. Şi cînd colo... Nimic din toate acestea !

Oamenii au murmurat şi apoi s-a aşternut o tăcere ca un pod frînt între ei şi el. Cum ? Două parale mai mult la drobul de sare să nu însemne nimic pentru această calicime ? La zece drobi, asta pre-ţuieşte douăzeci de parale pe zi ! Dar privilegiul de a face negustorie în tîrg ? Nici asta nu le-a plăcut ? Nu cumva n-au înţeles despre ce e vorba ? Mai citi o dată hrisovul. După aceea, ţintind cu degetul pe Buhneş, îl întrebă :

— Ce-ai de spus, moşule ?

— Apăi, domnule cămăraş, noi una am cerut şi văz că alta ne-aţi adus. Două parale la drob, nu e cine ştie ce...

— Dar merticul de sare ?

— Pe acela l-am avut şi înainte. Ni l-o luat pe nedrept domnia sa cămăraşul răposat, fie-i ţîrna uşoară, dar fusese al nostru şi trebuia să ni-l dea.

— Dar de pămînt n-ai nimic a zice ?

— Zic şi de pămînt. Acela s-a dat pe sprînceană. Cel de la luncă e mai bun şi se dă vătafilor şi nea-murilor acestora. Noi, prostimea, nu apucăm nici un petec din el.

— Văz că de mertic puţin vă sinchisiţi, de cele două parale nici că vă pasă, iar în privinţa pămîn-tului aveţi numai plîngeri. Dar privileghiul ce vi-l dă măria sa să negustoriţi fără nici o dajdie cătră cîrmuire ? Aiasta nu-i puţin lucru !

— O fi treabă bună, se oţărî moş Spiridon, dar nu pentru noi. Cînd ai a împlini zece drobi pe zi, başca zilele de havalea, să zgîrii Dumnezeu ştie cu ce bucăţica de pămînt — fiindcă scule şi vite n-avem — te întreb, boierule, cui mai rămîne timp să facă negustorie ? La drept vorbind nici nu ne pricepem. O să ne dăm pe mîna negustorilor şi ei or trage toată pleaşca şi noi cu nimic nu ne-om alege...

— Atunci ce vreţi, oameni buni ? Am ajuns că nu mai înţeleg nimic...

— Dar noi foarte limpede am vorbit domniei tale. Să ne fie cu iertare, dar vedem că nu ne-aţi înţeles. Vrem să ni se scadă cisla. Să dăm numai şase drobi pe zi. Aiasta cerem...

— Nu se poate! izbucni Buhăiescu întărîtat.

Le întoarse spatele, intră în cancelarie şi trînti uşa în urma lui, tremurînd de mînie. Era decepţionat. Are dreptate ghirăul! Cu blîndeţea nu va face nimic. Întinzi oamenilor un deget şi ei vor mîna toată... Nu, aşa n-o să meargă... E adevărat că el fusese trimis aici să aducă împăciuire, dar pe cît se pare, nu poate fi vorba de aşa ceva decît dacă... Se aşeză la masa de scris şi începu să răsfoiască un registru luat la întîmplare, dînd nervos foile peste cap. Ghirăul sta la o parte descompus, umilit, vinovat parcă de tot ce s-a întîmplat. Văzîndu-l, se răsti la el:

— Ai văzut, ghirăule? Iaca, nu merge treaba.

— Ar merge, cucoane, dacă oamenii n-ar fi uneltiţi la nesupunere. Mă tem că nu mai putem face sare pentru Galaţi...

Buhăiescu îl privi tulburat. Întrebă:

— Ce tot glăsuieşti acolo? Cine unelteşte? Hai, spune o dată! În ochii lui străluci o flacără vie.

— Domnule cămăraş, ţi-am mai fost spus domniei tale cine-s aceia. I-ai văzut cine sînt... Unu e Sandu Pavalache, celălalt Dumitrache Busoiu. Şi mai e bătrînul Spiridon Buhneş. Aiştia-s capul răutăţilor.

— Pe bătrîn mi-ai spus că ai să-l treci la nevolnici.

— Aşa voi face, dar merele putrede rămîn... O să strice şi pe cele bune...

— Şi ce mă înveţi a face?

— Nimic, domnule cămăraş. Totul am să fac eu. Să-i scoatem pe flăcăi. N-avem nevoie de aţîţători.

— Adică, cum? Vrei să-i faci nevolnici şi pe ei?

— Nu, una ca aiasta n-ar merge, că-s tineri. Îi dăm însă pe mîna domnului căpitan Costache, să-i vîre la oştire...

Aşteptă răspunsul, încordat, ca un arc gata să se frîngă. De răspunsul cămăraşului atîrna toată starea lui. Numai azvîrlind din ocnă pe Sandu şi Dumitrache ca pe nişte măsele găunoase, puterea lui, de a ţine oamenii în mînă şi de a se juca cu voinţa lor, va rămîne ca înainte, neştirbită, şi treburile vor merge cum au mers pînă acum. Buhăiescu se ridică de la masă şi făcu cîţiva paşi, îngîndurat. Deodată se întoarse hotărît :

— Fă cum ştii... Nu mă amestec... Numai linişte să fie !

— O să fie, cucoane, o să fie ! Pun capul meu c-o să fie !

Şi se retrase imediat, grăbit, săltăreţ, strălucind de o bucurie lăuntrică, răscolitoare.

Căpitanul Costache îl primi bine dispus. Îşi închipuia că vine cu vreo invitaţie de la noul cămăraş care pînă acum n-a catadixit să stea la petrecere cu notabilii tîrgului.

— Ce vînt te aduce, moş ghirău ? Au nu cumva au fugit iar tîlharii din ocnă ?

— De hoţi nu mai avem grijă de cînd ai binevoit domnia ta să ne mai dai trei călăraşi de gvardie. Avem alte necazuri... Pe ocnaşii din rufetul meu îi furnică gîndul răzmeriţei...

— Aoleo ! Iarăşi ? se cutremură omul ordinei. Şi de ce n-ai binevoit să-mi spui pînă acum ?

— Am crezut şi noi că o să-i îmblînzim cu vorbe de miere... Nu merge, domnule căpitane, nu merge ! Iaca e tocmai bine să afli şi domnia ta. Vin din partea domniei sale domnul cămăraş. Avem în rufet doi diavoli de băieţi. Pe aceia dacă i-ai scoate, de nimic n-ar mai fi nevoie. Măria sa cămăraşul ţi-ar fi recunoscător.

— Ce mai vorbă ! Dacă vrea domnia lui, îi pun îndată la popreală. Spune-mi cine sînt şi trimit călăraşii să-i ridice. Le trag şi o mamă de bătaie...

— Nu aşa.

— Atunci, cum ?

— Să-i faci catane.

Căpitanul se scărpină după ceafă. Stătu puţin pe gînduri şi răspunse :

— Treaba nu-i grea. Mai întîi însă să faci bine să mi-i scoţi din rufetul ocnei.

— Îi scot, ce mare lucru.

— Să-mi aduci ţidulă de la cămăraş cu pecetea ocnei că nu mai sînt în rufet şi las' pe mine ! Mîne-zi îi trimit la polcul din Bacău. Şapte ani n-ai să mai ştii de ei...

Scoaterea lui Sandu şi Dumitrache din rufetul ocnei se făcu fără ca măcar ei să prindă de veste. Venind acasă şi aflînd că sînt poftiţi să se ducă degrabă la căpitănie, se frămîntară zadarnic cu gîndul să afle de ce are nevoie căpitanul de ei.

— Vi s-a spus că nu mai sînteţi rufetaşii ocnei ? îi întîmpină acesta de la uşă.

— De cînd ? se miră Sandu.

— De azi ! Am primit şi ţidulă de la ocnă. Nemaifiind rufetaşi, vă iau la cătănie.

Apucă pe ascuns un foarfece mare care semăna mai mult cu un cleşte şi se apropie de Sandu. Îi vîrî mîna în păr şi apucîndu-i un mănunchi de plete îl reteză dintr-o singură tăietură smucită. Băiatul icni de durere. Căpitanul se mişcase atît de repede că Sandu nici nu şi-a dat seama ce se petrece. Cu aceeaşi repeziciune veni la Dumitrache ; acesta ridică mîna, vrînd să se apere.

— Lasă mîna jos, că bag hangherul în tine ! se răsti Costache învîrtind foarfecul în chipul unei spade cu care ameninţa să-i străpungă pieptul. El lăsă mîna jos şi coborî privirile în pămînt, pline de

obidă. Pletele lui căzură alături de ale lui Sandu, ca niște frunze smulse de un vînt nemilos de pe coroana unor copaci falnici...

— Ei, băieți, deveni mai vesel căpitanul, sînteți cătane !

Puse pe un călăraș să le taie și restul părului din cap și cînd îi văzu chilugi, izbucni în rîs :

— Ai mei sînteți ! Dimineață vă pornesc spre Bacău. Mergeți acasă și pregătiți-vă de drum. Să nu vă dea în cap să fugiți. Oriunde vă duceți, capetele chiluge o să vă dea de gol. Zapciii și ceaușii stăpînirii o să vă ghicească cine sînteți și o să vă aducă înapoi. Și atunci, de mîna mea nu mai scăpați. Hai, plecați...

În aceiași noapte, la cîntatul cocoșilor, tinerii se îndreptară spre căpitănie. Veniră cu ei și părinții. Sandu mergea înainte, cu Călina ; în urmă veneau Dumitrache, cu părinții lui și ai lui Sandu. Drumul trecea prin ulița Mîndroiului, pe unde era și casa ghiăului Bîrsan. Se strecurară prin fața ei și o măsurară cu priviri de ură. Casa domnea nepăsătoare, cufundată în întuneric. La ora aceea tîrgul întreg dormea. La vreo treizeci de pași după casa lui Bîrsan, Sandu se desprinse de brațul Călinei și dispăru mistuit de întuneric. Ceilalți merseră cîtva timp înainte, dar se opriră îngrijorați. Călina își frîngea degetele cu neliniște mare. Bătrînul Pavalache făcu drum întors să-și caute feciorul. Deveni nerăbdător și Dumitrache, străduindu-se să nu dea pe față ceea ce îl tulbura și pe el. Într-un tîrziu, Sandu se desluși în întunericul uliței. Toți răsuflară ușurați ; el însă gîfîia ca după o goană nebună.

— Unde-ai fost ? îl întîmpinară cu întrebările.

— Eh, mi-am luat rămas bun de la un cumătru... răspunse cu un glas de batjocură. Pe fața lui flutura un zîmbet aprins iar în ochii mari îi fîlfîia o văpaie de flăcări. Din cauza întunericului nimeni nu vedea

cum se schimbase la faţă. Dumitrache, şi numai el, îl simţi răbufnit de o mare bucurie. Înţelese şi tăcu.

La căpitănie lucrurile au mers repede. Doi călăraşi aşteptau să-i pornească. Merseră în pîlc pînă la barieră. Aici se despărţiră, luîndu-şi rămas bun de la ai lor. Ca să nu audă plînsetele stîrnite în urma lor, urcară degrabă pe dealul Galeanului. De acolo, de sus, se vedeau limbi mari de flăcări brăzdînd cerul plumburiu.

— Arde ! strigă îngrozit unul din călăraşii de escortă.

Dumitrache tresări înfiorat. Îşi privi prietenul cu ochi iscoditori.

— Arde casa ghirăului, spuse Sandu liniştit, continuîndu-şi drumul, nepăsător. Se aplecă numai pe furiş spre urechea lui Dumitrache şi-i şopti cu înfrigurare :

— I-am plătit-o ! Apoi, scrîşnind din dinţi : Dacă l-a găsit focul dormind, nici scrum nu se mai alege din el...

A început să se lumineze de ziuă. Soarele a răsărit speriat de după un dîmb negru. Toată valea s-a îmbrăcat într-o lumină bolnăvicioasă, din cauza norilor de fum ce se ridică dinspre tîrg. Livezile despărţite de zăplazuri drepte şi cu copacii încărcaţi de roadă par tablouri pictate de mîna unui vrăjitor : ici, roşul apăsat al frunzelor de cireşi, dincolo, galbenul cuminte al frunzelor de zarzăr, apoi verdele încruntat al nucilor mari şi răsfiraţi, lîngă verdele vesel al merilor.

Dumitrache privi tabloul prin pînza de fum şi respiră adînc, cu sete. Apucă mîna prietenului său şi, strîngînd-o la piept, închise ochii, ca şi cum ar fi vrut să înveşnicească în mintea lui această privelişte neobişnuită, a unei dimineţi reci de toamnă cu soare, cu vînt şi miros nesuferit de chirpici ars...

Sfîrşit

Responsabil de carte: M. Vasiliu
Tehnoredactor: S. Gusti

Dat la cules: 27.05.59. Bun de tipar: 18.07.59. Tiraj: 8160 ex. Hîrtie semi velină mată de 65 gr. m². Ft. 540×840/16. Coli ed 10,25. Coli de tipar 14. Ediția I. Comanda 4276. A. nr. 0818. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R-32.

Tiparul executat sub comanda nr. 1220 la Întreprinderea Poligrafică nr. 3, str. Pitagora nr. 16-18. București — R. P. R.

Lei 4,70